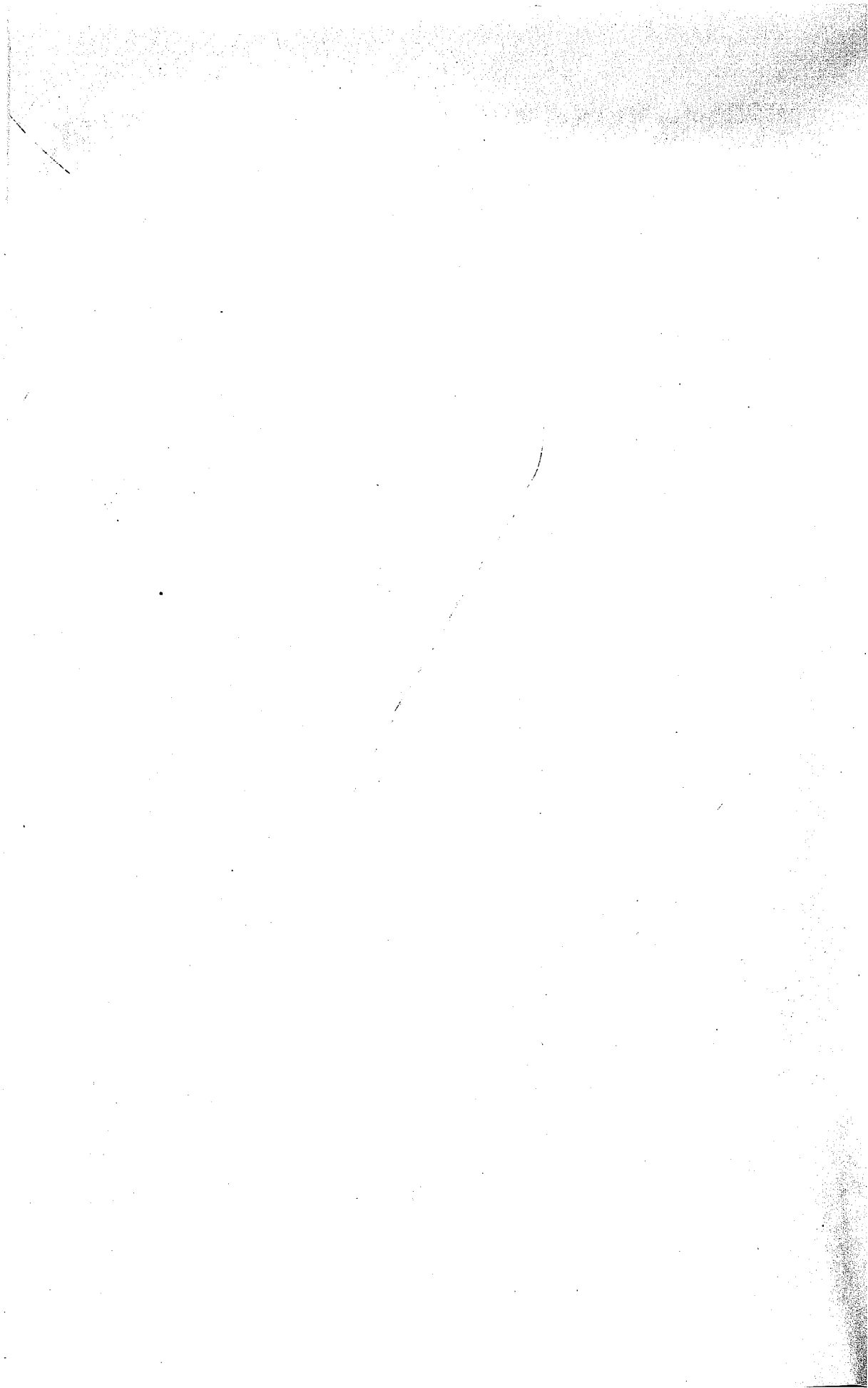

พระครูประกาศสมาธิคุณ

1. The first part of the document is a list of the names of the members of the committee who have been appointed to the various sub-committees. The names are listed in alphabetical order of the last name.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สํวตตตปฏทเก สํยตตตตทกาเย

ขนุธวาวรวคคปาลล

ไทย - รฏเจ

หาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเยน ปกาลลตา

อนุสสรณลย

พทฐวสสเล ๒๕๐๐

นิทานพจน์

คำว่า เตปิฎก หรือเรียกในภาษาไทยว่า พระไตรปิฎก นั้น หมายถึงเอาคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า พระพุทธพจน์

พระพุทธพจน์นั้น ท่านนับเป็น ๓ ตอน คือ ปฐมพุทธพจน์ ๑ มัชฌิมพุทธพจน์ ๑ ปัจฉิมพุทธพจน์ ๑

พระอุทานที่พระพุทธเจ้าตรัสเปล่งออกครั้งแรก ขณะที่พระองค์ตรัสรู้ใหม่ๆ ณ มหาโพธิ์บัลลังก์ว่า “ยทา หเว ปาตุภวนติ ธมฺมา ฯเปฯ สุริโยว โอภาสยมนตฺถิกุขิ” ดังนี้ จัดเป็นปฐมพุทธพจน์

คำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนครั้งสุดท้าย เมื่อทรงบรรทมอยู่ระหว่างต้นรังที่กุสุมินี จะสั่งเจ้าประณีตพราหมณ์ว่า “หนททานิ ภิกฺขเว อามนฺตยา มิ วา วยธฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมปาเทถ” ดังนี้ จัดเป็น ปัจฉิมพุทธพจน์

พระสัทธรรมอันประกาศอภิมรรค ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ตลอดเวลา ๔๕ พระวัสสา ซึ่งอยู่ในระหว่างกลางปฐมพุทธพจน์และปัจฉิมพุทธพจน์ทั้ง ๒ นั้น จัดเป็น มัชฌิมพุทธพจน์

พระพุทธพจน์ทั้งหมดนี้นั้น เมื่อว่าโดย ปิฎก ท่านจัดเป็น ๓ ปิฎก คือ วินยปิฎก ๑ สุตตันตปิฎก ๑ อภิธรรมปิฎก ๑ เมื่อว่าโดย นิกาย ท่านจัดเป็น ๕ นิกาย คือทีฆนิกาย ๑ มัชฌิมนิกาย ๑ สังยุตตนิกาย ๑ อังคุตตรนิกาย ๑ ขุททกนิกาย ๑ เมื่อว่าโดย องค์ ท่านจัดเป็น ๙ องค์ คือ สุตตะ ๑ เกยยะ ๑ เวยยาकरणะ ๑ คาทา ๑ อุทานะ ๑ อิติวุตตกะ ๑ ชาตกะ ๑ อัปภุตธัมมะ ๑ เวทลละ ๑ เมื่อว่าโดย ธรรมขันธ์ ท่านจัดเป็น ๘๔,๐๐๐ ธรรมขันธ์

พระพุทธพจน์นั้น แม้จะได้บัญญัติให้มีชื่อต่าง ๆ เช่นนั้น ก็เป็นเพียงสมมติไปตามโลกโวหารเพื่อประโยชน์และสะดวกในการเรียกขานตามความประสงค์ของชาวโลกเท่านั้น ส่วนอรรถสาระแห่งพระพุทธพจน์นั้นยังคงความเย็นประกาศอภิมรรคอันหนึ่ง

(๒)

อันเดียวกัน มิได้เปลี่ยนแปลงไปตามสมมติโวหารนั้น ๆ ในนามเหล่านั้น ที่นิยมใช้เรียกกันเป็นส่วนมากจนรู้จักกันได้อย่างแพร่หลายในวงพุทธศาสนิกทั่วไปนั้นในนามว่า เตปิฎก หรือ พระไตรปิฎก ที่หมายความว่า ปิฎก ๓ คือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก

วินัยปิฎก เป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งพระพุทธรูปที่ทรงบัญญัติแต่งตั้งขึ้นไว้ด้วยให้เป็นพุทธอาณัติ คือ กฎข้อบังคับสำหรับเป็นเครื่องรักษาพุทธบริษัทให้ประพฤติเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ทำตนและหมู่คณะให้เกิดความวิปริสารเดือดร้อน สุตตันตปิฎก เป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งพระพุทธรูปที่ทรงแสดงไว้โดยโวหารเทศนาเป็นส่วนมาก คือ ทรงแสดงธรรมอนุโลมตามสมมติบัญญัติของโลก อภิธรรมปิฎก เป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งพระพุทธรูปที่ทรงแสดงไว้ โดยปรมัตถเทศนาเป็นส่วนมาก โดยทรงแสดงธรรมมุ่งชี้สถานะ คือ ความจริงเป็นใหญ่ ใจความก็คือ วินัยปิฎก ได้แก่ พระพุทธรูปที่ทรงสอนให้มีศีลสมบัติ สุตตันตปิฎก ได้แก่ พระพุทธรูปที่ทรงสอนให้มีสมาธิสมบัติ อภิธรรมปิฎก ได้แก่ พระพุทธรูปที่ทรงสอนให้มีปัญญาสมบัติ บุคคลผู้มีศีลสมบัตีย่อมละความชั่วอย่างหยาบทางกายวาจาได้ เป็นตทังคปหาน บุคคลผู้มีสมาธิสมบัตีย่อมละความชั่วอย่างกลาง ที่กลุ้มรุมทำใจให้เศร้าหมองได้ เป็น วิภังคปหาน บุคคลผู้มีปัญญาสมบัตีย่อมละความชั่วอย่างละเอียด คืออนุสัยกิเลสที่นอนนิ่งอยู่ในสันดานได้ เป็น สมุจเฉตปหาน

การเรียนรู้พระพุทธรูป คือ พระไตรปิฎกนั้นเรียกว่า ปริยัติธรรม การปฏิบัติตามที่รู้ คือ เจริญสมถภาวนา และ วิปัสสนาภาวนา เรียกว่า ปฏิบัติธรรม การได้บรรลุถึงผลแห่งการปฏิบัติ คือ มรรค ผล นิพพาน อันเป็นที่พ้นจากทุกข์ทั้งปวงเรียกว่า ปฏิเวธธรรม

พระพุทธรูป คือ พระไตรปิฎก มีคุณค่ายิ่งกว่าสิ่งอื่นใดด้วยเป็นเหตุปัจจัยให้ได้บรรลุถึงผลอันสุดท้ายคือพระนิพพานดังกล่าวมา ชาวพุทธจึงได้ช่วยกันเกื้อหนุนและรักษาไว้เป็นอย่างดีด้วยการศึกษาให้รู้ที่เรียกว่า คัมภีระ และการปฏิบัติตามให้ได้ผลที่เรียกว่า วิปัสสนาธุระ เป็นมรดกตกทอดสืบ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน อันเป็นเวลานานถึง ๒๕๐๐ ปีแล้ว

มรรค ผล นิพพาน จะปรากฏมีขึ้นได้ก็ด้วยการปฏิบัติถูกปฏิบัติชอบ การปฏิบัติถูกปฏิบัติชอบจะเป็นไปได้ก็ด้วยอาศัยการเรียนรู้พระพุทธรูปคือ พระไตรปิฎก

(ก)

ด้วยเหตุนี้ พระไตรปิฎกจึงเป็นสิ่งจำเป็นโดยแท้ ที่นักศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นสูงจะพึงศึกษาเล่าเรียนให้รู้แจ้งจัดเจน เพื่อเป็นมูลฐานแห่งสมาปฏิบัติและมรรค ผล นิพพาน

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ได้ปรารภถึงเหตุ ๓ ประการ คือ

๑. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อันเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้สถาปนาขึ้นไว้ให้เป็นสถานที่ศึกษาวิชาพุทธศาสนาชั้นสูงของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ ดังมีรายละเอียดปรากฏอยู่ในพระราชปรารภ เรื่องประกาศสร้างสังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัย ลงวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๙ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ถาวรและพัฒนามาโดยลำดับสมพระราชประสงค์ ดังปรากฏเห็นเป็นประจักษ์ในปัจจุบัน ก็การศึกษาวิชาพุทธศาสนาชั้นสูงนั้น โดยตรงก็คือศึกษาพระไตรปิฎกภาษาบาลีอันเป็นพุทธวจนะจากพระโอษฐ์เป็นส่วนมาก แต่ขณะนี้ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยไม่มีพระไตรปิฎกภาษาบาลี สำหรับเป็นหลักสูตรของนักศึกษาเป็นส่วนของตนโดยเฉพาะ และถึงเวลาจำเป็นที่จะต้องใช้นหนังสือพระไตรปิฎกภาษาบาลี เป็นหลักสูตรของนักศึกษาชั้นสูงของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว

๒. หนังสือพระไตรปิฎกภาษาบาลีของไทยเรานั้น ครั้งโบราณใช้จารลงในใบลานด้วยอักษรขอมบ้าง ด้วยอักษรไทยพม่าและไทยอีสาน บ้าง ต่อมาได้ตีพิมพ์เป็นเล่มสมุดด้วยตัวอักษรไทย ๒ ครั้ง ครั้งแรกพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ในมณฑลสมัยทรงดำรงสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๑ ครั้งที่ ๒ พุทธศักราช ๒๔๓๖ มีพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระประมุขให้พิมพ์อุทิศถวายพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้เริ่มทำตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๖๙ ปัจจุบันพระไตรปิฎกเล่มสมุดอักษรไทยทั้ง ๒ สมัยนั้น สมัยแรกได้หมดสิ้นไปไม่มีจำหน่าย ที่เหลืออยู่กระตาศก็เสื่อมคุณภาพไม่สามารถที่จะนำมาศึกษาเล่าเรียน สมัยที่ ๒ ยังเหลืออยู่ แต่มีจำนวนน้อย

ไม่พอที่จะจำหน่ายแจกและนำมาศึกษาเล่าเรียนในมหาวิทยาลัยให้
เพียงพอแก่ความประสงค์

๓. ประจวบมหามงคลสมัย ๒๕ แห่งพุทธศตวรรษ ซึ่งมาบรรจบครบปีโดย
ศาสนจักรนิยมในเดือนพฤษภาคม (วันเพ็ญเดือน ๖) พ.ศ. ๒๕๐๐ พุทธศาสนิกชน
ชาวไทยทั้งมวล อันมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและคณะรัฐบาลเป็นประมุข ได้ร่วม
กุศลจิตพร้อมใจกันประกอบพิธีการเฉลิมฉลองเป็นการเอิกเกริกมหิพาหาร ซึ่งยังไม่เคย
มีมาในส่วนอดีตกาลภาคไหนหลัง ดังที่ทางราชการประกาศให้ทราบและเชิญชวนให้ร่วม
บำเพ็ญมหากุศลอยู่แล้วนั้น เนื่องในงานมหามงคลสมัยอันหาได้ยากยิ่งครั้งนี้ มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัยในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยฝ่ายพระพุทธศาสนา มีกุศลเจตนาอันแรง
กล้าในอันที่จะสร้างสิ่งอันเป็นมงคลไว้เป็นอนุสรณ์สำหรับอนุชนสักอย่างหนึ่ง และให้เป็น
สิ่งที่เหมาะสมกับเหตุการณ์อันสำคัญครั้งนี้ด้วย จึงเห็นว่าสิ่งอันเป็นมิ่งมงคลและเหมาะสม
ที่สุดนั้นคือ หนังสือพระไตรปิฎกภาษาบาลี

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงตกลงให้ชำระและ
ตีพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีขึ้นเป็นอนุสรณ์ในโอกาสครบ ๒๕ พุทธศตวรรษ โดยให้
ชื่อว่า มหาจุฬาเตปิฎก หรือเรียกในภาษาไทยว่า พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราช-
วิทยาลัย จำนวน ๒๕๐๐ จบ เท่ากับจำนวนพุทธศักราช ๒๕๐๐ จบหนึ่งจัดเป็นเล่มสมุด
จำนวน ๔๕ เล่ม เท่ากับระยะเวลาประกาศพระศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ
พระวินัยปิฎก ๘ เล่ม พระสุตตันตปิฎก ๒๕ เล่ม พระอภิธรรมปิฎก ๑๒ เล่ม เมื่อพิมพ์
๒๕๐๐ จบ จึงเป็นหนังสือทั้งสิ้น ๑๑๒,๕๐๐ เล่ม

การชำระและตีพิมพ์พระไตรปิฎกนั้น ได้ตั้งศาสนบัณฑิตทั้งบรรพชิตและ
คฤหัสถ์เป็นกรรมการตรวจทานชำระอรรถพจน์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ถูกต้องที่สุด โดย
ตรวจสอบเทียบเคียงกับฉบับต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประมัตถ์วางรูป
ลักษณะอักษรงดงามและดูง่าย โดยพิจารณาย่อหน้าให้มากและยกชื่อวรรค, ชื่อสูตร,
เป็นต้น ขึ้นตั้งให้ปรากฏชัด ตีพิมพ์และเย็บเล่มอย่างประณีตสวยงามตามแบบสากลนิยม
โดยเลือกใช้กระดาษตีพิมพ์และกระดาษปกอย่างประณีตและถาวร ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสม
กับหนังสือที่มีคุณค่าและเป็นที่สักการบูชาของมวลพุทธบริษัท

(๖)

ทุนในการชำระและการพิมพ์ ได้ตั้งคณะกรรมการจัดหาทุนสร้างพระไตรปิฎกขึ้น ประกอบด้วยบรรพชิตและคฤหัสถ์ตามสมควร ประกาศแจ้งวัตถุประสงค์และเจริญศรัทธาไปยังพุทธศาสนิกชน นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก พระบรมวงศานุวงศ์และคณะรัฐบาล ข้าราชการ พ่อค้า กหบดี ตลอดจนประชาชนเป็นที่สุด ตามแต่จะเจริญศรัทธาบริจาคเงินสมทบทุนเป็นจำนวนเท่าไร

ส่วนการตีพิมพ์จะสำเร็จบริบูรณ์ครบทั้ง ๔๕ เล่มเมื่อไรนั้น ขึ้นอยู่ที่กำลังทุนทรัพย์ค่าตีพิมพ์เป็นประการสำคัญ ถือหลักค่อยทำค่อยไปตามควรแก่วิสัยสามารถ โดยมีความหวังอยู่ว่าจักสำเร็จลงในเวลาอันสมควร

นับว่าเป็นมหากุศลอันประเสริฐยิ่งของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อโครงการสร้างพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนี้ ได้ทราบถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทั้ง ๓ พระองค์ ได้ทรงเจริญพระราชศรัทธา มีพระราชประสงค์จะทรงอุปถัมภ์การสร้างพระไตรปิฎกให้สำเร็จตามความมุ่งหมายของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานการอุปถัมภ์เป็นมูลฐาน โดยทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานทุนสำหรับพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระองค์ละ ๗๐,๐๐๐ บาท รวมเป็นเงิน ๒๑๐,๐๐๐ บาท มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณอันประเสริฐ ทั้งนี้อย่างหาสิ่งเปรียบมิได้ พร้อมทั้งเป็นที่หวังได้ว่า พระบรมราชูปถัมภ์ธรรมวิद्याทานทั้งนี้จักสำเร็จเป็นมหาสิริมงคลตลอดบันดาลให้ประชาชนชาวพุทธเจริญศรัทธา โดยเสด็จตามพระราชจริยาวัตรส่วนธรรมวิद्याทาน เป็นมูลฐานให้การสร้างพระไตรปิฎกฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ในเวลาอันสมควรโดยแท้

บัดนี้ พุทธศาสนิกชนจำนวนมากด้วยกัน โดยคำชักชวนของพระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ญาณเสวี) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และโดยความร่วมมือของสถานีวิทยุกระจ่ายเสียงกรมการรักษาดินแดน มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์เพื่อสมทบทุนสร้างพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมได้จำนวน ๖๒๕,๑๕๒ บาท นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายโดยเสด็จพระราชกุศลในการนี้ ทรงพระมหากรุณาพระราชทาน

(จ)

แก้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อกำเนินการให้เป็นไปตามความประสงค์ของผู้บริจาค
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้จัดเป็นทุนสร้างพระไตรปิฎก ๑๐ เล่ม คือ วินัยปิฎก
๗ เล่ม สุตตันตปิฎก ๒ เล่ม และพระอภิธรรม ๑ เล่ม สำเร็จแล้ว สำหรับสุตตันตปิฎก
สังยุตตนิกาย ขันธวารวักค์ นี้ ได้ใช้ดอกผลเงินทุนที่ได้รับพระราชทานจำนวนข้างต้น
นั้นทำต้นฉบับ และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้บริจาคทรัพย์สร้างสุตตันตปิฎกเล่มนี้
ถวายอุทิศแด่ พระครูประกาศสมาธิคุณ (สังเวียน ฉานเสวี) เป็นพิเศษเพื่อเป็นการ
แสดงกตัญญูตเวทีหาธรรม

ขออานุภาพพระศรีรัตนตรัยและมหากุศลส่วนธรรมวิद्याทานทั้งนี้ จงสำเร็จ
เป็นพลบัจจัยอันวยวิบากสมบัติ ถลบันดาลให้บรรดาพุทธศาสนิกชนที่มีส่วนในการ
สร้างพระไตรปิฎกนี้ปราศจากสรรพภัยพิบัติอุปัทวันตราย มีความประสงค์จำนงหมายสิ่ง
ใดในทางที่ชอบ ขอให้สำเร็จสมโนารถทุกประการ และมีความเกษมสำราญขึ้นบานภาย
ได้ร่วมพระสัทธรรม ในกาลทุกเมื่อ เทอญ

“จิรํ ติฏฐตุ สทถมโม”

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในพระบรมราชูปถัมภ์

วักมหาราชฯ พระนคร

Transliteration of the Thai Alphabet and Signs

as used in the Pali text of

MAHACULĀ TEPITAKA

VOWELS

อ a อา ā อิ i อี ī อุ u อู ū เอ e โอ o

CONSONANTS

ก ka	ข kha	ค ga	ฆ gha	ง ṇa
จ ca	ฉ cha	ช ja	ฌ jha	ญ ña
ฎ ṭa	ฐ ṭha	ฑ ḍa	ฒ ḍha	ณ ṇa
ท ta	ถ tha	ด da	ธ dha	น na
ป pa	ฝ pha	พ ba	ภ bha	ม ma
ย ya	ร ra	ล la	ว va	ศ sa
			ห ha	ฬ la
				ม̐ m̐

COMBINATIONS

ก ka	กา kā	กิ ki	กี kī	กุ ku	กู kū	เก ke	โก ko
ข kha	ขา khā	ขิ khi	ขี khī	ขุ khu	ขู khū	เข khe	โข kho

CONJUNCT-CONSONANTS

The Pali conjunct-consonants are printed in their full forms but marked by either sign [.] or [] under them. The sign [.] is used to denote unsounded consonant; [] is used to join two sounded consonants

For example :

กตมํ ทสฺมี สมเย โสมนสฺสอินฺทริยํ โหติ ?

katamaṃ tasmim samaye somanassindriyaṃ hoti ?

FIGURES

๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

ขนธวารวคคปาลิ

ก.	=	เกสจิ สยามไปตฤเกส	ทิสฺสमानปาโจ
กม.	=	กมโพชไปตฤเก	ทิสฺสमानปาโจ
จ.	=	จฏฺฐสงคฺคิปีฏเก	ทิสฺสमानปาโจ
ม.	=	มรมมไปตฤเก	ทิสฺสमानปาโจ
ส.	=	สฺยามรฏฺฐสฺส เทปีฏเก	ทิสฺสमानปาโจ
ส.	=	สึหพไปตฤเก	ทิสฺสमानปาโจ
อิ.	=	อิญฺคฺลิสไปตฤเก	ทิสฺสमानปาโจ

สัมมุตตนิคายปาลิย์ กิตฺตฺนปตฺตํ

ขนฺธวารวคฺคปาลิ

๑. ขนฺธสัมมุตฺต

มุลปณฺณาสก

๑. นกฺลปิตฺตวคฺค

มัตติกา	องฺเก
๑. นกฺลปิตฺตสฺส	๑
๒. เทวทสฺส	๕
๓. หลิตฺทิกานิสฺส	๖
๔. ทุตฺติยหลิตฺทิกานิสฺส	๑๑
๕. สมมิตฺตสฺส	๑๒
๖. ปฏิสลฺลนสฺส	๑๓
๗. อฺปาทาปวิตฺตสฺส	๑๔
๘. ทุตฺติยอฺปาทาปวิตฺตสฺส	๑๖
๙. กาลตฺตยอนิจฺจสฺส	๑๖
๑๐. กาลตฺตยทกฺขสฺส	๑๗
๑๑. กาลตฺตยอนตฺตสฺส	๑๗

๒. อนิจฺจวคฺค

๑. อนิจฺจสฺส	๑๘
๒. ทกฺขสฺส	๑๘
๓. อนตฺตสฺส	๑๘
๔. ยทนิจฺจสฺส	๑๙

มาตรา

องเก

[illegible]

๓. ภาวบุคคล

[illegible]

๔. นตุมหาภวกค

[illegible]

มาตรา

ອະນຸເກ

๗. อนุกรมมสฺสทฺต							๓๓
๘. ทตฺติยอนุกรมมสฺสทฺต							๓๓
๙. ตตฺติยอนุกรมมสฺสทฺต							๓๔
๑๐. จตฺตถอนุกรมมสฺสทฺต							๓๔

๕. อุตสาหปวคค

[illegible]

มช.เฉลิมปณฺณาสก

๑. อุปัชฌายะ

[illegible]

มัทติกา

องเก

๘. มหาลิสฺสุต		๕๗
๙. อาทิสฺสุต		๕๘
๑๐. นิสฺสุต		๕๙

๒. อรหนตวคค

๑. อูปาทยมานสฺสุต		๖๑
๒. มณณมานสฺสุต		๖๑
๓. อภินนทมานสฺสุต		๖๒
๔. อนิจจสฺสุต		๖๓
๕. ทกขสฺสุต		๖๓
๖. อนตฺตสฺสุต		๖๔
๗. อนตฺตนิยสฺสุต		๖๔
๘. รชนียสณฺจิตสฺสุต		๖๕
๙. วารสฺสุต		๖๕
๑๐. สุวารสฺสุต		๖๖

๓. ขชชนียวคค

๑. อสฺสทาหสฺสุต		๖๗
๒. สมุทสฺสุต		๖๗
๓. ทุตฺติยสมุทสฺสุต		๖๗
๔. อรหนตสฺสุต		๖๗
๕. ทุตฺติยอรหนตสฺสุต		๖๘
๖. สีสฺสุต		๖๘
๗. ขชชนียสฺสุต		๗๐
๘. ปินฺโทลยสฺสุต		๗๔
๙. ปาลิเลยสฺสุต		๗๗
๑๐. ปณณมสฺสุต		๘๑

มาตีดา

ဝံ့ဂေ

៤. ចេរ្យក្រុម

[illegible]

๕. ปุ่ปฏวคต

[illegible]

๑. อนาคตบุคคล

[illegible]

២. ប្រមូលកម្មភាព

[illegible]

มาตีกา

ဝံ့ဂေ

๕. พิณจุฬาคุศ

[illegible]

២. រាងសំបុត្រ

๑. ปฐมวคฺค

๑.	มารสตุต							๑๕๒
๒.	สตฺถสสุต							๑๕๓
๓.	ภวเนทฺธิสสุต							๑๕๓
๔.	ปริณเฑยฺยสสุต							๑๕๔
๕.	สมณสสุต							๑๕๔
๖.	พุทธิยสมณสสุต							๑๕๕
๗.	โศทาปนนสสุต							๑๕๕
๘.	อรรหนทสสุต							๑๕๖
๙.	ฉนุทราวาสสสุต							๑๕๖
๑๐.	พุทธิยนนทราวาสสสุต							๑๕๖

มาตุกา

ဝံ့ဂေ

๒. ทูตยวฤค

[illegible]

๓. อายาจนวคฺค

๑-๑๑. มาราทิสฺสตะเอกาทสก		๑๖๑
๑๒. นิโรธมมสฺสตะ		๑๖๒

๔. อุปนิสัยบุคคล

๑-๑๑. มารากิสุตฺตเอกาทสก		๑๖๒
๑๒. นิโรธมฺสุตฺตา		๑๖๓

៣. វិញ្ញាបនបត្រ

๑. โสตาปตัตถิบุคคล

๑. วาตสุกฺค		๑๖๕
๒. เขทํมมสุกฺค		๑๖๖
๓. โสขทฺถาสูกฺค		๑๖๗

มาตรา	องเก
๔. โนจเมสียาสุตต	๑๖๘
๕. นตฺถิทินนสุตต	๑๖๙
๖. กโรโธสุตต	๑๗๑
๗. เทสุตต	๑๗๒
๘. มหาภิกฺขุสุตต	๑๗๓
๙. สสฺสทภิกฺขุสุตต	๑๗๕
๑๐. อสสฺสทภิกฺขุสุตต	๑๗๖
๑๑. อนนฺทวาสุตต	๑๗๖
๑๒. อนนฺทวาสุตต	๑๗๖
๑๓. ตัชีวตฺสรีรฺวสุตต	๑๗๗
๑๔. อณฺณชีวอณฺณสรีรฺวสุตต	๑๗๗
๑๕. โหติตถากโธสุตต	๑๗๗
๑๖. นโหติตถากโธสุตต	๑๗๗
๑๗. โหติจนาจโหติตถากโธสุตต	๑๗๗
๑๘. เนวโหตินนโหติตถากโธสุตต	๑๗๘

๒. ทุตฺติยกมนวกฺค

๑. วาสุตฺต	๑๗๙
๑๘. เนวโหตินนโหติสุตต	๑๘๐
๑๙. รูปีอภฺทาสุตต	๑๘๑
๒๐. อรูปีอภฺทาสุตต	๑๘๑
๒๑. รูปีจอรูปีจอภฺทาสุตต	๑๘๑
๒๒. เนวรูปีนารูปีอภฺทาสุตต	๑๘๑
๒๓. เอกนฺตสฺสึสุตต	๑๘๒
๒๔. เอกนฺตทกฺขิณฺสุตต	๑๘๒
๒๕. สขทกฺขิณฺสุตต	๑๘๒
๒๖. อทกฺขมสฺสึสุตต	๑๘๒

มาตีกา

ဝံ့ဂေ

๓. ตติยคมนาฏค

๑. นวาศสฺสท		๑๙๓
๒๖. อหกขมสขีสท		๑๙๔

๔. จตุตถกรรมนวกุค

[illegible]

๔. โอภกนฺตสํยุตฺต

[illegible]

๕. อุปฺปาทສິຍුຕฺต

[illegible]

มาตรา

ဝံ့ဂေ

[illegible]

៦. កិច្ចសន្យា

๑. จกขุสฺสท							๑๙๕
๒. รูปสฺสท							๑๙๕
๓. วิญญานสฺสท							๑๙๖
๔. สมผัสสฺสท							๑๙๖
๕. สมผัสสฺสขสฺสท							๑๙๖
๖. สขวาสฺสท							๑๙๗
๗. สขเจตนาสฺสท							๑๙๗
๘. ทณหาสฺสท							๑๙๗
๙. ชาติสฺสท							๑๙๗
๑๐. ขนฺธสฺสท							๑๙๘

๓. สารปฏิตตสัมมุตต

[illegible]

มาตรา

อังกะ

๗. ยากิจฉวยมลายาทนสุตฺต	 ๒๐๑
๘. เนวสณฺณานาสถมยาทนสุตฺต	 ๒๐๑
๙. นิโรธสมาปทติสุตฺต	 ๒๐๑
๑๐. สัจจิมขีสุตฺต	 ๒๐๒

๘. นาคส์ยุตต

[illegible]

៥. តុបល្លង្គសំបុត្រ

[illegible]

๑. รูปอเนกขัตต		๒๒๐
๒. เวทนาอเนกขัตต		๒๒๑
๓. สอนาอเนกขัตต		๒๒๑

มาตรา	องค์
๔. สงฆรวรณณาสถ	๒๒๒
๕. วิณณณณณณณณณ	๒๒๒
๖-๑๐. รูปอสนนณณณณณณ	๒๒๓
๑๑-๑๕. รูปอนณณณณณณณณ	๒๒๓
๑๖-๒๐. รูปอนณณณณณณณณ	๒๒๔
๒๑-๒๕. รูปอนณณณณณณณณ	๒๒๔
๒๖-๓๐. รูปอนณณณณณณณณ	๒๒๔
๓๑-๓๕. รูปอนณณณณณณณณ	๒๒๔
๓๖-๔๐. รูปอนณณณณณณณณ	๒๒๔
๔๑-๔๕. รูปอนณณณณณณณณ	๒๒๕
๔๖-๕๐. รูปอนณณณณณณณณ	๒๒๕
๕๑-๕๔. รูปอนณณณณณณณณ	๒๒๕
๕๕. วิณณณณณณณณณณ	๒๒๖

๑๓. ฅานสัຍุตุต

[illegible]

อังกะ

[illegible]

สุตตปิฎก สัมมุตตนิคาย ขณฺวารวคฺคปาถิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

๑. ขณฺฐสํยุตฺต

มุลปณฺณาสก

๑. นกุลปิตฺวคฺค

๑. นกุลปิตฺตสุตฺต

[๑] เอวมฺเม สุตํ: เอกํ สมยํ ภควา ภคฺเชสุ วิหริติ สํสุมาริเร^๑ เกสภาวเน
มิกทาเย. อถ โข นกุลปิตฺตา คหปติ เยน ภควา เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา ภควนฺตํ
อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ. เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข นกุลปิตฺตา คหปติ ภควนฺตํ
เอตทวโจ:

อหฺมสมฺมิ ภนฺเต ชินฺโน วุฑฺฒโผ มหฺลลโก อทฺธคโต วโยนุปฺปโต อาตุรกาโย
อภิกฺขณาทฺตโก, อนิจฺจทสฺสาวิ โข ปนาหํ ภนฺเต ภควโต มโนภาวนียานนฺจ ภิกฺขุณฺ,
โอวาทํ มํ ภนฺเต ภควา, อนุสาสฺสํ มํ ภนฺเต ภควา, ยํ มมสฺส ทิฆมรตฺตํ หิตาย
สุขายาติ.

เอวเมตํ คหปติ, เอวเมตํ คหปติ, อาตุโร หายํ คหปติ กาโย อณฺฑาญฺโต
ปริโยนทฺโร, โย หิ คหปติ อิมํ กาเย ปริหรนฺโต มุหฺตตมปี อาโรคฺยํ ปฏฺิชาเนยฺย,
กิมณฺณตฺร พาลยา. ตสฺมาติห เต คหปติ เอวํ สิกฺขิตพฺพํ “อาตุรกายสฺส เม สโต
จิตฺตํ อนาตุรํ ภวิสฺสตี”ติ. เอวํ หิ เต คหปติ สิกฺขิตพฺพนฺติ.

อถ โข นกุลปิตฺตา คหปติ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺโมทิตฺวา อุมฺมจายาสนา
ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เยนายสฺมา สารีปฺปโต เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา

อายสฺมุนฺทํ สารีปฺตํ อภิเวทเตวฺวา เอกมฺนํ นิสฺสํ, เอกมฺนํ นิสฺสนํ โข นกฺขปฺปิตฺรํ
 กหปติ อายสฺมา สารีปฺตโต เอตทโวจ “วิปฺสนนํ โข เท กหปติ อินฺทฺริยานิ,
 ปริสุทฺโธ มุชฺฉณฺโณ ปรีโยทาโต, อลฺลทฺถ โน อชฺช ภควโต สมฺมชา รมฺมี กถํ
 สวณายา”ติ.

กถํ หิ โน ลียา ภนฺเต? อิทานนํ ภนฺเต ภควตา รมฺมียา กถาย อมเตน
 อภิสฺสิตฺโตติ. ยถากถํ ปน ตวํ กหปติ ภควตา รมฺมียา กถาย อมเตน อภิสฺสิตฺโตติ.
 อิทาํ ภนฺเต เยน ภควา เทนฺปสงฺกมํ, อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺทํ อภิเวทเตวฺวา เอก-
 มฺนํ นิสฺสํ, เอกมฺนํ นิสฺสนํ ขวฺหาํ ภนฺเต ภควนฺทํ เอตทโวจ “อหฺมสฺมิ ภนฺเต
 ชินฺโณ วุทฺโธ มหฺลลโก อทฺธกโต วโยนุปฺปตฺโต อาตุรกาโย อภิกฺขณาตฺถโก,
 อนิจฺจทสฺสวํ โข ปนํ ภนฺเต ภควโต มโนภาวนียานญฺจ ภิกฺขุณฺ, โอวทตฺตํ มํ
 ภนฺเต ภควา, อนุสสฺสํ มํ ภนฺเต ภควา, ยํ มมสฺส ทิพฺพรตฺตํ หิตาย สุขายา”ติ.

เอวํ วุตฺเต, มํ ภนฺเต ภควา เอตทโวจ “เอวเมตํ กหปติ, เอวเมตํ กหปติ,
 อาตุโร หายํ กหปติ กาโย อณฺทกฺกโต ปรีโยนฺทฺโธ, โย หิ กหปติ อิมํ กายํ
 ปรีหฺรณฺโต มุหฺตตมํปํ อารกฺยํ ปฏฺฐาเนยฺย, กิเมวฺวตฺร พาลฺยา. ทสฺมาตฺถิ เท กหปติ
 เอวํ สิกฺขิตพฺพํ “อาตุรกายสฺส เม สโต จิตฺตํ อนาตุรํ ภวิสฺสตี”ติ. เอวํ หิ เท
 กหปติ สิกฺขิตพฺพนฺติ. เอวํ ขวฺหาํ ภนฺเต ภควตา รมฺมียา กถาย อมเตน อภิสฺสิตฺโตติ.

น หิ ปน ตวํ กหปติ ปฏฺฐาสิ ภควนฺทํ อุตฺถวี ปฏฺฐิจฺฉิตฺตํ “กิตฺตาวทา น
 โข ภนฺเต อาตุรกาโย เจว โหติ อาตุรจิตฺโต จ, กิตฺตาวทา จ ปน อาตุรกาโย”^๒
 โข โหติ โน จ อาตุรจิตฺโต”ติ. ทฺวโรปิ โข มยํ ภนฺเต อากฺขณฺเญยฺยํ อายสฺมโต
 สารีปฺตตฺส สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถมมฺวตฺตํ, สาธุ วทายสฺมุนฺทํเยว สารีปฺตํ
 ปฏฺฐาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถโกติ.

เตนหิ กหปติ สฺนนาหิ สาธุกํ มนสิโกโรหิ, ภาสิตสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเต”ติ โข
 นกฺขปฺปิตา กหปติ อายสฺมโต สารีปฺตตฺส ปจฺจสฺสตี. อายสฺมา สารีปฺตโต เอตทโวจ:

๑ จ. ม. ตํ ๒ จ. อาตุรกาโย หิ เอวฺมปรีปี

กถา จ กหปติ อาตุรกาโย เจว โหติ อาตุรจิตโต จ? อธิ กหปติ อสสุทวา
ปฤชชโน อริยานํ อทสฺสาวิ อริยธมฺมสฺส อโกวิทฺโธ อริยธมฺเม อวินีโต, สบฺปปริสํ
อทสฺสาวิ สบฺปปริสธมฺมสฺส อโกวิทฺโธ สบฺปปริสธมฺเม อวินีโต รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ,
รูปวนํ ภา อตฺตานํ, อตฺตนิ ภา รูปํ, รูปสฺมิ ภา อตฺตานํ, “อหํ รูปํ มม รูปน”ติ
ปริยฺญจฺญายี โหติ. ทสฺส “อหํ รูปํ มม รูปน”ติ ปริยฺญจฺญายินํ ทํ รูปํ วิปริณฺมตี
อณฺณตา โหติ. ทสฺส รูปวิปริณามณฺณตาภาวา อปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺ-
สฺปายาสา.

เวทณํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, เวทณวนํ ภา อตฺตานํ, อตฺตนิ ภา เวทณํ,
เวทนาย ภา อตฺตานํ, “อหํ เวทนา มม เวทนา”ติ ปริยฺญจฺญายี โหติ. ทสฺส
“อหํ เวทนา มม เวทนา”ติ ปริยฺญจฺญายินํ ภา เวทนา วิปริณฺมตี อณฺณตา โหติ.
ทสฺส เวทनावิปริณามณฺณตาภาวา อปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสฺปายาสา.

สณฺณํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, สณฺณวนํ ภา อตฺตานํ, อตฺตนิ ภา สณฺณํ,
สณฺณาย ภา อตฺตานํ, “อหํ สณฺณา มม สณฺณา”ติ ปริยฺญจฺญายี โหติ. ทสฺส
“อหํ สณฺณา มม สณฺณา”ติ ปริยฺญจฺญายินํ ภา สณฺณา วิปริณฺมตี อณฺณตา โหติ
ทสฺส สณฺณาวิปริณามณฺณตาภาวา อปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสฺปายาสา.

สงฺขารํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, สงฺขารวนํ ภา อตฺตานํ, อตฺตนิ ภา สงฺขารํ
สงฺขารสฺสุ ภา อตฺตานํ, “อหํ สงฺขารา มม สงฺขารา”ติ ปริยฺญจฺญายี โหติ. ทสฺส
“อหํ สงฺขารา มม สงฺขารา”ติ ปริยฺญจฺญายินํ ภา สงฺขารา วิปริณฺมตี อณฺณตา
โหนติ. ทสฺส สงฺขารานํ วิปริณามณฺณตาภาวา อปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺ-
สฺปายาสา.

วิณฺณํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, วิณฺณวนํ ภา อตฺตานํ, อตฺตนิ ภา วิณฺณํ,
วิณฺณสฺสํ ภา อตฺตานํ, “อหํ วิณฺณาณํ มม วิณฺณาณน”ติ ปริยฺญจฺญายี โหติ,
ทสฺส “อหํ วิณฺณาณํ มม วิณฺณาณน”ติ ปริยฺญจฺญายินํ ทํ วิณฺณาณํ วิปริณฺมตี
อณฺณตา โหติ. ทสฺส วิณฺณาวิปริณามณฺณตาภาวา อปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺข-
โทมนสฺสฺปายาสา. เอวํ โข กหปติ อาตุรกาโย เจว โหติ อาตุรจิตโต จ.

กถา จ กหปติ อาตุรกาโยปิ โข โหติ โน จ อาตุรจิตโต? อธิ กหปติ สฺสุทวา
อริยสวโก อริยานํ ทสฺสาวิ อริยธมฺมสฺส โกวิทฺโธ อริยธมฺเม สฺวินีโต, สบฺปปริสํ

ทสฺสวํ สปุปริสฺสํมสฺส โกวิทฺ สปุปริสฺสํเม สฺวินํโต น รูปํ อตฺตโต สมนุสฺสติ,
 น รูปวนํ ตํ วา อตฺตํ, น อตฺตนิ วา รูปํ, น รูปสฺมี วา อตฺตํ, “อหํ รูปํ
 มม รูปน”ติ น ปริยฺญจฺญายี โหติ, ทสฺส “อหํ รูปํ มม รูปน”ติ อปริยฺญจฺญายีโน
 ตํ รูปํ วิปริณฺมตฺติ อณฺณตา โหติ. ทสฺส รูปวิปริณามณฺณตาภาวํ นุปฺปชฺชนฺติ
 โสกปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสํปายาสา.

น เวทนํ อตฺตโต สมนุสฺสติ, น เวทณวนํ ตํ วา อตฺตํ, น อตฺตนิ วา
 เวทนํ, น เวทนาย วา อตฺตํ, “อหํ เวทนา มม เวทนา”ติ น ปริยฺญจฺญายี โหติ,
 ทสฺส “อหํ เวทนา มม เวทนา”ติ อปริยฺญจฺญายีโน สา เวทนา วิปริณฺมตฺติ อณฺณตา
 โหติ. ทสฺส เวทनावิปริณามณฺณตาภาวํ นุปฺปชฺชนฺติ โสกปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสํปายาสา.

น สณฺณํ อตฺตโต สมนุสฺสติ, น สณฺณวนํ ตํ วา อตฺตํ, น อตฺตนิ วา
 สณฺณํ, น สณฺณาย วา อตฺตํ, “อหํ สณฺณา มม สณฺณา”ติ น ปริยฺญจฺญายี
 โหติ, ทสฺส “อหํ สณฺณา มม สณฺณา”ติ อปริยฺญจฺญายีโน สา สณฺณา วิปริณฺมตฺติ
 อณฺณตา โหติ. ทสฺส สณฺณาวิปริณามณฺณตาภาวํ นุปฺปชฺชนฺติ โสกปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสํ
 ปายาสา.

น สงฺขารํ อตฺตโต สมนุสฺสติ, น สงฺขารวนํ ตํ วา อตฺตํ, น อตฺตนิ วา
 สงฺขารํ, น สงฺขารสฺสุ วา อตฺตํ, “อหํ สงฺขารํ มม สงฺขาร”ติ น ปริยฺญจฺญายี
 โหติ, ทสฺส “อหํ สงฺขารํ มม สงฺขาร”ติ อปริยฺญจฺญายีโน เท สงฺขารํ วิปริณฺมตฺติ
 อณฺณตา โหติ. ทสฺส สงฺขารนํ วิปริณามณฺณตาภาวํ นุปฺปชฺชนฺติ โสกปริเทว
 ทฺทุกฺขโทมนสฺสํปายาสา.

น วิญฺเณวณํ อตฺตโต สมนุสฺสติ, น วิญฺเณวณวนํ ตํ วา อตฺตํ, น อตฺตนิ
 วา วิญฺเณวณํ, น วิญฺเณวณสฺมี วา อตฺตํ, “อหํ วิญฺเณวณํ มม วิญฺเณวณน”ติ
 น ปริยฺญจฺญายี โหติ. ทสฺส “อหํ วิญฺเณวณํ มม วิญฺเณวณน”ติ อปริยฺญจฺญายีโน
 ตํ วิญฺเณวณํ วิปริณฺมตฺติ อณฺณตา โหติ. ทสฺส วิญฺเณวณวิปริณามณฺณตาภาวํ นุปฺปชฺชนฺติ
 โสกปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสํปายาสา. เอวํ โข กหฺปติ อาตฺรกาโยปี โหติ โน จ
 อาตฺรจิตฺโตติ.

อิทมโวจ อายสฺมา สารีปุตฺโต. อตฺตมโน นกุลปิตา กหปติ อายสฺมโต สารีปุตฺ-
ตสฺส ภาสิตํ อภินนฺทิตี. ปจฺม.

๒. เทวทหสตุต

[๒] เอวมฺเม สุตํ : เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสฺส วิหริติ เทวทหํ นาม สกฺยานํ
นิกโม. อถ โข สมฺพหฺลลา ปจฺฉาภุมมคามิกา ภิกฺขุ เยน ภควา เทนฺอุปสงฺกมฺมึสฺส,
อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสึสฺส, เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺหา โข เท
ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจุํ “อิจฺฉาม มยฺ ภนฺเต ปจฺฉาภุมํ ชนปทํ กนฺตํ, ปจฺฉาภุม
ชนปเท นิवासํ กปฺเปตฺน”ติ.

อปโลกิตฺโต ปน โว ภิกฺขเว สารีปุตฺโตติ. น โข โน ภนฺเต อปโลกิตฺโต อายสฺมา
สารีปุตฺโตติ. อปโลเกตฺว ภิกฺขเว สารีปุตฺตํ, สารีปุตฺโต ภิกฺขุณฺ ออนุคฺคาทโก สพฺร-
หฺมจารีนนฺติ. “เอวํ ภนฺเต”ติ โข เท ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสึสฺส.

เทน โข ปน สมเยน อายสฺมา สารีปุตฺโต ภควโต อวิหฺเร อณฺณตรสฺมึ
เอตถลาคฺคฺมฺเพ นิสฺสินฺโน หิตี. อถ โข เท ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา
อนฺโมทิตฺวา อญฺจายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เยนายสฺมา สารีปุตฺโต
เทนฺอุปสงฺกมฺมึสฺส, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สารีปุตฺเตน สทฺธิ สมฺโมทึสฺส, สมฺโมทนีย
กถํ สารณียํ วิทิสาวเรตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสึสฺส, เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺหา โข เท ภิกฺขุ
อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจุํ “อิจฺฉาม มยฺ อาวุโส สารีปุตฺต ปจฺฉาภุมํ ชนปทํ
กนฺตํ, ปจฺฉาภุม ชนปเท นิवासํ กปฺเปตฺม, อปโลกิตฺโต โน สตุถา”ติ.

สนฺติ หาวุโส นานาเวรชฺชกถํ ภิกฺขุ ปณฺหํ ปุจฺจิตาโร ชตฺตียปณฺทิตาปี
พฺรหฺมณฺณปณฺทิตาปี กหปติปณฺทิตาปี สมณฺณปณฺทิตาปี. ปณฺทิตา หาวุโส มนุสฺสา
วิมฺสกา “กึ วาทายสฺมนฺตานํ” สตุถา, กิมกฺขายี”ติ, กจฺจิ โว อายสฺมนฺตานํ ฐมฺมา
สฺสสฺสตา สุกฺคหิตา สุมณฺสิกฺกา สุปฺปาริตา สุปฺปวิวิทฺตา ปณฺณาย, ยถา พฺยากรมฺมานา
อายสฺมนฺโต วุตฺตวาทีโน เจว ภควโต อสฺสธ, น จ ภควนฺตํ อญฺเตน อพฺภากิจ-

เขยฺยถ, ฐมฺมสฺส จานฺธมฺมํ พฺยากเรยฺยถ, น จ โกจิ สหฺมมิกิ วาทานฺปาโต^๑
การยฺหํ จานํ อากฺขณฺเญยฺยติ.

หฺรโตปี โข มยํ อวฺโส อากฺขณฺเญยฺยมา อายสฺมโต สารีปฺตฺตสฺส สนฺติเก เอตสฺส
ภาสิตสฺส อตฺถมณฺเฑาตุํ, สาธุ วทาสฺมณฺเฑยว สารีปฺตํ ปฏฺฐาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส
อตฺถโกติ. เตนหาวิโส สฺสณฺณ สาธุกํ มนสิโกโรถ, ภาสิตสฺสมีติ. “เอวมาวิโส”ติ โข
เต ภิกฺขุ อายสฺมโต สารีปฺตฺตสฺส ปจฺจุสฺสํ. อายสฺมา สารีปฺตโต เอตทโวจ:

สนฺติ หาวฺโส นานาเวรชฺชกตํ ภิกฺขุํ ปณฺหํ ปุจฺฉิตาโร ขตฺติยปณฺทิตาปี
พฺรหฺมณฺณปณฺทิตาปี กหปติปณฺทิตาปี สมณปณฺทิตาปี. ปณฺทิตา หาวฺโส มนุสฺสา
วิมฺสกา “กิ วาทาสฺมณฺเฑนํ สตฺถา, กิภุชฺชยิ”ติ, เอวํ ปุญฺจา ตุมฺเห อวฺโส เอวํ
พฺยากเรยฺยถ “ฉนฺทราควินยฺกชฺชยิ โข โน อวฺโส สตฺถา”ติ.

เอวํ พฺยากเตปี โข อวฺโส อสฺสเยว อุตฺตริ ปณฺหํ ปุจฺฉิตาโร ขตฺติยปณฺทิตาปี
พฺรหฺมณฺณปณฺทิตาปี กหปติปณฺทิตาปี สมณปณฺทิตาปี. ปณฺทิตา หาวฺโส มนุสฺสา
วิมฺสกา “กิสฺมิ ปณาสฺมณฺเฑนํ ฉนฺทราควินยฺกชฺชยิ สตฺถา”ติ, เอวํ ปุญฺจา ตุมฺเห
อวฺโส เอวํ พฺยากเรยฺยถ “รูปํ โข อวฺโส ฉนฺทราควินยฺกชฺชยิ สตฺถา. เวทนาย..
สณฺณาย... สงฺขารेषฺ... วิมฺบาณํ ฉนฺทราควินยฺกชฺชยิ สตฺถา”ติ.

เอวํ พฺยากเตปี โข อวฺโส อสฺสเยว อุตฺตริ ปณฺหํ ปุจฺฉิตาโร ขตฺติยปณฺ-
ทิตาปี พฺรหฺมณฺณปณฺทิตาปี กหปติปณฺทิตาปี สมณปณฺทิตาปี. ปณฺทิตา หาวฺโส
มนุสฺสา วิมฺสกา “กิ ปณาสฺมณฺเฑนํ อาทีนํ ทิสฺวา รูปํ ฉนฺทราควินยฺกชฺชยิ
สตฺถา. เวทนาย... สณฺณาย... สงฺขารेषฺ... วิมฺบาณํ ฉนฺทราควินยฺกชฺชยิ สตฺถา”ติ,
เอวํ ปุญฺจา ตุมฺเห อวฺโส เอวํ พฺยากเรยฺยถ “รูปํ โข อวฺโส อวิตรากสฺส^๒
อวิตฉนฺทสฺส อวิตเปมฺสฺส อวิตปิสาสฺส อวิตปริพาหสฺส อวิตคณฺหสฺส ทสฺส รูปสฺส
วิปริณามณฺณตาภาวา อุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสํปายาสา. เวทนาย... สณฺณาย...
สงฺขารेषฺ อวิตรากสฺส ๖ เป ๖ อวิตคณฺหสฺส เถสํ สงฺขารานํ วิปริณามณฺณตาภาวา
อุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสํปายาสา. วิมฺบาณํ อวิตรากสฺส อวิตฉนฺทสฺส

๑ จ. ม. วาทานฺปาโต

๒ จ. อวิตรากสฺส สพฺพทฺธ อิทิสเมว

อวิตเปมสฺส อวิตปีปาสสฺส อวิตปริพาหสฺส อวิตตณฺหสฺส ทสฺส วิญฺญาณสฺส วิปริ-
ณามณฺณตภาว นุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทกฺขโหมนสฺสพฺยาสา. อิทํ ไช โน อาวุโส
อาทินํ ทิสฺวา รูเป จนฺทราควินยฺกขายี สตฺถา. เวทนาย... สณฺณาย... สงฺขารสฺส...
วิญฺญาเน จนฺทราควินยฺกขายี สตฺถา”ติ.

เอวํ พฺยากเตปปี ไช อาวุโส อสฺสเยว อุตฺตริ ปณฺหํ ปุจฺจิตาโร ชตฺตียปณฺทิตาปี
พฺรหฺมณฺณปณฺทิตาปี กปฺติปณฺทิตาปี สมณปณฺทิตาปี. ปณฺทิตา หาวุโส มนฺตฺสา
วิมฺสกา “กํ ปนายสมฺมุตฺตํ อานิสฺสํ ทิสฺวา รูเป จนฺทราควินยฺกขายี สตฺถา.
เวทนาย... สณฺณาย... สงฺขารสฺส... วิญฺญาเน จนฺทราควินยฺกขายี สตฺถา”ติ. เอวํ
ปฺญฺจา ตุมฺเห อาวุโส เอวํ พฺยากเรยฺยาถ “รูเป ไช อาวุโส วิตฺตาสฺส วิตฺตจฺนทสฺส
วิตฺตเปมสฺส วิตฺตปีปาสสฺส วิตฺตปริพาหสฺส วิตฺตตณฺหสฺส ทสฺส รูปสฺส วิปริณามณฺณต-
ภาว นุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทกฺขโหมนสฺสพฺยาสา. เวทนาย... สณฺณาย... สงฺขารสฺส
วิตฺตาสฺส วิตฺตจฺนทสฺส วิตฺตเปมสฺส วิตฺตปีปาสสฺส วิตฺตปริพาหสฺส วิตฺตตณฺหสฺส เตสํ
สงฺขารานํ วิปริณามณฺณตภาว นุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทกฺขโหมนสฺสพฺยาสา วิญฺญาเน
วิตฺตาสฺส วิตฺตจฺนทสฺส วิตฺตเปมสฺส วิตฺตปีปาสสฺส วิตฺตปริพาหสฺส วิตฺตตณฺหสฺส ทสฺส
วิญฺญาณสฺส วิปริณามณฺณตภาว นุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทกฺขโหมนสฺสพฺยาสา. อิทํ
ไช โน อาวุโส อานิสฺสํ ทิสฺวา รูเป จนฺทราควินยฺกขายี สตฺถา. เวทนาย...
สณฺณาย... สงฺขารสฺส... วิญฺญาเน จนฺทราควินยฺกขายี สตฺถา”ติ.

อกุสเล จาวุโส ฐมฺเม อุปสมฺปชฺช วิหโรโต ทิฏฺฐเจ เจว ฐมฺเม สุโข วิหาโร
อภวิสฺส อวิฆาโต อนุปฺยาโย สปริพาโห, กายสฺส จ เกทา ปรี มรณา สุกฺติ
ปาฏิกงฺขา, น ยิทํ ภควา อกุสลาณํ ฐมฺมานํ ปหณํ วณฺณเณยฺย, ยสฺมา จ ไช อาวุโส
อกุสเล ฐมฺเม อุปสมฺปชฺช วิหโรโต ทิฏฺฐเจ เจว ฐมฺเม ทุกฺโข วิหาโร สวิฆาโต
สอุปฺยาโย สปริพาโห, กายสฺส จ เกทา ปรี มรณา ทุกฺคฺติ ปาฏิกงฺขา, ทสฺมา
ภควา อกุสลาณํ ฐมฺมานํ ปหณํ วณฺณเณติ.

กุสเล จาวุโส ฐมฺเม อุปสมฺปชฺช วิหโรโต ทิฏฺฐเจ เจว ฐมฺเม ทุกฺโข วิหาโร
อภวิสฺส สวิฆาโต สอุปฺยาโย สปริพาโห, กายสฺส จ เกทา ปรี มรณา ทุกฺคฺติ
ปาฏิกงฺขา, น ยิทํ ภควา กุสลาณํ ฐมฺมานํ อุปสมฺปทํ วณฺณเณยฺย, ยสฺมา จ ไช อาวุโส

กุสเล ฐมเม อุปสมปชฺช วิหโร เท ฐมเม สุโข วิหาโร อวิมาโต
อนุปายาสो อปริพาโห, กายสฺส จ เกหา ปรี มรณา สุกฺติ ปาฏิกงฺขา, ทสฺมา ภควา
กุสลาณํ ฐมฺมานํ อุปสมปทํ วณฺณเตสฺติ.

อิทมโวจ อายสฺมา สารีปุตฺโต. อตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ อายสฺมา สารีปุตฺตสฺส
ภาสิตํ อภินนฺทฺหติ. ทฺติยํ.

๓. หลัทธิกานิสูตร

[๓] เอวมเม สุตํ: เอกํ สมยํ อายสฺมา มหาจฺจาโน^๑ อวฺนตฺติ วิหริ
กฺรรมเร^๒ ปปาเต ปพฺพเต. อถ โข หลัทธิกานิ^๓ คหปติ เยนายสฺมา มหาจฺจาโน
เตนุสสงฺกมิ. อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาจฺจาณํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสิ,
เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข หลัทธิกานิ คหปติ อายสฺมนฺตํ มหาจฺจาณํ เอตทโวจ
“วุตฺตมิมิ ฆนฺเต ภควตา อฏฺฐกฺวคฺคิเย มาคณฺทียปณฺเฑ

โอกํ ปหาย อนิเกตสริ

คาเม อกฺขฬํ มฺนิ สนฺถวานิ

กาเมหิ วิตุโต อปรกฺขราโน^๔

กถํ น วิคฺคยฺห ขนฺเนน กยฺราติ.

อิมสฺส น โข ฆนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส กถํ วิตุถาเรน อตฺโต
ทฏฺฐพฺโพ”ติ.

รูปธาตฺว โข คหปติ วิญฺญาณสฺส โอโก, รูปธาตฺวาควินิพนฺธญฺจ ปน วิญฺญาณํ
“โอกสริ”ติ วุจฺจติ. เวทนาธาตฺว โข คหปติ วิญฺญาณสฺส โอโก, เวทนาธาตฺวาควินิ-
พนฺธญฺจ ปน วิญฺญาณํ “โอกสริ”ติ วุจฺจติ. สลฺยาธาตฺว โข คหปติ วิญฺญาณสฺส
โอโก, สลฺยาธาตฺวาควินิพนฺธญฺจ ปน วิญฺญาณํ “โอกสริ”ติ วุจฺจติ. สงฺขารธาตฺว โข
คหปติ วิญฺญาณสฺส โอโก, สงฺขารธาตฺวาควินิพนฺธญฺจ ปน วิญฺญาณํ “โอกสริ”ติ
วุจฺจติ. เอวํ โข คหปติ โอกสริ โหติ.

๑ ก. มหาจฺจายโน

๒ จ. ม. กุลมเร

๓ จ. ม. หลัทธิกานิ, ส. หลัทธิกานิ

๔ ส. อปรกฺขราโน

กถญจ กหปติ อโนกสาร์ โหติ? รูปธาตุนา โห กหปติ โย จนโท โย ราโค
 ยานนที ยาทนหา เย อุปยุปาทานา เจตโส อธิฏฐานาภินเวसानุสยา, เท ตถาคตส
 ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ทาลาวตฺถกตา อนภาวํกตา आयत्ति์ อนุปฺปาทธมฺมา, ตสฺมา ตถาคโต
 “อโนกสาร์”ติ วุจฺจติ. เวทนาธาตุนา โห กหปติ ะเปว สญฺญาธาตุนา โห กหปติ ะเปว
 สงฺขารธาตุนา โห กหปติ ะเปว วิมฺภวธาตุนา โห กหปติ โย จนโท โย ราโค ย
 นนที ยาทนหา เย อุปยุปาทานา เจตโส อธิฏฐานาภินเวसानุสยา, เท ตถาคตส
 ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ทาลาวตฺถกตา อนภาวํกตา आयत्ति์ อนุปฺปาทธมฺมา, ตสฺมา
 ตถาคโต “อโนกสาร์”ติ วุจฺจติ. เอวํ โห กหปติ อโนกสาร์ โหติ.

กถญจ กหปติ นิเกตสาร์ โหติ? รูปนิมิตฺตนิเกตวิสารวินิพนฺธา โห กหปติ
 “นิเกตสาร์”ติ วุจฺจติ. สทฺทนิมิตฺต ะเปว กนฺธนิมิตฺต...รสนิมิตฺต...โผฏฺฐพฺพนิมิตฺต...
 ธมฺมนิมิตฺตนิเกตวิสารวินิพนฺธา โห กหปติ “นิเกตสาร์”ติ วุจฺจติ. เอวํ โห กหปติ
 นิเกตสาร์ โหติ.

กถญจ กหปติ อนิเกตสาร์ โหติ? รูปนิมิตฺตนิเกตวิสารวินิพนฺธา โห กหปติ
 ตถาคตส ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ทาลาวตฺถกตา อนภาวํกตา आयत्ติ์ อนุปฺปาทธมฺมา,
 ตสฺมา ตถาคโต “อนิเกตสาร์”ติ วุจฺจติ. สทฺทนิมิตฺต ะเปว กนฺธนิมิตฺต...รสนิมิตฺต...
 โผฏฺฐพฺพนิมิตฺต.....ธมฺมนิมิตฺตนิเกตวิสารวินิพนฺธา โห กหปติ ตถาคตส ปหีนา
 อุจฺฉินฺนมูลา ทาลาวตฺถกตา อนภาวํกตา आयत्ติ์ อนุปฺปาทธมฺมา, ตสฺมา ตถาคโต
 “อนิเกตสาร์”ติ วุจฺจติ. เอวํ โห กหปติ อนิเกตสาร์ โหติ.

กถญจ กหปติ คามะ สนฺถวชาโต โหติ? อิทฺ กหปติ เอกจฺโจ กิหิสฺสญฺโจ
 วิหริติ สหนนที สหโสเก สฺขิตฺเตสฺ สฺขิตฺโต ทฺวขิตฺเตสฺ ทฺวขิตฺโต อุปฺปนฺเนสฺ กิจฺจกรณียะสฺ
 อตฺตนา เทสฺ โยคํ อาปชฺชติ. เอวํ โห กหปติ คามะ สนฺถวชาโต โหติ.

กถญจ กหปติ คามะ น สนฺถวชาโต โหติ? อิทฺ กหปติ ภิกฺขุ กิหิสฺสญฺโจ
 วิหริติ น สหนนที น สหโสเก น สฺขิตฺเตสฺ สฺขิตฺโต น ทฺวขิตฺเตสฺ ทฺวขิตฺโต อุปฺปนฺเนสฺ
 กิจฺจกรณียะสฺ น อตฺตนา เทสฺ โยคํ อาปชฺชติ. เอวํ โห กหปติ คามะ น สนฺถวชาโต
 โหติ.

กถณฺจ กหปติ กาเมหิ น วิตฺโต^๑ โหติ? อิทฺ กหปติ เอกจฺโจ กาเมสุ
อวิตฺราโค^๒ โหติ อวิตฺตณฺโท อวิตฺเปโม อวิตฺปิปาโส อวิตฺปรีพาโห อวิตฺตณฺเห.
เอวํ โข กหปติ กาเมหิ น วิตฺโต โหติ.

กถณฺจ กหปติ กาเมหิ วิตฺโต โหติ? อิทฺ กหปติ เอกจฺโจ กาเมสุ วิตฺราโค
โหติ วิตฺตณฺโท วิตฺเปโม วิตฺปิปาโส วิตฺปรีพาโห วิตฺตณฺเห. เอวํ โข กหปติ
กาเมหิ วิตฺโต โหติ.

กถณฺจ กหปติ ปฺรกุขราโน โหติ? อิทฺ กหปติ เอกจฺจสฺส เอวํ โหติ “เอวํรูปํ สียํ
อนาคตมทฺธานํ.... เอวํเวทโน สียํ อนาคตมทฺธานํ.... เอวํสณฺโณ สียํ อนาคตมทฺธานํ....
เอวํสงฺฆาโร สียํ อนาคตมทฺธานํ.... เอวํวิมฺบวณฺโณ สียํ อนาคตมทฺธานนฺ”ติ. เอวํ
โข กหปติ ปฺรกุขราโน โหติ.

กถณฺจ กหปติ อปฺรกุขราโน โหติ? อิทฺ กหปติ เอกจฺจสฺส น เอวํ โหติ
“เอวํรูปํ สียํ อนาคตมทฺธานํ.... เอวํเวทโน สียํ อนาคตมทฺธานํ.... เอวํสณฺโณ สียํ
อนาคตมทฺธานํ.... เอวํสงฺฆาโร สียํ อนาคตมทฺธานํ.... เอวํวิมฺบวณฺโณ สียํ อนาคต-
มทฺธานนฺ”ติ. เอวํ โข กหปติ อปฺรกุขราโน โหติ.

กถณฺจ กหปติ กถํ วิคฺคยฺห ขนฺนํ กตฺตา โหติ? อิทฺ กหปติ เอกจฺโจ
เอวรूपํ กถํ กตฺตา โหติ “น ตวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานาสิ, อหํ อิมํ ฐมฺมวินยํ
อาชานามิ, กิํ ตวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานิสฺสสฺสิ, มิจฺฉาปฺปฏิปन्नโน ตวฺมสฺสิ, อหฺมสฺมิ
สมฺมาปฺปฏิปन्नโน, ปุเร วจฺนียํ ปจฺฉา อวจ, ปจฺฉา วจฺนียํ ปุเร อวจ, สหตฺตมฺเม
อสฺสทฺตณฺเต, อธิจฺฉณฺเต วิปฺราวตฺตํ, อาโรปีโต เต วาโท, จร วาทปฺปโมกฺขาย,
นิคฺคหิตฺโตสิ, นิพฺพุเจหิ วา สเจ ปโหสี”ติ. เอวํ โข กหปติ กถํ วิคฺคยฺห ขนฺนํ
กตฺตา โหติ.

กถณฺจ กหปติ กถํ น วิคฺคยฺห ขนฺนํ กตฺตา โหติ? อิทฺ กหปติ ภิกฺขุ น
เอวรूपํ กถํ กตฺตา โหติ “น ตวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานาสิ, อหํ อิมํ ฐมฺมวินยํ
อาชานามิ, กิํ ตวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ อาชานิสฺสสฺสิ, มิจฺฉาปฺปฏิปन्नโน ตวฺมสฺสิ, อหฺมสฺมิ
สมฺมาปฺปฏิปन्नโน, ปุเร วจฺนียํ ปจฺฉา อวจ, ปจฺฉา วจฺนียํ ปุเร อวจ, สหิตฺตมฺเม

อสนิตนเต อธิจันณเต วิปราวตตํ, อาโรปีโต เต วาโท, จร วาทปโปโมกขาย,
นิกคหิโตสิ, นิพเพเจहि วา สเจ ปโหสี”ติ. เอวํ โข คหปติ กถํ น วิคคยหุ ชเนน
ภคฺชา โหติ.

อติ โข คหปติ ยนํตํ วุตตํ ภคฺชา อจฺจกคฺคิเย มาคณฺทียปณฺเฑ

โองํ ปหาย อนิเกตสริ

คาม อกฺกพํ มุํนิ สนฺถวานิ

กาเมहि วิคฺคโต อปรกฺขราโน

กถํ น วิคคยหุ ชเนน กิริยติ.

อิมสฺส โข คหปติ ภคฺชา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิคฺคาเรน อตฺถโก ทจฺจพฺโพติ.
ตติยํ.

๔. ทุคิยหลิทิกานิสุต

[๔] เอวเม สุตํ: เอกํ สมยํ อายสฺมา มหาจฺจาโน อวณฺทิสฺส วิหริติ กุรรหเว
ปปาเต ปพฺพเต. อถ โข หลิทิกานิ คหปติ เยนายสฺมา มหาจฺจาโน เทนุปลสงฺกมิ,
อุปสงฺกมิทฺวา อายสฺมนํตํ มหาจฺจानํ อภิวาเทตฺวา เอกมนํตํ นิสฺสีทิ, เอกมนํตํ
นิสินฺโน โข หลิทิกานิ คหปติ อายสฺมนํตํ มหาจฺจานํ เอตทโวจ “วุตฺตมิตํ ภนฺเต
ภคฺชา สกฺกปณฺเฑ โย เต สมณพฺราหมณา ตณฺหาสงฺขยวิมฺุตตา, เต อจฺจนฺตนิจฺจา
อจฺจนฺตโยคกฺเขมิโน อจฺจนฺตพฺรหฺมจาริโน อจฺจนฺตปรีโยसानา เสจฺจา เทวมนุสฺसानนํ”ติ.
อิมสฺส นุ โข ภนฺเต ภคฺชา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส กถํ วิคฺคาเรน อตฺถโก
ทจฺจพฺโพ”ติ?

รูปธาตฺยา โข คหปติ โย ฉนฺโท โย ราโค ยา นนฺทิ ยา ตณฺหา ये
อุปฺยุปาทานา เจตโส อธิจฺจานาภินิเวसानุสยา, เทสํ ขยา วิราคา นิโรธา จาภา
ปฏินิสฺสคฺคา “จิตฺตํ สฺวิมฺุตตนํ”ติ วุจฺจติ.

เวทนาธาตฺยา โข คหปติ ๖เป๖ สณฺณธาตฺยา โข คหปติ ๖เป๖สงฺขารธาตฺยา
โย คหปติ ๖เป๖วิญฺญาณธาตฺยา โข คหปติ โย ฉนฺโท โย ราโค ยา นนฺทิ ยา
ตณฺหา ये อุปฺยุปาทานา เจตโส อธิจฺจานาภินิเวसानุสยา, เทสํ ขยา วิราคา นิโรธา
จาภา ปฏินิสฺสคฺคา “จิตฺตํ สฺวิมฺุตตนํ”ติ วุจฺจติ.

อิติ โข คหปติ ยนํ วุตฺตํ ภควตา สกฺกปญฺเฑ “เย เต สมณพฺรหฺมณา
ทณฺหาสงฺฆยวิมุตฺตา, เต อจฺจนฺตนิฏฺฐา อจฺจนฺตโยคกฺเขมิโน อจฺจนฺตพฺรหฺมจาริโน
อจฺจนฺตปริโยสํนา เสนฺฐา เทวมนุสฺसानนฺ”ติ. อิมสฺส โข คหปติ ภควตา สงฺฆิตฺเตน
ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถโก ทฏฺฐพฺโพติ. จตฺตมํ.

๕. สมาริสฺสุต

[๕] เอวเม สุตํ: เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ เชทวนเ อนาถ
ปิ่นฺทิกสฺส อารามเ. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติ. ภทฺนเตติ เต ภิกฺขุ
ภควโต ปจฺจสฺสสํ. ภควา เอตทโวจ: สมาริ ภิกฺขเว ภาเวถ, สมาริโต ภิกฺขเว
ภิกฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติ. กิณฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ? รูปสฺส สมุทฺยญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ.
เวทนาย สมุทฺยญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ. สณฺณาย สมุทฺยญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ. สงฺขารานํ
สมุทฺยญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ. วิญฺญาณสฺส สมุทฺยญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ.

โก จ ภิกฺขเว รูปสฺส สมุทโย, โก เวทนาย สมุทโย, โก สณฺณาย สมุทโย,
โก สงฺขารานํ สมุทโย, โก วิญฺญาณสฺส สมุทโย? อีธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อภินนฺทติ
อภิวทติ อชฺโฆสาย ติฏฺฐติ.

กิณฺจ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฆสาย ติฏฺฐติ? รูปํ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฆสาย
ติฏฺฐติ, ทสฺส รูปํ อภินนฺทโต อภิวทโต อชฺโฆสาย ติฏฺฐโต อปฺปชฺชติ นนฺทิ, ยา
รูปเ นนฺทิ, ตทฺปาทานํ, ทสฺสปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา
ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสสุปายสา สมภวนฺติ. เอวเมตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ.

เวทนํ อภินนฺทติ ๖เป๖ สณฺณํ อภินนฺทติ ๖เป๖ สงฺขารเ อภินนฺทติ ๖เป๖
วิญฺญาณํ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฆสาย ติฏฺฐติ, ทสฺส วิญฺญาณํ อภินนฺทโต
อภิวทโต อชฺโฆสาย ติฏฺฐโต อปฺปชฺชติ นนฺทิ, ยา วิญฺญาณเ นนฺทิ, ตทฺปาทานํ
ทสฺสปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ ๖เป๖ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
สมุทโย โหติ.

อัย ภิกฺขเว รูปสฺส สมุทโย. อัย เวทนาย สมุทโย. อัย สณฺณาย สมุทโย.
อัย สงฺขารานํ สมุทโย. อัย วิญฺญาณสฺส สมุทโย.

โก จ ภิกขเว รูปสฺส อตฺถงฺกโม? โก เวทนาย ๖เปว โก สญฺฉาย ๖เปว โก สงฺขารานํ ๖เปว โก วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺกโม? อิทฺ ภิกขเว นามินนฺทติ นามิวทติ นามฺชฺฉไสย ติฏฺฐติ.

กิญฺจ นามินนฺทติ นามิวทติ นามฺชฺฉไสย ติฏฺฐติ? รูปํ นามินนฺทติ นามิวทติ นามฺชฺฉไสย ติฏฺฐติ, ทสฺส รูปํ อนามินนฺทโต อนามิวทโต อนามฺชฺฉไสย ติฏฺฐโต ยา รูปํ นนฺทติ, สํ นินฺรุชฺฉติ, ทสฺส นนฺทินิโรธา อุปาทานนิโรธ, อุปาทานนิโรธา, ภาวนิโรธ ๖เปว เอวเมทสฺส เกวลสฺส ทฺภวทฺภวสฺส นินฺรุชฺฉ โหติ.

เวทนํ นามินนฺทติ นามิวทติ นามฺชฺฉไสย ติฏฺฐติ, ทสฺส เวทนํ อนามินนฺทโต อนามิวทโต อนามฺชฺฉไสย ติฏฺฐโต ยา เวทนาย นนฺทติ, สํ นินฺรุชฺฉติ, ทสฺส นนฺทินิโรธา อุปาทานนิโรธ, อุปาทานนิโรธา ภาวนิโรธ ๖เปว เอวเมทสฺส เกวลสฺส ทฺภวทฺภวสฺส นินฺรุชฺฉ โหติ.

สญฺฉํ นามินนฺทติ ๖เปว สงฺขารํ นามินนฺทติ นามิวทติ นามฺชฺฉไสย ติฏฺฐติ, ทสฺส สงฺขารํ อนามินนฺทโต อนามิวทโต อนามฺชฺฉไสย ติฏฺฐโต ยา สงฺขารสฺส นนฺทติ, สํ นินฺรุชฺฉติ, ทสฺส นนฺทินิโรธา อุปาทานนิโรธ, อุปาทานนิโรธา ภาวนิโรธ ๖เปว เอวเมทสฺส เกวลสฺส ทฺภวทฺภวสฺส นินฺรุชฺฉ โหติ.

วิญฺญาณํ นามินนฺทติ นามิวทติ นามฺชฺฉไสย ติฏฺฐติ, ทสฺส วิญฺญาณํ อนามินนฺทโต อนามิวทโต อนามฺชฺฉไสย ติฏฺฐโต ยา วิญฺญาณํ นนฺทติ, สํ นินฺรุชฺฉติ, ทสฺส นนฺทินิโรธา อุปาทานนิโรธ ๖เปว เอวเมทสฺส เกวลสฺส ทฺภวทฺภวสฺส นินฺรุชฺฉ โหติ.

อโย ภิกขเว รูปสฺส อตฺถงฺกโม. อโย เวทนาย อตฺถงฺกโม. อโย สญฺฉาย อตฺถงฺกโม. อโย สงฺขารานํ อตฺถงฺกโม. อโย วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺกโมติ. ปณฺจมนํ.

๖. ปฏิสถลลิต

[๖] สวทฺธิทธานํ. ปฏิสถลลิต ภิกขเว โยคมาปชฺชต, ปฏิสถลลิต ภิกขเว ภิกขุ ยถาภูตํ ปชานาติ. กิญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ? รูปสฺส สมุทฺทยมฺภจ อตฺถงฺกมฺภจ. เวทนาย สมุทฺทยมฺภจ อตฺถงฺกมฺภจ. สญฺฉาย สมุทฺทยมฺภจ อตฺถงฺกมฺภจ. สงฺขารานํ สมุทฺทยมฺภจ อตฺถงฺกมฺภจ. วิญฺญาณสฺส สมุทฺทยมฺภจ อตฺถงฺกมฺภจ. (ยถา ปจฺมสฺสทฺเต วิทฺธาวโร. ทถา วิทฺธาวโร) จญฺจ.

๗. อุปาทาปริตฺตสนาสูตร

[๗] สาวตฺถินิทานํ. อุปาทาปริตฺตสนมฺหา เว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อนฺอุปาทา-
อปริตฺตสนมฺหา, ทํ สฺมาถ สาทุกํ มนสิกโรถ, ภาสิตฺตสามิตฺติ. “เอวํ ภนฺเต”ติ โข
เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจุสฺสสํ. ภควา เอตทโวจ:

กถมฺหา ภิกฺขเว อุปาทาปริตฺตสนา โหติ? อิทฺ ภิกฺขเว อสฺสทฺวา ปุณฺณชฺโช
อริยานํ อทฺธสฺสวํ อริยธมฺมสฺส อโกวิทฺท อริยธมฺเม อวินีโต, สปปริสํ อทฺธสฺสวํ
สปปริสธมฺมสฺส อโกวิทฺท สปปริสธมฺเม อวินีโต รุปํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ, รุปวนํ
วา อตฺตทานํ, อตฺตนิ วา รุปํ, รุปสฺมิ วา อตฺตทานํ, ทสฺส ทํ รุปํ วิปริณฺมตฺติ
อณฺณตา โหติ, ทสฺส รุปวิปริณามณฺณตาภาวํ รุปวิปริณามานุปริวตฺติวิณฺณํ โหติ.
ทสฺส รุปวิปริณามานุปริวตฺติชา ปริตฺตสนา ธมฺมสมุปาทา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐนฺติ.
เจตโส ปริยาทานา อุตฺทาสวา จ โหติ วิฆาตวา จ อเปกฺขวา จ, อุปาทาย จ
ปริตฺตสฺสติ.

เวทณํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ, เวทณวนํ วา อตฺตทานํ, อตฺตนิ วา เวทณํ,
เวทนาย วา อตฺตทานํ, ทสฺส สว เวทนา วิปริณมตฺติ อณฺณตา โหติ, ทสฺส เวทนา-
วิปริณามณฺณตาภาวํ เวทนาปริณามานุปริวตฺติวิณฺณํ โหติ, ทสฺส เวทनावิปริณ-
ามานุปริวตฺติชา ปริตฺตสนา ธมฺมสมุปาทา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐนฺติ, เจตโส ปริยาทานา
อุตฺทาสวา จ โหติ วิฆาตวา จ อเปกฺขวา จ, อุปาทาย จ ปริตฺตสฺสติ.

สณฺณํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ ๗เป๗ สงฺขารํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ, สงฺขารวนํ
วา อตฺตทานํ, อตฺตนิ วา สงฺขารํ, สงฺขารสฺสุ วา อตฺตทานํ, ทสฺส เต สงฺขาร-
วิปริณมตฺติ อณฺณตา โหติ, ทสฺส สงฺขารวิปริณามณฺณตาภาวํ สงฺขารวิปริณาม-
านุปริวตฺติวิณฺณํ โหติ, ทสฺส สงฺขารวิปริณามานุปริวตฺติชา ปริตฺตสนา ธมฺมสมุปาทา
จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐนฺติ, เจตโส ปริยาทานา อุตฺทาสวา จ โหติ วิฆาตวา จ
อเปกฺขวา จ, อุปาทาย จ ปริตฺตสฺสติ.

วิณฺณณํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ, วิณฺณณวนํ วา อตฺตทานํ, อตฺตนิ วา วิณฺณณํ,
วิณฺณณสฺมิ วา อตฺตทานํ, ทสฺส ทํ วิณฺณณํ วิปริณมตฺติ อณฺณตา โหติ, ทสฺส
วิณฺณณวิปริณามณฺณตาภาวํ วิณฺณณวิปริณามานุปริวตฺติวิณฺณํ โหติ, ทสฺส

วิญญานวิปริณามานุปริวตฺติชา ปิตสสนา ฐมฺมสมุปฺปาทา จิตฺตํ ปริยาทาย ทิฏฺฐจฺนฺติ,
เจตโส ปริยาทานา อุตฺตาสวา จ โหติ วิมาตวา จ อเปกฺขวา จ, อุปาทาย จ
ปิตสสฺสฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว อุปาหาปิตสสนา โหติ.

กถณฺจ ภิกฺขเว อนุปาหาปิตสสนา โหติ? อิทฺ ภิกฺขเว สุตวา อริยสาวโก
อริยานํ ทสฺสาวิ อริยธมฺมสฺส โกวิโท อริยธมฺเม สุวินฺโตะ, สปปฺริสํ ทสฺสาวิ
สปปฺริสธมฺมสฺส โกวิโท สปปฺริสธมฺเม สุวินฺโตะ น รุปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสฺติ, น
รูปวนฺตํ वा อตฺตํ, น อตฺตนิ वा รุปํ, น รูปสฺมี वा อตฺตํ, ทสฺสํ ทํ รุปํ
วิปริณมฺติ อณฺณตา โหติ, ทสฺสํ รูปวิปริณามณฺณตภาวา น รูปวิปริณามานุปริวตฺติ-
วิญฺญาณํ โหติ, ทสฺสํ น รูปวิปริณามานุปริวตฺติชา ปิตสสนา ฐมฺมสมุปฺปาทา จิตฺตํ
ปริยาทาย ทิฏฺฐจฺนฺติ, เจตโส อปริยาทานา น เจว อุตฺตาสวา โหติ น จ วิมาตวา
น จ อเปกฺขวา, อนุปาทาย จ น ปิตสสฺสฺติ.

น เวทํ อตฺตโต สมฺนุสฺสฺติ, น เวทณวนฺตํ वा อตฺตํ, น อตฺตนิ वा
เวทํ, น เวทนาย वा อตฺตํ, ทสฺสํ สว เวทนา วิปริณมฺติ อณฺณตา โหติ,
ทสฺสํ เวทनावิปริณามณฺณตภาวา น เวทनावิปริณามานุปริวตฺติวิญฺญาณํ โหติ, ทสฺสํ
น เวทनावิปริณามานุปริวตฺติชา ปิตสสนา ฐมฺมสมุปฺปาทา จิตฺตํ ปริยาทาย ทิฏฺฐจฺนฺติ,
เจตโส อปริยาทานา น เจว อุตฺตาสวา โหติ น จ วิมาตวา น จ อเปกฺขวา,
อนุปาทาย จ น ปิตสสฺสฺติ.

น สณฺณํ ๗เปว น สงฺขารํ อตฺตโต สมฺนุสฺสฺติ, น สงฺขารวนฺตํ वा อตฺตํ, น
อตฺตนิ वा สงฺขารํ, น สงฺขารสฺสํ वा อตฺตํ, ทสฺสํ เต สงฺขารา วิปริณมฺนฺติ
อณฺณตา โหติ, ทสฺสํ สงฺขารวิปริณามณฺณตภาวา น สงฺขารวิปริณามานุปริวตฺติวิญฺญาณํ
โหติ, ทสฺสํ น สงฺขารวิปริณามานุปริวตฺติชา ปิตสสนา ฐมฺมสมุปฺปาทา จิตฺตํ
ปริยาทาย ทิฏฺฐจฺนฺติ, เจตโส อปริยาทานา น เจว อุตฺตาสวา โหติ น จ วิมาตวา น จ
อเปกฺขวา, อนุปาทาย จ น ปิตสสฺสฺติ.

น วิญฺญาณํ อตฺตโต สมฺนุสฺสฺติ, น วิญฺญาณวนฺตํ वा อตฺตํ, น อตฺตนิ
วา วิญฺญาณํ, น วิญฺญาณสฺมี वा อตฺตํ, ทสฺสํ ทํ วิญฺญาณํ วิปริณมฺติ อณฺณตา
โหติ, ทสฺสํ วิญฺญาณวิปริณามณฺณตภาวา น วิญฺญาณวิปริณามานุปริวตฺติวิญฺญาณํ

โหติ, ทสฺส น วิญฺเฒาณวิปริณามานุปริวตฺติชา ปริตฺตสฺสนา ฐมฺมสมุปฺปาทา จิตฺตํ
 ปริยาทาย ทิฏฺฐนฺติ, เจตโส อปริยาทานา น เจว อุตฺตาสวา โหติ น จ วิมาตวา น
 จ อเปกฺขวา, อนุปาทาย จ น ปริตฺตสฺสตี. เอวํ โข ภิกฺขเว อนุปาทาอปริตฺตสฺสนา
 โหตีติ. สทฺธมฺ.

๘. ทุตฺติยอุปาทาปริตฺตสฺสนาสุตฺต

[๘] สวาทฺถนินฺทาณํ. อุปาทาปริตฺตสฺสนนฺจ ว โข ภิกฺขเว เทสิสฺสสามิ อนุปาทาอปริตฺต-
 สนฺนจ, ตํ สฺสนาถ ๖เปว กถนฺจ ภิกฺขเว อุปาทาปริตฺตสฺสนา โหติ? อิทฺ ภิกฺขเว
 อสฺสสุทฺวา ปุถุชฺชนํ รูปํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมนุปสฺสตี,
 ทสฺส ตํ รูปํ วิปริณมตี อญฺเฏกา โหติ, ทสฺส รูปวิปริณามญฺเฏกาภาวํ อุปฺปชฺชนฺติ
 โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสฺสฺยาสา. เวทณํ “เอตํ มม ๖เปว สญฺจํ “เอตํ มม ๖เปว
 สงฺขารํ “เอตํ ๖เปว วิญฺเฒาณํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมนุปสฺสตี,
 ทสฺส ตํ วิญฺเฒาณํ วิปริณมตี อญฺเฏกา โหติ, ทสฺส วิญฺเฒาณวิปริณามญฺเฏกาภาวํ
 อุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสฺสฺยาสา. เอวํ โข ภิกฺขเว อุปาทาปริตฺตสฺสนา โหติ.

กถนฺจ ภิกฺขเว อนุปาทาอปริตฺตสฺสนา โหติ? อิทฺ ภิกฺขเว สฺสฺวา อริยสวโก รูปํ
 “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมนุปสฺสตี, ทสฺส ตํ รูปํ วิปริณมตี
 อญฺเฏกา โหติ, ทสฺส รูปวิปริณามญฺเฏกาภาวํ อุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺส-
 สฺสฺยาสา. เวทณํ “เนตํ มม ๖เปว สญฺจํ “เนตํ มม ๖เปว สงฺขารํ “เนตํ มม ๖เปว
 วิญฺเฒาณํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมนุปสฺสตี, ทสฺส ตํ วิญฺเฒาณํ
 วิปริณมตี อญฺเฏกา โหติ, ทสฺส วิญฺเฒาณวิปริณามญฺเฏกาภาวํ อุปฺปชฺชนฺติ
 โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสฺสฺยาสา. เอวํ โข ภิกฺขเว อนุปาทาอปริตฺตสฺสนา โหตีติ. อฏฺฐมฺ.

๙. กาลตฺตยอนิจฺจาสุตฺต

[๙] สวาทฺถนินฺทาณํ. รูปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ อตีตานาคตํ, โก ปนฺ วาโท ปจฺจุปปนฺนสฺส?
 เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สฺสฺวา อริยสวโก อตีตสฺสฺมิ รูปสฺสฺมิ อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ
 รูปํ นาภินนฺทตี, ปจฺจุปปนฺนสฺส รูปสฺส นินฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน
 โหติ. เวทนา อนิจฺจา ๖เปว สญฺจํ อนิจฺจา ๖เปว สงฺขารํ อนิจฺจา อตีตานาคตา,
 โก ปนฺ วาโท ปจฺจุปปนฺนํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สฺสฺวา อริยสวโก อตีเตสฺ

สงฺขารสฺส อนเปกฺโข โหติ, อนาคเต สงฺขารे नागिन्नत्ति, ปจฺจุปปन्नํ สงฺขารานํ
 นิพฺพิทाय วิรคฺกาย นิโรธाय ปฏฺธิปนฺโน โหติ. วิมฺบฺधानํ อนิจฺจํ อतीตานาคตํ,
 โก ปน วาโท ปจฺจุปปन्नสฺส ? เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อतीตสฺมี
 วิมฺบฺधानสฺมี อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ วิมฺบฺधानํ नागिन्नत्ति, ปจฺจุปปन्नสฺส
 วิมฺบฺधानสฺส นิพฺพิทाय วิรคฺกาย นิโรธाय ปฏฺธิปนฺโน โหตีติ. นวํ.

๑๐. กาลตถยทุกขสุตต

[๑๐] สวาทุณินิทานํ. รูปํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ อतीตานาคตํ, โก ปน วาโท
 ปจฺจุปปन्नสฺส ? เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อतीตสฺมี รูปสฺมี
 อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ รูปํ नागिन्नत्ति, ปจฺจุปปन्नสฺส รูปสฺส นิพฺพิทाय วิรคฺกาย
 นิโรธाय ปฏฺธิปนฺโน โหติ. เวทนา ทุกฺขา ๖ เปวํ สมฺมา ทุกฺขา ๖ เปวํ สงฺขารา
 ทุกฺขา ๖ เปวํ วิมฺบฺधानํ ทุกฺขํ อतीตานาคตํ, โก ปน วาโท ปจฺจุปปन्नสฺส ? เอวํ
 ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อतीตสฺมี วิมฺบฺधानสฺมี อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ
 วิมฺบฺधानํ नागิन्नत्ति, ปจฺจุปปन्नสฺส วิมฺบฺधानสฺส นิพฺพิทाय วิรคฺกาย นิโรธाय
 ปฏฺธิปนฺโน โหตีติ. ทสมํ.

๑๑. กาลตถยอนตตสุตต

[๑๑] สวาทุณินิทานํ. รูปํ ภิกฺขเว อนตฺตา อतीตานาคตํ, โก ปน วาโท
 ปจฺจุปปन्नสฺส ? เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อतीตสฺมี รูปสฺมี อนเปกฺโข
 โหติ, อนาคตํ รูปํ नागिन्नत्ति, ปจฺจุปปन्नสฺส รูปสฺส นิพฺพิทाय วิรคฺกาย นิโรธाय
 ปฏฺธิปนฺโน โหติ. เวทนา อนตฺตา ๖ เปวํ สมฺมา อนตฺตา ๖ เปวํ สงฺขารา อนตฺตา
 ๖ เปวํ วิมฺบฺधानํ อนตฺตา อतीตานาคตํ, โก ปน วาโท ปจฺจุปปन्नสฺส ? เอวํ ปสฺสํ
 ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อतीตสฺมี วิมฺบฺधानสฺมี อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ
 วิมฺบฺधानํ नागิन्नत्ति, ปจฺจุปปन्नสฺส วิมฺบฺधानสฺส นิพฺพิทाय วิรคฺกาย นิโรธाय
 ปฏฺธิปนฺโน โหตีติ. เอกาทสมํ.

นกุลปิตุวกุ ปจฺโม.

ตสสุททาน

นกุลปิตา เทวททา	เทวปี หลิทธิกานิ จ
สมาธิ ปฏิสูลาน	อุปาทาปริตสสนา ทเว
อติทานาคตปัจจุปปนนา	วคโค เตน ปวจุจติ.

๒. อนิจจวคค

๑. อนิจจสุตต

[๑๒] เอวมเม สุตํ: สวตถุณิ. รูปํ ภิกขเว อนิจจํ, เวทนา อนิจจา, สญญา อนิจจา, สงขารรา อนิจจา, วิญญาณํ อนิจจํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกขเว สุตวา อริยสาวโก รูปสมีปี นิพพินฺทติ, เวทนายปี นิพพินฺทติ, สญญายปี นิพพินฺทติ, สงขารสมีปี นิพพินฺทติ, วิญญาณสมีปี นิพพินฺทติ, นิพพินฺทํ วิรชชติ, วิราคา วิมุจจติ, วิมุตตสมีปี “วิมุตต”มิตติ ฌาณํ โหติ, “ชีณา ชาติ, วุสิตํ พุทฺธมฺหจริยํ, กตํ ภรณียํ, นาปรํ อิตถตฺตยา”ติ ปชานาตีติ. ปจมี.

๒. ทุกขสุตต

[๑๓] สวตถุณิทาน. รูปํ ภิกขเว ทุกขํ, เวทนา ทุกขา, สญญา ทุกขา. สงขารรา ทุกขา, วิญญาณํ ทุกขํ. เอวํ ปสฺสํ ะเป ะ นาปรํ อิตถตฺตยาติ ปชานาตีติ. ทฺธิย.

๓. อนตตสุตต

[๑๔] สวตถุณิทาน. รูปํ ภิกขเว อนตฺตา, เวทนา อนตฺตา, สญญา อนตฺตา, สงขารรา อนตฺตา, วิญญาณํ อนตฺตา. เอวํ ปสฺสํ ภิกขเว สุตวา อริยสาวโก รูปสมีปี นิพพินฺทติ, เวทนายปี นิพพินฺทติ, สญญายปี นิพพินฺทติ, สงขารสมีปี นิพพินฺทติ, วิญญาณสมีปี นิพพินฺทติ, นิพพินฺทํ วิรชชติ, วิราคา วิมุจจติ,

วิมุตตสมิ “วิมุตต”มิตี ฌาณ โหติ, “ชีนา ชาติ, วุตติ พุทฺทมจิริย, กตํ กรณียํ. นวปรี อิตถตฺตยาติ ปชานาตีติ. ตถียํ.

๔. ยทนต์ตาสุตต

[๑๕] สวตฺถินิทานํ. รูปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ยทนต์จํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทนต์ตา, ยทนต์ตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฺวฺจพฺพํ. เวทนา อนิจฺจา, ยทนต์จํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทนต์ตา, ยทนต์ตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฺวฺจพฺพํ. สลฺยา อนิจฺจา ๖ เป ๖ สงฺขารรา อนิจฺจา ๖ เป ๖ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ, ยทนต์จํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทนต์ตา, ยทนต์ตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฺวฺจพฺพํ. เอวํ ปสฺส ๖ เป ๖ นวปรี อิตถตฺตยาติ ปชานาตีติ. จตฺถํ.

๕. ยํทุกฺขสฺสุตต

[๑๖] สวตฺถินิทานํ. รูปํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทนต์ตา, ยทนต์ตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฺวฺจพฺพํ. เวทนา ทุกฺขา ๖ เป ๖ สลฺยา ทุกฺขา ๖ เป ๖ สงฺขารรา ทุกฺขา ๖ เป ๖ วิญฺญาณํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทนต์ตา, ยทนต์ตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฺวฺจพฺพํ. เอวํ ปสฺส ๖ เป ๖ นวปรี อิตถตฺตยาติ ปชานาตีติ. ปณฺจมํ.

๖. ยทนต์ตาสุตต

[๑๗] สวตฺถินิทานํ. รูปํ ภิกฺขเว อนตฺตา, ยทนต์ตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฺวฺจพฺพํ. เวทนา อนตฺตา ๖ เป ๖ สลฺยา อนตฺตา ๖ เป ๖ สงฺขารรา อนตฺตา ๖ เป ๖ วิญฺญาณํ อนตฺตา, ยทนต์ตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฺวฺจพฺพํ. เอวํ ปสฺส ภิกฺขเว ๖ เป ๖ นวปรี อิตถตฺตยาติ ปชานาตีติ. จญฺจํ.

๗. สเหตุอนิจจสูตร

[๑๘] สวาทถุณินิทานํ. รูปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย รูปสฺส อปฺปาทาย, โสปี อนิจฺโจ, อนิจฺจสมฺภูตํ ภิกฺขเว รูปํ, กุโธ นิจฺจํ ภวิสฺสติ. เวทนา อนิจฺจา, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย เวทนาย อปฺปาทาย, โสปี อนิจฺโจ, อนิจฺจสมฺภูตา ภิกฺขเว เวทนา, กุโธ นิจฺจา ภวิสฺสติ. สมฺมา อนิจฺจา ๖ เป ๖ สงฺขารว อนิจฺจา, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย สงฺขารานํ อปฺปาทาย, โสปี อนิจฺโจ, อนิจฺจสมฺภูตา ภิกฺขเว สงฺขารว, กุโธ นิจฺจา ภวิสฺสติ. วิมฺบวณํ อนิจฺจํ, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย วิมฺบวณสฺส อปฺปาทาย, โสปี อนิจฺโจ, อนิจฺจสมฺภูตํ ภิกฺขเว วิมฺบวณํ, กุโธ นิจฺจํ ภวิสฺสติ. เอวํ ปสฺส ๖ เป ๖ นวปรี อิตฺถตฺถายาติ ปชานาตีติ. สตฺถมม.

๘. สเหตุทุกขสูตร

[๑๙] สวาทถุณินิทานํ. รูปํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย รูปสฺส อปฺปาทาย, โสปี ทุกฺโข, ทุกฺขสมฺภูตํ ภิกฺขเว รูปํ, กุโธ สุขํ ภวิสฺสติ. เวทนา ทุกฺขา ๖ เป ๖ สมฺมา ทุกฺขา ๖ เป ๖ สงฺขารว ทุกฺขา ๖ เป ๖ วิมฺบวณํ ทุกฺขํ, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย วิมฺบวณสฺส อปฺปาทาย, โสปี ทุกฺโข, ทุกฺขสมฺภูตํ ภิกฺขเว วิมฺบวณํ, กุโธ สุขํ ภวิสฺสติ. เอวํ ปสฺส ๖ เป ๖ นวปรี อิตฺถตฺถายาติ ปชานาตีติ. อญฺจมม.

๙. สเหตุอนตตสูตร

[๒๐] สวาทถุณินิทานํ. รูปํ ภิกฺขเว อนตฺตา, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย รูปสฺส อปฺปาทาย, โสปี อนตฺตา, อนตฺตสมฺภูตํ ภิกฺขเว รูปํ, กุโธ อตฺตา ภวิสฺสติ. เวทนา อนตฺตา.... สมฺมา อนตฺตา.... สงฺขารว อนตฺตา.... วิมฺบวณํ อนตฺตา, โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย วิมฺบวณสฺส อปฺปาทาย, โสปี อนตฺตา, อนตฺตสมฺภูตํ ภิกฺขเว วิมฺบวณํ, กุโธ อนตฺตา ภวิสฺสติ. เอวํ ปสฺส ๖ เป ๖ นวปรี อิตฺถตฺถายาติ ปชานาตีติ. นวมม.

๑๐. อานนทสูตร

[๒๑] สวาทถุณินิทานํ. อธ ไซ อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เทนฺปสงฺกมิ, อปฺปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีติ, เอกมฺนฺตํ นิสฺสินโน ไซ อายสฺมา

อานนุโท ภควนํ เอตทวโจ “นิโรธ นิโรธติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตเมสํ ไซ
 ภนฺเต ฐมฺมานํ นิโรธ” “นิโรธ”ติ วุจฺจติ”ติ? รูปํ ไซ อานนุท อนิจฺจํ สงฺขตํ
 ปฏิจฺจสมุปฺปนํ ขยธมฺมํ วยธมฺมํ วิราคธมฺมํ นิโรธธมฺมํ, ตสฺส นิโรธ “นิโรธ”ติ
 วุจฺจติ. เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนา ขยธมฺมา วยธมฺมา วิราคธมฺมา
 นิโรธธมฺมา, ตสฺสา นิโรธ “นิโรธ”ติ วุจฺจติ. สมฺมา อนิจฺจา.... สงฺขารา อนิจฺจา
 สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนา ขยธมฺมา วยธมฺมา วิราคธมฺมา นิโรธธมฺมา, เตสํ นิโรธ
 “นิโรธ”ติ วุจฺจติ. วิญฺญาณํ อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนํ ขยธมฺมํ วยธมฺมํ
 วิราคธมฺมํ นิโรธธมฺมํ, ตสฺส นิโรธ “นิโรธ”ติ วุจฺจติ. อิมสํ ไซ อานนุท ฐมฺมานํ
 นิโรธ “นิโรธ”ติ วุจฺจติ. ทสมํ.

อนิจฺจวคฺโค ทฺติโย.

ตสฺสทฺธานํ

อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา

ยทนิจฺจาปเร ตโย

เททฺถนํปิ ตโย วุตฺตา

อานนุเทน จ เต ทสฺสตี.

๓. ภารวค

๑. ภารสตุต

[๒๒] สวตฺถินิทานํ. ภารณฺจ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ ภารหารณฺจ
 ภาราทานณฺจ ภารนิกฺเขปนณฺจ, ตํ สฺสณฺณ ๖ เป ๖ เอตทวโจ: กตโม จ ภิกฺขเว
 ภารโ? “ปณฺจปาทานกฺขนฺธา”ติสฺส วจฺนียํ. กตเม ปณฺจ? รูปฺปาทานกฺขนฺโธ เวทฺฐ-
 ปาทานกฺขนฺโธ สมฺมณฺญปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ. อยํ
 วุจฺจติ ภิกฺขเว ภารโ. กตโม จ ภิกฺขเว ภารหาโร? “ปฺกฺกโล”ติสฺส วจฺนียํ, ยวฺยํ^๑
 อายสฺมา เอวํนาโม เอวํโคตฺโต. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภารหาโร. กตมณฺจ ภิกฺขเว
 ภาราทานํ? ยยํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา” นนฺทิราคสทฺทกา”^๔ ตตฺรตฺตรานินฺนํทีนํ.

๑ ส. อ. นิโรธา

๒ ก. สุวํ

๓ ฉ. โปโนภวิกา

๔ ฉ. นนฺทิราคสทฺทกา

เสยฺยถิํ : กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภาราทานํ.
กตมญฺจ ภิกฺขเว ภารนิกฺเขปนํ? โย ตสฺสยาเยว ตณฺหาเยว อเสสวिरาคานิโรโร จาโค
ปฏินิสฺสํโก มุคฺติ อนาลโย. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภารนิกฺเขปนํ.

อิทมวโจ ภควา, อิทํ วตฺวาน สฺสโต อถาปํ เอตทวโจ สตถา :

ภาราทานํ ทุคฺคํ โลเก	ภารนิกฺเขปนํ สฺสํ.
นิกฺขิปิตฺวา ภริํ ภารํ	อณฺโณ ภริํ อนาทีย
สมฺมํ ตณฺหา อพฺพยุหํ	นิจฺจํโต ปรินิพฺพุตติ. ปจฺมํ.

๒. ปริณฺณาสุตฺต

[๒๓] สวตฺถินิทานํ. ปริณฺณายเย จ ภิกฺขเว ฐมฺเม เทเสสฺสามิ ปริณฺณาย,
ตํ สฺสณฺณํ กตมฺเม จ ภิกฺขเว ปริณฺณายยา ฐมา? รุปํ ภิกฺขเว ปริณฺณายโย
ฐมฺโม, เวทนา ปริณฺณายโย ฐมฺโม, สณฺณํ ปริณฺณายโย ฐมฺโม, สงฺขารํ
ปริณฺณายโย ฐมฺโม, วิญฺญาณํ ปริณฺณายโย ฐมฺโม. อิมํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
ปริณฺณายยา ฐมา. กตมา จ ภิกฺขเว ปริณฺณายา? โย ภิกฺขเว รากฺขโย ไทสกฺขโย
โมหฺกฺขโย. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปริณฺณายา. ทฺติยํ.

๓. อภิขานฺนสฺสุตฺต

[๒๔] สวตฺถินิทานํ. รุปํ ภิกฺขเว อนภิขานํ อปริขานํ อวิราชยํ อปฺปชฺหํ
อภพฺโพ ทุกฺขกฺขาย. เวทณํ อนภิขานํ อปริขานํ อวิราชยํ อปฺปชฺหํ อภพฺโพ
ทุกฺขกฺขาย. สณฺณํ อนภิขานํ อปริขานํ อวิราชยํ อปฺปชฺหํ อภพฺโพ
ทุกฺขกฺขาย. วิญฺญาณํ อนภิขานํ อปริขานํ อวิราชยํ อปฺปชฺหํ อภพฺโพ
ทุกฺขกฺขาย. รูปญฺจ โข ภิกฺขเว อภิขานํ ปริขานํ วิราชยํ ปชฺหํ ภพฺโพ
ทุกฺขกฺขาย. เวทณํ อภิขานํ อปริขานํ อวิราชยํ อปฺปชฺหํ อภพฺโพ
ทุกฺขกฺขาย. วิญฺญาณํ อภิขานํ ปริขานํ วิราชยํ ปชฺหํ ภพฺโพ
ทุกฺขกฺขาย. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อภิขานํ ปริขานํ วิราชยํ ปชฺหํ
ภพฺโพ ทุกฺขกฺขายาติ. ทฺติยํ.

๔. จนฺทรากสฺสุตฺต

[๒๕] สวตฺถินิทานํ. โย ภิกฺขเว รูปสฺมึ จนฺทรากโค, ตํ ปชฺหตฺถ. เอวํ ตํ รุปํ

๑ อ. ตณฺหมพฺพยุหํ

ปหาน ภวิสสติ อัจฉินฺนมุลํ ทาลาวตฺถกํ อนภาวงฺกํ आयตี อนุปฺปาทมฺมํ. โย
เวทนาย จนฺทราโค, ตํ ปชฺห. เอวํ सा वेतना पहीना भविससति अज्ज्ञिन्नुला
तालवतुगत अनववगत आयती अनुपपातम्मा. โย समुवाय जन्त्राโค, तं पचह.
एवं सा समुवा पहीना भविससति अज्ज्ञिन्नुला तालवतुगत अनववगत आयती
अनुपपातम्मा. โย संगारसु जन्त्राโค, तं पचह. एवํ ते संगारा पहीना
भविससति अज्ज्ञिन्नुला तालवतुगत अनववगत आयती अनुपपातम्मा. โย
विम्वानसुमी जन्त्राโค, तं पचह. एवํ तं विम्वानं पहीनं भविससति अज्ज्ञिन्नुलं
तालवतुगत अनववगत आयती अनुपपातम्मत. जत्तु.

๕. อสสาทสยัตต

[๒๖] สวตฺถินิทาน. ปุพฺพเว เม ภิกฺขเว สมฺโพธา อนภิสมฺพุทฺธสฺส
โพธิสยฺยสฺส สโต เอตทโหสิ “โก นุ โข รูปสฺส อสสาโท โก อาทินโว กิ
นิสฺสรณํ? โโก เวทนาย อสสาโท โก อาทินโว กิ นิสฺสรณํ? โโก สมุवाย อสสาโท
โก อาทินโว กิ นิสฺสรณํ? โโก สงฺขารานํ อสสาโท โก อาทินโว กิ นิสฺสรณํ?
โก วิม्वานสฺส อสสาโท โก อาทินโว กิ นิสฺสรณน”ติ? ทสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว
เอตทโหสิ “ยํ โข รูปํ ปฏิจฺจ อฺปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ, อยํ รูปสฺส อสสาโท.
ยํ รูปํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อยํ รูปสฺส อาทินโว. โย รูปสฺมี จนฺทราควินโย
จนฺทราควปฺพานํ, อิทํ รูปสฺส นิสฺสรณํ. ยํ เวทนํ ปฏิจฺจ อฺปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ,
อยํ เวทนาย อสสาโท. ยา เวตนา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา, อิทํ เวทนาย
นิสฺสรณํ. ยํ สมุวํ ปฏิจฺจ อฺปฺปชฺชติ ๖เป ๖ ยํ สงฺขารํ ปฏิจฺจ อฺปฺปชฺชติ สฺขํ
โสมนสฺสํ, อยํ สงฺขารานํ อสสาโท. ये संगारा अनिजा कृषा विप्रिणामम्मा,
अयं संगारानं आतिनव. โย संगारसु जन्त्राควินโย จन्त्राควปพานं, अितं
संगारानं निस्ररनं. यं विम्वानं पठिज अปपचชति सखं सोमनससं, अयं विम्वानस
अससाठ. यं विम्वानं अनिजं कृषं विप्रिणामधम्मं, अयं विम्वानस आतिनव.
यो विम्वानसुमी जन्त्राควินโย जन्त्राควपพานं, अितं विम्वानस निस्ररनं.

ยวทวญจาท ภิกฺขเว อิมสํ ปณฺจนนํ อฺปาทานกฺขนฺธานํ เอวํ อสสาทญจ
อสสาทโ อาทินวญจ อาทินวโต นิสฺสรณญจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ น อพภวญจาสี,

เนว ทาวาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สปุรุมฺหเก สสฺสมณพฺราหฺมณียา ปชาย
 สเทวมนุสฺสาย “อนฺตุตฺรํ สมฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺธํ”ติ ปจฺจุฉนฺทาสี. ยโต จ ไชหํ
 ภิกฺขเว อิมํ ปณฺจนํ อูปาทานกฺขนฺธานํ เอวํ อสฺสาทณฺจ อสฺสาทโต อาทึนฺวณฺจ
 อาทึนฺวโต นิสฺสรณณฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ อพฺภนฺทาสี. ธถาหํ ภิกฺขเว สเทวเก
 โลเก สมารเก สปุรุมฺหเก สสฺสมณพฺราหฺมณียา ปชาย สเทวมนุสฺสาย “อนฺตุตฺรํ
 สมฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺธํ”ติ ปจฺจุฉนฺทาสี. ฉานณฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุกฺปาทิ,
 อุกฺปปฺปา เม วิมฺตฺติ, อยมนฺติมา ชาติ นตฺถิทานิ ปนฺพภโวติ. ปณฺจํ.

๖. ทุตฺติยอสนฺสาทสฺสุต

[๒๗] สวาทฺถุณิทานํ. รุปฺสฺสาหํ ภิกฺขเว อสฺสาทปริเยสนํ อจฺวี, โย รุปฺสฺส
 อสฺสาโท ททชฺฌกมํ. ยาวทา รุปฺสฺส อสฺสาโท ปณฺณาย เม โส สุกฺกโจ. รุปฺสฺสาหํ
 ภิกฺขเว อาทึนฺวปริเยสนํ อจฺวี, โย รุปฺสฺส อาทึนฺโว ททชฺฌกมํ, ยาวทา
 รุปฺสฺส อาทึนฺโว ปณฺณาย เม โส สุกฺกโจ. รุปฺสฺสาหํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ
 อจฺวี, ยํ รุปฺสฺส นิสฺสรณํ ททชฺฌกมํ, ยาวทา รุปฺสฺส นิสฺสรณํ ปณฺณาย เม ทํ
 สุกฺกจํ. เวทนายาหํ ภิกฺขเว ๖ เป ๖ สณฺณายาหํ ภิกฺขเว ๖ เป ๖ สงฺขารานาหํ ภิกฺขเว
 ๖ เป ๖ วิญฺญาณสฺสาหํ ภิกฺขเว อสฺสาทปริเยสนํ อจฺวี, โย วิญฺญาณสฺส อสฺสาโท
 ททชฺฌกมํ, ยาวทา วิญฺญาณสฺส อสฺสาโท ปณฺณาย เม โส สุกฺกโจ. วิญฺญาณสฺสาหํ
 ภิกฺขเว อาทึนฺวปริเยสนํ อจฺวี, โย วิญฺญาณสฺส อาทึนฺโว ททชฺฌกมํ. ยาวทา
 วิญฺญาณสฺส อาทึนฺโว ปณฺณาย เม โส สุกฺกโจ. วิญฺญาณสฺสาหํ ภิกฺขเว
 นิสฺสรณปริเยสนํ อจฺวี, ยํ วิญฺญาณสฺส นิสฺสรณํ ททชฺฌกมํ, ยาวทา วิญฺญาณสฺส
 นิสฺสรณํ ปณฺณาย เม ทํ สุกฺกจํ.

ยาวทิวณฺจาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปณฺจนํ อูปาทานกฺขนฺธานํ อสฺสาทณฺจ อสฺสาทโต
 อาทึนฺวณฺจ อาทึนฺวโต นิสฺสรณณฺจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ น อพฺภนฺทาสี ๖ เป ๖
 ปจฺจุฉนฺทาสี. ฉานณฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุกฺปาทิ, อุกฺปปฺปา เม วิมฺตฺติ, อยมนฺติมา
 ชาติ, นตฺถิทานิ ปนฺพภโวติ. ฉนฺทจํ.

๗. ตติยอสุสาทสยุต

[๒๘] สวตถินิทาน. โน เจทํ ภิกขเว รูปสฺส อสุสาโท อภวิสฺส, น ยิทํ
 สยุตํ รูปสฺมี สวชฺเชยฺย. ยสฺมา จ โข ภิกขเว อตฺถิ รูปสฺส อสุสาโท, ทสฺมา
 สยุตํ รูปสฺมี สวชฺชนฺติ. โน เจทํ ภิกขเว รูปสฺส อาทินโว อภวิสฺส,
 น ยิทํ สยุตํ รูปสฺมี นิพฺพินฺทเยฺย. ยสฺมา จ โข ภิกขเว อตฺถิ รูปสฺส อาทินโว,
 ทสฺมา สยุตํ รูปสฺมี นิพฺพินฺทนฺติ. โน เจทํ ภิกขเว รูปสฺส นิสฺสรณํ อภวิสฺส,
 น ยิทํ สยุตํ รูปสฺมา นิสฺสเรยฺย. ยสฺมา จ โข ภิกขเว อตฺถิ รูปสฺส นิสฺสรณํ,
 ทสฺมา สยุตํ รูปสฺมา นิสฺสรนฺติ. โน เจทํ ภิกขเว เวทนาย อสุสาโท อภวิสฺส
 ๖ เป ๖ โน เจทํ ภิกขเว สยฺมาย ๖ เป ๖ โน เจทํ ภิกขเว สงฺขารานํ อสุสาโท
 อภวิสฺส, น ยิทํ สยุตํ สงฺขารสฺส สวชฺเชยฺย. ยสฺมา จ โข ภิกขเว อตฺถิ สงฺขารานํ
 อสุสาโท, ทสฺมา สยุตํ สงฺขารสฺส สวชฺชนฺติ. โน เจทํ ภิกขเว สงฺขารานํ อาทินโว
 อภวิสฺส, น ยิทํ สยุตํ สงฺขารสฺส นิพฺพินฺทเยฺย. ยสฺมา จ โข ภิกขเว อตฺถิ
 สงฺขารานํ อาทินโว, ทสฺมา สยุตํ สงฺขารสฺส นิพฺพินฺทนฺติ. โน เจทํ ภิกขเว
 สงฺขารานํ นิสฺสรณํ อภวิสฺส, น ยิทํ สยุตํ สงฺขารสฺส นิสฺสเรยฺย. ยสฺมา จ โข
 ภิกขเว อตฺถิ สงฺขารานํ นิสฺสรณํ, ทสฺมา สยุตํ สงฺขารสฺส นิสฺสรนฺติ. โน เจทํ
 ภิกขเว วิมฺภวณฺสฺส อสุสาโท อภวิสฺส, น ยิทํ สยุตํ วิมฺภวณฺสฺมี สวชฺเชยฺย.
 ยสฺมา จ โข ภิกขเว อตฺถิ วิมฺภวณฺสฺส อสุสาโท, ทสฺมา สยุตํ วิมฺภวณฺสฺมี
 สวชฺชนฺติ. โน เจทํ ภิกขเว วิมฺภวณฺสฺส อาทินโว อภวิสฺส, น ยิทํ สยุตํ
 วิมฺภวณฺสฺมี นิพฺพินฺทเยฺย. ยสฺมา จ โข ภิกขเว อตฺถิ วิมฺภวณฺสฺส อาทินโว, ทสฺมา
 สยุตํ วิมฺภวณฺสฺมี นิพฺพินฺทนฺติ. โน เจทํ ภิกขเว วิมฺภวณฺสฺส นิสฺสรณํ อภวิสฺส,
 น ยิทํ สยุตํ วิมฺภวณฺสฺมา นิสฺสเรยฺย. ยสฺมา จ โข ภิกขเว อตฺถิ วิมฺภวณฺสฺส
 นิสฺสรณํ, ทสฺมา สยุตํ วิมฺภวณฺสฺมา นิสฺสรนฺติ.

ยวทวณจ ภิกขเว สยุตํ อิมสํ ปณฺจณํ อุปาทานกฺขนฺธานํ อสุสาทณจ

อสุสาทโต อาทีนวลจ อาทีนวลโต นิสฺสรณญจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ น อพฺภณณิสฺสุ
 เนว ทาว ภิกฺขเว สตุตา^๒ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหมเก^๒ สสฺสมณพฺราหมณียา
 ปชาย สเทวมณฺสสาย นิสฺสฐา วิสณฺณตฺตา วิปฺปมฺตฺตา วิมรียาทิกฺเคน เจตสา
 วิหริสฺส. ยโต จ ไซ ภิกฺขเว สตุตา อิมสํ ปณฺจณฺโณ อูปาทานกฺขนฺธานํ อสุสาทญจ
 อสุสาทโต อาทีนวลจ อาทีนวลโต นิสฺสรณญจ นิสฺสรณโต ยถาภูตํ อพฺภณณิสฺสุ. อถ
 ภิกฺขเว สตุตา^๒ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหมเก^๒ สสฺสมณพฺราหมณียา ปชาย
 สเทวมณฺสสาย นิสฺสฐา วิสณฺณตฺตา วิปฺปมฺตฺตา วิมรียาทิกฺเคน เจตสา วิหรณฺตีติ.
 สตุทมนิ.

๘. อภินนฺทนฺตต

[๒๙] สวตฺถุณิทานํ. โย ภิกฺขเว รุปํ อภินนฺทติ, ทุกฺขํ โส อภินนฺทติ.
 โย ทุกฺขํ อภินนฺทติ “อปริมฺตโต โส ทุกฺขสฺมา”ติ วทามิ. โย เวทณํ อภินนฺทติ.
 โย สณฺณํ อภินนฺทติ. โย สงฺขารํ อภินนฺทติ. โย วิญฺญาณํ อภินนฺทติ, ทุกฺขํ
 โส อภินนฺทติ. โย ทุกฺขํ อภินนฺทติ, “อปริมฺตโต โส ทุกฺขสฺมา”ติ วทามิ.
 โย จ ไซ ภิกฺขเว รุปํ นภินนฺทติ, ทุกฺขํ โส นภินนฺทติ. โย ทุกฺขํ นภินนฺทติ,
 “ปริมฺตโต โส ทุกฺขสฺมา”ติ วทามิ. โย เวทณํ นภินนฺทติ. โย สณฺณํ นภินนฺทติ.
 โย สงฺขารํ นภินนฺทติ. โย วิญฺญาณํ นภินนฺทติ, ทุกฺขํ โส นภินนฺทติ. โย
 ทุกฺขํ นภินนฺทติ, “ปริมฺตโต โส ทุกฺขสฺมา”ติ วทามิ. อฏฺฐมํ.

๙. อุปฺปาทสฺตต

[๓๐] สวตฺถุณิทานํ. โย ภิกฺขเว รูปสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพุตติ ปาตุภาโว,
 ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคานํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว. โย เวทนาย....
 โย สณฺณาย.... โย สงฺขารานํ.... โย วิญฺญาณสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพุตติ
 ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคานํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

๑ จ.ม. นาวพฺภณณิสฺสุ, ส. นาวพฺภณณิสฺสุ ๒-๒ จ.ม.อ. สเทวกา โลกา สมารกา สพฺรหมกา

โย จ โข ภิกขเว รูปสฺส นิโรโห วูปสโม อตฺถงฺกโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรโห, โรคาณํ
วูปสโม, ชรามรณสฺส อตฺถงฺกโม. โย เวทนาย.... โย สมฺมาย.... โย สงฺขารานํ....
โย วิมฺบฏาณสฺส นิโรโห วูปสโม อตฺถงฺกโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรโห, โรคาณํ วูปสโม,
ชรามรณสฺส อตฺถงฺกโมติ. นวมํ.

๑๐. อมมุลสุต

[๓๑] สวาทฺถนิทานํ. อมฺมจ ว โภ ภิกขเว เทเสสฺสํ อมฺมุลมฺมจ, ทํ สฺสณฺณ.
กตมฺมจ ภิกขเว อมฺ? รูปํ ภิกขเว อมฺ, เวทนา อมฺ, สมฺมอ อมฺ, สงฺขาร
อมฺ, วิมฺบฏาณํ อมฺ. อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว อมฺ. กตมฺมจ ภิกขเว อมฺมุลํ? ยาย
ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทิวราศหคฺคา ตตฺตวตฺตวาทินนฺทินิ. เสยฺยธิตํ : กามตณฺหา
ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว อมฺมุลนฺติ. ทสมํ.

๑๑. ปภงคสุต

[๓๒] สวาทฺถนิทานํ. ปภงฺกมฺมจ ภิกขเว เทเสสฺสํ อปฺปภงฺกมฺมจ, ทํ สฺสณฺณ.
กิลฺมจ ภิกขเว ปภงฺก, ทิ อปฺปภงฺก? รูปํ ภิกขเว ปภงฺก, โย ตสฺส นิโรโห
วูปสโม อตฺถงฺกโม, อิทํ อปฺปภงฺก. เวทนา ปภงฺก, โย ตสฺส นิโรโห
วูปสโม อตฺถงฺกโม, อิทํ อปฺปภงฺก. สมฺมอ ปภงฺก. สงฺขาร ปภงฺก, โย เทสํ
นิโรโห วูปสโม อตฺถงฺกโม, อิทํ อปฺปภงฺก. วิมฺบฏาณํ ปภงฺก, โย ตสฺส นิโรโห
วูปสโม อตฺถงฺกโม. อิทํ อปฺปภงฺกฺติ. เอกาทสมํ.

ภารวคโค ตติโย.

ตสฺสทฺธานํ

ภารํ ปริณฺณํ อภิชานํ	ฉนฺทราคมํ จตฺตถกํ
อสฺสทาหา จ ตติโย วุจฺจตา	อภินนฺทนนฺมจฺจํ
อฺปฺปาทํ อมฺมุลมฺมจ	เอกาทสโม ปภงฺกฺติ.

๔. นตุมหากวกุก

๑. นตุมหากสุตต

[๓๓] สวาทุณินิทาน. ยัม ภิกขเว น ตุมหากัม ตัม ปชหถ, ตัม โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสสตี. ภิกขเว ภิกขเว น ตุมหากัม? รุปํ ภิกขเว น ตุมหากัม ตัม ปชหถ, ตัม โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสสตี. เวทนา น ตุมหากัม ตัม ปชหถ, สวา โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสสตี. สมุฉา น ตุมหากัม. สงขาราน น ตุมหากัม เต ปชหถ, เต โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสสตี. วิญญานํ น ตุมหากัม ตัม ปชหถ, ตัม โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสสตี.

เสยยถาปี ภิกขเว ยัม อิมสฺมี เขตวเน ตินกฺกุจสาขาลาสํ, ตัม ชโน หเรยฺย วา ทเหยย วา ยถาปจฺยํ วา กเรยฺย, อปี น ตุมหากัม เอวมสฺส “อเมห ชโน หรตี วา ทหตี วา ยถาปจฺยํ วา กโรตี”ตี? โน เหตุํ ภนฺเต. ตัม กิสฺส เหตุ? น หิ โน เอตํ ภนฺเต อชฺฐา วา อชฺฐนียํ วาตี. เอวเมว โช ภิกขเว รุปํ น ตุมหากัม ตัม ปชหถ, ตัม โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสสตี. เวทนา น ตุมหากัม ตัม ปชหถ, สวา โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสสตี. สมุฉา น ตุมหากัม.... สงขาราน น ตุมหากัม.... วิญญานํ น ตุมหากัม ตัม ปชหถ, ตัม โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสสตีตี.... ปจฺม.

๒. ทุตฺติยนตุมหากสุตต

[๓๔] สวาทุณินิทาน. ยัม ภิกขเว น ตุมหากัม ตัม ปชหถ, ตัม โว ปหีนํ สุขาย ภวิสสตี. ภิกขเว ภิกขเว น ตุมหากัม? รุปํ ภิกขเว น ตุมหากัม ตัม ปชหถ, ตัม โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสสตี. เวทนา น ตุมหากัม.... สมุฉา น ตุมหากัม.... สงขาราน น ตุมหากัม.... วิญญานํ น ตุมหากัม ตัม ปชหถ, ตัม โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสสตี. ยัม ภิกขเว น ตุมหากัม ตัม ปชหถ, ตัม โว ปหีนํ หิตาย สุขาย ภวิสสตีตี. ทุตฺติย.

๓. อลฺลตฺตรภิกขุสุตต

[๓๕] สวาทุณินิทาน. อถ โช อลฺลตฺตร ภิกขุ เยน ภควา เทนุปสงกฺมิ, อุปสงกฺมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โช โส ภิกขุ

ภควนุํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฐมํ เทเสตุ, ยมํ ภควโต ฐมํ, สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตฺตโต วิหเรยฺยน”ติ. ยํ ไช ภิกฺขุ อนฺเสติ เตน สงฺขํ กจฺจติ, ยํ นานฺเสติ น เตน สงฺขํ กจฺจติ. อณฺณตํ ภควา, อณฺณตํ สุกคาคิ.

ยถากถํ ปน ทฺวํ ภิกฺขุ มया สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสีติ ? รูปญฺเจ ภนฺเต อนฺเสติ เตน สงฺขํ กจฺจติ. เวทณญฺเจ.... อนฺเสติ. สณฺณญฺเจ.... อนฺเสติ. สงฺขารे เจ.... วิญฺญาณญฺเจ อนฺเสติ เตน สงฺขํ กจฺจติ. รูปญฺเจ ภนฺเต นานฺเสติ น เตน สงฺขํ กจฺจติ. เวทณญฺเจ นานฺเสติ น เตน สงฺขํ กจฺจติ. สณฺณญฺเจ.... สงฺขารे เจ.... วิญฺญาณญฺเจ นานฺเสติ น เตน สงฺขํ กจฺจติ. อิมสฺส ขฺวาหํ ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานามิ.

สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สาธุ ไช ทฺวํ ภิกฺขุ มया สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสี. รูปญฺเจ ภิกฺขุ อนฺเสติ เตน สงฺขํ กจฺจติ ฯเปฯ รูปญฺเจ ภิกฺขุ นานฺเสติ น เตน สงฺขํ กจฺจติ. เวทณญฺเจ.... สณฺณญฺเจ.... สงฺขารे เจ.... วิญฺญาณญฺเจ นานฺเสติ น เตน สงฺขํ กจฺจติ. อิมสฺส ไช ภิกฺขุ มया สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ ทญฺจพฺโพติ.

อถ ไช โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺโมทิตฺวา อญฺจายาสนา ภควนุํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ.

อถ ไช โส ภิกฺขุ เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตฺตโต วิหรนฺโต นจิริสฺสเว ยสฺสสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมมฺเทว อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชนฺติ, ตทฺนฺตฺวํ พฺรหฺมจิริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฐมเม สยํ อภินฺนํ สจฺจิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ, “ซีณา ชาติ, วุสฺสํ พฺรหฺมจิริยํ, กถํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตํ”ติ อพฺภณฺณาสี. อณฺณตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อวหํ อโหสีติ. ตติยํ.

๔. ทุตียอณณตริกขุสุต

[๓๖] สวาทฺถนิทานํ. อถ ไช อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน ไช โส ภิกฺขุ ภควนุํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฐมํ เทเสตุ,

ยมหํ ภควโต ฐมมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต
 วิหเรยฺยนฺ"ติ. ยํ โข ภิกฺขุ อนฺุเสติ ตํ อนฺุมียติ. ยํ อนฺุมียติ เตนฺ สงฺขํ จจฺฉติ. ยํ
 นวณฺุเสติ น ตํ อนฺุมียติ. ยํ นานฺุมียติ น เตนฺ สงฺขํ จจฺฉติ. อญฺเฏวํ ภควา,
 อญฺเฏวํ สุกตาทิ.

ยถากถํ ปน ทฺวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสีติ?
 รูปญฺเจ ภนฺเต อนฺุเสติ ตํ อนฺุมียติ. ยํ อนฺุมียติ เตนฺ สงฺขํ จจฺฉติ. เวทณญฺเจ
 อนฺุเสติ.... สลฺลณญฺเจ อนฺุเสติ.... สงฺขารเ จ อนฺุเสติ.... วิญฺญาณญฺเจ อนฺุเสติ ตํ อนฺุมียติ.
 ยํ อนฺุมียติ เตนฺ สงฺขํ จจฺฉติ. รูปญฺเจ ภนฺเต นานฺุเสติ น ตํ อนฺุมียติ. ยํ นานฺุมียติ
 น เตนฺ สงฺขํ จจฺฉติ. เวทณญฺเจ นานฺุเสติ.... สลฺลณญฺเจ นานฺุเสติ.... สงฺขารเ จ
 นานฺุเสติ.... วิญฺญาณญฺเจ นานฺุเสติ น ตํ อนฺุมียติ. ยํ นานฺุมียติ น เตนฺ สงฺขํ จจฺฉติ.
 อิมสฺส ขวฺหาํ ภนฺเต ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานามิ.

สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สาธุ โข ทฺวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน
 อตฺถํ อาชานาสิ. รูปญฺเจ ภิกฺขุ อนฺุเสติ ตํ อนฺุมียติ. ยํ อนฺุมียติ เตนฺ สงฺขํ
 จจฺฉติ. เวทณญฺเจ ภิกฺขุ.... สลฺลณญฺเจ ภิกฺขุ.... สงฺขารเ จ ภิกฺขุ.... วิญฺญาณญฺเจ ภิกฺขุ
 อนฺุเสติ ตํ อนฺุมียติ. ยํ อนฺุมียติ เตนฺ สงฺขํ จจฺฉติ. รูปญฺเจ ภิกฺขุ นานฺุเสติ น
 ตํ อนฺุมียติ. ยํ นานฺุมียติ น เตนฺ สงฺขํ จจฺฉติ. เวทณญฺเจ นานฺุเสติ.... สลฺลณญฺเจ
 นานฺุเสติ.... สงฺขารเ จ นานฺุเสติ.... วิญฺญาณญฺเจ นานฺุเสติ น ตํ อนฺุมียติ. ยํ นานฺุมียติ
 น เตนฺ สงฺขํ จจฺฉติ. อิมสฺส โข ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน
 อตฺถํ ทวฺหาํ โภทฺติ ๖ เปฯ อญฺเฏวโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหํ อโหสีติ. จตฺตถ.

๕. อานนทสุตต

[๓๗] สวตฺถนิทานํ. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สายนฺุสมมํ ปฏิสลฺลนา
 วุฏฺฐิตฺเตน ภควา เตนฺปสงฺกมิ ๖ เปฯ เอกมฺหํ นิสินฺนํ โข อายสฺมา อานนฺทํ
 ภควา เอตทโวจ :

สเจ ตํ อานนฺท เอวํ ปุจฺเจยฺยํ "กตเมสํ อาวุโส อานนฺท ฐมฺมานํ อปฺปาโท
 ปณฺณายติ, วโย ปณฺณายติ, จิตานํ" อญฺเฏวตฺถํ ปณฺณายติ"ติ, เอวํ ปุฏฺโง ทฺวํ

อานนท กินติ พุยกเรยาสีติ? สเจ มํ ภนฺเต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ “กตเมสํ อวฺสุ
อานนท ฐมฺมานํ อุปฺปาโท ปณฺณายติ, วโย ปณฺณายติ, จิตฺตํ อณฺณตฺตํ ปณฺณายติ”ติ?
เอวํ ปุญฺโฆ อหํ ภนฺเต เอวํ พุยกเรยํ “รูปสฺส โข อวฺสุ อุปฺปาโท ปณฺณายติ,
วโย ปณฺณายติ, จิตฺตสฺส อณฺณตฺตํ ปณฺณายติ. เวทนาย.... สณฺณาย.... สงฺขารานํ....
วิญฺญาณสฺส อุปฺปาโท ปณฺณายติ, วโย ปณฺณายติ, จิตฺตสฺส อณฺณตฺตํ ปณฺณายติ.
อิมสํ โข อวฺสุ ฐมฺมานํ อุปฺปาโท ปณฺณายติ, วโย ปณฺณายติ, จิตฺตํ อณฺณตฺตํ
ปณฺณายติ”ติ. เอวํ ปุญฺโฆ อหํ ภนฺเต เอวํ พุยกเรยยนฺติ.

สํสฺส สํสฺส อานนท, รูปสฺส โข อานนท อุปฺปาโท ปณฺณายติ, วโย ปณฺณายติ,
จิตฺตสฺส อณฺณตฺตํ ปณฺณายติ. เวทนาย.... สณฺณาย.... สงฺขารานํ.... วิญฺญาณสฺส อุปฺปาโท
ปณฺณายติ, วโย ปณฺณายติ, จิตฺตสฺส อณฺณตฺตํ ปณฺณายติ. อิมสํ โข อานนท ฐมฺมานํ
อุปฺปาโท ปณฺณายติ, วโย ปณฺณายติ, จิตฺตํ อณฺณตฺตํ ปณฺณายติ. เอวํ ปุญฺโฆ ทวํ
อานนท เอวํ พุยกเรยาสีติ. ปณฺณามํ.

๖. ทุตยอานนทสตุต

[๓๘] สํวตฺถินิทานํ. เอกมฺหํ นิสินฺนํ โข อายสฺมฺหํ อานนทํ ภควา เอตทโวจ:
สเจ... ทํ อานนท เอวํ ปุจฺเจยฺยํ “กตเมสํ อวฺสุ อานนท ฐมฺมานํ อุปฺปาโท
ปณฺณายิตฺถ, วโย ปณฺณายิตฺถ, จิตฺตํ อณฺณตฺตํ ปณฺณายิตฺถ. กตเมสํ ฐมฺมานํ
อุปฺปาโท ปณฺณายิตฺถ, วโย ปณฺณายิตฺถ, จิตฺตํ อณฺณตฺตํ ปณฺณายิตฺถ. กตเมสํ
ฐมฺมานํ อุปฺปาโท ปณฺณายติ, วโย ปณฺณายติ, จิตฺตํ อณฺณตฺตํ ปณฺณายติ”ติ? เอวํ
ปุญฺโฆ ทวํ อานนท กินติ พุยกเรยาสีติ? สเจ มํ ภนฺเต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ “กตเมสํ
อวฺสุ อานนท ฐมฺมานํ อุปฺปาโท ปณฺณายิตฺถ, วโย ปณฺณายิตฺถ, จิตฺตํ อณฺณตฺตํ
ปณฺณายิตฺถ. กตเมสํ ฐมฺมานํ อุปฺปาโท ปณฺณายิตฺถ, วโย ปณฺณายิตฺถ, จิตฺตํ
อณฺณตฺตํ ปณฺณายิตฺถ. กตเมสํ ฐมฺมานํ อุปฺปาโท ปณฺณายติ, วโย ปณฺณายติ,
จิตฺตํ อณฺณตฺตํ ปณฺณายติ”ติ? เอวํ ปุญฺโฆ อหํ ภนฺเต เอวํ พุยกเรยํ “ยํ โข
อวฺสุ รูปํ อตฺถิํ นิริทฺธํ วิปริณฺตํ, ทสฺส อุปฺปาโท ปณฺณายิตฺถ, วโย ปณฺณายิตฺถ,

ยัม ไช อานนท รูป อชาตํ อปาตุญญํ, ทสฺส อุปฺปาโท ปณฺณายิสฺสตี, วโย ปณฺณายิสฺสตี, จิตฺตสฺส อณฺณตฺตํ ปณฺณายิสฺสตี. ยถา เวทนา ะเปว ยถา สณฺณาย ะเปว เย สงฺขารธา ะเปว ยัม วิญฺญาณํ อชาตํ อปาตุญญํ, ทสฺส อุปฺปาโท ปณฺณายิสฺสตี, วโย ปณฺณายิสฺสตี, จิตฺตสฺส อณฺณตฺตํ ปณฺณายิสฺสตี. อิมสํ ไช อานนท ฐมฺมานํ อุปฺปาโท ปณฺณายิสฺสตี, วโย ปณฺณายิสฺสตี, จิตฺตํ^๑ อณฺณตฺตํ ปณฺณายิสฺสตี.

ยัม ไช อานนท รูป ชาตํ ปาตุญญํ, ทสฺส อุปฺปาโท ปณฺณายติ, วโย ปณฺณายติ, จิตฺตสฺส อณฺณตฺตํ ปณฺณายติ. ยถา เวทนา ชาตา ปาตุญญา ะเปว ยถา สณฺณาย ะเปว เย สงฺขารธา ะเปว ยัม วิญฺญาณํ ชาตํ ปาตุญญํ, ทสฺส อุปฺปาโท ปณฺณายติ, วโย ปณฺณายติ, จิตฺตสฺส อณฺณตฺตํ ปณฺณายติ. อิมสํ ไช อานนท ฐมฺมานํ อุปฺปาโท ปณฺณายติ, วโย ปณฺณายติ, จิตฺตํ อณฺณตฺตํ ปณฺณายตีติ. เอวํ ปุญฺญโจ ตวํ อานนท เอวํ พุทฺธาเรยยาตีติ. จญฺจ.

๗. อณฺธมมสูตร

[๓๙] สวาทถินิทานํ. ฐมฺมานฐมฺมปฏิปนฺนสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อยมนฐมฺโม โหติ “ยัม รูปํ นิพฺพิทาพฺหุโล^๒ วิหเรยฺย, เวทนาย นิพฺพิทาพฺหุโล วิหเรยฺย, สณฺณาย นิพฺพิทาพฺหุโล วิหเรยฺย, สงฺขารสฺส นิพฺพิทาพฺหุโล วิหเรยฺย, วิญฺญาณํ นิพฺพิทาพฺหุโล วิหเรยฺย. โส^๓ รูปํ นิพฺพิทาพฺหุโล วิหรนฺโต, เวทนาย ะเปว สณฺณาย ะเปว สงฺขารสฺส ะเปว วิญฺญาณํ นิพฺพิทาพฺหุโล วิหรนฺโต รูปํ ปริชานาติ. เวทนํ ะเปว สณฺณํ ะเปว สงฺขาร ะเปว วิญฺญาณํ ปริชานาติ, โส รูปํ ปริชานํ, เวทนํ ะเปว สณฺณํ ะเปว สงฺขาร ะเปว วิญฺญาณํ ปริชานํ ปริมฺจุจฺจติ รูปมฺหา, ปริมฺจุจฺจติ เวทนาย, ปริมฺจุจฺจติ สณฺณาย, ปริมฺจุจฺจติ สงฺขารสฺส, ปริมฺจุจฺจติ วิญฺญาณมฺหา, ปริมฺจุจฺจติ ชาตียา ชรามรณํ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺถุเขหิ โทมนสฺสเสหิ อุปายาสเสหิ, ปริมฺจุจฺจติ ทฺถุขสฺมาติ วทามิ”ติ. สกฺกตม.

๘. ทศยอนธมมสูตร

[๔๐] สวาทถินิทานํ. ฐมฺมานฐมฺมปฏิปนฺนสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อยมนฐมฺโม โหติ “ยัม รูปํ อนิจฺจานุปสฺสี วิหเรยฺย. เวทนาย ะเปว สณฺณาย ะเปว สงฺขารสฺส ะเปว

สฺสตนฺต. ๘/๕ ๑ จ. ม. จิตฺตสฺส ๒ อ. นิพฺพิทาพฺหุโล ๓ จ. ม. โย เอวมนฺธิ.

วิมฺวณณ อณฺิจฺจานุสฺสึ วิหเรยฺย. โส รูเป อณฺิจฺจานุสฺสึ วิหรนฺโต, เวทนาย ๖เปว
 สณฺณาย ๖เปว สงฺขารสฺสุ ๖เปว วิมฺวณณ อณฺิจฺจานุสฺสึ วิหรนฺโต รูเป ปริชานาติ.
 เวทนํ ๖เปว สณฺณํ ๖เปว สงฺขาร ๖เปว วิมฺวณณํ ปริชานาติ. โส รูเป ปริชานํ.
 เวทนํ ๖เปว สณฺณํ ๖เปว สงฺขาร ๖เปว วิมฺวณณํ ปริชานํ ปริมฺจุจติ รูปมฺหา,
 ปริมฺจุจติ เวทนาย, ปริมฺจุจติ สณฺณาย, ปริมฺจุจติ สงฺขาร ๖เปว, ปริมฺจุจติ วิมฺวณณมฺหา,
 ปริมฺจุจติ ชาตียา ชรามรณน โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อฺปายาสฺเสหิ
 ปริมฺจุจติ ทฺกฺกฺขสมฺมาติ วทามิ"ติ. อญฺจมํ.

๕. ตติยอนฺธรมฺมสฺสุตฺต

[๔๑] สวาทฺถินิทานํ. ฐมฺมานุสฺสํปฏิปन्नสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อยมฺนุสฺสโม
 โหติ "ยํ รูเป ทฺกฺกฺขานุสฺสึ วิหเรยฺย. เวทนาย ๖เปว สณฺณาย ๖เปว สงฺขารสฺสุ ๖เปว
 วิมฺวณณ ทฺกฺกฺขานุสฺสึ วิหเรยฺย. โส รูเป ทฺกฺกฺขานุสฺสึ วิหรนฺโต, เวทนาย ๖เปว
 สณฺณาย ๖เปว สงฺขารสฺสุ ๖เปว วิมฺวณณ ทฺกฺกฺขานุสฺสึ วิหรนฺโต รูเป ปริชานาติ.
 เวทนํ ๖เปว สณฺณํ ๖เปว สงฺขาร ๖เปว วิมฺวณณํ ปริชานาติ. โส รูเป ปริชานํ.
 เวทนํ ๖เปว สณฺณํ ๖เปว สงฺขาร ๖เปว วิมฺวณณํ ปริชานํ ปริมฺจุจติ รูปมฺหา,
 ปริมฺจุจติ เวทนาย, ปริมฺจุจติ สณฺณาย, ปริมฺจุจติ สงฺขาร ๖เปว, ปริมฺจุจติ วิมฺวณณมฺหา,
 ปริมฺจุจติ ชาตียา ชรามรณน โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺกฺกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อฺปายาสฺเสหิ,
 ปริมฺจุจติ ทฺกฺกฺกฺขสมฺมาติ วทามิ"ติ. นวมํ.

๑๐. จตฺตถอนฺธรมฺมสฺสุตฺต

[๔๒] สวาทฺถินิทานํ. ฐมฺมานุสฺสํปฏิปन्नสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อยมฺนุสฺสโม
 โหติ "ยํ รูเป อนตฺถตฺถานุสฺสึ วิหเรยฺย. เวทนาย ๖เปว สณฺณาย ๖เปว สงฺขารสฺสุ ๖เปว
 วิมฺวณณ อนตฺถตฺถานุสฺสึ วิหเรยฺย. โส รูเป อนตฺถตฺถานุสฺสึ วิหรนฺโต รูเป ปริชานาติ.
 เวทนํ ๖เปว สณฺณํ ๖เปว สงฺขาร ๖เปว วิมฺวณณํ ปริชานาติ. โส รูเป ปริชานํ.
 เวทนํ ๖เปว สณฺณํ ๖เปว สงฺขาร ๖เปว วิมฺวณณํ ปริชานํ ปริมฺจุจติ รูปมฺหา,
 ปริมฺจุจติ เวทนาย, ปริมฺจุจติ สณฺณาย, ปริมฺจุจติ สงฺขาร ๖เปว, ปริมฺจุจติ วิมฺวณณมฺหา,
 ปริมฺจุจติ ชาตียา ชรามรณน โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺกฺกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อฺปายาสฺเสหิ,
 ปริมฺจุจติ ทฺกฺกฺกฺขสมฺมาติ วทามิ"ติ. ทสมํ.

นตฺถมฺหากวคฺโค จตฺตถโก.

ตสฺสทฺธานํ

นตฺมฺหาเกน เทว วุตฺตา

ภิกฺขุหิ อปเร เทว

อานนฺแทน จ เทว วุตฺตา

อนฺธมฺเมหิ เทว ทฺกาทิ.

๕. อตฺตที่ปวกุค

๑. อตฺตที่ปสฺสุต

[๔๓] สวาทฺถนิทานํ. อตฺตที่ปา ภิกฺขเว วิหฺรต อตฺตสฺรณํ อนนฺดสฺรณํ, ฐมฺมที่ปา ฐมฺมสฺรณํ อนนฺดสฺรณํ. อตฺตที่ปํ ภิกฺขเว วิหฺรตํ อตฺตสฺรณํ, ฐมฺมที่ปํ ฐมฺมสฺรณํ อนนฺดสฺรณํ โยนิ อปฺปริกฺขิตพฺพา “กิ ชาตिका โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺยาสา กิ ปโหติกา”ติ.

กิ ชาตिका จ ภิกฺขเว โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺยาสา กิ ปโหติกา? อิทฺ ภิกฺขเว อตฺตสฺสฺวา ปุตฺตฺชนํ อริยานํ อทฺธสฺสวํ อริยธฺมมฺสฺส อโกวิทฺ อริยธฺมเม อวินีโต, สปฺปฺริสํ อทฺธสฺสวํ สปฺปฺริสธฺมมฺสฺส อโกวิทฺ สปฺปฺริสธฺมเม อวินีโต รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสฺติ, รูปวณฺทํ วา อตฺตํ, อตฺตนิ วา รูปํ, รูปสฺมิ วา อตฺตํ. ตสฺส ทํ รูปํ วิปริณฺมตฺติ อณฺณตา จ โหติ, ตสฺส รูปวิปริณฺมตฺตภาวํ อปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺยาสา. เวทํ อตฺตโต สมฺนุสฺสฺติ, เวทวณฺทํ วา อตฺตํ, อตฺตนิ วา เวทํ, เวทนํ วา อตฺตํ, ตสฺส สว เวทนา วิปริณฺมตฺติ อณฺณตา จ โหติ, ตสฺส เวทนาวิปริณฺมตฺตภาวํ อปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺยาสา. สณฺณํ อตฺตโต สมฺนุสฺสฺติ, สณฺณวณฺทํ วา อตฺตํ, อตฺตนิ วา สณฺณํ, สณฺณนํ วา อตฺตํ, ตสฺส สว สณฺณนา วิปริณฺมตฺติ อณฺณตา จ โหติ, ตสฺส สณฺณนาวิปริณฺมตฺตภาวํ อปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺยาสา. สณฺณํ อตฺตโต สมฺนุสฺสฺติ, สณฺณวณฺทํ วา อตฺตํ, อตฺตนิ วา สณฺณํ, สณฺณนํ วา อตฺตํ, ตสฺส สว สณฺณนา วิปริณฺมตฺติ อณฺณตา จ โหติ, ตสฺส สณฺณนาวิปริณฺมตฺตภาวํ อปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺยาสา.

รูปสฺส เทว ภิกฺขเว อนิจฺจํ วิทฺฐา วิปริณฺมํ วิราคํ นิโรธํ “ปฺพุเพ เจว รูปํ เอทฺรหิ จ สพฺพํ รูปํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณฺมธฺมมฺ”ติ เอวเมทํ ยถาภูตํ

๑ ส. วิปริณฺมวิราคนิโรธํ

กตมา จ ภิกฺขเว สกฺกาณนิโรธคามินี ปฏฺธิปทา? อิทฺ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก
อริยานํ ทสฺสวํ อริยธมฺมสฺส โกวิโท อริยธมฺเม สุวินฺโธ, สปปริสฺสานํ ทสฺสวํ
สปปริสฺสธมฺมสฺส โกวิโท สปปริสฺสธมฺเม สุวินฺโธ น รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, น
รูปวนฺตํ वा อตฺตทานํ, น อตฺตนิ वा รูปํ, น รูปสฺมี वा อตฺตทานํ. น เวทนํ
อตฺตโต ๖เปว น สณฺณํ ๖เปว น สงฺขาร ๖เปว น วิญฺญาณํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ,
น วิญฺญาณวนฺตํ वा อตฺตทานํ, น อตฺตนิ वा วิญฺญาณํ, น วิญฺญาณสฺมี वा
อตฺตทานํ. อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว “สกฺกาณนิโรธคามินี ปฏฺธิปทา”ติ อิติ นิทํ ภิกฺขเว วุจฺจติ
“ทุคฺชนิโรธคามินี สมฺนุสฺสนา”ติ อยเมเวตฺถ อตฺตโตติ. ทุติยํ.

๓. อนิจฺจุสฺสุต

[๔๕] สวาทฺถุณินิทานํ. รูปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ยถา นิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทฺหนตฺตา,
ยทฺหนตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมี, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภุตํ
สมฺมปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ, เอวเมตํ ยถาภุตํ สมฺมปฺปณฺณาย ปสฺสโต จิตฺตํ วิรชฺชติ,
วิมฺจุจฺจติ อนุปาทาย อาสเวหิ. เวทนา อนิจฺจา ๖เปว สณฺณ ๖เปว สงฺขาร ๖เปว วิญฺญาณํ
อนิจฺจํ, ยถา นิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทฺหนตฺตา, ยทฺหนตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโส-
หฺมสฺมี, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภุตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ, เอวเมตํ
ยถาภุตํ สมฺมปฺปณฺณาย ปสฺสโต จิตฺตํ วิรชฺชติ, วิมฺจุจฺจติ อนุปาทาย อาสเวหิ.
รูปธาคฺคยา เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จิตฺตํ วิรชฺชติ, วิมฺจุจฺจติ โหติ อนุปาทาย อาสเวหิ.
เวทนาธาคฺคยา ๖เปว สณฺณาธาคฺคยา ๖เปว สงฺขารธาคฺคยา ๖เปว วิญฺญาณธาคฺคยา
เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จิตฺตํ วิรชฺชติ, วิมฺจุจฺจติ โหติ อนุปาทาย อาสเวหิ. วิมฺจุตฺตตฺตา
จิตฺตํ, จิตฺตตฺตา สณฺณตฺตํ, สณฺณตฺตตฺตา น ปริตสฺสติ, อปริตสฺสํ ปจฺจุตฺตตฺตา
ปรีนิพฺพายติ, “ซีณา ชาติ, วุสฺสํ พุรฺหมจฺจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตตฺตา”ติ
ปชานาตีติ. ทติยํ.

๔. ทุติยอนิจฺจุสฺสุต

[๔๖] สวาทฺถุณินิทานํ. รูปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ยถา นิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทฺหนตฺตา,
ยทฺหนตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมี, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภุตํ
สมฺมปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ. เวทนา อนิจฺจา ๖เปว สณฺณ อนิจฺจา ๖เปว สงฺขาร

อนิจจา ะเปว วิญญาณํ อนิจจัง, ยถา นิจจัง, ยํ ทุกขํ, ยํ ทุกขํ ตทณฺตฺตา, ยถณฺตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมุปฺปณฺยา ยทฺจพฺพํ.

เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมุปฺปณฺยา ปสฺสโต ปุพฺพทณฺตฺตาวิญฺญิโย น โหณฺติ, ปุพฺพทณฺตฺตาวิญฺญินํ อสฺติ อปรณฺตณฺตฺตาวิญฺญิโย น โหณฺติ, อปรณฺตณฺตฺตาวิญฺญินํ อสฺติ ทามโส^๑ ปรามาสํ น โหติ, ทามเสว ปรามาสํ อสฺติ รูปสฺมี ะเปว เวทนาย ะเปว. สณฺณาย ะเปว สงฺขารेषุ ะเปว วิญญาณสฺมี จิตฺตํ วิรชชติ, วิมฺจุจติ อนฺนปาทาย อาสเวหิ. วิมฺตฺตตฺตา จิตฺ, จิตฺตฺตา สณฺตฺสฺสิตํ, สณฺตฺสฺสิตฺตา น ปริตฺสฺสติ, อปริตฺสฺสํ ปจฺจตฺตตฺตาเดว ปรีนิพฺพายติ, “ซีณาชาติ, วุสฺสิตํ พุรุหมฺจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตยา”ติ ปชานาตีติ. จตฺตถ.

๕. สมมุปฺปสฺสนาสฺสุตฺต

[๔๗] สวาทฺถินิทานํ. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณํ วา พุรุหมณํ วา อเนกวิหิตํ อตฺตานํ สมมุปฺปสฺสมานา สมมุปฺปสฺสนฺติ, สพฺเพ เต ปณฺจปาทานกฺขนฺธสมมุปฺปสฺสนฺติ เอเตสํ วา อณฺณตฺร. กถเม ปณฺจ? อิท ภิกฺขเว อสฺสทฺวา ปุณฺณชฺโช อริยานํ อทฺธสฺสวํ อริยธฺมมฺสฺส อโกวิโท อริยธฺมเม อวินีโต, สปรปริสฺตานํ อทฺธสฺสวํ สปรปริสฺตธฺมมฺสฺส อโกวิโท สปรปริสฺตธฺมเม อวินีโต รูปํ อตฺตโต สมมุปฺปสฺสติ, รูปวนฺตํ วา อตฺตานํ, อตฺตนิ วา รูปํ, รูปสฺมี วา อตฺตานํ. เวทนํ ะเปว สณฺณํ ะเปว สงฺขาร ะเปว วิญญาณํ อตฺตโต สมมุปฺปสฺสติ, วิญญาณวนฺตํ วา อตฺตานํ, อตฺตนิ วา วิญญานํ, วิญญาณสฺมี วา อตฺตานํ.

อิตฺติ อยฺยเจว สมมุปฺปสฺสนา “อสมฺมี”ติ จสฺส อธิคฺตํ^๒ โหติ, “อสมฺมี”ติ โช ปน ภิกฺขเว อธิคฺเต ปณฺจณฺนํ อินฺทริยานํ อวกฺกนฺติ โหติ จกฺขนฺทริยสฺส โสติดฺนทริยสฺส ฆานินฺทริยสฺส ชิวฺหินฺทริยสฺส กายินฺทริยสฺส. อตฺถิ ภิกฺขเว มโน, อตฺถิ ธมฺมา, อตฺถิ อวิชฺชาธาตุ. อวิชฺชาสมฺพสฺสเสน ภิกฺขเว เวทยฺเตน ฌณฺณจสฺส อสฺสทฺวาโต ปุณฺณชฺชนสฺส “อสมฺมี”ติปฺปสฺส โหติ, “อยมฺหสมฺมี”ติปฺปสฺส โหติ, “ภวิสฺสนํ”ติปฺปสฺส โหติ, “น ภวิสฺสนํ”ติปฺปสฺส โหติ, “รูปํ ภวิสฺสนํ”ติปฺปสฺส โหติ, “อรูปี ภวิสฺสนํ”ติปฺปสฺส โหติ, “สณฺณํ ภวิสฺสนํ”ติปฺปสฺส โหติ, “อสมฺณํ ภวิสฺสนํ”ติปฺปสฺส โหติ, “เนวสณฺณํ นาสณฺณํ ภวิสฺสนํ”ติปฺปสฺส โหติ.

ติฏฺฐนํ" โข ปน ภิกฺขเว ตตฺถเอว ปณฺจินทฺริยานิ, อเถตฺถ สฺวาทอ อริยสาวกสฺส อวิชา ปหิยฺติ, วิชา อปฺปชฺชติ, ทสฺส อวิชาวิราคา วิชฺขุปฺปาทา "อสมฺม"ติปฺปสฺส น โหติ, "อยมหมสมฺม"ติปฺปสฺส น โหติ, "ภวิสฺสนํ"ติปฺปสฺส น โหติ, "น ภวิสฺสนํ"ติปฺปสฺส น โหติ, "รूपิ ภวิสฺสนํ"ติปฺปสฺส น โหติ, "อรूपิ ภวิสฺสนํ"ติปฺปสฺส น โหติ, "สณฺณิ ภวิสฺสนํ"ติปฺปสฺส น โหติ, "อสณฺณิ ภวิสฺสนํ"ติปฺปสฺส น โหติ, "เนวสณฺณินาสณฺณิ ภวิสฺสนํ"ติปฺปสฺส น โหติ. ปณฺจํ.

๖. ขนธสุตต

[๔๔] สวตฺถินิทานํ. ปณฺจ ภิกฺขเว ขนฺธ เทเสสฺสามิ ปณฺจปาทานกฺขนฺธ จ, ทํ สฺสณฺณ. กตเม จ ภิกฺขเว ปณฺจกฺขนฺธา? ยงฺกิลฺลิจิ ภิกฺขเว รูปํ อตีตานาคตปฺจฺจุปฺปนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วา สฺขมํ วา หีนํ วา ปณฺธีตํ วา ยํ ทฺวเร สนฺติเก วา, อยํ วุจฺจติ รูปกฺขนฺธ. ยา กาจิ เวทนา ๖เปว ยากาจิ สณฺณ ๖เปว เย เกจิ สงฺขาร ๖ อตีตานาคตปฺจฺจุปฺปนํ อชฺฉตฺตา วา พหิทฺธา วา โอฟาริกา วา สฺขมา วา หีนา วา ปณฺธีตา วา ยํ ทฺวเร สนฺติเก วา, อยํ วุจฺจติ สงฺขารกฺขนฺธ. ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตีตานาคตปฺจฺจุปฺปนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วา สฺขมํ วา หีนํ วา ปณฺธีตํ วา ยํ ทฺวเร สนฺติเก วา, อยํ วุจฺจติ วิญฺญาณกฺขนฺธ. อิมํ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว ปณฺจกฺขนฺธา.

กตเม จ ภิกฺขเว ปณฺจปาทานกฺขนฺธา? ยงฺกิลฺลิจิ ภิกฺขเว รูปํ อตีตานาคตปฺจฺจุปฺปนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วา สฺขมํ วา หีนํ วา ปณฺธีตํ วา ยํ ทฺวเร สนฺติเก วา สาสวํ อฺปาทานิยํ, อยํ วุจฺจติ รูปปาทานกฺขนฺธ. ยา กาจิ เวทนา ๖เปว ยา ทฺวเร สนฺติเก วา สาสวา อฺปาทานิยา, อยํ วุจฺจติ เวทฺฐปาทานกฺขนฺธ. ยา กาจิ สณฺณ ๖เปว ยา ทฺวเร สนฺติเก วา สาสวา อฺปาทานิยา, อยํ วุจฺจติ สณฺณปาทานกฺขนฺธ. เย เกจิ สงฺขาร ๖เปว สาสวา อฺปาทานิยา, อยํ วุจฺจติ สงฺขารปาทานกฺขนฺธ. ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตีตานาคตปฺจฺจุปฺปนํ ๖เปว ยํ ทฺวเร สนฺติเก วา สาสวํ อฺปาทานิยํ, อยํ วุจฺจติ วิญฺญาณปาทานกฺขนฺธ. อิมํ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว ปณฺจปาทานกฺขนฺธาติ. จญฺจํ.

๗. โสณสูตร

[๔๙] เอวมเม สุตํ: เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ เวพฺพเน กลนฺทก-
นิวาเป. อตฺตํ ไซ โสณํ กทฺธิปฺปํทํ เยน ภควา เทนฺอุปสงฺกมิ, ๖เปว เอกมนฺตํ
นิสินฺนํ ไซ โสณํ กทฺธิปฺปํทํ ภควา เอตทวโจ:

เย ทิ เกจิ โสณ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา อนิจฺเจน รูปเณ ทุกฺเชน วิปริณาม-
ธมฺเณ “เสยฺโยหฺมสมฺมํ”ติ วา สมนฺุปฺสฺสนฺติ, “สทฺธิโสหฺมสมฺมํ”ติ วา สมนฺุปฺสฺสนฺติ,
“หิโนหฺมสมฺมํ”ติ วา สมนฺุปฺสฺสนฺติ, กิมนฺุฉตฺร ยถาภูตสฺส อทฺสฺสนา. อนิจฺจาเย เวทนาย
ทุกฺขาย วิปริณามธมฺมาย “เสยฺโยหฺมสมฺมํ”ติ วา สมนฺุปฺสฺสนฺติ, “สทฺธิโสหฺมสมฺมํ”ติ วา สมนฺุป-
สฺสนฺติ, “หิโนหฺมสมฺมํ”ติ วา สมนฺุปฺสฺสนฺติ, กิมนฺุฉตฺร ยถาภูตสฺส อทฺสฺสนา. อนิจฺจาเย
สณฺเฑาย ๖เปว อนิจฺเจหิ สงฺขาระหิ ทุกฺเขหิ วิปริณามธมฺเห “เสยฺโยหฺมสมฺมํ”ติ วา
สมนฺุปฺสฺสนฺติ, “สทฺธิโสหฺมสมฺมํ”ติ วา สมนฺุปฺสฺสนฺติ, “หิโนหฺมสมฺมํ”ติ วา สมนฺุปฺสฺสนฺติ,
กิมนฺุฉตฺร ยถาภูตสฺส อทฺสฺสนา. อนิจฺเจน วิญฺญาเณน ทุกฺเชน วิปริณามธมฺเณ
“เสยฺโยหฺมสมฺมํ”ติ วา สมนฺุปฺสฺสนฺติ, “สทฺธิโสหฺมสมฺมํ”ติ วา สมนฺุปฺสฺสนฺติ, “หิโนหฺมสมฺมํ”ติ
วา สมนฺุปฺสฺสนฺติ, กิมนฺุฉตฺร ยถาภูตสฺส อทฺสฺสนา.

เย จ ไซ เกจิ โสณ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา อนิจฺเจน รูปเณ ทุกฺเชน
วิปริณามธมฺเณ “เสยฺโยหฺมสมฺมํ”ติปิ น สมนฺุปฺสฺสนฺติ, “สทฺธิโสหฺมสมฺมํ”ติปิ น สมนฺุปฺสฺสนฺติ,
“หิโนหฺมสมฺมํ”ติปิ น สมนฺุปฺสฺสนฺติ, กิมนฺุฉตฺร ยถาภูตสฺส ทสฺสนา. อนิจฺจาเย เวทนาย
๖เปว อนิจฺจาเย สณฺเฑาย ๖เปว อนิจฺเจหิ สงฺขาระหิ ๖เปว อนิจฺเจน วิญฺญาเณน ทุกฺเชน
วิปริณามธมฺเณ “เสยฺโยหฺมสมฺมํ”ติปิ น สมนฺุปฺสฺสนฺติ, “สทฺธิโสหฺมสมฺมํ”ติปิ น สมนฺุป-
สฺสนฺติ, “หิโนหฺมสมฺมํ”ติปิ น สมนฺุปฺสฺสนฺติ, กิมนฺุฉตฺร ยถาภูตสฺส ทสฺสนา.

ตํ กิ มณฺุสสิ โสณ รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ
ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทุกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ
นํ ตํ สมนฺุปฺสฺสนฺติ “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมํ, เอโส เม อตฺตา”ติ. โน เหตํ ภนฺเต.
เวทนา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ? อนิจฺจา ภนฺเต. สณฺเฑา ๖เปว สงฺขาระ ๖เปว วิญฺญาณํ

นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สฺสํ วาติ? ทุกฺขํ
ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กถลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสิตํ “เฮตํ มม,
เอโสทมสฺสํ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหนฺก ภนฺเต.

ตสมฺมาทึห โสณ ยงฺกิลฺลิจิ รุปํ อตฺตทานาคตปจฺจุปปนฺนํ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา
วา โอฬาริกํ วา สฺสขมํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ รุปํ
“เนตํ มม, เนโสทมสฺสํ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพ.

ยา กาจิ เวทนา. ยา กาจิ สญฺญา. เย เกจิ สงฺขารรา. ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ
อตฺตทานาคตปจฺจุปปนฺนํ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สฺสขมํ วา หีนํ
วา ปณฺธิตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ วิญฺญาณํ “เนตํ มม, เนโสทมสฺสํ, น
เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพ.

เอวํ ปสฺสํ โสณ สุตฺวา อริยสวโก รุปสฺมีปํ นิพฺพินฺนทฺติ. เวทนายปํ นิพฺพินฺนทฺติ.
สญฺญายปํ นิพฺพินฺนทฺติ. สงฺขารสฺมีปํ นิพฺพินฺนทฺติ. วิญฺญาณสฺมีปํ นิพฺพินฺนทฺติ. นิพฺพินฺนํ
วิรชฺชติ, วิรชฺคา วิมฺบฺบติ, วิมฺบฺบตฺตสฺมี “วิมฺบฺบตฺตม”ติ ญาณํ โหติ, “ซีณา ชาติ, วุสฺสํ
พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺตตฺตยา”ติ ปชานาตีติ. สยัตตม.

๘. ทุตฺติยโสณสยัตต

[๕๐] เอวเม สุตฺวา: เอกํ สมยํ ภควา ราชกเท วิหริติ เวฬุเน กลนฺตทกนิวาเป.
อถ โข โสณ คหปติปฺตฺโต เยน ภควา เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมณฺตํ นิสฺสินฺนํ โข โสณํ คหปติปฺตฺตํ ภควา เอตทโวจ:

เย หิ เกจิ โสณ สมณฺา วา พุรฺาหฺมณฺา วา รุปํ นปฺปชานนฺติ, รุปสมุทฺยํ
นปฺปชานนฺติ, รุปนิโรธํ นปฺปชานนฺติ, รุปนิโรธคามินิ ปฏฺิปปทํ นปฺปชานนฺติ. เวทณํ
นปฺปชานนฺติ, เวทณสมุทฺยํ นปฺปชานนฺติ, เวทณานิโรธํ นปฺปชานนฺติ, เวทณานิโรธ-
คามินิ ปฏฺิปปทํ นปฺปชานนฺติ. สญฺญํ นปฺปชานนฺติ ๗เปว สงฺขารे นปฺปชานนฺติ,
สงฺขารสมุทฺยํ นปฺปชานนฺติ, สงฺขารนิโรธํ นปฺปชานนฺติ, สงฺขารนิโรธคามินิ ปฏฺิปปทํ
นปฺปชานนฺติ, วิญฺญาณํ นปฺปชานนฺติ, วิญฺญาณสมุทฺยํ นปฺปชานนฺติ, วิญฺญาณนิโรธํ

นปฺปชานนฺติ, วิญฺเฒาณนิโรธคามินี ปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ. นเมเต โสณ สมณา วา
 พฺรหฺมณฺหา วา สมณฺเสสุ วา สมณสมมฺมตา, พฺรหฺมณฺเสสุ วา พฺรหฺมณสมมฺมตา, น จ
 ปน เต อายสฺมนฺโต สามณฺณตถํ วา พฺรหฺมณฺณตถํ วา ติฏฺฐเจว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา
 สจฺฉิกถฺวา อุปสมฺปชฺช วิหฺรณฺติ.

เย จ โข เกจิ โสณ สมณา วา พฺรหฺมณฺหา วา รຸປํ ปชานนฺติ, รຸປສມຸຫຍ໌
 ปชานนฺติ, รຸປນິโรธ໌ ปชานนฺติ, รຸປນິโรธคามินี ปฏิปทํ ปชานนฺติ. เวทນ໌ ปชานนฺติ.
 สณฺณ໌ ปชานนฺติ. สงฺขາเร ปชานนฺติ. วิญฺเฒาณ໌ ปชานนฺติ, วิญฺเฒาณສມຸຫຍ໌ ปชานนฺติ,
 วิญฺเฒาณນິຣ໌ຫຍ໌ ปชานนฺติ, วิญฺเฒาณນິຣ໌ຫຍ໌ປາມິນີ໌ ปฏิปทํ ปชานนฺติ. เต จ โข เม โสณ
 สมณา วา พฺรหฺมณฺหา วา สมณฺเสสุ เจว สมณสมมฺมตา, พฺรหฺມณฺສ໌ ຈ ພຣາຫມຸນສມມຕາ,
 ເຕ ຈ ປນາຍສມນ໌ໂຕ ສາມນນຕຸຕຸວຈ ພຣຫມຸນນຕຸຕຸວຈ ທິຖຸເຈວ ຫມ໌ເມ ສຍ໌ ອບິນຍາ
 ສຈັດິກຖວາ ອຸປສມປຸຊ ວິຫຣນ໌ຕິ. ອຸຸຈມ໌.

๕. นนทิกขยสูตร

[๕๑] สวาทถุณิทาน໌. อนິຈຸວເວ ກິຖເວ ກິຖຸ ຮຸປ໌ “ອນິຈຸນ໌”ຕິ ປສຸຕິ.
 ສາສຸ໌ ໂຫຕິ ສມມາທິຖຸຈິ, ສມມາ ປສຸ໌ ນິພຸພິນ໌ຫຕິ, ນນ໌ຕິກຊຍາ ຣາຄຸຊ໌ໂຍ, ຣາຄຸຊຍາ
 ນນ໌ຕິກຊ໌ໂຍ, ນນ໌ຕິຣາຄຸຊຍາ ຈິຕຸ໌ ວິມຸຕຸ໌ “ສຸວິມຸຕຸນ໌”ຕິ ວຸຈຸຈຕິ. ອນິຈຸວເວ ກິຖເວ
 ກິຖຸ ເວທນ໌ “ອນິຈຸນ໌”ຕິ ປສຸຕິ. ສາສຸ໌ ໂຫຕິ ສມມາທິຖຸຈິ, ສມມາ ປສຸ໌ ນິພຸພິນ໌ຫຕິ,
 ນນ໌ຕິກຊຍາ ຣາຄຸຊ໌ໂຍ, ຣາຄຸຊຍາ ນນ໌ຕິກຊ໌ໂຍ, ນນ໌ຕິຣາຄຸຊຍາ ຈິຕຸ໌ ວິມຸຕຸ໌
 “ສຸວິມຸຕຸນ໌”ຕິ ວຸຈຸຈຕິ. ອນິຈຸວເວ ກິຖເວ ກິຖຸ ສນນ໌ “ອນິຈຸນ໌”ຕິ ປສຸຕິ ຯເປ໌
 ອນິຈເວ ກິຖເວ ກິຖຸ ສງາເວ “ອນິຈຸນ໌”ຕິ ປສຸຕິ. ສາສຸ໌ ໂຫຕິ ສມມາທິຖຸຈິ,
 ສມມາ ປສຸ໌ ນິພຸພິນ໌ຫຕິ, ນນ໌ຕິກຊຍາ ຣາຄຸຊ໌ໂຍ, ຣາຄຸຊຍາ ນນ໌ຕິກຊ໌ໂຍ, ນນ໌ຕິຣາຄຸຊຍາ
 ຈິຕຸ໌ ວິມຸຕຸ໌ “ສຸວິມຸຕຸນ໌”ຕິ ວຸຈຸຈຕິ. ອນິຈຸວເວ ກິຖເວ ກິຖຸ ວິຸຸວາ໌ “ອນິຈຸນ໌”ຕິ
 ປສຸຕິ. ສາສຸ໌ ໂຫຕິ ສມມາທິຖຸຈິ, ສມມາ ປສຸ໌ ນິພຸພິນ໌ຫຕິ, ນນ໌ຕິກຊຍາ ຣາຄຸຊ໌ໂຍ,
 ຣາຄຸຊຍາ ນນ໌ຕິກຊ໌ໂຍ, ນນ໌ຕິຣາຄຸຊຍາ ຈິຕຸ໌ ວິມຸຕຸ໌ “ສຸວິມຸຕຸນ໌”ຕິ ວຸຈຸຈຕິ. ນວມ໌.

๑๐. ทุติยนนทิกขยสูตร

[๕๒] สวาทถุณิทาน໌. ຮຸປ໌ ກິຖເວ ໂຍນິໂສ ມນສິກໂຣຕ, ຮຸປານິຈຸຕຸວຈ ຍຕາກູຕ໌

สมนุสฺสธ. รูป ภัทฺชเว ภัทฺช โยนิโส มนสิกรโธโต รูปานิจฺจตฺตจฺจ ยถาภูตํ
 สมนุสฺสธฺโต รูปสฺมี นินฺพิพินฺทติ, นนฺทิกฺขยา รากฺกขโย, รากฺกขยา นนฺทิกฺขโย,
 นนฺทิรากฺกขยา จิตฺตํ วิมุตฺตํ “สุวิมุตฺตน”ติ วุจฺจติ. เวทนี ภัทฺชเว โยนิโส
 มนสิกรโธ, เวทนานิจฺจตฺตจฺจ ยถาภูตํ สมนุสฺสธ. เวทนี ภัทฺชเว ภัทฺช โยนิโส
 มนสิกรโธโต เวทนานิจฺจตฺตจฺจ ยถาภูตํ สมนุสฺสธฺโต เวทนาย นินฺพิพินฺทติ,
 นนฺทิกฺขยา รากฺกขโย, รากฺกขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิรากฺกขยา จิตฺตํ วิมุตฺตํ
 “สุวิมุตฺตน”ติ วุจฺจติ. สยฺยํ ภัทฺชเว. สงฺขาร ภัทฺชเว โยนิโส มนสิกรโธ,
 สงฺขารานิจฺจตฺตจฺจ ยถาภูตํ สมนุสฺสธ. สงฺขาร ภัทฺชเว ภัทฺช โยนิโส มนสิกรโธโต
 สงฺขารานิจฺจตฺตจฺจ ยถาภูตํ สมนุสฺสธฺโต สงฺขารสฺ นินฺพิพินฺทติ, นนฺทิกฺขยา รากฺกขโย,
 รากฺกขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิรากฺกขยา จิตฺตํ วิมุตฺตํ “สุวิมุตฺตน”ติ วุจฺจติ. วิมฺวณฺณํ
 ภัทฺชเว โยนิโส มนสิกรโธ, วิมฺวณฺณานิจฺจตฺตจฺจ ยถาภูตํ สมนุสฺสธ. วิมฺวณฺณํ
 ภัทฺชเว ภัทฺช โยนิโส มนสิกรโธโต วิมฺวณฺณานิจฺจตฺตจฺจ ยถาภูตํ สมนุสฺสธฺโต
 วิมฺวณฺณสฺมี นินฺพิพินฺทติ, นนฺทิกฺขยา รากฺกขโย, รากฺกขยา นนฺทิกฺขโย, นนฺทิรากฺก-
 ขยา จิตฺตํ วิมุตฺตํ “สุวิมุตฺตน”ติ วุจฺจติ. ทสมํ.

อุตฺตที่ปวกุค ปณฺจโม.

ตสฺสทฺททานํ

อุตฺตที่ปา ปฏฺฐิปา ทเว จ โหนฺติ อนิจฺจตา
 สมนุสฺสธนา ขนฺธา ทเว โสณา ทเว นนฺทิกฺขเยน จาติ.

มุลปณฺณาสกํ สมทตํ.

ตสฺส มุลปณฺณาสกวกคตสฺสทฺททานํ

นกุลปิตา อนิจฺโจ จ ภารณ นทฺมฺหาเกน จ
 อุตฺตที่เปน ปณฺณาสโ ส ปจโม เทน วุจฺจติ.

มช.ฉิมพลี.ณาสก

๑. อุปยวคฺค

๑. อุปยสุตฺต

[๕๓] สวาทุณิโก. อุปโย ภิกฺขเว อวิมฺตฺโต, อนฺอุปโย วิมฺตฺโต. รูปฺปโย^๑ วา ภิกฺขเว วิมฺตฺตํ ติฏฺฐมาณํ ติฏฺฐเจยฺย, รูปารมฺมณํ รูปฺปติฏฺฐจํ นนฺทฺอุปเสจฺน^๒ วุฑฺฒิ วิรุฬฺหิ เวปฺลฺลํ อาปชฺเชยฺย วเปว สงฺขารูปโย วา ภิกฺขเว วิมฺตฺตํ ติฏฺฐมาณํ ติฏฺฐเจยฺย, สงฺขารารมฺมณํ สงฺขารูปติฏฺฐจํ นนฺทฺอุปเสจฺน วุฑฺฒิ วิรุฬฺหิ เวปฺลฺลํ อาปชฺเชยฺย.

โย ภิกฺขเว เอวํ วทฺเยยฺ “อหํ อณฺณตฺร รฺูปา อณฺณตฺร เวทนาย อณฺณตฺร สณฺณาย อณฺณตฺร สงฺขารเวหิ วิมฺตฺตํ สสฺส อากฺกํ วา กฺกํ วา จุฑฺฒิ วา อุปฺปตฺติ วา วุฑฺฒิ วา วิรุฬฺหิ วา เวปฺลฺลํ วา ปณฺณเปสฺสามิ”ติ เนตํ จานํ วิชฺชติ.

รูปธาตฺวา เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ราโก ปหิโน โหติ, รากสฺส ปหานา โวจฺฉิขฺช-
การมฺมณํ, ปติฏฺฐา วิมฺตฺตํ สสฺส น โหติ. เวทนายธาตฺวา เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
สณฺณายธาตฺวา เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน. สงฺขารธาตฺวา เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน. วิมฺตฺตํธาตฺวา
เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ราโก ปหิโน โหติ, รากสฺส ปหานา โวจฺฉิขฺชการมฺมณํ,
ปติฏฺฐา วิมฺตฺตํ สสฺส น โหติ, ททปฺปติฏฺฐจํ วิมฺตฺตํ อวิรุฬฺหํ อนภิสงฺขจฺจ
วิมฺตฺตํ, วิมฺตฺตํททฺชา จิตฺตํ, จิตฺตํททฺชา สนฺตฺตํ, สนฺตฺตํททฺชา น ปริตฺตํ, อปริตฺตํ
ปจฺจทฺตํ. เอวํ ปรีณิพฺพายติ, “ชีณา ชาติ, วุสฺสํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณิเย, นาปรํ
อิตฺตํททฺชา”ติ ปชานาตีติ. ปจฺม.

๒. พิชฺสุตฺต

[๕๔] สวาทุณิโก. ปณฺจิมานิ ภิกฺขเว พิชฺชาทานิ. กตมานิ ปณฺจ ? มุลพิชฺ
ชนฺธพิชฺ ฌลพิชฺ อกฺกพิชฺ พิชฺพิชฺณฺณเว ปณฺจมํ. อิมานิ จสฺส ภิกฺขเว ปณฺจ
พิชฺชาทานิ อกฺขณฺณทานิ อปฺปิกานิ อวาทกปทานิ สาราทานิ สฺขสฺสทานิ, ปจฺจ
จ นาสฺส, อาโป จ นาสฺส, อปี นฺมานิ ภิกฺขเว ปณฺจ พิชฺชาทานิ วุฑฺฒิ วิรุฬฺหิ

[๕๕] สาวทุณินิทานํ. ภควา อุตฺตานํ อุตฺตานสฺส “โน จสฺสํ, โน จ เม สฺติยา,
นาภิสฺส, น เม ภวิสฺสตีติ” เอวํ อธิมุจฺจมาโน ภิกฺขุ จินฺนํเพชฺยุย โอรุณภาคิยานิ

สโยชนานี”ติ. เอวํ วุตฺเต, อณฺณตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “ยถากถํ ปน
ภนฺเต โน จสฺสํ, โน จ เม สียา, นาภวิสฺส, น เม ภวิสฺสตีติ เอวํ อธิมุจฺจมาโน
ภิกฺขุ ฉินฺนหะย โอรมภาคิยานิ สโยชนานี”ติ.

อิธ ภิกฺขุ อสฺสสุทฺวา ปุถุชฺชโน อริยานํ อทฺธสวํ ๒เปว, สปปริสฺสรมฺเม อวินีโต
รูปํ อตฺตโต สมฺนุปสฺสตี, รูปวณฺตํ วา อตฺตาทนํ, อตฺตนิ วา รูปํ, รูปสฺมี วา
อตฺตาทนํ.... เวทนํ.... สณฺณํ.... สงฺขาร.... วิมฺบวณฺณํ อตฺตโต สมฺนุปสฺสตี, วิมฺบวณฺณวณฺตํ
วา อตฺตาทนํ, อตฺตนิ วา วิมฺบวณฺณํ, วิมฺบวณฺณสฺมี วา อตฺตาทนํ.

โส อนิจฺจํ รูปํ อนิจฺจํ รูปนฺติ ยถาภฺยํ นปฺปชานาติ. อนิจฺจํ เวทนํ อนิจฺจา
เวทนาติ ยถาภฺยํ นปฺปชานาติ. อนิจฺจํ สณฺณํ อนิจฺจา สณฺณาติ ยถาภฺยํ นปฺปชานาติ.
อนิจฺเจ สงฺขารे อนิจฺจา สงฺขาราคิ ยถาภฺยํ นปฺปชานาติ. อนิจฺจํ วิมฺบวณฺณํ อนิจฺจํ
วิมฺบวณฺณนฺติ ยถาภฺยํ นปฺปชานาติ.

ทุกฺขํ รูปํ ทุกฺขํ รูปนฺติ ยถาภฺยํ นปฺปชานาติ, ทุกฺขํ เวทนํ.... ทุกฺขํ สณฺณํ....
ทุกฺখে สงฺขาร.... ทุกฺขํ วิมฺบวณฺณํ ทุกฺขํ วิมฺบวณฺณนฺติ ยถาภฺยํ นปฺปชานาติ.

อนตฺตํ รูปํ อนตฺตา รูปนฺติ ยถาภฺยํ นปฺปชานาติ, อนตฺตํ เวทนํ.... อนตฺตํ
สณฺณํ.... อนตฺเต สงฺขาร.... อนตฺตํ วิมฺบวณฺณํ อนตฺตา วิมฺบวณฺณนฺติ ยถาภฺยํ นปฺปชานาติ.

สงฺขตํ รูปํ สงฺขตํ รูปนฺติ ยถาภฺยํ นปฺปชานาติ. สงฺขตํ เวทนํ.... สงฺขตํ สณฺณํ....
สงฺขเต สงฺขาร.... สงฺขตํ วิมฺบวณฺณํ สงฺขตํ วิมฺบวณฺณนฺติ ยถาภฺยํ นปฺปชานาติ. รูปํ
วิภวิสฺสตีติ ยถาภฺยํ นปฺปชานาติ. เวทนา วิภวิสฺสตี. สณฺณา วิภวิสฺสตี. สงฺขารวา
วิภวิสฺสตี. วิมฺบวณฺณํ วิภวิสฺสตีติ ยถาภฺยํ นปฺปชานาติ.

สุทฺวา จ โข ภิกฺขุ อริยสวโก อริยานํ ทสฺสวํ อริยธมฺมสฺส โกวิทอ อริยธมฺเม
สุวินีโต, สปปริสฺสานํ ทสฺสวํ สปปริสฺสธมฺมสฺส โกวิทอ สปปริสฺสธมฺเม สุวินีโต
น รูปํ อตฺตโต.... น เวทนํ.... น สณฺณํ.... น สงฺขาร.... น วิมฺบวณฺณํ อตฺตโต
สมฺนุปสฺสตี.

โส อนิจฺจํ รูปํ “อนิจฺจํ รูปนฺ”ติ ยถาภฺยํ ปชานาติ. อนิจฺจํ เวทนํ.... อนิจฺจํ สณฺณํ....
อนิจฺเจ สงฺขาร.... อนิจฺจํ วิมฺบวณฺณํ “อนิจฺจํ วิมฺบวณฺณนฺ”ติ ยถาภฺยํ ปชานาติ. ทุกฺขํ
รูปํ.... ทุกฺขํ วิมฺบวณฺณํ.... อนตฺตํ รูปํ.... อนตฺตํ วิมฺบวณฺณํ.... สงฺขตํ รูปํ.... สงฺขตํ

วิมฺวณํ “สงฺขมํ วิมฺวณนํ”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ. “รูปํ วิภวิสฺสตี”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ. เวทนา. สมฺม. สงฺขาร. “วิมฺวณํ วิภวิสฺสตี”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ.

โส รูปสฺส วิภวา, เวทนาย วิภวา, สมฺม. วิภวา, สงฺขารานํ วิภวา, วิมฺวณสฺส วิภวา เอวํ โข ภิกฺขุ “โน จสฺส, โน จ เม สียา, นาภวิสฺส, น เม ภวิสฺสตี”ติ เอวํ อธิมุจฺจมาโน ภิกฺขุ จินฺตเยยฺย โอรมภาคิยานิ สโยชนานีติ. เอวํ อธิมุจฺจมาโน ภนฺเต ภิกฺขุ จินฺตเยยฺย โอรมภาคิยานิ สโยชนานีติ.

กถํ ปน ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อนนฺตร. อาสวานํ ชโย โหตีติ? อธิ ภิกฺขุ อสฺสทฺวา ปุถุชฺชนโน อตฺติทาเย จาเน ทาสํ อาปชฺชติ, ทาโส เหลสา ภิกฺขุ อสฺสทฺวาโต ปุถุชฺชนสฺส โน จสฺส, โน จ เม สียา, นาภวิสฺส, น เม ภวิสฺสตีติ.

สฺสทฺวา จ โข ภิกฺขุ อริยสวโก อตฺติทาเย จาเน น ทาสํ อาปชฺชติ. น เหลสา ภิกฺขุ ทาโส สฺสทฺวาโต อริยสวกสฺส โน จสฺส, โน จ เม สียา, นาภวิสฺส, น เม ภวิสฺสตีติ. รูปํปญฺญํ ภาณํ วิมฺวณํ ติฏฺฐจฺจมาโน ติฏฺฐเจยฺย, รูปารมฺมณํ รูปปฺปตฺติจํ นนฺทูปเสจฺจมาโน วุทฺธํ วิรุฬฺหํ เวปุลฺลํ อาปชฺชเยยฺย. เวทนํปญฺญํ ภาณํ ภาณํ... สมฺม. ปญฺญํ ภาณํ... สงฺขารํปญฺญํ ภาณํ วิมฺวณํ ติฏฺฐจฺจมาโน ติฏฺฐเจยฺย, สงฺขารารมฺมณํ สงฺขารปฺปตฺติจํ นนฺทูปเสจฺจมาโน วุทฺธํ วิรุฬฺหํ เวปุลฺลํ อาปชฺชเยยฺย.

โย ภิกฺขุ เอวํ วทเยยฺย “อหฺมณฺณตฺวํ รูปา อณฺณตฺวํ เวทนาย อณฺณตฺวํ สมฺม. อณฺณตฺวํ สงฺขารเอหิ วิมฺวณสฺส อาคตี วา คตี วา จตี วา อุปฺปตตี วา วุทฺธํ วา วิรุฬฺหํ วา เวปุลฺลํ วา ปณฺณเปตฺตสํ”ติ เนทํ จานํ วิชฺชติ.

รูปธาทุยา เจ ภิกฺขุ ภิกฺขุโน ราโค ปหีนो โหติ, รากสฺส ปหานา โวจฺฉิขฺชการมฺมณํ, ปตฺติจฺจา วิมฺวณสฺส น โหติ. เวทนธาทุยา เจ ภิกฺขุ ภิกฺขุโน.... สมฺม. ธาทุยา เจ ภิกฺขุ ภิกฺขุโน.... สงฺขารธาทุยา เจ ภิกฺขุ ภิกฺขุโน.... วิมฺวณธาทุยา เจ ภิกฺขุ ภิกฺขุโน ราโค ปหีนो โหติ, รากสฺส ปหานา โวจฺฉิขฺชการมฺมณํ, ปตฺติจฺจา วิมฺวณสฺส น โหติ, ททปฺปตฺติจํ วิมฺวณํ อวิรุฬฺหํ อนภิสงฺขจฺจ วิมฺม. วิมฺม. จิตฺ, จิตฺต. สนฺตฺสํ, สนฺตฺส. น ปรีตฺสตี, อปรีตฺสํ ปจฺจตฺต. ปรีนํ, “ชีณ

ชาติ ๖ เปว นาปรํ อิตฺตตฺถายา”ติ ปชานาติ. เอวํ โข ภิกฺขุ ชานโต เอวํ ปสฺสโต
อนนฺตรา อาสวานํ ขโย โหติ”ติ. ตถียํ.

๔. อุปาทานปริวตฺตตนฺตฺต

[๕๖] สวาทฺถุณินฺทํ. ปณฺจิเม ภิกฺขเว อุปาทานกฺขนฺธา. กถเม ปณฺจ?
รูปฺอุปาทานกฺขนฺโธ เวทณฺอุปาทานกฺขนฺโธ สณฺณอุปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ
วิญฺญาณอุปาทานกฺขนฺโธ. ยาวกัณฺณจาทํ ภิกฺขเว อิเม ปณฺจอุปาทานกฺขนฺธํ จตฺตปริวตฺตํ
ยถาภูตํ น อพฺภวณฺณาสี, เนว ตาวาทํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก
สสฺสสมณพฺรหฺมณียา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนฺนตฺตํ สมนฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ
ปจฺจวณฺณาสี. ยโต จ ขวาทํ ภิกฺขเว อิเม ปณฺจอุปาทานกฺขนฺธํ จตฺตปริวตฺตํ ยถาภูตํ
อพฺภวณฺณาสี, อถาทํ ภิกฺขเว สเทวเก ๖ เปว สเทวมนุสฺสาย อนฺนตฺตํ สมนฺมาสมฺโพธิ
อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจวณฺณาสี.

กถณฺจ จตฺตปริวตฺตํ รูปํ อพฺภวณฺณาสี, รูปสมุทฺทํ อพฺภวณฺณาสี, รูปนิโรธํ อพฺภวณฺณาสี,
รูปนิโรธคามินีปฏฺิปปํ อพฺภวณฺณาสี. เวทณํ ๖ เปว สณฺณํ ๖ เปว สงฺขารํ ๖ เปว
วิญฺญาณํ อพฺภวณฺณาสี, วิญฺญาณสมุทฺทํ อพฺภวณฺณาสี, วิญฺญาณนิโรธคามินี ปฏฺิปปํ
อพฺภวณฺณาสี.

กถมณฺจ ภิกฺขเว รูปํ? จตฺตาโร จ มหาภูตา จตฺนฺนณฺจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ.
อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว รูปํ. อาหารสมุทฺทํ รูปสมุทฺทโย, อาหารนิโรธา รูปนิโรโธ,
อยเมว อริโย อญฺจกโก มคฺโค รูปนิโรธคามินีปฏฺิปปา. เสยฺยถิทํ: สมนฺมาทิฏฺฐิ
๖ เปว สมนฺมาสมาธิ.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณํ วา พฺรหฺมณํ วา เอวํ รูปํ อภินฺถาย, เอวํ
รูปสมุทฺทํ อภินฺถาย, เอวํ รูปนิโรธํ อภินฺถาย, เอวํ รูปนิโรธคามินี ปฏฺิปปํ อภินฺถาย
รูปสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏฺิปปนฺนา, เท สุปฏฺิปปนฺนา. เย สุปฏฺิปปนฺนา, เท
อิมสฺมี ฐมฺมวินเย คารุณฺติ.

เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณํ วา พฺรหฺมณํ วา เอวํ รูปํ อภินฺถาย, เอวํ
รูปสมุทฺทํ อภินฺถาย, เอวํ รูปนิโรธํ อภินฺถาย, เอวํ รูปนิโรธคามินี ปฏฺิปปํ อภินฺถาย
รูปสฺส นิพฺพิทาท วิราคา นิโรธา อนุปาทา วิมุตฺตา, เท สุวิมุตฺตา. เย สุวิมุตฺตา, เท
เกวลินฺ. เย เกวลินฺ, วฏฺฏํ เทสํ นตฺถิ ปณฺณาย.

กตมา จ ภิกฺขเว เวทนา? ฉยเม ภิกฺขเว เวทนามายา, จกฺขสมฺผลฺลสา เวทนา
โสทสมฺผลฺลสา เวทนา ฆานสมฺผลฺลสว เวทนา จิวฺหาสมฺผลฺลสา เวทนา กายสมฺผลฺลสา
เวทนา มโนสมฺผลฺลสา เวทนา. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว เวทนา. ผลฺลสสมุทฺทยา เวทนา-
สมุทโย, ผลฺลสนิโรธา เวทนานิโรโธ. อยเมว อริโย อญฺฺจกฺโก มคฺโค เวทนานิโรธ-
คามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิทํ: สมฺมาทิฏฺฐิ ๖เปว สมฺมาสมาริ.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณํ วา พฺรหฺมณํ วา เอวํ เวทนํ อภิญฺเวย, เอวํ
เวทนาสมุทฺยํ อภิญฺเวย, เอวํ เวทนานิโรธํ อภิญฺเวย, เอวํ เวทนานิโรธคามินี
ปฏิบัติ อภิญฺเวย เวทนาย นิพฺพิทาย วิราคย นิโรธาย ปฏิปन्นา, เท สุปฺปฏิปन्นา.
เย สุปฺปฏิปन्นา, เท อิมสฺมี ฐมฺมวินเย คารุณฺติ.

เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณํ วา พฺรหฺมณํ วา เอวํ เวทนํ อภิญฺเวย,
เอวํ เวทนาสมุทฺยํ อภิญฺเวย, เอวํ เวทนานิโรธํ อภิญฺเวย. เอวํ เวทนานิโรธคามินี
ปฏิบัติ อภิญฺเวย ๖เปว วฏฺฐํ เทสํ นตฺถิ ปณฺณาย.

กตมา จ ภิกฺขเว สณฺหา? ฉยเม ภิกฺขเว สณฺหากายา: รูปสณฺหา สทฺทสณฺหา
คันฺธสณฺหา รสสณฺหา โสภณฺสณฺหา พุพฺพสณฺหา ฐมฺมสณฺหา. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สณฺหา.
ผลฺลสสมุทฺทยา สณฺหาสมุทโย, ผลฺลสนิโรธา สณฺหานิโรโธ. อยเมว อริโย อญฺฺจกฺโก
มคฺโค สณฺหานิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิทํ: สมฺมาทิฏฺฐิ ๖เปว สมฺมาสมาริ. เย
หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณํ วา พฺรหฺมณํ วา เอวํ สณฺหํ อภิญฺเวย ๖เปว วฏฺฐํ
เทสํ นตฺถิ ปณฺณาย.

กตเม จ ภิกฺขเว สงฺขารํ? ฉยเม ภิกฺขเว เจตนากายา: รูปสณฺเจตนา สทฺทสณฺเจตนา
คันฺธสณฺเจตนา รสสณฺเจตนา โสภณฺสณฺเจตนา พุพฺพสณฺเจตนา ฐมฺมสณฺเจตนา. อิมํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว สงฺขารํ. ผลฺลสสมุทฺทยา สงฺขารสมุทโย, ผลฺลสนิโรธา สงฺขารนิโรโธ. อยเมว
อริโย อญฺฺจกฺโก มคฺโค สงฺขารนิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิทํ: สมฺมาทิฏฺฐิ ๖เปว
สมฺมาสมาริ.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณํ วา พฺรหฺมณํ วา เอวํ สงฺขารํ อภิญฺเวย, เอวํ
สงฺขารสมุทฺยํ อภิญฺเวย, เอวํ สงฺขารนิโรธํ อภิญฺเวย, เอวํ สงฺขารนิโรธคามินี

ปฏิบัติ อภิญญา สงฆารานํ นิพพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺนา, เท สุปฏิปนฺนา.
 เย สุปฏิปนฺนา, เท อิมสฺมี ฐมฺมวินฺเย คานฺติ.

เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา วา พฺราหฺมณฺา วา เอวํ สงฺฆาเร อภิญญา,
 เอวํ สงฺฆารสมุทฺธํ อภิญญา, เอวํ สงฺฆารนิโรธํ อภิญญา, เอวํ สงฺฆารนิโรธคามินี
 ปฏิปทํ อภิญญา สงฆารานํ นิพพิทา วิรคา นิโรธา อนฺุปาทา วิมุตฺตา, เท
 สุวิมุตฺตา. เย สุวิมุตฺตา, เท เกวลีโน. เย เกวลีโน, วฏฺฐํ เทสํ นตฺถิ ปณฺณาย.

กตมญฺจ ภิกฺขเว วิญฺญาณํ? ฉยฺเม ภิกฺขเว วิญฺญาณกาเย: จกฺขุวิญฺญาณํ
 โสทวิญฺญาณํ ฆานวิญฺญาณํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ กายวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณํ. อิทํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว วิญฺญาณํ. นามรูปสมุทฺทยา วิญฺญาณสมุทฺทโย, นามรูปนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ.
 อยฺเมว อริโย อฏฺฐังคิกโก มคฺโค วิญฺญาณนิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยตฺถิ: สมฺมาทิฏฺฐิ
 ะเปว สมฺมาสมาริ.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา วา พฺราหฺมณฺา วา เอวํ วิญฺญาณํ อภิญญา,
 เอวํ วิญฺญาณสมุทฺธํ อภิญญา, เอวํ วิญฺญาณนิโรธํ อภิญญา, เอวํ วิญฺญาณ-
 นิโรธคามินี ปฏิปทํ อภิญญา วิญฺญาณสฺส นิพพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺนา,
 เท สุปฏิปนฺนา. เย สุปฏิปนฺนา, เท อิมสฺมี ฐมฺมวินฺเย คานฺติ.

เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา วา พฺราหฺมณฺา วา เอวํ วิญฺญาณํ อภิญญา,
 เอวํ วิญฺญาณสมุทฺธํ อภิญญา, เอวํ วิญฺญาณนิโรธํ อภิญญา, เอวํ วิญฺญาณ-
 นิโรธคามินี ปฏิปทํ อภิญญา วิญฺญาณสฺส นิพพิทา วิรคา นิโรธา อนฺุปาทา
 วิมุตฺตา, เย วิมุตฺตา, เท สุวิมุตฺตา. เย สุวิมุตฺตา, เท เกวลีโน. เย เกวลีโน,
 วฏฺฐํ เทสํ นตฺถิ ปณฺณายาติ. จตฺตถ.

๕. สตฺตญฺจานสฺสุต

[๕๗] เอวฺมเม สุตฺ: เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวนเ อนาถปิณ-
 ฑิกสฺส อารามเ. ททฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติ. ภทฺนเตติ เท ภิกฺขุ
 ภควโต ปจฺจสฺสโต. ภควา เอตทวโจ: สตฺตญฺจานกฺสโล ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทิวิธูปริกฺขี
 อิมสฺมี ฐมฺมวินฺเย เกวลี วุสิตวา อุตฺตมปริโสติ วุจฺจติ. กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
 สตฺตญฺจานกฺสโล โหติ? อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ รูปํ ปชานาติ, รูปสมุทฺธํ ปชานาติ,

รูปนิโรธ ปชานาติ, รูปนิโรธคามินี ปฏิปทํ ปชานาติ. รูปสฺส อสฺสาทํ ปชานาติ, รูปสฺส อาทีนํ ปชานาติ, รูปสฺส นิสฺสรณํ ปชานาติ. เวทนํ ปชานาติ ๖เปว สณฺณ ๖เปว สงฺขาร ๖เปว วิมฺภวณํ ปชานาติ, วิมฺภวณสมฺมทํ ปชานาติ, วิมฺภวณนิโรธํ ปชานาติ, วิมฺภวณนิโรธคามินี ปฏิปทํ ปชานาติ. วิมฺภวณสฺส อสฺสาทํ ปชานาติ, วิมฺภวณสฺส อาทีนํ ปชานาติ, วิมฺภวณสฺส นิสฺสรณํ ปชานาติ.

กตมญจ ภิกฺขเว รุปํ? จตฺตาโร จ มหาภูตา จตฺตุนญจ มหาภูตานํ อุปาทายรูปํ. อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว รุปํ. อาหารสมฺมทโย, อาหารนิโรธา รูปนิโรโธ. อยมเว อริโย อญฺจกโก มกุโธ รูปนิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิทํ: สมฺมาทิฏฺฐิ ๖เปว สมฺมาสมมฺม.

ยํ รูปํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ, อยํ รูปสฺส อสฺสาทอ. ยํ รูปํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อยํ รูปสฺส อาทีนโว. โย รูปสฺมึ จนนฺทราควินโย จนนฺทราอุปฺพานํ, อิทํ รูปสฺส นิสฺสรณํ.

เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พฺรหฺมณฺหา วา เอวํ รูปํ อภินฺถาย, เอวํ รูปสมฺมทํ อภินฺถาย, เอวํ รูปนิโรธํ อภินฺถาย, เอวํ รูปนิโรธคามินี ปฏิปทํ อภินฺถาย, เอวํ รูปสฺส อสฺสาทํ อภินฺถาย, เอวํ รูปสฺส อาทีนํ อภินฺถาย, เอวํ รูปสฺส นิสฺสรณํ อภินฺถาย รูปสฺส นิพฺพิทาย วิรกาย นิโรธาย ปฏิปन्नํ, เท สุปฺปฏิปन्नํ. เย สุปฺปฏิปन्नํ, เท อิมสฺมึ ธมฺมวินฺเย การุณฺติ.

เย จ โช เกจิ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พฺรหฺมณฺหา วา เอวํ รูปํ อภินฺถาย, เอวํ รูปสมฺมทํ อภินฺถาย, เอวํ รูปนิโรธํ อภินฺถาย, เอวํ รูปนิโรธคามินี ปฏิปทํ อภินฺถาย, เอวํ รูปสฺส อสฺสาทํ อภินฺถาย, เอวํ รูปสฺส อาทีนํ อภินฺถาย, เอวํ รูปสฺส นิสฺสรณํ อภินฺถาย รูปสฺส นิพฺพิทาย วิรกาย นิโรธา อนุปาทา วิมฺภวณํ, เท สวิมฺภวณํ. เย สวิมฺภวณํ, เท เกวลินฺ. เย เกวลินฺ, วฏฺฐิ เทสํ นตฺถิ ปณฺณาย.

กตมา จ ภิกฺขเว เวทนา? จยิเม ภิกฺขเว เวทนาภายา: จกฺขุสมฺมสฺสชฺชา เวทนา ๖เปว มโนสมฺมสฺสชฺชา เวทนา. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว เวทนา. สสฺสสมฺมทโย, สสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ. อยมเว อริโย อญฺจกโก มกุโธ เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิทํ: สมฺมาทิฏฺฐิ ๖เปว สมฺมาสมมฺม.

ยํ เวทนํ ปฏิจฺจุ อูปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ, อยํ เวทนาย อสฺสาโท. ยา เวทนา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา, อยํ เวทนาย อาทีนโว. โย เวทนาย จนฺทราก-
วินโย จนฺทรากปฺปหฺนํ, อิทํ เวทนาย นิสฺสรณํ.

เย ทิ เกจิ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พฺรหฺมณฺหา วา เอวํ เวทนํ อภิญฺเวย, เอวํ
เวทนาสมุทฺยํ อภิญฺเวย, เอวํ เวทนานิโรธํ อภิญฺเวย, เอวํ เวทนานิโรธคามินี ปฏิปทํ
อภิญฺเวย, เอวํ เวทนาย อสฺสาทํ อภิญฺเวย, เอวํ เวทนาย อาทีนํ อภิญฺเวย,
เอวํ เวทนาย นิสฺสรณํ อภิญฺเวย เวทนาย นิพฺพิทาย วิรํคาย นิโรธาย ปฏิปฺนฺนา,
เต สุปฺปฏิปฺนฺนา. เย สุปฺปฏิปฺนฺนา, เต อิมสฺมี ฐมฺมวินเย คารุณฺติ.

เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พฺรหฺมณฺหา วา เอวํ เวทนํ อภิญฺเวย ฯเปฯ
วฏฺฐํ เตสํ นตฺถิ ปณฺณํ.

กถมา จ ภิกฺขเว สณฺณํ? ฉยิเม ภิกฺขเว สณฺณากายา: รูปสณฺณํ สทฺทสณฺณํ
กฺเชสณฺณํ รสสณฺณํ โผฏฺฐพฺพสณฺณํ ฐมฺมสณฺณํ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สณฺณํ.
ผลฺลสฺสสมุทฺยา สณฺณาสมฺภโว, ผลฺลสนิโรธา สณฺณานิโรโธ. อยเมว อริโย อฏฺฐจฺงฺคโก
มคฺโค สณฺณานิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิทํ: สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาริ ฯเปฯ
วฏฺฐํ เตสํ นตฺถิ ปณฺณํ.

กถเม จ ภิกฺขเว สงฺขารํ? ฉยิเม ภิกฺขเว เจตนากายา: รูปสณฺเจตนา ฯเปฯ
ฐมฺมสณฺเจตนา. อิเม วุจฺจติ ภิกฺขเว สงฺขารํ. ผลฺลสฺสสมุทฺยา สงฺขารสมฺภโว, ผลฺลสนิโรธา
สงฺขารนิโรโธ. อยเมว อริโย อฏฺฐจฺงฺคโก มคฺโค สงฺขารนิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิทํ:
สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมาริ.

ยํ สงฺขารํ ปฏิจฺจุ อูปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ, อยํ สงฺขารานํ อสฺสาโท. ये
สงฺขารํ อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา, อยํ สงฺขารานํ อาทีนโว. โย สงฺขารสฺส
จนฺทรากวินโย จนฺทรากปฺปหฺนํ, อิทํ สงฺขารานํ นิสฺสรณํ.

เย ทิ เกจิ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พฺรหฺมณฺหา วา เอวํ สงฺขารํ อภิญฺเวย, เอวํ
สงฺขารสมุทฺยํ อภิญฺเวย, เอวํ สงฺขารนิโรธํ อภิญฺเวย, เอวํ สงฺขารนิโรธคามินี

ปฏิบัติ อภิญญา ๖ เป่า สงฆารานํ นิพพิทาย วิจารณ์ ปฏิปณฺหา, เท
 สุปฏิปณฺหา. เอ สุปฏิปณฺหา, เท อิมสฺมี ฐมฺมวินเย คารุณฺติ ๖ เป่า วฏฺฐํ เสดํ นตฺติ
 ปณฺณพณฺาย.

กถมญจ ภิกฺขเว วิญฺญาณํ? จยิเม ภิกฺขเว วิญฺญาณกฺายา: จกฺขุวิญฺญาณํ
 โสทวิญฺญาณํ ฆานวิญฺญาณํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ กายวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณํ. อิทํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว วิญฺญาณํ. นามรูปสมุทฺทยา วิญฺญาณสมุทฺทโย, นามรูปนิโรธฺยา วิญฺญาณนิโรธฺ.
 อยมฺเว อริโย อฏฺฐจฺกโก มคฺโค วิญฺญาณนิโรธคามินี ปฏิปทา. เสยฺยถิทํ: สมฺมา-
 ทิฏฺฐิ ๖ เป่า สมฺมาสมาริ.

ยํ วิญฺญาณํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ, ยํ วิญฺญาณสฺส อสฺสาโท. ยํ
 วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ทกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, ยํ วิญฺญาณสฺส อาทีนโว. โย วิญฺญาณสฺมี
 จนฺทราภวินโย จนฺทราภปฺพานํ, อิทํ วิญฺญาณสฺส นิสฺสรณํ.

เอ หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหฺมณฺา วา เอวํ วิญฺญาณํ อภิญฺญา, เอวํ
 วิญฺญาณสมุทฺทํ อภิญฺญา, เอวํ วิญฺญาณนิโรธํ อภิญฺญา, เอวํ วิญฺญาณ-
 นิโรธคามินี ปฏิปทํ อภิญฺญา, เอวํ วิญฺญาณสฺส อสฺสาทํ อภิญฺญา, เอวํ วิญฺญาณสฺส
 อาทีนํ อภิญฺญา, เอวํ วิญฺญาณสฺส นิสฺสรณํ อภิญฺญา วิญฺญาณสฺส นิพพิทาย
 วิจารณ์ ปฏิปณฺหา, เท สุปฏิปณฺหา. เอ สุปฏิปณฺหา, เท อิมสฺมี ฐมฺม-
 วินเย คารุณฺติ.

เอ จ ไซ เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหฺมณฺา วา เอวํ วิญฺญาณํ อภิญฺญา, เอวํ
 วิญฺญาณสมุทฺทํ อภิญฺญา, เอวํ วิญฺญาณนิโรธํ อภิญฺญา, เอวํ วิญฺญาณนิโรธคามินี
 ปฏิปทํ อภิญฺญา, เอวํ วิญฺญาณสฺส อสฺสาทํ อภิญฺญา, เอวํ วิญฺญาณสฺส อาทีนํ
 อภิญฺญา, เอวํ วิญฺญาณสฺส นิสฺสรณํ อภิญฺญา วิญฺญาณสฺส นิพพิทา วิจารณ์
 นิโรธฺา อนฺุปาทา วิมฺุตฺตา, เท สฺวิมฺุตฺตา. เอ สฺวิมฺุตฺตา, เท เกวลินฺ. เอ เกวลินฺ,
 วฏฺฐํ เสดํ นตฺติ ปณฺณพณฺาย. เอวํ ไซ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สุตตญาณกฺุสโล โหติ.

กถมญจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทิวิธูปปริกฺขี โหติ? อิท ภิกฺขเว ภิกฺขุ ธาตุโส อุปปริกฺขติ,
 อายตนโส อุปปริกฺขติ, ปฏิจฺจสมฺุปาทโส อุปปริกฺขติ. เอวํ ไซ ภิกฺขเว ภิกฺขุ

ทิวรูปปริกขี โหติ. สยตมฺหฺมจฺจํ กุสโล ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทิวรูปปริกขี อิมสฺมี ฐมฺมวินเย
เกวลี วุสิตวา อุตฺตมปฺริโสติ วุจฺจติ. ปณฺจม.

๖. สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

[๕๘] สวคฺคินิทานํ. ทถาคโต ภิกฺขเว อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ รูปสฺส นินฺพิทา
วิราคะ นิโรธา อนฺนปาทา วิมุตฺโต สมฺมาสมฺพุทฺโธติ วุจฺจติ. ภิกฺขุปี ภิกฺขเว ปณฺณวิมุตฺโต
รูปสฺส นินฺพิทา วิราคะ นิโรธา อนฺนปาทา วิมุตฺโต ปณฺณวิมุตฺโตติ วุจฺจติ.

ทถาคโต ภิกฺขเว อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ เวทนาย นินฺพิทา วิราคะ นิโรธา
อนฺนปาทา วิมุตฺโต สมฺมาสมฺพุทฺโธติ วุจฺจติ. ภิกฺขุปี ภิกฺขเว ปณฺณวิมุตฺโต เวทนาย
นินฺพิทา ะเปว ปณฺณวิมุตฺโตติ วุจฺจติ.

ทถาคโต ภิกฺขเว อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ สยฺมาย ะเปว สงฺฆารานํ ะเปว วิญ-
ญาณสฺส นินฺพิทา วิราคะ นิโรธา อนฺนปาทา วิมุตฺโต สมฺมาสมฺพุทฺโธติ วุจฺจติ.
ภิกฺขุปี ภิกฺขเว ปณฺณวิมุตฺโต วิญฺญาณสฺส นินฺพิทา วิราคะ นิโรธา อนฺนปาทา
วิมุตฺโต ปณฺณวิมุตฺโตติ วุจฺจติ.

ตตฺว ไช ภิกฺขเว โก วิเสโส, โก อธิปฺปายโส,^๑ ที นานากรรมํ ทถาคตสฺส
อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปณฺณวิมุตฺเตน ภิกฺขุณาติ? ภควมฺมุตฺตา โน ภนฺเต ฐมฺมา
ภควนฺตติกา ภควปฺปัสสณฺนา, สาธุ วต ภนฺเต ภควนฺตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ภาสิตสฺส อตฺถโ, ภควโต สุตฺวา ภิกฺขุ ธาเรสฺสนฺตติ. เทนหิ ภิกฺขเว สฺสณฺนํ สาธุกํ
มนสิโกโร, ภาสิตสฺสมีติ. “เอวํ ภนฺเต”ติ ไช เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสโส. ภควา
เอตทโวจ:

ทถาคโต ภิกฺขเว อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อนฺนปฺนฺนสฺส มคฺคสฺส อปฺปาทา,
อสนฺชาตสฺส มคฺคสฺส สยฺชเนตา,^๒ อนฺนชาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา, มคฺคณฺณ มคฺควิฑู
มคฺคโกวิทฺ, มคฺคานฺนกา จ ภิกฺขเว เอตฺรหิ สวภา วิหรนฺติ, ปจฺจนา สมฺนฺนาคทา.
อัย ไช ภิกฺขเว วิเสโส, อัย อธิปฺปายโส, อิทํ นานากรรมํ ทถาคตสฺส อรหโต
สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปณฺณวิมุตฺเตน ภิกฺขุณาติ. จญฺจ.

๗. อนตฺตลกฺขณสูตร

[๕๙] เอกํ สมยํ ภควา พาราณสียํ วิหริติ อิลิปตเน มิกทาเย. ทตรฺว โข ภควา ปณฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ๖เปวฺ เอตทโวจ:

รูปํ ภิกฺขเว อนตฺตา, รูปณฺจ หิทํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส, นยิทํ รูปํ อาพาธาย สํวตฺเตยฺย, ลพฺเภถ จ รูปे “เอวํ เม รูปํ โหตุ, เอวํ เม รูปํ มา อโหสิ”ติ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว รูปํ อนตฺตา, ทสฺมา รูปํ อาพาธาย สํวตฺตติ, น จ ลพฺภติ รูปे “เอวํ เม รูปํ โหตุ, เอวํ เม รูปํ มา อโหสิ”ติ.

เวทนา อนตฺตา, เวทนา จ หิทํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส, นยิทํ เวทนา อาพาธาย สํวตฺเตยฺย, ลพฺเภถ จ เวทนาย “เอวํ เม เวทนา โหตุ, เอวํ เม เวทนา มา อโหสิ”ติ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว เวทนา อนตฺตา, ทสฺมา เวทนา อาพาธาย สํวตฺตติ, น จ ลพฺภติ เวทนาย “เอวํ เม เวทนา โหตุ, เอวํ เม เวทนา มา อโหสิ”ติ.

สณฺหา อนตฺตา ๖เปวฺ สงฺขารา อนตฺตา, สงฺขารา จ หิทํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส, นยิทํ สงฺขารา อาพาธาย สํวตฺเตยฺย, ลพฺเภถ จ สงฺขารสฺส “เอวํ เม สงฺขารา โหตุ, เอวํ เม สงฺขารา มา อเหสฺนุ”ติ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว สงฺขารา อนตฺตา, ทสฺมา สงฺขารา อาพาธาย สํวตฺตติ, น จ ลพฺภติ สงฺขารสฺส “เอวํ เม สงฺขารา โหตุ, เอวํ เม สงฺขารา มา อเหสฺนุ”ติ.

วิญฺญาณํ อนตฺตา, วิญฺญาณณฺจ หิทํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส, นยิทํ วิญฺญาณํ อาพาธาย สํวตฺเตยฺย, ลพฺเภถ จ วิญฺญาณเ “เอวํ เม วิญฺญาณํ โหตุ, เอวํ เม วิญฺญาณํ มา อโหสิ”ติ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว วิญฺญาณํ อนตฺตา, ทสฺมา วิญฺญาณํ อาพาธาย สํวตฺตติ, น จ ลพฺภติ วิญฺญาณเ “เอวํ เม วิญฺญาณํ โหตุ, เอวํ เม วิญฺญาณํ มา อโหสิ”ติ.

ทํ กิ มลฺลธ ภิกฺขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ทํ สุขํ วาติ? ทุกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลลฺธํ นุ ทํ สมนุสฺสิตุํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหนฺก ภนฺเต. เวทนา ๖เปวฺ สณฺหา ๖เปวฺ สงฺขารา ๖เปวฺ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ?

อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนํ อจฺจุตํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทุกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนํ อจฺจุตํ
 ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กถํ น ตํ สมฺมปฺปสฺสตี? “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิมิ, เอโส เม
 อคฺคตา”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต.

ทสฺมาทิตฺถ ภิภฺชเว ยงฺกิลฺลจฺจิ รูปํ อตีตํ นาคตปฺปจฺจุตํ ปนฺนํ อชฺชตฺตํ วา พหิตฺฐา
 วา โยพาริกํ วา สุขํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วา ยํ ทฺวเร สนฺตํ เก วา, สพฺพํ รูปํ
 “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิมิ, น เมโส อคฺคตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ยทฺฐพฺพํ.
 ยถา กาจิ เวทนา อตีตํ นาคตปฺปจฺจุตํ ปนฺนา ๖ เปว ยถา ทฺวเร สนฺตํ เก วา, สพฺพา
 เวทนา “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิมิ, น เมโส อคฺคตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺป
 ญฺญา ยทฺฐพฺพํ.

ยถา กาจิ สญฺญา ๖ เปว เย เกจิ สงฺขารว อตีตํ นาคตปฺปจฺจุตํ ปนฺนา ๖ เปว เย
 ทฺวเร สนฺตํ เก วา, สพฺเพ สงฺขารว “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิมิ, น เมโส อคฺคตา”ติ
 เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ยทฺฐพฺพํ.

ยงฺกิลฺลจฺจิ วิญฺญาณํ อตีตํ นาคตปฺปจฺจุตํ ปนฺนํ อชฺชตฺตํ วา พหิตฺฐา วา โยพาริกํ
 วา สุขํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วา ยํ ทฺวเร สนฺตํ เก วา, สพฺพํ วิญฺญาณํ “เนตํ
 มม, เนโสหฺมสฺมิมิ, น เมโส อคฺคตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ยทฺฐพฺพํ.

เอวํ ปสฺสํ ภิภฺชเว สุตวา อริยสวโก รูปสฺสํ นินฺนํ, เวทนายปี นินฺนํ, สญฺญา
 นินฺนํ, สงฺขารสฺสํ นินฺนํ, วิญฺญาณสฺสํ นินฺนํ, นินฺนํ, วิรชฺชติ, วิรชฺชา วิมฺบฺบติ,
 วิมฺบฺบติ “วิมฺบฺบ”มิตฺติ ฌานํ โหติ, “ชฺเฌน ชฺชาติ, วุสฺสํ
 พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺถายา”ติ ปชานาตีติ.

อิทมฺโวจ ภควา. อตฺตมฺนา ปญฺจวคฺคิยา ภิภฺช ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทํ.
 อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยาकरणสฺสํ ภณฺณมานํ ปญฺจวคฺคิยานํ ภิภฺชํ อนุปาทาย อาสเวหิ
 จิตฺตานํ วิมฺบฺบติ. สตฺตมํ.

๘. มหาลิสุตต

[๖๐] เอวมุเม สุตํ: เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหริติ มหาวเน กุฎาคารสาธาย. อถ โข มหาลิสิจฺฉวิ เยน ภควา เทนุปสงฺกมิ ฯ เป ฯ เอกมนฺตํ นิสินโน โข มหาลิสิจฺฉวิ ภควนฺตํ เอตทโวจ:

ปุรโณ ภนฺเต กสฺสโป เอวมาห “นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย สุตฺตานํ สงฺกิลเสาย, อเหตุ อุปฺปจฺจยา สุตฺตา สงฺกิลิสฺสนฺติ. นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย สุตฺตานํ วิสฺสุทฺธิยา, อเหตุ อุปฺปจฺจยา สุตฺตา วิสฺสุตฺตมนฺตํ”ติ, อิธ ภควา กิมาหติ?

อตฺถิ มหาลิสเหตุ อตฺถิ ปจฺจโย สุตฺตานํ สงฺกิลเสาย, สเหตุ สปปจฺจยา สุตฺตา สงฺกิลิสฺสนฺติ. อตฺถิ มหาลิสเหตุ อตฺถิ ปจฺจโย สุตฺตานํ วิสฺสุทฺธิยา, สเหตุ สปปจฺจยา สุตฺตา วิสฺสุตฺตมนฺตํ.

กตโม ปน ภนฺเต เหตุ กตโม ปจฺจโย สุตฺตานํ สงฺกิลเสาย, กถํ สเหตุ สปปจฺจยา สุตฺตา สงฺกิลิสฺสนฺตํ?

รูปญจ หิทำ มหาลิส เอกนฺตทกฺขํ อภวิสฺส ทกฺขณุปฺปิตํ ทกฺขาวกฺกนฺตํ อนวกฺกนฺตํ สฺสฺเชน, น ยิทํ สุตฺตา รูปสฺมี สารชฺเชยฺย. ยสฺมา จ โข มหาลิส รูปํ สฺสํ สฺสขานุปฺปิตํ สฺสขาวกฺกนฺตํ อนวกฺกนฺตํ ทกฺขณ, ตสฺมา สุตฺตา รูปสฺมี สารชฺชนฺติ, สาราคา สณฺณชฺชนฺติ, สณฺโณคา สงฺกิลิสฺสนฺติ. อयํ โข มหาลิส เหตุ อयํ ปจฺจโย สุตฺตานํ สงฺกิลเสาย, เอวํ สเหตุ สปปจฺจยา สุตฺตา สงฺกิลิสฺสนฺติ.

เวทนา จ หิทำ มหาลิส เอกนฺตทกฺขํ อภวิสฺส ทกฺขณุปฺปิตา ทกฺขาวกฺกนฺตา อนวกฺกนฺตา สฺสฺเชน, น ยิทํ สุตฺตา เวทนาย สารชฺเชยฺย. ยสฺมา จ โข มหาลิส เวทนา สฺสา สฺสขานุปฺปิตา สฺสขาวกฺกนฺตา อนวกฺกนฺตา ทกฺขณ, ตสฺมา สุตฺตา เวทนาย สารชฺชนฺติ, สาราคา สณฺณชฺชนฺติ, สณฺโณคา สงฺกิลิสฺสนฺติ. อยํ โข มหาลิส เหตุ อยํ ปจฺจโย สุตฺตานํ สงฺกิลเสาย. เอวํ สเหตุ สปปจฺจยา สุตฺตา สงฺกิลิสฺสนฺติ.

สณฺญา จ หิทำ มหาลิส ฯ เป ฯ สงฺขาราว จ หิทำ มหาลิส เอกนฺตทกฺขํ อภวิสฺส ทกฺขณุปฺปิตา ทกฺขาวกฺกนฺตา อนวกฺกนฺตา สฺสฺเชน, น ยิทํ สุตฺตา สงฺขารสฺส สารชฺ-

เชยฺยํ. ยสฺมา จ โข มหาลฺลํ สงฺขารวํ สฺสา สฺซานุปตฺติตา สฺสวากฺกนฺตา อนวากฺกนฺตา
 ทุกฺเคน, ทสฺมา สตฺตา สงฺขารสฺส สวชฺชชฺนติ, สวาราคา สมฺมชฺชชฺนติ, สมฺมโณคา
 สงฺกิลิสฺสนติ. อयํปิ โข มหาลฺลํ เหตุ อयํ ปจฺจโย สตฺตานํ สงฺกิลิสฺสาย, เอวํปิ สเหตุ
 สปปจฺจยา สตฺตา สงฺกิลิสฺสนติ.

วิญฺเฒาณญจ หิํ มหาลฺลํ เอกนฺตทฺทฺชํ อภวิสฺส ทฺทฺชานุปตฺติํ ทฺทฺชวากฺกนฺตํ
 อนวากฺกนฺตํ สฺเซน, น ยิํ สตฺตา วิญฺเฒาณสฺมี สวชฺชเชยฺยํ. ยสฺมา จ โข
 มหาลฺลํ วิญฺเฒาณํ สฺชํ สฺซานุปตฺติํ สฺสวากฺกนฺตํ อนวากฺกนฺตํ ทุกฺเคน, ทสฺมา สตฺตา
 วิญฺเฒาณสฺมี สวชฺชชฺนติ, สวาราคา สมฺมชฺชชฺนติ, สมฺมโณคา สงฺกิลิสฺสนติ. อยํปิ โข มหาลฺลํ
 เหตุ อยํ ปจฺจโย สตฺตานํ สงฺกิลิสฺสาย, เอวํปิ สเหตุ สปปจฺจยา สตฺตา สงฺกิลิสฺสนตฺติ.

กตโม ปน ฆนฺเต เหตุ กตโม ปจฺจโย สตฺตานํ วิสฺสุทฺธิยา, กถํ สเหตุ สปปจฺจยา
 สตฺตา วิสฺสุทฺธนฺตฺติ? รูปญจหิํ มหาลฺลํ เอกนฺตทฺทฺชํ อภวิสฺส สฺซานุปตฺติํ สฺสวากฺกนฺตํ
 อนวากฺกนฺตํ ทุกฺเคน, น ยิํ สตฺตา รูปสฺมี นิพฺพิณฺนทฺทฺชํ. ยสฺมา จ โข มหาลฺลํ รูปํ
 ทฺทฺชํ ทฺทฺชานุปตฺติํ ทฺทฺชวากฺกนฺตํ อนวากฺกนฺตํ สฺเซน, ทสฺมา สตฺตา รูปสฺมี นิพฺพิณฺนทฺทฺชํ,
 นิพฺพิณฺนทํ วิวชฺชชฺนติ, วิวาราคา วิสฺสุทฺธนฺติ. อยํ โข มหาลฺลํ เหตุ อยํ ปจฺจโย สตฺตานํ
 วิสฺสุทฺธิยา. เอวํ สเหตุ สปปจฺจยา สตฺตา วิสฺสุทฺธนฺติ.

เวทนา จ หิํ มหาลฺลํ เอกนฺตทฺทฺชํ อภวิสฺส ๖เป ๖ สมฺมา จ หิํ มหาลฺลํ ๖เป ๖
 สงฺขารวํ จ หิํ มหาลฺลํ เอกนฺตทฺทฺชํ อภวิสฺส ๖เป ๖ วิญฺเฒาณญจ หิํ มหาลฺลํ เอกนฺตทฺทฺชํ
 อภวิสฺส สฺซานุปตฺติํ สฺสวากฺกนฺตํ อนวากฺกนฺตํ ทุกฺเคน, น ยิํ สตฺตา วิญฺเฒาณสฺมี
 นิพฺพิณฺนทฺทฺชํ. ยสฺมา จ โข มหาลฺลํ วิญฺเฒาณํ ทฺทฺชํ ทฺทฺชานุปตฺติํ ทฺทฺชวากฺกนฺตํ อนวากฺกนฺตํ
 สฺเซน, ทสฺมา สตฺตา วิญฺเฒาณสฺมี นิพฺพิณฺนทฺทฺชํ, นิพฺพิณฺนทํ วิวชฺชชฺนติ, วิวาราคา วิสฺสุทฺธนฺติ.
 อยํ โข มหาลฺลํ เหตุ อยํ ปจฺจโย สตฺตานํ วิสฺสุทฺธิยา. เอวํปิ สเหตุ สปปจฺจยา สตฺตา
 วิสฺสุทฺธนฺตฺติ. อญฺจม.

๕. อาทิตฺตสฺสุต

[๖๑] สวตฺถินิทานํ. ทตฺร โข ๖เป ๖ รูปํ ภิกฺขเว อาทิตฺตํ, เวทนา อาทิตฺตา,
 สมฺมา อาทิตฺตา, สงฺขารวํ อาทิตฺตา, วิญฺเฒาณํ อาทิตฺตํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา

อริยสาวโก รูปสมีปี นิพพินทติ, เวทนายปี... สมุณายปี... สงฺขารสปี... วิมฺภณสมมีปี
นิพพินทติ, นิพพินทํ วิรชชติ, วิราคา วิมฺภจติ, วิมฺภตสมี “วิมฺภต”มิติ ฌาณํ โหติ,
“ซีณา ชาติ, วุสิตํ พุทฺทมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺตตฺตยา”ติ ปชานาตีติ. นวม.

๑๐. นิรุติปถสตุต

[๖๒] สวตฺถินิหํ. ตตรฺ โข ๖ เป ๖ ตโยเม ภิกฺขเว นิรุติปถา อริวจนปถา
ปณฺณตฺติปถา อสงฺกิณฺณ ปณฺณตฺติปพฺพา น สงฺกียนฺติ น สงฺกียสฺสนฺติ อปฺปฏิกฺกฺจา
สมณฺเหติ พุทฺทมณฺเหติ วิมฺภจฺติ. กตเม ตโย? ยํ ภิกฺขเว รูปํ อตฺถํ นิรุทฺธํ วิปริณฺตํ,
“อโหสี”ติ ทสฺส สงฺขา, “อโหสี”ติ ทสฺส สมณฺญา, “อโหสี”ติ ทสฺส ปณฺณตฺติ,
น ทสฺส สงฺขา “อตุถิ”ติ, น ทสฺส สงฺขา “ภวิสฺสตี”ติ.

ยา เวทนา อตฺถา นิรุทฺธา วิปริณฺตา, “อโหสี”ติ ทสฺสา สงฺขา, “อโหสี”ติ
ทสฺสา สมณฺญา, “อโหสี”ติ ทสฺสา ปณฺณตฺติ, น ทสฺสา สงฺขา “อตุถิ”ติ, น
ทสฺสา สงฺขา “ภวิสฺสตี”ติ.

ยา สมณฺญา ๖ เป ๖ เย สงฺขารา อตฺถา นิรุทฺธา วิปริณฺตา, “อเหสนฺ”ติ เถสํ
สงฺขารา, “อเหสนฺ”ติ เถสํ สมณฺญา, “อเหสนฺ”ติ เถสํ ปณฺณตฺติ, น เถสํ สงฺขา
“อตุถิ”ติ, น เถสํ สงฺขา “ภวิสฺสตี”ติ.

ยํ วิมฺภณํ อตฺถํ นิรุทฺธํ วิปริณฺตํ, “อโหสี”ติ ทสฺส สงฺขา, “อโหสี”ติ ทสฺส
สมณฺญา, “อโหสี”ติ ทสฺส ปณฺณตฺติ, น ทสฺส สงฺขา “อตุถิ”ติ, น ทสฺส สงฺขา
“ภวิสฺสตี”ติ.

ยํ ภิกฺขเว รูปํ อชาตํ อปาตุกฺกํ, “ภวิสฺสตี”ติ ทสฺส สงฺขา, “ภวิสฺสตี”ติ ทสฺส
สมณฺญา, “ภวิสฺสตี”ติ ทสฺส ปณฺณตฺติ, น ทสฺส สงฺขา “อตุถิ”ติ, น ทสฺส สงฺขา
“อโหสี”ติ.

ยา เวทนา อชาตา อปาตุกฺกา, “ภวิสฺสตี”ติ ทสฺสา สงฺขา, “ภวิสฺสตี”ติ ทสฺสา
สมณฺญา, “ภวิสฺสตี”ติ ทสฺสา ปณฺณตฺติ, น ทสฺสา สงฺขา “อตุถิ”ติ, น ทสฺสา สงฺขา
“อโหสี”ติ.

ยา สมณฺญา ๖ เป ๖ เย สงฺขารา อชาตา อปาตุกฺกา, “ภวิสฺสตี”ติ เถสํ สงฺขา,
“ภวิสฺสตี”ติ เถสํ สมณฺญา, “ภวิสฺสตี”ติ เถสํ ปณฺณตฺติ, น เถสํ สงฺขา “อตุถิ”ติ,
น เถสํ สงฺขา “อเหสนฺ”ติ.

ยํ วิญฺเฒาณํ อชาทํ ปาตุญฺทํ, “ภวิสฺสตี”ติ ทสฺส สงฺขา, “ภวิสฺสตี”ติ ทสฺส สมณฺวา, “ภวิสฺสตี”ติ ทสฺส ปณฺณตฺติ, น ทสฺส สงฺขา “อตุถิ”ติ, น ทสฺส สงฺขา “อโหสิ”ติ.

ยํ ภิกฺขเว รุปํ ชาทํ ปาตุญฺทํ, “อตุถิ”ติ ทสฺส สงฺขา, “อตุถิ”ติ ทสฺส สมณฺวา, “อตุถิ”ติ ทสฺส ปณฺณตฺติ, น ทสฺส สงฺขา “อโหสิ”ติ, น ทสฺส สงฺขา “ภวิสฺสตี”ติ.

ยา เวทนา ชาทา ปาตุญฺทา, “อตุถิ”ติ ทสฺสา สงฺขา, “อตุถิ”ติ ทสฺสา สมณฺวา, “อตุถิ”ติ ทสฺสา ปณฺณตฺติ, น ทสฺสา สงฺขา “อโหสิ”ติ, น ทสฺสา สงฺขา “ภวิสฺสตี”ติ.

ยา สมณฺวา ๖ เป ๖ เย สงฺขารว ชาทา ปาตุญฺทา, “อตุถิ”ติ เทสํ สงฺขา, “อตุถิ”ติ เทสํ สมณฺวา, “อตุถิ”ติ เทสํ ปณฺณตฺติ, น เทสํ สงฺขา “อเหสนุ”ติ, น เทสํ สงฺขา “ภวิสฺสนตี”ติ.

ยํ วิญฺเฒาณํ ชาทํ ปาตุญฺทํ, “อตุถิ”ติ ทสฺส สงฺขา, “อตุถิ”ติ ทสฺส สมณฺวา, “อตุถิ”ติ ทสฺส ปณฺณตฺติ, น ทสฺส สงฺขา “อโหสิ”ติ, น ทสฺส สงฺขา “ภวิสฺสตี”ติ.
อิม โข ภิกฺขเว ทโย นิริตฺติปเถ อธิวจนปเถ ปณฺณตฺติปเถ อสงฺกิลฺลเณ อสงฺกิลฺลณฺนปฺพพา
น สงฺกียนฺติ น สงฺกียสฺสนฺติ อปฺปฏิกฺกุจฺจา สมณฺเหหิ พฺราหฺมณฺเหหิ วิญฺญูหิ. เยปิ เท
ภิกฺขเว อเหสฺสํ อุกฺกเถ วสฺสสมณฺวา อเหตุกฺวาทา อกิริยวาทา, นตฺถิกวาทา เทปิเม ทโย
นิริตฺติปเถ อธิวจนปเถ ปณฺณตฺติปเถ น กรหิตพฺพํ น ปฏิกฺโกสิตพฺพํ อมณฺณสิ. ตํ
กิสฺส เหตุ ? นินฺทาพฺยาโรสอุปารมฺภายาติ.^๑

มชฺฌิมปณฺณาสกสฺส อุปยวคฺโค ปจฺโม.

ตสฺสสุทฺธานํ

อุปโย พิชฺชํ อุทานํ

อุปาทานปริวตฺตํ

สตฺตญฺจานณฺจ สมฺพุทฺโธ

ปณฺจ มหาลิ อาทิตฺตา.

วคฺโค นิริตฺติปเถน จาติ.

๒. อรหันตวคค

๑. อุปาทยมานสุตฺต

[๖๓] เอวมเม สุตฺ: เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหริติ เชตวเน อนาถปิณฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อฉฺฉตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เทนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺฆิตฺเตน ฐมฺมํ เทเสตุ, ยมฺหํ ภควโต ฐมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อุปปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยน”ติ. อุปาทยมาโน โข ภิกฺขุ พทฺโธ มารสฺส, อนฺูปาทยมาโน มุตฺโต ปาปมโตติ. อฉฺฉตํ ภควา, อฉฺฉตํ สุกตาทิ.

ยถากถํ ปน ตฺวํ ภิกฺขุ มया สงฺฆิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสีทิ? รุปํ โข ภนฺเต อุปาทยมาโน พทฺโธ มารสฺส, อนฺูปาทยมาโน มุตฺโต ปาปมโต. เวทนํ อุปาทยมาโน พทฺโธ มารสฺส, อนฺูปาทยมาโน มุตฺโต ปาปมโต. สฉฉํ ๖ เป ๖ สงฺขारे ๖ เป ๖ วิมฺภวณฺ อปาทยมาโน พทฺโธ มารสฺส, อนฺูปาทยมาโน มุตฺโต ปาปมโต. อิมสฺส ขวาทํ ภนฺเต ภควตา สงฺฆิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานามีทิ.

สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สาธุ โข ตฺวํ ภิกฺขุ มया สงฺฆิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสี. รุปํ โข ภิกฺขุ อุปาทยมาโน พทฺโธ มารสฺส, อนฺูปาทยมาโน มุตฺโต ปาปมโต. เวทนํ ๖ เป ๖ สฉฉํ ๖ เป ๖ สงฺขारे ๖ เป ๖ วิมฺภวณฺ อปาทยมาโน พทฺโธ มารสฺส, อนฺูปาทยมาโน มุตฺโต ปาปมโต. อิมสฺส โข ภิกฺขุ มया สงฺฆิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ ทฏฺฐพฺโพติ.

อถ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺโมทิตฺวา อญฺญาสาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข โส ภิกฺขุ เอโก วูปกฺกฺโข อุปปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว, ยสฺสสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว อการสฺมา อนการิยํ ปพฺพชนฺติ, ตทฺหนฺตฺวํ พุทฺทมจฺริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภินฺนวา สจฺจิกิตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริติ, “ซีณา ชาติ, วุสฺสํ พุทฺทมจฺริยํ, กถํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตยา”ติ อพฺภวณฺสาสิ. อฉฺฉตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหฺตํ อโหสีติ. ปจฺม.

๒. มลฺลมานสุตฺต

[๖๔] สวตฺถินิหานํ. อถ โข อฉฺฉตโร ภิกฺขุ ๖ เป ๖ เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺฆิตฺเตน ฐมฺมํ เทเสตุ ๖ เป ๖

อาตานิ ปหิตตโต วิหเรยฺยนฺ”ติ. มณฺณมานโน โข ภิกฺขุ พทฺโธ มารสฺส, อมณฺณมานโน มุตฺโต ปาปมโตติ. อณฺณาทํ ภควา, อณฺณาทํ สุกตาทิ.

ยถากถํ ปน ทฺวํ ภิกฺขุ มया สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสีติ? รูปํ โข ภนฺเต มณฺณมานโน พทฺโธ มารสฺส, อมณฺณมานโน มุตฺโต ปาปมโต. เวทนํ... สณฺณํ... สงฺขารํ... วิญฺญาณํ มณฺณมานโน พทฺโธ มารสฺส, อมณฺณมานโน มุตฺโต ปาปมโต. อิมสฺส ขฺวาทํ ภนฺเต ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานามีติ.

สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สาธุ โข ทฺวํ ภิกฺขุ มया สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสี, รูปํ โข ภิกฺขุ มณฺณมานโน พทฺโธ มารสฺส, อมณฺณมานโน มุตฺโต ปาปมโต. เวทนํ... สณฺณํ... สงฺขารํ... วิญฺญาณํ มณฺณมานโน พทฺโธ มารสฺส, อมณฺณมานโน มุตฺโต ปาปมโต. อิมสฺส โข ภิกฺขุ มया สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ ทฏฺฐพฺโพติ ะเปะ อณฺณตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหํ อโหสีติ. ทฺคิย.

๓. อภินนฺทมานสฺสุต

[๖๕] สวาทฺถนิทานํ. อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ ะเปะ เอกมณฺทํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺทํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ะเปะ ปหิตตโต วิหเรยฺยนฺ”ติ. อภินนฺทมานโน โข ภิกฺขุ พทฺโธ มารสฺส, อนภินนฺทมานโน มุตฺโต ปาปมโตติ. อณฺณาทํ ภควา, อณฺณาทํ สุกตาทิ.

ยถากถํ ปน ทฺวํ ภิกฺขุ มया สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสีติ? รูปํ โข ภนฺเต อภินนฺทมานโน พทฺโธ มารสฺส, อนภินนฺทมานโน มุตฺโต ปาปมโต. เวทนํ... สณฺณํ... สงฺขารํ... วิญฺญาณํ อภินนฺทมานโน พทฺโธ มารสฺส, อนภินนฺทมานโน มุตฺโต ปาปมโต. อิมสฺส ขฺวาทํ ภนฺเต ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานามีติ.

สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สาธุ โข ทฺวํ ภิกฺขุ มया สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสี. รูปํ โข ภิกฺขุ อภินนฺทมานโน พทฺโธ มารสฺส, อนภินนฺทมานโน มุตฺโต ปาปมโต. เวทนํ... สณฺณํ... สงฺขารํ... วิญฺญาณํ อภินนฺทมานโน พทฺโธ มารสฺส, อนภินนฺทมานโน มุตฺโต ปาปมโต. อิมสฺส โข ภิกฺขุ มया สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ ทฏฺฐพฺโพติ ะเปะ อณฺณตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหํ อโหสีติ. ทฺคิย.

๔. อนิจจังสุตต

[๖๖] สวาทถุณินิทานํ. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ ๖ เป ๖ เอกมณฺถํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺถํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺตเตน ฐมฺมํ เทเสตุ ๖ เป ๖ อาทาปี ปหิตตโต วิหเรยฺยน”ติ. ยํ โข ภิกฺขุ อนิจฺจํ, ตตฺร เต จนนฺโท ปหาตพฺโพติ. อญฺญาตํ ภควา, อญฺญาตํ สุกตาทิ.

ยถากถํ ปน ทวํ ภิกฺขุ มया สงฺขิตฺตเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสีติ? รุปํ โข ภนฺเต อนิจฺจํ, ตตฺร เม จนนฺโท ปหาตพฺโพ. เวทนา... สมฺมา... สงฺขาร... วิมฺภวณฺ อนิจฺจํ, ตตฺร เม จนนฺโท ปหาตพฺโพ. อิมสฺส ขวฺหาํ ภนฺเต ภควตา สงฺขิตฺตเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานามีติ.

สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สาธุ โข ทวํ ภิกฺขุ มया สงฺขิตฺตเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสี. รุปํ โข ภิกฺขุ อนิจฺจํ, ตตฺร เต จนนฺโท ปหาตพฺโพ. เวทนา... สมฺมา... สงฺขาร... วิมฺภวณฺ อนิจฺจํ, ตตฺร โข เต จนนฺโท ปหาตพฺโพ, อิมสฺส โข ภิกฺขุ มया สงฺขิตฺตเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ ทวฺจพฺโพติ ๖ เป ๖ อญฺญตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหํ อโหสีติ. จตฺตถ.

๕. ทฤษฎีสัจธรรม

[๖๗] สวาทถุณินิทานํ. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ ๖ เป ๖ เอกมณฺถํ นิสินฺโน โส ภิกฺขุ ภควนฺถํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺตเตน ฐมฺมํ เทเสตุ ๖ เป ๖ อาทาปี ปหิตตโต วิหเรยฺยน”ติ. ยํ โข ภิกฺขุ ทวฺจ, ตตฺร เต จนนฺโท ปหาตพฺโพติ. อญฺญาตํ ภควา, อญฺญาตํ สุกตาทิ.

ยถากถํ ปน ทวํ ภิกฺขุ มया สงฺขิตฺตเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสีติ? รุปํ โข ภนฺเต ทวฺจ, ตตฺร เม จนนฺโท ปหาตพฺโพ. เวทนา... สมฺมา... สงฺขาร... วิมฺภวณฺ ทวฺจ, ตตฺร เม จนนฺโท ปหาตพฺโพ. อิมสฺส ขวฺหาํ ภนฺเต ภควตา สงฺขิตฺตเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานามีติ.

สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สาธุ โข ทวํ ภิกฺขุ มया สงฺขิตฺตเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสี. รุปํ โข ภิกฺขุ ทวฺจ, ตตฺร เต จนนฺโท ปหาตพฺโพ. เวทนา...

สณฺณ... สงฺขาร... วิญฺญาณํ ทุกฺขํ, ตตฺร เต จนฺโท ปหาตพฺโพ. อิมสฺส โข ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตุโถ ทฏฺฐพฺโพติ ๖ เปว อณฺณตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหํ อโหสิตี. ปณฺจมํ.

๖. อนตฺตสฺสุต

[๖๘] สวาทฺถนิทานํ. อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ ๖ เปว เอกมฺนํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนํ เอตทวโจ “สํว เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฐมฺมํ เทเสตุ ๖ เปว อาทาบิ ปหิตฺตโต วิหเรยฺยนํ”ติ. โย โข ภิกฺขุ อนตฺตา, ตตฺร เต จนฺโท ปหาตพฺโพติ. อณฺณตํ ภควา, อณฺณตํ, สุกตาคิ.

ยถากถํ ปน ตวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตุถํ อาชานาสีตี? รูปํ โข ภนฺเต อนตฺตา, ตตฺร เม จนฺโท ปหาตพฺโพ. เวทนา... สณฺณ... สงฺขาร... วิญฺญาณํ อนตฺตา, ตตฺร เม จนฺโท ปหาตพฺโพ. อิมสฺส ขวาทํ ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตุถํ อาชานามิตี.

สํว สํว ภิกฺขุ, สํว โข ตวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตุถํ อาชานาสี. รูปํ โข ภิกฺขุ อนตฺตา, ตตฺร เต จนฺโท ปหาตพฺโพ. เวทนา... สณฺณ... สงฺขาร... วิญฺญาณํ อนตฺตา, ตตฺร เต จนฺโท ปหาตพฺโพ. อิมสฺส โข ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตุโถ ทฏฺฐพฺโพติ ๖ เปว อณฺณตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหํ อโหสิตี. จมฺจ.

๗. อนตฺตนิยสฺสุต

[๖๙] สวาทฺถนิทานํ. อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ ๖ เปว เอกมฺนํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนํ เอตทวโจ “สํว เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฐมฺมํ เทเสตุ ๖ เปว อาทาบิ ปหิตฺตโต วิหเรยฺยนํ”ติ. ยํ โข ภิกฺขุ อนตฺตนิยํ, ตตฺร เต จนฺโท ปหาตพฺโพติ. อณฺณตํ ภควา, อณฺณตํ, สุกตาคิ.

ยถากถํ ปน ตวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตุถํ อาชานาสีตี? รูปํ โข ภนฺเต อนตฺตนิยํ, ตตฺร เม จนฺโท ปหาตพฺโพ. เวทนา... สณฺณ... สงฺขาร... วิญฺญาณํ อนตฺตนิยํ, ตตฺร เม จนฺโท ปหาตพฺโพ. อิมสฺส ขวาทํ ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตุถํ อาชานามิตี.

สารุ สารุ ภิกขุ, สารุ โข ทวํ ภิกขุ มया สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน
 อตฺถํ อาชานาสี. รูปํ โข ภิกขุ อนตฺตนิยํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. เวทนา...
 สมฺมา... สงฺขาร... วิมฺบวณํ อนตฺตนิยํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. อิมสฺส โข
 ภิกขุ มया สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ ทฏฺฐพฺโพติ ๖ เปฯ อณฺณตโร
 จ ปน โส ภิกขุ อรหํ อโหสฺสตี. สจฺจํ.

๘. ราชสูตร

[๗๐] สวาทินิทานํ. อถ โข อณฺณตโร ภิกขุ ๖ เปฯ เอกมฺนํ นิสินฺโน โข โส
 ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ “สารุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฐมฺมํ เทเสตุ, ยมํ
 ภควโต ฐมฺมํ สจฺจํ ๖ เปฯ อาตปํ ปหิตตโต วิหเรยฺยน”ติ. ยํ โข ภิกขุ ราชนียสณฺจิตํ,
 ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพติ. อณฺณตํ ภควา, อณฺณตํ สจฺจํ.

ยถา กถํ ปน ทวํ ภิกขุ มया สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสีติ.
 รูปํ โข ภนฺเต ราชนียสณฺจิตํ, ตตฺร เม จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. เวทนา... สมฺมา...
 สงฺขาร... วิมฺบวณํ ราชนียสณฺจิตํ, ตตฺร เม จฺนฺโต ปหาตพฺโพ. อิมสฺส จฺวํ
 ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานามิติ.

สารุ สารุ ภิกขุ, สารุ โข ทวํ ภิกขุ มया สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน
 อตฺถํ อาชานาสี. รูปํ โข ภิกขุ ราชนียสณฺจิตํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ.
 เวทนา... สมฺมา... สงฺขาร... วิมฺบวณํ ราชนียสณฺจิตํ, ตตฺร เต จฺนฺโต ปหาตพฺโพ.
 อิมสฺส โข ภิกขุ มया สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ ทฏฺฐพฺโพติ ๖ เปฯ
 อณฺณตโร จ ปน โส ภิกขุ อรหํ อโหสฺสตี. อญฺจม.

๙. ราชสูตร

[๗๑] สวาทินิทานํ. อถ โข อายสฺมา ราโช เยน ภควา เทนฺปสงฺกมิ,
 อุปสงฺกมิทวํ ภควนฺตํ เอตทวโจ “กถํ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อิมสฺมิญฺจ
 สวิมฺบวณเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหํการมมํการมานนฺสยา น โทหนฺตี”ติ.
 ยงฺกิมจิ ราช รูปํ อตฺตานาคตปจฺจุปปนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอพาริกํ วา สจฺจํ
 วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ รูปํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส

อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมปฺปณฺณาย ปสฺสตี, ยา กาจิ เวทนา... ยา กาจิ
 สณฺณตา... เย เกจิ สงฺขารา... ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตฺตํ อตฺตํ ปจฺจุปฺปนํ ๖ เปฯ ยํ
 ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ วิญฺญาณํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ
 ยถาภูตํ สมมปฺปณฺณาย ปสฺสตี. เอวํ โข ราช ชานโต เอวํ ปสฺสโต อิมสฺมิณฺจ
 สวิญฺญาณเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหํการมมฺงการมานานุสยา น โหนฺตีติ
 ๖ เปฯ อญฺจตโร จ ปณายสฺมา สุราโร อรหํ อโหสีติ. นวมิ.

๑๐. สุรารสฺสุต

[๗๒] สวตฺถิณิทานํ. อถ โข อายสฺมา สุราโร ภควนฺตํ เอตทโวจ “กถํ นุ โข
 ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อิมสฺมิณฺจ สวิญฺญาณเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ
 อหํการมมฺงการมานาปคํ มานสํ โหติ วิชา สมตฺติกกนฺตํ สนฺตํ สุวิมุตฺตนฺ”ติ. ยงฺกิลฺลิจิ
 สุราร ৰূপํ อตฺตํ อตฺตํ ปจฺจุปฺปนํ ๖ เปฯ ยํ ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ ৰূปํ “เนตํ
 มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมปฺปณฺณาย ทิสฺวา อนุปาทา
 วิมุตฺโต โหติ. ยา กาจิ เวทนา... ยา กาจิ สณฺณตา... เย เกจิ สงฺขารา... ยงฺกิลฺลิจิ
 วิญฺญาณํ อตฺตํ อตฺตํ ปจฺจุปฺปนํ ๖ เปฯ ยํ ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ วิญฺญาณํ “เนตํ
 มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมปฺปณฺณาย ทิสฺวา อนุปาทา
 วิมุตฺโต โหติ. เอวํ โข สุราร ชานโต เอวํ ปสฺสโต อิมสฺมิณฺจ สวิญฺญาณเก
 กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหํการมมฺงการมานาปคํ มานสํ โหติ วิชา
 สมตฺติกกนฺตํ สนฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ ๖ เปฯ อญฺจตโร จ ปณายสฺมา สุราโร อรหํ
 อโหสีติ. ทสมิ.

อรหํตวคฺโค ทฺติโย.

ตสฺสสุทฺธานิ

อุปาทิมณฺณมานา อถาภินนฺทมาโน จ

อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา จ อนตฺตนิยํ ราชนียสณฺจติ

ราชสุรารเณ เต ทสาติ.

๓. ขชชนียวกุค

๑. อสสํทสํตฺต

[๗๓] สวตฺถนิทานํ. อสสํทวา ภิกฺขเว ปุณฺณชโน รุปสฺส อสสํทญฺจ อาทินวญฺจ
นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. เวทนาย... สณฺณาย... สงฺขารานํ... วิญฺญาณสฺส
อสสํทญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. สํทวา จ โข ภิกฺขเว
อริยสวโก รุปสฺส อสสํทญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. เวทนาย...
สณฺณาย... สงฺขารานํ... วิญฺญาณสฺส อสสํทญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ
ปชานาตีติ. ปจํ.

๒. สมุทสํตฺต

[๗๔] สวตฺถนิทานํ. อสสํทวา ภิกฺขเว ปุณฺณชโน รุปสฺส สมุทญฺจ อตฺถกมญฺจ
อสสํทญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. เวทนาย... สณฺณาย...
สงฺขารานํ... วิญฺญาณสฺส สมุทญฺจ อตฺถกมญฺจ อสสํทญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ
ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. สํทวา จ โข ภิกฺขเว อริยสวโก รุปสฺส สมุทญฺจ อตฺถกมญฺจ
อสสํทญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. เวทนาย.... สณฺณาย....
-สงฺขารานํ... วิญฺญาณสฺส สมุทญฺจ อตฺถกมญฺจ อสสํทญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ
ยถาภูตํ ปชานาตีติ. ทฺติยํ.

๓. ทุตฺติยสมุทสํตฺต

[๗๕] สวตฺถนิทานํ. สํทวา ภิกฺขเว อริยสวโก รุปสฺส สมุทญฺจ อตฺถกมญฺจ
อสสํทญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. เวทนาย.... สณฺณาย....
สงฺขารานํ... วิญฺญาณสฺส สมุทญฺจ อตฺถกมญฺจ อสสํทญฺจ อาทินวญฺจ นิสฺสรณญฺจ
ยถาภูตํ ปชานาตีติ. ทฺติยํ.

๔. อรหนตสํตฺต

[๗๖] สวตฺถนิทานํ. รูปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทหนตฺตา,
ยทหนตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ
สมมฺมปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ. เวทนา... สณฺณาย... สงฺขาร... วิญฺญาณํ อนิจฺจํ, ยทนิจฺจํ

ตํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ตทณฺตฺตา, ยทณฺตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสทมสฺสํ, น เมโส
อตุตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมุทฺตํปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ.

เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก รูปสฺมึปปี นินฺพิณฺทติ. เวทนายปี... สณฺณายปี...
สงฺขารสฺสปี... วิญฺญาณสฺมึปปี นินฺพิณฺทติ, นินฺพิณฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺจุจติ, วิมฺจุตสฺมึ
“วิมฺจุต”มิตฺติ ฉานํ โหติ, “ซีณา ชาติ, วุสฺสํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ
อิตฺตตฺตยา”ติ ปชานาติ. ยาวทา ภิกฺขเว สยฺตทวาทา ยาวทา ภวคฺคํ, เอเต อคฺคา
เอเต เสฏฺฐจา โลกสฺมึ ยทิตํ อรหณฺโตติ.

อิทมวโจ ภควา, อิทํ วตฺวาน สุกโต อถาปรํ เอตทวโจ สยฺตทา

สฺสึโน วต อรหณฺโต

ตณฺหา เตสํ น วิชฺชติ

อสมฺมาโน สมฺจุณฺโน

โมหชาลํ ปทาลิตํ.

อนนฺนเต อนุปฺตฺตา

จิตฺตํ เตสํ อนาวิลํ

โลเก อนุปฺลิตฺตา เต

พฺรหฺมภูตา อนาสวา.

ปณฺจกฺขนฺธ ปริณฺณาย

สยฺตสทฺธมฺมโกจฺรา

ปสฺสียา สปฺปริสา

ปฺตฺตา พุทฺธสฺส โอธสา.

สยฺตทณฺธสมฺปนฺนา

ตีสฺสํ สิกฺขาสุ สิกฺขิตา

อนุวิจฺรณฺติ มหาวีรّا

ปหีนภยภะรวา.

ทสฺหฺเกหิ สมฺปนฺนา

มหานาคา สมหิตา

เอเต โข เสฏฺฐจา โลกสฺมึ

ตณฺหา เตสํ น วิชฺชติ.

อเสกฺขฉานํ อฺปฺปนฺนํ

อนฺติโมยํ^๑ สมฺสฺสโย

โย สาโร พฺรหฺมจฺริยสฺส

ตสฺมึ อปรปฺจยา.

วิธาสฺสํ น วิกมฺปนฺติ

วิปฺปมฺตฺตา ปณฺพฺภา

ทณฺทภูมึ อนุปฺตฺตา

เต โลเก วิชิตาวิโน.

อุทฺธํ ติริยํ อปาจัน

นนฺทํ เตสํ น วิชฺชติ

นทณฺติ เต สีนนาทํ

พุทฺธา โลเก อนฺตฺตฺราติ. จตุตฺถํ.

๕. ทุตยอรหนตสุต

[๗๗] สวตถุณินทาน. รูป ภิขเว อนิจจ. ยถนิจจํ ตํ ทุกขํ, ยํ ทุกขํ ททณตฺตา, ยทณตฺตา ตํ “เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ ะเปะ เหวเมตํ ยถาภูตํ สมมปปญญา ทฏฺฐพฺพ.

เอวํ ปสฺส ภิขเว สุทฺวา อริยสวโก รูปสฺมีปี นิพฺพินฺทติ, เวทนายปี... สญฺญายปี... สงฺขารสฺปี... วิญฺญาณสฺมีปี นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺลฺลติ, วิมฺลฺลสฺมี “วิมฺลฺล”มิตฺติ ฉานํ โหติ, “ชฺเฌน ชฺาติ, วุสฺสํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺตตฺตยา”ติ ปชานาติ. ยาวตา ภิขเว สุตฺตาวาสา ยาวตา ภวคฺคํ, เอเต อคฺคา เอเต เสฏฺฐา โลกสฺมี ยทิตํ อรหนฺโตติ. ปญฺจมี.

๖. สีสสุต

[๗๘] สวตถุณินทาน. สีสโ ภิขเว มิคฺรราชา สายณฺนสมฺมํ อาสยา นิภฺขมฺติ, อาสยา นิภฺขมิตฺวา วิชฺมภฺติ, วิชฺมภฺติวฺวา สมฺนฺตา จตฺตทฺธิสา อนฺวิโลเกติ, สมฺนฺตา จตฺตทฺธิสา อนฺวิโลเกตฺวา ติกฺขตฺตํ สีนฺนาทํ นทฺติ, ติกฺขตฺตํ สีนฺนาทํ นทิตฺวา โคจฺราย ปกฺกมฺติ. เย ทิ เกจิ ภิขเว ติรจฺฉานคฺตา ปาณา สีสสุส มิคฺรณฺโณ นทฺโต สทฺทํ สฺนฺนํ, เยภฺยเยน ภยํ สํเวคํ สนฺตาสํ อาปชฺชนฺติ. พิลํ พิลาสฺยา ปวิสฺนฺติ, ทกํ ทกาสฺยา^๑ ปวิสฺนฺติ, วนํ วนาสฺยา ปวิสฺนฺติ, อากาสํ ปกฺขิโน ภชฺนฺติ. เยปี เต ภิขเว รณฺโณ นาคา คามนิภฺมราชธาเนสุ ทเพฺหทฺติ วรฺคเตหิ^๒ พนฺธเนหิ^๓ พทฺธา, เตปี ตานิ พนฺธนา นิ สญฺฉินฺทิตฺวา สมฺปทาเลตฺวา ภีตา มุตฺตกริสฺส จชฺมานา^๔ เยน วา เทน วา ปลายนฺติ. เอวํทิตฺธิโก โช ภิขเว สีสโ มิคฺรราชา ติรจฺฉานคฺตานํ ปาณานํ เอวํเหสฺสโก เอวํหฺนฺวา.

เอวเมว โช ภิขเว ยทา ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหนํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุกโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสํวรติ สตฺถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา, โส ฐมฺมํ เทเสติ “อิตฺติ รูปํ, อิตฺติ รูปสฺส สมฺทโย, อิตฺติ รูปสฺส

๑ ก. อุทกํ อุทกาสฺยา

๒ อ. โยคเตหิ

๓ ฉ.ม.อ. พนฺธเนหิตฺติ อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ

๔ อ. โมจฺนฺตา

อตุณฺทโม. อิติ เวทนา... อิติ สมฺมา... อิติ สงฺขาร... อิติ วิญฺญาณํ, อิติ วิญฺญาณสฺส
สมฺมทโย, อิติ วิญฺญาณสฺส อตุณฺทโม”ติ. เยปี เต ภิกฺขเว เทวา ที่มายุกา วณฺณวนฺโต
สุขพฺพลา อจฺเจสฺส วิมานสฺส จิรญฺจิตฺติกา, เตปี ตถาคตสฺส ฐมฺมเทสนํ สุตฺวา เยภฺยุเณ
ภยํ สํเวกํ สนฺทาสํ อาปชฺชนฺติ, อนิจฺจา” กิร โภ มยฺ สมนานา “นิจฺจมฺหา”ติ อมฺภณฺนิมฺห,
อทฺฐวาว กิร โภ มยฺ สมนานา “ฐมฺมหา”ติ อมฺภณฺนิมฺห, อสฺสสฺสทาว กิร โภ มยฺ สมนานา
“สฺสสฺสทมหา”ติ อมฺภณฺนิมฺห, มยฺปี กิร โภ อนิจฺจา อทฺฐวาว อสฺสสฺสทา สกฺกายปริยาปนฺนาติ.
เอวํมหิทธิโก โข ภิกฺขเว ตถาคโต สเทวกสฺส โลกสฺส เอวํมหิสฺสโก เอวํมหานฺนาภาโวติ.
อิทฺมวโจ ภควา, อิทํ วทฺวาน สฺสโต อถาปรํ เอตทวโจ สตุถา

ยทา พุทฺโธ อภินฺถาย	ฐมฺมจกฺกํ ปวตฺตยิ
สเทวกสฺส โลกสฺส	สตุถา อปฺปฏฺฐิปกฺคโล.
สกฺกายณฺจ นิโรธณฺจ	สกฺกายสฺส จ สมฺภาวํ
อริยญฺจจกฺกํ มคฺคํ	ทกฺขชฺปสมคามินํ.
เยปี ที่มายุกา เทวา	วณฺณวนฺโต ยสฺสสฺสโน
ภิกฺษา สนฺทาสมาปาทุ	สฺนสฺสเวตฺตเร มิกา.
อวิทิตฺตทา สกฺกายํ	อนิจฺจา กิร โภ มยฺ
สุตฺวา อรหโต วากฺยํ	วิปฺปมฺตตสฺส ทาทิโนติ. จญฺจ.

๑. ขนธนียสตุต

[๗๙] สวตฺถนิทานํ. เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมฺมา วา พฺราหฺมณา วา อนเณกวิทิตํ
ปฺพเพณิवासํ อนุสฺสรมานา อนุสฺสรนฺติ, สพฺเพเต ปณฺจปาทานกฺขนฺธเ อนุสฺสรนฺติ
เอเตสํ วา อณฺเฏทวํ. กตเม ปณฺจ? “เอวํรูปํ อโหสิ อตฺตมทฺธานนํ”ติ, อิติ วา หิ
ภิกฺขเว อนุสฺสรมาโน รูปณฺเฏว อนุสฺสรติ. “เอวํเวทโน อโหสิ อตฺตมทฺธานนํ”ติ,
อิติ วา หิ ภิกฺขเว อนุสฺสรมาโน เวทณฺเฏว อนุสฺสรติ. “เอวํสณฺโณ อโหสิ อตฺตมทฺ-
ธานนํ”ติ. “เอวํสงฺขารอ อโหสิ อตฺตมทฺธานนํ”ติ. “เอวํวิญฺญาณอ อโหสิ อตฺตม-
ทฺธานนํ”ติ อิติ วา หิ ภิกฺขเว อนุสฺสรมาโน วิญฺญาณณฺเฏว อนุสฺสรติ.

กิญจ ภิกขเว รูปํ วเทถ? รูปปตฺติติ โข ภิกขเว ตสฺมา “รูปน”ติ วุจฺจติ. เกน รูปปติ? สีเตนปํ รูปปติ, อุณฺเณนปํ รูปปติ, จิมฺมจฺฉายปํ รูปปติ, ปิปาสาเยนปํ รูปปติ, ทํสมกสฺวาทาทปสฺสียสฺสสมฺพสฺเสนปํ รูปปติ. รูปปตฺติติ โข ภิกขเว ตสฺมา “รูปน”ติ วุจฺจติ. กิญจ ภิกขเว เวทณํ วเทถ? เวทยตฺติติ โข ภิกขเว ตสฺมา “เวทนา”ติ วุจฺจติ. กิญจ เวทยตฺติ สขฺมํ เวทยติ, ทุกขํ เวทยติ, อทุกขมสฺสขํ เวทยติ, เวทยตฺติติ โข ภิกขเว ตสฺมา “เวทนา”ติ วุจฺจติ.

กิญจ ภิกขเว สณฺณํ วเทถ? สณฺณานตฺติติ โข ภิกขเว ตสฺมา “สณฺณ”ติ วุจฺจติ. กิญจ สณฺณานตฺติ? นิลมํปํ สณฺณานตฺติ, ปิตกํปํ สณฺณานตฺติ, โลหิตกํปํ สณฺณานตฺติ, โอทาทกํปํ สณฺณานตฺติ. สณฺณานตฺติติ โข ภิกขเว ตสฺมา “สณฺณ”ติ วุจฺจติ.

กิญจ ภิกขเว สงฺขารํ วเทถ? สงฺขตํ อภิสงฺขโรนตฺติติ โข ภิกขเว ตสฺมา “สงฺขาร”ติ วุจฺจติ. กิญจ สงฺขตํ อภิสงฺขโรนติ? รูปํ รูปตฺตํสงฺขตํ อภิสงฺขโรนติ, เวทณํ เวทณตฺตํสงฺขตํ อภิสงฺขโรนติ, สณฺณํ สณฺณตฺตํสงฺขตํ อภิสงฺขโรนติ, สงฺขารํ สงฺขารตฺตํสงฺขตํ อภิสงฺขโรนติ สณฺณณํ วิญฺญาณตฺตํสงฺขตํ อภิสงฺขโรนติ. สงฺขตํ อภิสงฺขโรนตฺติติ โข ภิกขเว ตสฺมา “สงฺขาร”ติ วุจฺจติ.

กิญจ ภิกขเว วิญฺญาณํ วเทถ? วิชานตฺติติ โข ภิกขเว ตสฺมา “วิญฺญาณน”ติ วุจฺจติ. กิญจ วิชานตฺติ? อมฺพิลํปํ วิชานตฺติ, ติตฺตํปํ วิชานตฺติ, กญฺญกํปํ วิชานตฺติ, มธฺวํปํ วิชานตฺติ, ขาริกํปํ วิชานตฺติ, อขาริกํปํ วิชานตฺติ, โลณิกํปํ วิชานตฺติ, อโลณิกํปํ วิชานตฺติ, วิชานตฺติติ โข ภิกขเว ตสฺมา “วิญฺญาณน”ติ วุจฺจติ.

ตตฺร ภิกขเว สุตฺวา อริยสวโก อิติ ปฏิสณฺณจิกฺขติ “อหํ โข เอตฺรหิ รุเปณ ขชฺชามิ, อตฺตมฺปาหํ อทฺธานํ เอวเมว รุเปณ ขชฺชํ, เสยฺยถาปํ เอตฺรหิ ปจฺจุปปนฺเนน รุเปณ ขชฺชามิ. อหฺนฺจ โข ปน อนาคตํ รูปํ อภินนฺทยํ, อนาคตมฺปาหํ อทฺธานํ เอวเมว รุเปณ ขชฺชเยยฺยํ, เสยฺยถาปํ เอตฺรหิ ปจฺจุปปนฺเนน รุเปณ ขชฺชามิ”ติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตฺตสฺมํ รูปสฺมํ อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ รูปํ นภินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนสฺส รูปสฺส นินฺพิทาย วิราคาย นโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ.

“อหํ โข เอตฺรหิ เวทนาย ขชฺชามิ, อตฺตมฺปาหํ อทฺธานํ เอวเมว เวทนาย ขชฺชํ, เสยฺยถาปํ เอตฺรหิ ปจฺจุปปนฺนาย เวทนาย ขชฺชามิ. อหฺนฺจ โข ปน อนาคตํ เวทณํ อภินนฺทยํ, อนาคตมฺปาหํ อทฺธานํ เอวเมว เวทนาย ขชฺชเยยฺยํ,

เสยฺยถาปี้ เอตฺรหิ ปจฺจุปปนฺนาย เวทนาย ชฺชชามิ”ติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตีตยา
เวทนาย อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ เวทนํ นากินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนาย เวทนาย
นิพฺพิทาย วิรคาย นิโรธาย ปฏฺฐิปนโน โหติ.

“อหํ โข เอตฺรหิ สญฺญาย ชฺชชามิ”วเปว “อหํ โข เอตฺรหิ สงฺขารเอหิ ชฺชชามิ,
อตีตมฺปาทํ อทฺธานํ เอวเมว สงฺขารเอหิ ชฺชชํ, เสยฺยถาปี้ เอตฺรหิ ปจฺจุปปนฺเนหิ
สงฺขารเอหิ ชฺชชามิ”ติ. อหฺมเจว โข ปน อนาคเต สงฺขารे อภินนฺทยํ, อนาคตมฺปาทํ
อทฺธานํ เอวเมว สงฺขารเอหิ ชฺชชเยยํ, เสยฺยถาปี้ เอตฺรหิ ปจฺจุปปนฺเนหิ สงฺขารเอหิ
ชฺชชามิ”ติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตีเตสฺสงฺขารสฺส อนเปกฺโข โหติ, อนาคเต สงฺขารे
นากินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนํ สงฺขารานํ นิพฺพิทาย วิรคาย นิโรธาย ปฏฺฐิปนโน
โหติ.

“อหํ โข เอตฺรหิ วิญฺญาเณน ชฺชชามิ, อตีตมฺปาทํ อทฺธานํ เอวเมว วิญฺญาเณน
ชฺชชํ, เสยฺยถาปี้ เอตฺรหิ ปจฺจุปปนฺเนน วิญฺญาเณน ชฺชชามิ. อหฺมเจว โข ปน
อนาคตํ วิญฺญาณํ อภินนฺทยํ, อนาคตมฺปาทํ อทฺธานํ เอวเมว วิญฺญาเณน ชฺชชเยยํ,
เสยฺยถาปี้ เอตฺรหิ ปจฺจุปปนฺเนน วิญฺญาเณน ชฺชชามิ”ติ. โส อิติ ปฏิสงฺขาย อตีตสมฺมึ
วิญฺญาณสมฺมึ อนเปกฺโข โหติ, อนาคตํ วิญฺญาณํ นากินนฺทติ, ปจฺจุปปนฺนสฺส วิญฺญาณสฺส
นิพฺพิทาย วิรคาย นิโรธาย ปฏฺฐิปนโน โหติ.

ตํ ก็ มลฺลธ ภิกฺขเว รุปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ
ปณานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทุกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ,
กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสิติ? “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหน้
ภนฺเต. เวทนา... สญฺญา... สงฺขาร... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ
ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทุกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทุกฺขํ
วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสิติ? “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ?
โน เหน้ ภนฺเต. ตสฺมาคิห ภิกฺขเว ยงฺกิลฺลิจิ รุปํ อตีตํ นาคตปจฺจุปปนฺนํ อชฺชตฺตํ
วา พหิทฺธา วา โสฬาริกํ วา สุขมํ วา หีนํ วา ปณฺธีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา,
สพฺพํ รุปํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย
ทญฺจพฺพํ. ยา กาจิ เวทนา... ยา กาจิ สญฺญา... เย เกจิ สงฺขาร... ยงฺกิลฺลิจิ

วิมฺวณํ อตีตานากตปจฺจุปฺปนํ ะเปะ ยํ ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ วิมฺวณํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ.

อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสวโก อปจฺฉินาติ โน อาจฺฉินาติ, ปชฺหติ นํ อฺปาทยติ, วิสฺสเนติ นํ อฺสฺสเนติ, วิฐฺเปติ นํ สนฺธฺเปติ. ภิกฺข อปจฺฉินาติ โน อาจฺฉินาติ? รุปํ อปจฺฉินาติ โน อาจฺฉินาติ. เวทณํ... สณฺณํ... สงฺขารํ... วิมฺวณํ อปจฺฉินาติ โน อาจฺฉินาติ. ภิกฺข ปชฺหติ น อฺปาทยติ? รุปํ ปชฺหติ น อฺปาทยติ. เวทณํ... สณฺณํ... สงฺขารํ... วิมฺวณํ ปชฺหติ น อฺปาทยติ. ภิกฺข วิสฺสเนติ น อฺสฺสเนติ? รุปํ วิสฺสเนติ น อฺสฺสเนติ. เวทณํ... สณฺณํ... สงฺขารํ... วิมฺวณํ วิสฺสเนติ น อฺสฺสเนติ. ภิกฺข วิฐฺเปติ น สนฺธฺเปติ? รุปํ วิฐฺเปติ น สนฺธฺเปติ. เวทณํ... สณฺณํ... สงฺขารํ... วิมฺวณํ วิฐฺเปติ น สนฺธฺเปติ.

เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตวา อริยสวโก รุปํสฺมึปํ นิพฺพุตํ. เวทนายปํ... สณฺณายปํ... สงฺขารํสฺมึปํ... วิมฺวณํสฺมึปํ นิพฺพุตํ, นิพฺพุตํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺวจฺจติ, วิมฺวตฺตสฺมึ “วิมฺวตฺต”มิตฺติ ฌานํ โหติ, “ชีณา ชาติ, วุสฺสํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺถายา”ติ ปชานาติ.

อํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เนวาคฺฉินาติ น อปจฺฉินาติ, อปจฺฉินฺทฺวา จิโต เนว ปชฺหติ น อฺปาทยติ, ปชฺหิตฺวา จิโต เนว วิสฺสเนติ น อฺสฺสเนติ, วิสฺสเนตฺวา จิโต เนว วิฐฺเปติ น สนฺธฺเปติ. วิฐฺเปตฺวา จิโต ภิกฺข เนวาคฺฉินาติ น อปจฺฉินาติ, อปจฺฉินฺทฺวา จิโต รุปํ เนวาคฺฉินาติ น อปจฺฉินาติ. อปจฺฉินฺทฺวา จิโต เวทณํ... สณฺณํ... สงฺขารํ... วิมฺวณํ เนวาคฺฉินาติ น อปจฺฉินาติ, อปจฺฉินฺทฺวา จิโต ภิกฺข เนว ปชฺหติ น อฺปาทยติ, ปชฺหิตฺวา จิโต รุปํ เนว ปชฺหติ น อฺปาทยติ. ปชฺหิตฺวา จิโต เวทณํ... สณฺณํ... สงฺขารํ... วิมฺวณํ เนว ปชฺหติ น อฺปาทยติ, ปชฺหิตฺวา จิโต ภิกฺข เนว วิสฺสเนติ น อฺสฺสเนติ, วิสฺสเนตฺวา จิโต รุปํ เนว วิสฺสเนติ น อฺสฺสเนติ. วิสฺสเนตฺวา จิโต เวทณํ... สณฺณํ... สงฺขารํ... วิมฺวณํ เนว วิสฺสเนติ น อฺสฺสเนติ, วิสฺสเนตฺวา จิโต ภิกฺข เนว วิฐฺเปติ น สนฺธฺเปติ. วิฐฺเปตฺวา จิโต รุปํ เนว วิฐฺเปติ น สนฺธฺเปติ.

วิฐเปตฺวา จิโต เวทนํ... สยฺมํ... สงฺขารํ... วิญฺญานํ เนว วิฐเปติ น สนฺธูปติ,
 วิฐเปตฺวา จิโต. เอวํ วิมุตฺตจิตฺตํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สอนฺทา เทวา สปุรหมกา
 สปชจปติกา อารกาว นมสฺสสนฺติ :

“นโม เต ปุริสาชฌณ นโม เต ปุริสุตฺตม
 ยสฺส เต นาภิชานาม ยมปิ นิสฺสาย ฌายสี”ติ.

สยัตตม.

๘. ปิณโฑลยฺสยุตฺต

[๘๐] เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสุ วิหริติ กปิลวตฺตตฺตมฺมี นิโครธาราม. อถ โข
 ภควา กิสฺมิมฺหิเทว^๑ ปกรณํ ภิกฺขุสํฆํ ปณามตฺวา ปุพฺพพณฺธุสมยํ นิวาเสตฺวา
 ปตฺตจิวรมาทาย กปิลวตฺตํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ, กปิลวตฺตตฺตมฺมี ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺจนาถตฺตํ
 ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เยน มหาวนํ เทนฺอุปสงฺกมิ ทิวาวิหาราย, มหาวนํ อชฺโฆคาเหตฺวา
 เวลฺลวลญฺจิกาย มฺเเล ทิวาวิหารํ นิสฺสีทิ.

อถ โข ภควโต รโหิตสฺส ปฏิสลฺลสินสฺส เอวํ เจตโส ปรีวิตกฺโก อุกฺปาทิ
 “มยา โข ภิกฺขุสํโฆ ปพาโฬห, สนฺเตตฺถ ภิกฺขุ นว อจิริปพฺพชิตา อรฺุณาคทา
 อิมํ ฐมฺมวินยํ, เทสํ มมํ อุปสฺสณฺตานํ สียา อณฺณตฺตํ สียา วิปริณาโม. เสยฺยถาปี
 นาม วจฺจนสฺส ทรุณสฺส มาตโร อุปสฺสณฺตสฺส สียา อณฺณตฺตํ สียา วิปริณาโม.
 เอวเมว^๒ สนฺเตตฺถ ภิกฺขุ นว อจิริปพฺพชิตา อรฺุณาคทา อิมํ ฐมฺมวินยํ, เทสํ มมํ
 อุปสฺสณฺตานํ สียา อณฺณตฺตํ สียา วิปริณาโม. เสยฺยถาปี นาม พิชานํ ทรุณานํ
 อุทกํ อลภนฺตานํ สียา อณฺณตฺตํ สียา วิปริณาโม. เอวเมว สนฺเตตฺถ ภิกฺขุ นว
 อจิริปพฺพชิตา อรฺุณาคทา อิมํ ฐมฺมวินยํ, เทสํ มมํ อลภนฺตานํ ทสฺสนาย สียา
 อณฺณตฺตํ สียา วิปริณาโม. ยนฺนุนาหํ ยถา มยา ปุพฺเพ ภิกฺขุสํโฆ อนุกฺกหิตฺ,
 เอวเมว เอตฺรหิ อนุกฺกณฺเหยฺยํ ภิกฺขุสํฆนฺ”ติ.

อถ โข พุรฺรهما สหฺมปติ ภควโต เจตสา เจโตปรีวิตกฺกมณฺณาย เสยฺยถาปี
 นาม พลวา ปุริโส สมฺมิมฺหิชา วา พาทํ ปสาเรยฺย, ปสํริทํ วา พาทํ สมฺมิมฺหิเชยฺย.
 เอวเมว พุรฺรหมโลเก อนฺตรหิโต ภควโต ปุโรโต ปาตุโรหสิ. อถ โข พุรฺรهما สหฺมปติ

เอกั อุตฺตวราสํกั กริตฺวา เยน ภควา เทนณฺชลิมนฺปณฺนาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “เอวเมตํ
ภควา, เอวเมตํ สุกต, ภควตา ภนฺเต ภิกฺขุสํโฆ ปพาโพห, สนฺเตตฺถ ภิกฺขุ นฺวา
อจิรปพฺพชิตา อธฺนาคตา อิมํ ฐมฺมวินยํ, เทสํ ภควนฺตํ อปฺสฺสนฺตํ สฺยา อณฺณตฺตํ
สฺยา วิปริณาโม. เสยฺยถาปี นาม วจฺจสฺส ตฺรณฺสฺส มาตฺรํ อปฺสฺสนฺตสฺส สฺยา
อณฺณตฺตํ สฺยา วิปริณาโม. เอวเมว สนฺเตตฺถ ภิกฺขุ นฺวา อจิรปพฺพชิตา อธฺนาคตา
อิมํ ฐมฺมวินยํ, เทสํ ภควนฺตํ อปฺสฺสนฺตํ สฺยา อณฺณตฺตํ สฺยา วิปริณาโม.
เสยฺยถาปี นาม พิชานํ ตฺรณฺณํ อุกํ อลภนฺตํ สฺยา อณฺณตฺตํ สฺยา วิปริณาโม.
เอวเมว สนฺเตตฺถ ภิกฺขุ นฺวา อจิรปพฺพชิตา อธฺนาคตา อิมํ ฐมฺมวินยํ, เทสํ ภควนฺตํ
อลภนฺตํ ทสฺสนาย สฺยา อณฺณตฺตํ สฺยา วิปริณาโม. อภินนฺทํ ภนฺเต ภควา
ภิกฺขุสํ, อภินนฺทํ ภนฺเต ภควา ภิกฺขุสํ. ยถา ภควตา ปุพฺเพ ภิกฺขุสํ โอนุคฺคหิตํ;
เอวเมว เอตฺรหิ โอนุคฺคณฺหาตุ ภิกฺขุสํ”ติ.

อริวเสสิ ภควา ตฺถนฺทฺวา, อถ โข พฺรหฺมา สหฺมปฺติ ภควโต อริวสํ
วทิตฺวา ภควนฺตํ อภินนฺทํ ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺถวณฺตรธฺย.

อถ โข ภควา สายณฺหสมยํ ปฏฺฐิสฺสณฺนา วุจฺจิสฺส เยน นิโคจฺจวราโม เทนฺอุปสงฺกมิ,
อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน นิสฺสิทฺติ, นิสฺสชฺช โข ภควา ตถารูปํ อิทฺถาภิสงฺขารํ
อภิสงฺขารสฺ, ๑ ยถา เท ภิกฺขุ[] ๒ เอกทฺวิทิกาย สารชฺชมานรูปา เยน ภควา เทนฺอุปสงฺกมิตฺ,
อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภินนฺทํ เอกมณฺตํ นิสฺสิทฺติ, เอกมณฺตํ นิสฺสินฺเน โข เท
ภิกฺขุ ภควา เอตทโวจ :

อนฺตมิตํ ภิกฺขเว ชีวีกานํ ยทิตํ ปิณฑุสฺสํ, อภิสาปฺยํ ภิกฺขเว โลกสฺมึ “ปิณฑุสฺส
วิจฺรติ ปตฺตปาณิ”ติ, ตณฺจ โข เอตํ ๓ ภิกฺขเว กุลปฺตฺตา อูเปนฺติ อตฺถวสฺสิกา อตฺถวสํ
ปฏฺิจจ, เนว ราชานีตา น จฺราณีนีตา น อธิญฺญา น ภยญฺญา น อาชีวิกาปกตา,
อปฺปจ โข “โอบิณฺณนามฺห ชาตฺยา ชฺรย มรณฺเน สฺสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺถเชหิ โทมนสฺเสหิ

๑ จ. ม. อภิสงฺขาสฺ, อ. อภิสงฺขายิ

๒ จ. ม. [] เอกทฺถนฺตเร เอวํ ทิสฺสติ “เอกทฺวิทิกาย สารชฺชมานรูปา เยนานํ
เทนฺอุปสงฺกเมยฺย. เทปี ภิกฺขุ”ติ.

๓ อ. เอวํ

อุปายาสเหติ ทุกฺโขติณฺณา ทุกฺขปรเตตา, อปฺเปวนาม อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส
อนฺตกิริยา ปณฺณายเถ”ติ.

เอวํ ปพฺพชิตฺโต จายํ ภิกฺขเว กุลปฺตฺโต, โส จ โหติ อภิชฺฌาตุ กามสฺส ติพฺพสํวาราโต
พฺยาปนฺนจิตฺโต ปทฺฐจมนฺตํกปฺโป มฺหฺจสฺสตี อสมปฺชาโน อสมาทิตฺโต วิพฺภนฺตจิตฺโต
ปากิณฺทริโย. เสยฺยถาปี ภิกฺขเว จวาลาํ อุกฺโกตปทิตฺตํ มชฺฌเณ กฺคฺคตํ เนว กาม
กฺมฺจตฺตํ ฝรตี, นารณฺเณ กฺมฺจตฺตํ ฝรตี. ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคํ วทามิ
คิหิโกภา จ ปริหิโน, สามณฺณตฺตํ จ น ปริปรเตติ.

ตโยเม ภิกฺขเว อุกฺกสฺสวิตฺตกา: กามวิตฺตโก พฺยาปาทวิตฺตโก วิหีสาวิตฺตโก. อิม
จ โข ภิกฺขเว ตโย อุกฺกสฺสวิตฺตกา กว อปริเสสา นิสฺสณฺตี? จตุสฺส วา สติปฺญฺจาเนสฺส
สฺสปีฏฺฐิจิตฺตสฺส วิหโรติ อนิมิตฺตํ วา สมาริ ภาวโต. ยาวณฺจิตํ ภิกฺขเว อลเมว
อนิมิตฺโต สมาริ ภาเวตุ. อนิมิตฺโต ภิกฺขเว สมาริ ภาวโต พหุลีโกติ มหปฺผโล
โหติ มหานิสฺโส.

เทวฺมา ภิกฺขเว ทิฏฺฐิโย: ภาวทิฏฺฐิ จ วิภาวทิฏฺฐิ จ. ตตฺร โข ภิกฺขเว สุตฺวา
อริยสํวโก อิติ ปฏฺฐิสณฺนิจฺจติ “อตฺถิ นฺ โข ตํ กิณฺจ โลกสฺมี, ยมํ อฺปาทียมาโน
น วชฺชวา อสฺส”ติ. โส เอวํ ปชานาติ “นตฺถิ นฺ โข ตํ กิณฺจ โลกสฺมี, ยมํ
อฺปาทียมาโน น วชฺชวา อสฺส, อหํ हि รูปณฺเณว อฺปาทียมาโน อฺปาทียะยํ, เวทณฺเณว
อฺปาทียมาโน อฺปาทียะยํ, สณฺณณฺเณว อฺปาทียมาโน อฺปาทียะยํ, สงฺขาระเนว อฺปาทียะยํ,
วิญฺญาณะเนว อฺปาทียมาโน อฺปาทียะยํ. ตสฺส เม อสฺส อฺปาทานปจฺจยา ภโว,
ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสอุปายาสา สมฺภเวยฺย,
เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย อสฺสา”ติ.

ตํ ก็ มณฺณถ ภิกฺขเว รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภาเน. ยํ ปณฺณนิจฺจํ,
ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทุกฺขํ ภาเน. ยํ ปณฺณนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กุลลํ นฺ ตํ
สมนฺนปฺตฺตํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมี, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหตํ ภาเน. เวทนา...
สณฺณ... สงฺขารา... วิญฺญาณํ นิจฺจํ ะเปว ตสมฺมาทิท ภิกฺขเว เอวํ ปสฺส ะเปว
นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตีติ. อภฺจมนํ.

๕. ปาลิเลยยสตุต

[๘๑] เอกัง สมยํ ภควา โกสมพิยํ วิหริติ โฆสิตารามเ. อถ โข ภควา ปุพฺพพณฺหสมยํ
นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย โกสมพี ปิณฺฑาทาย ปาวีสี, โกสมพิยํ ปิณฺฑาทาย จริตฺวา
ปจฺจามตฺตํ ปิณฺฑาปาตปฏิกกนฺโต สามํ เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย อนามนฺเตตฺวา
อุปฏฺฐาเก อนปฺโลเกตฺวา ภิกฺขุสํหํ เอโก อหฺมึติโย จาริกํ ปกฺกามิ.

อถ โข อณฺเวยโร ภิกฺขุ อจิรปฏฺกนฺตสฺส ภควโต เยนายสฺมา อานนฺโท เทนฺอุปสงฺกมิ,
อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ “เอหาวิโส” อานนฺท ภควา สามํ
เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย อนามนฺเตตฺวา อุปฏฺฐาเก อนปฺโลเกตฺวา ภิกฺขุสํหํ
เอโก อหฺมึติโย จาริกํ ปกฺกนฺโต”ติ. ยสฺมี อาวุโส สมเย ภควา สามํ เสนาสนํ
สํสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย อนามนฺเตตฺวา อุปฏฺฐาเก อนปฺโลเกตฺวา ภิกฺขุสํหํ เอโก
อหฺมึติโย จาริกํ ปกฺกมฺติ, เอโกว ภควา ทสฺมี สมเย วิหริตฺวาโม โหติ, น
ภควา ทสฺมี สมเย เกณจิ อนฺพนฺธิตพฺโพ โหติติ.

อถ โข ภควา อนฺพุพฺเพน จาริกํ จรมาโน เยน ปาลิเลยยกํ^๑ ททสฺวิ. ตตฺร
สุทํ ภควา ปาลิเลยยเก วิหริติ ภทฺทสาธมฺมูเล. อถ โข สมพฺพลา ภิกฺขุ เยนายสฺมา
อานนฺโท เทนฺอุปสงฺกมิตฺส, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธิ สมฺโมทิตฺส,
สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิตฺสาเรตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺส, เอกมฺนตํ นิสินฺนา โข เท
ภิกฺขุ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ “จิสฺสุตฺตา โข โน อาวุโส อานนฺท ภควโต
สมฺมุขฯ ฐมฺมี กถา, อิจฺฉาม มยํ อาวุโส อานนฺท ภควโต สมฺมุขฯ ฐมฺมี กถํ
โสตนฺ”ติ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เตหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ เยน ปาลิเลยยกํ ภทฺทสาธมฺมูเล เยน
ภควา เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติ, เอกมฺนตํ นิสินฺเน
โข เท ภิกฺขุ ภควา ฐมฺมียา กถาย สนฺทสฺเสติ สมหาเปติ สมฺมตฺเตเชติ สมฺปทฺเสติ.
เตน โข ปน สมเยน อณฺเวยตรสฺส ภิกฺขุโน เอวเมตฺโส ปรีวิตฺกโก อหฺมึติโย “กถํ
นุ โข ชานโต กถํ ปสฺสโต อนนฺตรา อาสวานํ ขโย โหติ”ติ. อถ โข ภควา
ตสฺส ภิกฺขุโน เจตฺสา เจโตปรีวิตฺกมณฺเวยาย ภิกฺขุ อามนฺเตติ “วียโส เทสิโต

๑ ก. เอหาวิโส

๒ ส. อ. ปาลิเลยยกํ

ภิกฺขเว มยา ฐมฺโม, วจฺยโส เทสฺสา จตฺตารโ สติปฺภุจํ, วจฺยโส เทสฺสา จตฺตารโ
สมฺมปฺปธานา, วจฺยโส เทสฺสา จตฺตารโ อธิปาทา, วจฺยโส เทสฺทานิ ปณฺจอินฺทริยานิ,
วจฺยโส เทสฺทานิ ปณฺจ พฺลานิ, วจฺยโส เทสฺสา สกฺต โพชฺฌนฺตา, วจฺยโส เทสฺโต
อริโย อฏฺฐจฺกโก มกฺโค; เอวํ วจฺยโส []^๑ เทสฺโต ภิกฺขเว มยา ฐมฺโม. เอวํ
วจฺยโส เทสฺเต โข ภิกฺขเว มยา ฐมฺเม อถ จ ปนฺเรกจฺจสฺส ภิกฺขุโน เอวํ เจตฺโส
ปริวิทกฺโก อุตฺปาที “กถํ นฺุ โข ชานโต กถํ ปสฺสโต อนนฺตรว อาสวานํ ขโย
โหตี”ติ.

กถญจ ภิกฺขเว ชานโต กถํ ปสฺสโต อนนฺตรว อาสวานํ ขโย โหตี? อธิ
ภิกฺขเว อสฺสทว ปุณฺณชฺชโน อริยานํ อทฺธสวํ อริยธฺมมฺสฺส อโกวิทฺโ อริยธฺมเม
อวินีโต, สปฺปริสฺธานํ อทฺธสวํ สปฺปริสฺสธฺมมฺสฺส อโกวิทฺโ สปฺปริสฺสธฺมเม อวินีโต รูป
อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, ยา โข ปนฺ ตา ภิกฺขเว สมฺนุสฺสนา, สงฺขารโ สฺ. สฺ ปน
สงฺขารโ กิณฺหาโน กิสมฺมโย กิชาติโก กิปกโว? อวิชฺชาสมฺมสฺสเชน ภิกฺขเว เวทยิเตน
ผุจฺจสฺส อสฺสทวโต ปุณฺณชนฺสฺส อปฺปนฺนา ตณฺหา, ตโตโช สฺ สงฺขารโ. อิติ โข
ภิกฺขเว สฺปี สงฺขารโ อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏฺิจฺจสมฺปฺปนฺโน, สวปี ตณฺหา อนิจฺจา
สงฺขตา ปฏฺิจฺจสมฺปฺปนฺนา. สวปี เวทนา... สฺปี ผสฺโส... สวปี อวิชฺชา อนิจฺจา
สงฺขตา ปฏฺิจฺจสมฺปฺปนฺนา. เอวํ โข ภิกฺขเว ชานโต เอวํ ปสฺสโต อนนฺตรว
อาสวานํ ขโย โหตี.

น เหว โช^๒ รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, อปฺิจ โช รูปนฺตํ อตฺตานํ สมฺนุสฺสติ.
ยา โข ปนฺ ตา ภิกฺขเว สมฺนุสฺสนา, สงฺขารโ สฺ. สฺ ปนฺ สงฺขารโ กิณฺหาโน
กิสมฺมโย กิชาติโก กิปกโว? อวิชฺชาสมฺมสฺสเชน ภิกฺขเว เวทยิเตน ผุจฺจสฺส อสฺสทวโต
ปุณฺณชนฺสฺส อปฺปนฺนา ตณฺหา, ตโตโช สฺ สงฺขารโ. อิติ โข ภิกฺขเว สฺปี
สงฺขารโ อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏฺิจฺจสมฺปฺปนฺโน. สวปี ตณฺหา... สวปี เวทนา.. สฺปี
ผสฺโส... สวปี อวิชฺชา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏฺิจฺจสมฺปฺปนฺนา. เอวํ โข ภิกฺขเว ชานโต
เอวํ ปสฺสโต อนนฺตรว อาสวานํ ขโย โหตี.

น เหว โช รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, น รูปนฺตํ อตฺตานํ สมฺนุสฺสติ, อปฺิจ โช
อตฺตนิ รูปํ สมฺนุสฺสติ. ยา โข ปนฺ ตา ภิกฺขเว สมฺนุสฺสนา, สงฺขารโ สฺ. สฺ ปน

๑ อ. เอตฺถนฺตเร โชสทฺโท ทิสฺสติ ๒ ก. น สฺ จ โช

สงฺขารो กีนฺทาโน กิสมฺมโย กิชาติโก กิปปวโ? อวิชฺชาสมฺมสฺสเสน ภิกฺขเว เวทยิเตน
 ผุฏฺจสฺส อสฺสทวโต ปุถุชฺชนสฺส อุปปนฺนา ทณฺหา, ตโตโช โส สงฺขารो. อิติ โช
 ภิกฺขเว โสปี สงฺขารो อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน. สามี ทณฺหา... สามี
 เวทนา... โสปี ผสฺโส... สามี อวิชฺชา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนา. เอวंपิ
 โช ภิกฺขเว ชานโต เอวํ ปสฺสโต อนนฺตฺรา อาสวานํ ขโย โหติ.

น เหว โช รูปํ อตฺตโต สมฺนุปฺสฺสติ, น รูปวนฺตํ อตฺตานํ สมฺนุปฺสฺสติ, น
 อตฺตนิ รูปํ สมฺนุปฺสฺสติ, อปีจ โช รูปสฺมี อตฺตานํ สมฺนุปฺสฺสติ. ยา โช ปนฺ ตา
 ภิกฺขเว สมฺนุปฺสฺสนา, สงฺขารो โส. โส ปนฺ สงฺขารो กีนฺทาโน กิสมฺมโย กิชาติโก
 กิปปวโ? อวิชฺชาสมฺมสฺสเสน ภิกฺขเว เวทยิเตน ผุฏฺจสฺส อสฺสทวโต ปุถุชฺชนสฺส
 อุปปนฺนา ทณฺหา, ตโตโช โส สงฺขารो. อิติ โช ภิกฺขเว โสปี สงฺขารो อนิจฺโจ
 สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน. สามี ทณฺหา... สามี เวทนา... โสปี ผสฺโส... สามี
 อวิชฺชา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนา. เอวंपิ โช ภิกฺขเว ชานโต เอวํ ปสฺสโต
 อนนฺตฺรา อาสวานํ ขโย โหติ.

น เหว โช รูปํ อตฺตโต สมฺนุปฺสฺสติ, น รูปวนฺตํ อตฺตานํ, น อตฺตนิ รูปํ,
 น รูปสฺมี อตฺตานํ สมฺนุปฺสฺสติ, อปีจ โช เวทณํ อตฺตโต สมฺนุปฺสฺสติ, อปีจ โช
 เวทณวนฺตํ อตฺตานํ สมฺนุปฺสฺสติ, อปีจ โช อตฺตนิ เวทณํ สมฺนุปฺสฺสติ, อปีจ โช
 เวทนาย อตฺตานํ สมฺนุปฺสฺสติ. อปีจ โช สมฺมํ อตฺตโต ะเป ะ อปีจ โช สงฺขาร
 อตฺตโต สมฺนุปฺสฺสติ, อปีจ โช สงฺขารวนฺตํ อตฺตานํ สมฺนุปฺสฺสติ, อปีจ โช อตฺตนิ
 สงฺขาร สมฺนุปฺสฺสติ, อปีจ โช สงฺขารสฺ อตฺตานํ สมฺนุปฺสฺสติ. อปีจ โช วิญฺญาณํ
 อตฺตโต สมฺนุปฺสฺสติ, อปีจ โช วิญฺญาณวนฺตํ อตฺตานํ, อปีจ โช อตฺตนิ วิญฺญาณํ,
 อปีจ โช วิญฺญาณสฺมี อตฺตานํ สมฺนุปฺสฺสติ. ยา โช ปนฺ ตา ภิกฺขเว สมฺนุปฺสฺสนา,
 สงฺขารो โส. โส ปนฺ สงฺขารอ กีนฺทาโน ะเป ะ กิปปวโ? อวิชฺชาสมฺมสฺสเสน
 ภิกฺขเว เวทยิเตน ผุฏฺจสฺส อสฺสทวโต ปุถุชฺชนสฺส อุปปนฺนา ทณฺหา, ตโตโช โส
 สงฺขารอ. อิติ โช ภิกฺขเว โสปี สงฺขารอ อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน. สามี
 ทณฺหา... สามี เวทนา... โสปี ผสฺโส... สามี อวิชฺชา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนา.
 เอวंपิ โช ภิกฺขเว ชานโต เอวํ ปสฺสโต อนนฺตฺรา อาสวานํ ขโย โหติ.

น เหว ไช รูป อตฺตโต สมฺนุปฺสฺสฺติ, น เวทณํ... น สญฺญํ... น สงฺขารํ...
 น วิญฺญาณํ อตฺตโต สมฺนุปฺสฺสฺติ, อปฺปํ ไช เอวํทิกฺขจฺจิ โหติ “โส อตฺตา, โส โลโก,
 โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจํ ฐฺวํ สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม”ติ. ยา ไช ปน สภา ภิกฺขเว
 สสฺสทิกฺขจฺจิ, สงฺขารो โส. โส ปน สงฺขารो กีนฺทาโน ๖ เป ๖ เอวํปี้ ไช ภิกฺขเว
 ชานโต เอวํ ปสฺสโต อนนฺตรํ อาสวานํ ขโย โหติ.

น เหว ไช รูป อตฺตโต สมฺนุปฺสฺสฺติ. น เวทณํ... น สญฺญํ... น สงฺขารํ... น
 วิญฺญาณํ อตฺตโต สมฺนุปฺสฺสฺติ, นานี เอวํทิกฺขจฺจิ โหติ “โส อตฺตา, โส โลโก,
 โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจํ ฐฺวํ สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม”ติ, อปฺปํ ไช เอวํทิกฺขจฺจิ
 โหติ “โน จสฺสํ, โน จ เม สฺยา, นานวิสฺสํ,^๑ น เม ภวิสฺสตี”ติ. ยา ไช
 ปน สภา ภิกฺขเว อจฺเจทิกฺขจฺจิ, สงฺขารो โส. โส ปน สงฺขารอ กีนฺทาโน กิสมฺทโย
 กิชาติโก กิปปวอ? อวิชฺชาสมฺมสฺสเสน ภิกฺขเว เวทยิเตน ผุจฺจสฺส อสฺสทวโต ปุถุชฺชนสฺส
 อุปฺปนฺนา ตณฺหา, ทโตโช โส สงฺขารอ. อิติ ไช ภิกฺขเว โสปี สงฺขารอ อนิจฺจํ
 ๖ เป ๖ เอวํปี้ ไช ภิกฺขเว ชานโต เอวํ ปสฺสโต อนนฺตรํ อาสวานํ ขโย โหติ.

• น เหว ไช รูป อตฺตโต สมฺนุปฺสฺสฺติ, น เวทณํ... น สญฺญํ... น สงฺขารํ...
 น วิญฺญาณํ อตฺตโต สมฺนุปฺสฺสฺติ ๖ เป ๖ น วิญฺญาณสฺมี อตฺตานํ^๒ สมฺนุปฺสฺสฺติ,
 นานี เอวํทิกฺขจฺจิ โหติ “โส อตฺตา, โส โลโก, โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจํ ฐฺวํ
 สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม”ติ. นานี เอวํทิกฺขจฺจิ โหติ “โน จสฺสํ, โน จ เม สฺยา,
 นานวิสฺสํ, น เม ภวิสฺสตี”ติ, อปฺปํ ไช กงฺขี โหติ วิจิกฺขจฺจิ อนฺนิจฺจกฺโต สทฺธมฺเม.
 ยา ไช ปน สภา ภิกฺขเว กงฺขิตา วิจิกฺขจิตา อนฺนิจฺจกฺตา สทฺธมฺเม, สงฺขารอ โส.
 โส ปน สงฺขารอ กีนฺทาโน กิสมฺทโย กิชาติโก กิปปวอ? อวิชฺชาสมฺมสฺสเสน
 ภิกฺขเว เวทยิเตน ผุจฺจสฺส อสฺสทวโต ปุถุชฺชนสฺส อุปฺปนฺนา ตณฺหา, ทโตโช โส
 สงฺขารอ. อิติ ไช ภิกฺขเว โสปี สงฺขารอ อนิจฺจํ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุပ္ฺปนโน. สานี ตณฺหา
 อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุပ္ฺปนนา. สานี เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุပ္ฺปนนา.
 โสปี ผสฺโส อนิจฺจํ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุပ္ฺปนโน. สานี อวิชฺชา อนิจฺจา สงฺขตา
 ปฏิจฺจสมุပ္ฺปนนา. เอวํปี้ ไช ภิกฺขเว ชานโต เอวํ ปสฺสโต อนนฺตรํ อาสวานํ ขโย
 โหติติ. นวม.

๑ ก. น ภวิสฺสามิ

๒ จ. ม. อตฺตโต

๑๐. ปุณณมสูตร

[๘๒] เอกัง สมยํ ภควา สวาทุณียํ วิหริติ ปุพฺพพาราเม มิคารมาตฺตปาสาเท มหตา ภิกฺขุสงฺฆเมเน สทฺธิ. เตเน โข ปน สมเยเน ภควา ตทหุโปสเถ ปณฺณเรเส ปณฺณาย ปณฺณมาย รตฺติยา ภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต อชฺโฌกาเส นิสินฺโน โหติ.

อด โข อณฺณตโร ภิกฺขุ อญฺจายาสนา เอกัง อุตฺตราสงฺคํ กิริตฺวา เยเน ภควา เตเนชฺชลิเมปนาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “ปุจฺเจยฺยาหํ ภนฺเต ภควนฺตํ กิณฺจิทเว เทสํ, สเจ เม ภควา โอภาสํ กโรติ ปณฺหุสฺส เวยฺยากรณายา”ติ. เตเนหิ ทฺวํ ภิกฺขุ สเก อาสเน นิสิตฺติวฺวา ปุจฺจ ยทาภฺยงฺกสิติ. “เอวํ ภนฺเต”ติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสฺสวฺวา สเก อาสเน นิสิตฺติวฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “อิมे นฺ โข ภนฺเต ปณฺจปาทานกฺขนฺธา. เสยฺยถิทํ? รูปฺปาทานกฺขนฺโธ เวทณฺูปาทานกฺขนฺโธ สณฺณูปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ วิมฺภวณฺูปาทานกฺขนฺโธ”ติ. อิมे โข ภิกฺขุ ปณฺจปาทานกฺขนฺธา. เสยฺยถิทํ? รูปฺปาทานกฺขนฺโธ ะเปว วิมฺภวณฺูปาทานกฺขนฺโธติ. “สาธุ ภนฺเต”ติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺนโมทิตฺวา ภควนฺตํ อุตฺตริ ปณฺหํ อปฺจจิ:

อิมे โข ปน ภนฺเต ปณฺจปาทานกฺขนฺธา กิณฺจลกาติ? อิมे โข ภิกฺขุ ปณฺจปาทานกฺขนฺธา จณฺทมูลกาติ ะเปว ตณฺเวย^๒ นฺ โข ภนฺเต อฺปาทานํ เต ปณฺจปาทานกฺขนฺธา, อฺทาหุ อณฺณตฺร ปณฺจหิ อฺปาทานกฺขนฺเธหิ อฺปาทานนฺติ? น โข ภิกฺขุ ตณฺเวย อฺปาทานํ เต จ ปณฺจปาทานกฺขนฺธา, นาปี อณฺณตฺร ปณฺจหิ อฺปาทานกฺขนฺเธหิ อฺปาทานํ, อปีจ โย ตตฺถ จณฺทราโค, ตํ ตตฺถ อฺปาทานนฺติ. “สาธุ ภนฺเต”ติ โข โส ภิกฺขุ ะเปว อุตฺตริ ปณฺหํ อปฺจจิ:

สียา ปน ภนฺเต ปณฺจปาทานกฺขนฺเธสฺส จณฺทรากเวมตฺตตฺตาติ? “สียา ภิกฺขุ”ติ ภควา อโวจ, อิท ภิกฺขุ แลฺกจฺจสฺส เอวํ โหติ “เอวํรูปํ สียํ อนาคตมทฺธานํ, เอวํเวทโน สียํ อนาคตมทฺธานํ, เอวํสณฺโฆ สียํ อนาคตมทฺธานํ, เอวํสงฺขาโร สียํ อนาคตมทฺธานํ, เอวํวิมฺภวาโน สียํ อนาคตมทฺธานนฺ”ติ. เอวํ โข ภิกฺขุ สียา ปณฺจปาทานกฺขนฺเธสฺส จณฺทรากเวมตฺตตฺตาติ. “สาธุ ภนฺเต”ติ โข โส ภิกฺขุ ะเปว อุตฺตริ ปณฺหํ อปฺจจิ:

สูตรนฺต. ๕/๑๑ ๑ ก. ปจฺจิ ๒ ก. ตทณฺเวย

กิตฺตาวตฺตา นุ โข ภนฺเต ขนฺธานํ ขนฺธาวิจจณฺหติ? ยงฺกิลฺลิจิ ภิกฺขุ รูปํ
 อตีตํ นาคตปฺปจฺจุปฺปन्नํ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอปาริกํ วา สฺสขมํ วา หีนํ วา
 ปถีตํ วา ยํ ทูเร สณฺฑติเก วา, อयํ วุจฺจติ รูปกฺขนฺโธ. ยา กาจิ เวทนา... ยา
 กาจิ สณฺณว... เย เกจิ สงฺขาร... ยงฺกิลฺลิจิ วิมฺภวณฺํ อตีตํ นาคตปฺปจฺจุปฺปन्नํ อชฺชตฺตํ
 วา พหิทฺธา วา โอปาริกํ วา สฺสขมํ วา หีนํ วา ปถีตํ วา ยํ ทูเร สณฺฑติเก
 วา, อयํ วุจฺจติ วิมฺภวณฺกฺขนฺโธ. เอตฺตาวตฺตา โข ภิกฺขุ ขนฺธานํ ขนฺธาวิจจณฺหติ. “สาธุ
 ภนฺเต”ติ โข โส ภิกฺขุ ะเปฯ อปฺปจฺฉิ:

โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย รูปกฺขนฺธสฺส ปณฺณวปฺนาย? โก เหตุ
 โก ปจฺจโย เวทนาภกฺขนฺธสฺส ปณฺณวปฺนาย? โก เหตุ โก ปจฺจโย สณฺณวภกฺขนฺธสฺส
 ปณฺณวปฺนาย? โก เหตุ โก ปจฺจโย สงฺขารภกฺขนฺธสฺส ปณฺณวปฺนาย? โก เหตุ โก
 ปจฺจโย วิมฺภวณฺกฺขนฺธสฺส ปณฺณวปฺนายาติ? จตฺตาโร โข ภิกฺขุ มหาลูตา เหตุ จตฺตาโร
 มหาลูตา ปจฺจโย รูปกฺขนฺธสฺส ปณฺณวปฺนาย, ผสฺโส เหตุ ผสฺโส ปจฺจโย เวทนาภ-
 กฺขนฺธสฺส ปณฺณวปฺนาย, ผสฺโส เหตุ ผสฺโส ปจฺจโย สณฺณวภกฺขนฺธสฺส ปณฺณวปฺนาย,
 ผสฺโส เหตุ ผสฺโส ปจฺจโย สงฺขารภกฺขนฺธสฺส ปณฺณวปฺนาย, นามรูปํ เหตุ นามรูปํ
 ปจฺจโย วิมฺภวณฺกฺขนฺธสฺส ปณฺณวปฺนายาติ. “สาธุ ภนฺเต”ติ โข โส ภิกฺขุ ะเปฯ อปฺปจฺฉิ:

กถํ นุ โข ภนฺเต สกฺกายทิกฺขุจิ โหตีติ? อิทฺ ภิกฺขุ อสฺสทฺวา ปุณฺณชฺโช อริยานํ
 อทฺธสฺสวํ อริยธมฺมสฺส อโกวิโท อริยธมฺเม อวินีโต สปฺปรีสํ อทฺธสฺสวํ สปฺปรีสธมฺมสฺส
 อโกวิโท สปฺปรีสธมฺเม อวินีโต รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, รูปวณฺตํ วา อตฺตํ,
 อตฺตนิ วา รูปํ, รูปสฺมึ วา อตฺตํ. เวทนํ... สณฺณวํ... สงฺขาร... วิมฺภวณฺํ อตฺตโต
 สมฺนุสฺสติ, วิมฺภวณฺวณฺตํ วา อตฺตํ, อตฺตนิ วา วิมฺภวณฺํ, วิมฺภวณฺสฺมึ วา
 อตฺตํ. เอวํ โข ภิกฺขุ สกฺกายทิกฺขุจิ โหตีติ. “สาธุ ภนฺเต”ติ โข โส ภิกฺขุ ะเปฯ อปฺปจฺฉิ:

กถํ ปน ภนฺเต สกฺกายทิกฺขุจิ น โหตีติ? อิทฺ ภิกฺขุ สฺสทฺวา อริยสวโก อริยานํ
 ทฺธสฺสวํ อริยธมฺมสฺส โกวิโท อริยธมฺเม สฺวินีโต สปฺปรีสํ ทฺธสฺสวํ สปฺปรีสธมฺมสฺส
 โกวิโท สปฺปรีสธมฺเม สฺวินีโต น รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, น รูปวณฺตํ วา อตฺตํ,
 น อตฺตนิ วา รูปํ, น รูปสฺมึ วา อตฺตํ. น เวทนํ... น สณฺณวํ... น สงฺขาร... น
 วิมฺภวณฺํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, น วิมฺภวณฺวณฺตํ วา อตฺตํ, น อตฺตนิ วา วิมฺภวณฺํ, น

วิญญานสฺมี วา อตฺตาทนํ. เอวํ โข ภิกฺขุ สกฺกายทิกฺขุจि น โหตีติ. “สํว ฆนฺเต”ติ โข โส ภิกฺขุ ๖ เปวํ อปฺปจฺฉิ:

โก นุ โข ฆนฺเต รุปสฺส อสฺสาโท? โก อาทินโว? ก็ นิสฺสรณํ? โก เวทนาย... โก สญฺญาย... โก สงฺขารานํ... โก วิญญานสฺส อสฺสาโท? โก อาทินโว? ก็ นิสฺสรณนฺติ? ยํ โข ภิกฺขุ รุปํ ปฏฺิจจ อฺปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ, อยํ รุปสฺส อสฺสาโท. ยํ รุปํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อยํ รุปสฺส อาทินโว. โย รุปสฺมี จฺนฺทราควินโย จฺนฺทราควปฺปาทนํ, อิทํ รุปสฺส นิสฺสรณํ. ยํ เวทนํ ปฏฺิจจ... ยํ สญฺญํ ปฏฺิจจ... เย สงฺขารे ปฏฺิจจ... ยํ วิญญานํ ปฏฺิจจ อฺปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ, อยํ วิญญานสฺส อสฺสาโท. ยํ วิญญานํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อยํ วิญญานสฺส อาทินโว. โย วิญญานสฺมี จฺนฺทราควินโย จฺนฺทราควปฺปาทนํ, อิทํ วิญญานสฺส นิสฺสรณนฺติ. “สํว ฆนฺเต”ติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนฺนโมทิตฺวา ภควนฺตํ อุตฺตรํ ปณฺหํ อปฺปจฺฉิ:

กถํ นุ โข ฆนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อิมสฺสมีถจ สวิญญานเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิमितฺเตสฺส อหฺงการมมฺงการมานานุสฺยา น โหนฺตีติ? ยงฺกิลฺลิจิ ภิกฺขุ รุปํ อตฺตาทนาคตฺตปฺปจฺจปฺปนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สฺขมํ วา หีนํ วา ปณฺหํ วา ยํ ทฺวเร สนฺติเก วา, สพฺพํ รุปํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมี, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภฺยํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติ. ยา กาจิ เวทนา... ยา กาจิ สญฺญา... เย เกจิ สงฺขารานํ... ยงฺกิลฺลิจิ วิญญานํ อตฺตาทนาคตฺตปฺปจฺจปฺปนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สฺขมํ วา หีนํ วา ปณฺหํ วา ยํ ทฺวเร สนฺติเก วา, สพฺพํ วิญญานํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมี, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภฺยํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติ. เอวํ โข ภิกฺขุ ชานโต เอวํ ปสฺสโต อิมสฺสมีถจ สวิญญานเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิमितฺเตสฺส อหฺงการมมฺงการมานานุสฺยา น โหนฺตีติ.

เตน โข ปน สมเยน อณฺเวยตรสฺส ภิกฺขุโน เอวํ เจตโส ปรีวิตฺถโก อุตฺปาที “อิติ กิร โโก รุปํ อนตฺตา. เวทนา... สญฺญา... สงฺขารานํ... วิญญานํ อนตฺตา, อนตฺตกถานิ กมฺมานิ กถมตฺตานํ ผุสฺสิสฺสนฺตี”ติ? อถ โข ภควา ตสฺส ภิกฺขุโน เจตสา เจโตปรีวิตฺถกมฺมญฺญาย ภิกฺขุ อามนฺเตสิ:

จํานํ โข ปเนตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ อิเธกัจโจ โมฆปริโส อวิทฺฐา อวิชฺชาโค
 ฅณฺหาริณฺทเน^๑ เจตสา สยตฺตสํสนํ อติธาวิตพฺพํ มณฺเวยฺย “อิติ กิร โภ รูปํ
 อนตฺตา. เวทนา... สยฺมา... สงฺขาร... วิมฺบวณฺํ อนตฺตา, อนตฺตกตฺตานิ กมฺมานิ
 กถมตฺตานํ ผุสฺสสฺสนฺตี”ติ? ปฏิปุจฺจา วินีตา โข เม ตุมฺเห ภิกฺขเว ตตฺร ตตฺร เทสุ
 ฐมฺเมสุ..

ตํ กิ มณฺณถ ภิกฺขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. เวทนา...
 สยฺมา... สงฺขาร... วิมฺบวณฺํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ,
 ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทุกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ
 นุ ตํ สมฺนุสฺสํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหตุํ ภนฺเต.
 ตสมฺมาทิห ๆ เป ๆ เอวํ ปสฺสํ ๆ เป ๆ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ.

เทว ขนฺธา ตณฺเวย สยํ อธิวํ จ เหตุนา
 สกฺกาเยน ทฺเว วุตฺตา อสฺสาทวิมฺบวณฺเณน จ
 เอเต ทสฺวิธา วุตฺตา โหติ ภิกฺขุ ปุจฺจายาติ.

ทสมฺ.

ขชฺชนียวคฺโค ตติโย.

ตสฺสทฺทานํ

อสฺสาโท เทว สมฺมทฺยา อวทฺเตหิ อปฺเร เทว
 สฺโห ขชฺชนิปีนฺโทลยํ ปาลิเลเยเนน ปุณฺณมาติ.

๔. เถรวคฺค

๑. อานนฺทสฺสุต

[๘๓] สวตฺถนิทานํ. ตตฺร โข อายสฺมา อานนฺโท ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
 “อาวุโส ภิกฺขเว”ติ. “อาวุโส”ติ โข เต ภิกฺขุ อานนฺทสฺส ปจฺจสฺสอสฺ. อายสฺมา อานนฺโท
 เอตทโวจ:

๑. จ. ม. อ. ฅณฺหาริปเตยฺเยน

ปฺนฺโณ นาม อวฺโส อายสฺมา มนฺตานีปฺตโต^๑ อมฺหากํ นวกานํ สทํ พหุปการโ
โหติ, โส อเมห อิมินา โอวาเทน โอวทติ “อุปาทาย อวฺโส อานนฺท อสฺมึติ
โหติ โน อนฺปาทาย. กิณฺจ อุปาทาย อสฺมึติ โหติ โน อนฺปาทาย? อสฺมึติ โหติ
โน อนฺปาทาย. เวทณํ.... สยณํ.... สงฺขาร.... วิญฺญาณํ อุปาทาย อสฺมึติ โหติ โน
อนฺปาทาย.

เสยฺยถาปี อวฺโส อานนฺท อิตฺถิ วา ปุริโส วา ททโร ยฺว มณฺทกขาติโก
อาทาเส วา ปริสฺสฺสฺสฺส ปรีโยทาเต อจฺเญ วา อุกกปตฺเต สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน
อุปาทาย ปสฺเสยฺย โน อนฺปาทาย เอวเมว โข อวฺโส อานนฺท รูปํ อุปาทาย อสฺมึติ
โหติ โน อนฺปาทาย. เวทณํ.... สยณํ.... สงฺขาร.... วิญฺญาณํ อุปาทาย อสฺมึติ โหติ
โน อนฺปาทาย.

ทํ ก็ มณฺดลสิ อวฺโส อานนฺท, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วา ติ? อนิจฺจํ อวฺโส.
เวทนา... สยณ... สงฺขาร... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วา ติ? อนิจฺจํ อวฺโส.
ตสฺมาคิห ๖ เปว เหวํ ปสฺสํ ๖ เปว นวปรี อิตฺตฺตฺตยาติ ปชานาตี ติ. ปฺนฺโณ
นาม อวฺโส อายสฺมา มนฺตานีปฺตโต อมฺหากํ นวกานํ สทํ พหุปการโ โหติ, โส
อเมห อิมินา โอวาเทน โอวทติ, อิทฺถจ ปน เม อายสฺมโต ปฺนฺดสฺส มนฺตานี-
ปฺตตสฺส ฐมฺมเทสนํ สุตฺวา ฐมฺโม อภิสมิโตติ.

๒. ทิสฺสสยัตต

[๘๔] สวาทฺถินิทานํ. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ทิสฺโส ภควโต
ปีตุจฺฉาปฺตโต สมฺพหุลานํ ภิกฺขุณฺ อเวมาโรเจติ “อปี เม อวฺโส มรฺรฺกขาโต วิย
กาโย, ทิสฺสปี เม น ปกฺขายนฺติ, ฐมฺมาปี มํ นปฺปฏิภนฺติ, ถีนมิทฺธจ เม จิตฺตํ
ปรียาทาย ทิฏฺฐติ, อนนฺริโต จ พุรฺหมจฺริยํ จรามิ, โหติ จ เม ฐมฺเมสุ วิจิจฺฉา”ติ.

อด โข สมฺพหุลา ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺปสงฺกมึสุ, อุปสงฺกมิทฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเททฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีสุ. เอกมนฺตํ นิสฺสินฺหา โข เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ
“อายสฺมา ภนฺเต ทิสฺโส ภควโต ปีตุจฺฉาปฺตโต สมฺพหุลานํ ภิกฺขุณฺ อเวมาโรเจติ

“อปี เม อาวุโส มรฺรกขาโต วีย กาโย, ทิสสปี เม น ปกฺขายนฺติ, ธมฺมาปี มํ
นปฺปฏิกฺกนฺติ, ถีนมิตฺถนฺจ เม จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐจฺติ, อนนฺริโต จ พุรฺหมจฺริยํ
จรามิ, โหติ จ เม ธมฺเมสุ วิจิกฺกนฺ”ติ.

อถ โข ภควา อญฺญตฺรํ ภิกฺขุํ อามนฺเตสิ “เอहि ทวํ ภิกฺขุ มม วจเนน ติสฺสํ
ภิกฺขุํ อามนฺเตहि”ติ. เอวํ ภนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสฺสทฺวา เยนายสฺมา ติสฺโส
เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนํ ติสฺสํ เอตทโวจ “สตุถา ทํ อาวุโส ติสฺส
อามนฺเตहि”ติ. “เอวํ อาวุโส”ติ โข อายสฺมา ติสฺโส ทสฺส ภิกฺขุโน ปฏิสฺสทฺวา เยน
ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺทํ นิสฺสีทิ, เอกมณฺทํ
นิสฺสินํ โข อายสฺมนํ ติสฺสํ ภควา เอตทโวจ “สจฺจํ กิร ทวํ ติสฺส สมฺพหุลานํ
ภิกฺขุณํ เอวมาโรเจสิ ‘อปี เม อาวุโส มรฺรกขาโต วีย กาโย’ ะเป” โหติ จ เม
ธมฺเมสุ วิจิกฺกนฺ”ติ เอวํ ภนฺเต. ทํ กิ มนฺยสิ ติสฺส รูปํ อวীตฺราคสฺส^๑ อวীตฺจ-
จนฺทสฺส อวীตฺเปมสฺส อวীตฺปปีสสสฺส อวীตฺปริพาหสฺส อวীตฺตณฺทสฺส ทสฺส รูปสฺส
วิปริณามญฺญถาภาวา อุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
เอวํ ภนฺเต.

สํสาธุ สํสาธุ ติสฺส, เอวํ เหนํ ติสฺส โหติ, ยถา ทํ รูปํ อวীตฺราคสฺส.... สญฺญาย....
สงฺขารสฺส อวীตฺราคสฺส ะเป” เหนํ สงฺขารานํ วิปริณามญฺญถาภาวา อุปฺปชฺชนฺติ
โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส เอวํ ภนฺเต.

สํสาธุ สํสาธุ ติสฺส, เอวํ เหนํ ติสฺส โหติ, ยถา ทํ สงฺขารสฺส อวীตฺราคสฺส....
วิญฺญาเน อวীตฺราคสฺส อวীตฺจจนฺทสฺส อวীตฺเปมสฺส อวীตฺปปีสสสฺส อวীตฺปริพาหสฺส
อวীตฺตณฺทสฺส ทสฺส วิญฺญาณสฺส วิปริณามญฺญถาภาวา อุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทุกฺข-
โทมนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส เอวํ ภนฺเต.

สํสาธุ สํสาธุ ติสฺส, เอวํ เหนํ ติสฺส โหติ, ยถา ทํ วิญฺญาเน อวীตฺราคสฺส ะเป”
ทํ กิ มนฺยสิ ติสฺส รูปํ อวীตฺราคสฺส อวীตฺจจนฺทสฺส อวীตฺเปมสฺส อวীตฺปริพาหสฺส อวীตฺตณฺทสฺส
ทสฺส รูปสฺส วิปริณามญฺญถาภาวา อุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
โน เหนํ ภนฺเต.

สํสาธุ สํสาธุ ติสฺส, เอวํ เหนํ ติสฺส โหติ, ยถา ทํ รูปํ อวীตฺราคสฺส.... เวทนาย....
สญฺญาย... สงฺขารสฺส.... วิญฺญาเน อวীตฺราคสฺส อวীตฺจจนฺทสฺส อวীตฺเปมสฺส อวীตฺปปีสสสฺส

วืตปริพาหสฺส วืตคณฺหสฺส ทสฺส วิญฺเฒาณสฺส วิปริณามณฺณถาภาวอูปปชฺชนติ
โสภปริเทวทุกขโทมนสฺสปายาสาคิ? โน เหนฺ กณฺเฑ.

สวฺธ สวฺธ ทิสฺส, เอวํ เหนฺ ทิสฺส โหติ, ยถา ทํ วิญฺเฒาณํ วืตวาทสฺส.... ทํ กิ
มณฺเฑสฺส ทิสฺส รูปํ นิจํ วา อนิจํ วาติ? อนิจํ กณฺเฑ. เวทนา.... สณฺหา....
สงฺขารว.... วิญฺเฒาณํ นิจํ วา อนิจํ วาติ? อนิจํ กณฺเฑ. ทสฺมาติห ะเปว เอวํ
ปสฺส ะเปว นวปรี อิตถตฺถายาติ ปชานาติ.

เสยฺยถาปี ทิสฺส เทว ปรีสา เอโก ปรีโส อมกฺกสฺสโล เอโก ปรีโส มกฺกสฺสโล,
ทเมณํ โส อมกฺกสฺสโล ปรีโส อมํ มกฺกสฺสโล ปรีโส มกฺกํ ปุจฺเจยฺย. โส เอวํ วทฺเยย
“เอहि โภ ปรีโส อมํ มกฺโค, เทน มหฺตํ กจฺจ, เทน มหฺตํ กณฺทวาทกฺขิสฺสสิ
เทวธาปโต. ทตฺถ วามํ มณฺจิจิตฺวา ทกฺขิณํ กณฺเฑ, เทน มหฺตํ กจฺจ, เทน มหฺตํ
กจฺจ, เทน มหฺตํ กณฺทวาทกฺขิสฺสสิ ทิพฺพํ วณฺสณฺทํ, เทน มหฺตํ กจฺจ, เทน
มหฺตํ กณฺทวาทกฺขิสฺสสิ มหนฺตํ นินฺนํ ปลลลํ, เทน มหฺตํ กจฺจ, เทน มหฺตํ
กณฺทวาทกฺขิสฺสสิ โสพฺภํ ปปาตํ, เทน มหฺตํ กจฺจ, เทน มหฺตํ กณฺทวาทกฺขิสฺสสิ
สโม ภุมฺมิภาโก รณฺณิเยนฺ”ติ.

อุปมา โข มยฺยํ ทิสฺส กถา อตฺถสฺส วิญฺเฒาปนาย. อมํ เจเวตถ อตฺถโธ: “ปรีโส
อมกฺกสฺสโล”ติ โข ทิสฺส ปุณฺณชฺชนสฺสเสทํ อธิวณฺ. “ปรีโส มกฺกสฺสโล”ติ โข ทิสฺส
ตถากถสฺสเสทํ อธิวณฺ อรหโต สมนฺมาสมพฺพุทฺธสฺส. “เทวธาปโต”ติ โข ทิสฺส วิจิจฺจนาเยทํ
อธิวณฺ. “วาโม มกฺโค”ติ โข ทิสฺส อฏฺฐจฺจกิกสฺสเสทํ มิจฺจามกฺกสฺส อธิวณฺ. เสยฺยถิทํ?
มิจฺจาทิกฺกยิยา ะเปว มิจฺจาสมาธิสฺส. “ทกฺขิณมกฺโค”ติ โข ทิสฺส อริยสฺสเสทํ อฏฺฐจฺจกิกสฺส
มกฺกสฺส อธิวณฺ. เสยฺยถิทํ? สมนฺมาทิกฺกยิยา ะเปว สมนฺมาสมาธิสฺส. “ทิพฺพวณฺสณฺโท”ติ
โข ทิสฺส อวิชฺชาเยทํ อธิวณฺ. “มหนฺตํ นินฺนํ ปลลลนฺ”ติ โข ทิสฺส กามานเมทํ อธิวณฺ.
“โสพฺภปปาโต”ติ โข ทิสฺส โกรธปายาสสฺสเสทํ อธิวณฺ. “สโม ภุมฺมิภาโก รณฺณิโย”ติ
โข ทิสฺส นิพฺพานสฺสเสทํ อธิวณฺ. อภิรม ทิสฺส, อภิรม ทิสฺส, อหโมวาทเนน อหมนฺนํกฺกเนน
อหมนฺนสฺสานิยาติ.

อิทมวโจ ภควา. อตฺถมโน อายสฺมา ทิสฺโส ภควโต ภาสิทํ อภินนฺทิติ. ทฺติยํ.

๓. ยมกสุต

[๘๕] เอกํ สมยํ อายสฺมา สวรีปฺพุทฺธอ สวาทฺธิยํ วิหริติ เชทวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส
อาราเม. เทน โข ปน สมเยน ยมกสฺส นาม ภิกฺขุโน เอวรูปํ ปาปกํ ทิกฺกจิทํ

อุปฺปนฺนํ โหติ “ตถาหํ ภควตา ฐมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, ยถา ชีณาสโว ภิกฺขุ กายสฺส เกหา อฺจุฉิขฺชติ วินสฺสติ, น โหติ ปรมฺมรณํ”ติ.

อสุโสสุํ โข สมฺพหฺลลา ภิกฺขุ “ยมกสฺส กิร นวม ภิกฺขุโน เอวรूपํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตํ อุปฺปนฺนํ โหติ ‘ตถาหํ ภควตา ฐมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, ยถา ชีณาสโว ภิกฺขุ กายสฺส เกหา อฺจุฉิขฺชติ วินสฺสติ, น โหติ ปรมฺมรณํ’ติ. อถ โข เต ภิกฺขุ เยนายสฺมา ยมโก เทนฺอุปสงฺกมฺมึสฺส, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมา ยมเกน สทฺธิสมฺโมทิสฺส, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิสฺส เอกมฺนตํ นิสฺสินฺนา โข เต ภิกฺขุ อายสฺมฺนตํ ยมกํ เอตทวโจ:

สจฺจํ กิร เต อาวุโส ยมก เอวรूपํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตํ อุปฺปนฺนํ “ตถาหํ ภควตา ฐมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, ยถา ชีณาสโว ภิกฺขุ กายสฺส เกหา อฺจุฉิขฺชติ วินสฺสติ, น โหติ ปรมฺมรณํ”ติ. เอวํ ชฺวาทํ อาวุโส ภควตา ฐมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, ยถา ชีณาสโว ภิกฺขุ กายสฺส เกหา อฺจุฉิขฺชติ วินสฺสติ, น โหติ ปรมฺมรณํติ.

มา อาวุโส ยมก เอวํ อวจ, มา ภควนฺตํ อพฺภากิจฺชิ, น หิ สารุ ภควโต อพฺภากฺขานํ,^๑ น หิ ภควา เอวํ วเทยฺย “ชีณาสโว ภิกฺขุ กายสฺส เกหา อฺจุฉิขฺชติ วินสฺสติ, น โหติ ปรมฺมรณํ”ติ. เอวํปิ โข อายสฺมา ยมโก เตหิ ภิกฺขุหิ วุจฺจมาโน ตเถว ตํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตํ ฅามสา ปรามาสา อภินิวิสฺส วหฺรติ “ตถาหํ ภควตา ฐมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, ยถา ชีณาสโว ภิกฺขุ กายสฺส เกหา อฺจุฉิขฺชติ วินสฺสติ, น โหติ ปรมฺมรณํ”ติ.

ยโต โข เต ภิกฺขุ นาสกฺขีสุ อายสฺมฺนตํ ยมกํ เอตสฺมา ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตํ วิเวเจตุ. อถ โข เต ภิกฺขุ อญฺญาสาสนา เยนายสฺมา สารีปฺตฺโต เทนฺอุปสงฺกมฺมึสฺส, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมฺนตํ สารีปฺตฺตํ เอตทวโจ “ยมกสฺส นวม อาวุโส สารีปฺตฺตํ ภิกฺขุโน เอวรूपํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตํ อุปฺปนฺนํ ‘ตถาหํ ภควตา ฐมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ, ยถา ชีณาสโว ภิกฺขุ กายสฺส เกหา อฺจุฉิขฺชติ วินสฺสติ, น โหติ ปรมฺมรณํ’ติ, สาธายสฺมา สารีปฺตฺโต เยน ยมโก ภิกฺขุ เทนฺอุปสงฺกมฺมึ อนุกมฺปํ อุปาทาย”ติ. อธิวาสสิ โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต ตณฺหิภาเวน. อถ โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต สายณฺนสมํ ปฏิสลฺลانا

ปฏิสฺสธฺยานา วุฏฺฐิตฺเต ยေနายสฺมา ยมโก เทนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมา ยมเกน
สทฺธี สมฺโมทิตฺวา เปว อายสฺมา ยมกํ เอตทวโจ:

“สจฺจํ กิร เต อาวุโส ยมก เฮอร์รูปํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ อุปฺปนฺนํ ตถาหํ ภควตา
ธมฺมํ เทสิทํ อาชานามิ, ยถา ชีณาสโว ภิกฺขุ กายสฺส เกทา อจฺฉิขฺชติ วินสฺสติ, น
โหติ ปรมฺมรณํ”ติ. เอวํ ชฺวาทํ อาวุโส ภควตา ธมฺมํ เทสิทํ อาชานามิ, ยถา
ชีณาสโว ภิกฺขุ กายสฺส เกทา อจฺฉิขฺชติ วินสฺสติ, น โหติ ปรมฺมรณํติ.

ทํ กิ มณฺณสิ อาวุโส ยมก, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ อาวุโส
เปว เวทนา.... สยฺยา.... สงฺขาร.... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ
อาวุโส. ทสฺมาทิตฺวา เปว เอวํ ปสฺสํ เปว นวปฺรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาติ.

ทํ กิ มณฺณสิ อาวุโส ยมก, รูปํ “ตถาคโต”ติ สมฺนุสฺสสฺสีติ? โน เหนํ อาวุโส.
เวทนํ “ตถาคโต”ติ สมฺนุสฺสสฺสีติ? โน เหนํ อาวุโส. สยฺยา.... สงฺขาร.... วิญฺญาณํ
“ตถาคโต”ติ สมฺนุสฺสสฺสีติ? โน เหนํ อาวุโส.

ทํ กิ มณฺณสิ อาวุโส ยมก, รูปสฺมี “ตถาคโต”ติ สมฺนุสฺสสฺสีติ? โน เหนํ อาวุโส.
อณฺณตฺตฺร รูปา “ตถาคโต”ติ สมฺนุสฺสสฺสีติ? โน เหนํ อาวุโส. เวทนาย เปว อณฺณตฺตฺร
เวทนาย เปว สยฺยา.... อณฺณตฺตฺร สยฺยา.... สงฺขาร.... อณฺณตฺตฺร สงฺขาร....
วิญฺญาณสฺมี “ตถาคโต”ติ สมฺนุสฺสสฺสีติ? โน เหนํ อาวุโส. อณฺณตฺตฺร วิญฺญาณา
“ตถาคโต”ติ สมฺนุสฺสสฺสีติ? โน เหนํ อาวุโส.

ทํ กิ มณฺณสิ อาวุโส ยมก, รูป.... เวทน.... สยฺยา.... สงฺขาร.... วิญฺญาณํ
“ตถาคโต”ติ สมฺนุสฺสสฺสีติ? โน เหนํ อาวุโส.

ทํ กิ มณฺณสิ อาวุโส ยมก, อญฺ โส อรูปี.... อเวทโน.... อสยฺยา.... อสงฺขาร....
อวิญฺญาณํ “ตถาคโต”ติ สมฺนุสฺสสฺสีติ? โน เหนํ อาวุโส. เอตฺถ จ เต อาวุโส ยมก
ทิฏฺฐเจว ธมฺเม สจฺจโต ตถโต ตถาคโต อนุปฺพลพฺภิกฺขมาโน กถลฺลํ นฺ เต ทํ เวยฺยาकरणํ
“ตถาหํ ภควตา ธมฺมํ เทสิทํ อาชานามิ, ยถา ชีณาสโว ภิกฺขุ กายสฺส เกทา อจฺฉิขฺชติ
วินสฺสติ, น โหติ ปรมฺมรณํ”ติ. อหุ โห เม ทํ อาวุโส สารีปฺตฺตสฺส ปุพฺเพ อวิทฺตฺสโน
ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ, อิทฺถจ ปน เม อายสฺมา สารีปฺตฺตสฺส ธมฺมเทสนํ สุตฺวา ตณฺเฑว
ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ปหีนํ, ธมฺโม จ เม อภิสฺมิโตติ.

สเจ ทํ อวฺโส ยมก เหวํ ปุจฺเจยฺย “โย โส อวฺโส ยมก ภิกฺขุ อรหํ ชีณาสโว,
โส กายสฺส เกทา ปรมมรณา กิ โหติ”ติ, เหวํ ปุจฺโจ ทวํ อวฺโส ยมก กิณฺติ
พฺยากรเยยฺยาสีติ? สเจ มํ อวฺโส เหวํ ปุจฺเจยฺย “โย โส อวฺโส ยมก ภิกฺขุ อรหํ
ชีณาสโว, โส กายสฺส เกทา ปรมมรณา กิ โหติ”ติ, เหวํ ปุจฺโจ อหมาวฺโส เหวํ
พฺยากรเยยฺย “รูปํ โข อวฺโส อนิจฺจํ, ยทนิจฺจํ ทํ ทุกฺขํ, ยํ ทุกฺขํ ทํ นิรุทฺธํ,
ตทตฺถ”^๑ คตํ. เวทนา.... สมฺมา.... สงฺขาร.... วิญฺญาณํ อนิจฺจํ, ยทนิจฺจํ ทํ ทุกฺขํ,
ยํ ทุกฺขํ ทํ นิรุทฺธํ, ตทตฺถ คตฺถ”ติ. เหวํ ปุจฺโจ อหํ อวฺโส เหวํ พฺยากรเยยฺยนิติ.

สํธํ สํธํ อวฺโส ยมก, เทนหาวฺโส ยมก อฺปมนฺเต กริสฺสามิ เอตสฺสเสว อตฺถสฺส
ภิกฺขุโยโส มตฺตํ ตาย ฌานาย. เสยฺยถาปี อวฺโส ยมก คหปติ วา คหปติปฺตฺโต วา
อทฺโธ มหทฺธโน มหาโกโก, โส จ อารกฺขสมฺปนฺโน. ตสฺส โกจิ เทว ปฺริโส
อฺปฺปชฺชเยยฺย อนตฺถกาโม อหิตกาโม อโยคกฺเขมกาโม ชีวิตา วโรเปตฺถกาโม. ตสฺส
เอวมสฺส “อํ โข คหปติ วา คหปติปฺตฺโต วา อทฺโธ มหทฺธโน มหาโกโก, โส
จ อารกฺขสมฺปนฺโน, น หาย”^๒ สฺกโร ปสฺสยฺห ชีวิตา วโรเปตฺ. ยนฺนุนาหํ อณฺปะชฺช
ชีวิตา วโรเปยฺยนิ”ติ. โส ทํ คหปติ วา คหปติปฺตฺโต วา อฺปฺสํกมิตฺวา เหวํ วเทยฺย
“อฺปฺปจฺเจยฺยนิทํ ฆนฺเต”ติ. ตเมนํ โส คหปติ วา คหปติปฺตฺโต วา อฺปฺปจฺจาเปยฺย.
โส อฺปฺปจฺเจยฺย ปุพฺพพฺภุจายี ปจฺจณานิปาตี กิการปฺภิสฺสาวิ มนาปจาร์ ปิยวาที, ตสฺส
โส คหปติ วา คหปติปฺตฺโต วา มิตฺตโตปี นํ ทเหยย,“^๓ สฺหชฺชโตปี นํ ทเหยย,
ตสฺมิณฺจ วิสฺสาสํ อปฺปชฺชเยยฺย. ยทา โข อวฺโส ตสฺส ปฺริสฺสสฺส เอวมสฺส “สํวิสฺสญฺโง
โฆ มฺยาอํ คหปติ วา คหปติปฺตฺโต วา”ติ. อถ นํ รโหคํ วิทิตฺวา ติณฺเฬน
สฺตฺถณ ชีวิตา วโรเปยฺย.

ทํ กิ มณฺณสิ อวฺโส ยมก, ยทาหิ โส ปฺริโส อมํ คหปติ วา คหปติปฺตฺโต
วา อฺปฺสํกมิตฺวา เอวมาห “อฺปฺปจฺเจยฺยนิทํ ฆนฺเต”ติ. ตทาปี โส วรโกว, วรกณฺจ
ปนฺ สนฺตํ น อณฺณาสิ วรโก “เม”ติ. ยทาปี โส อฺปฺปจฺจหติ^๔ ปุพฺพพฺภุจายี ปจฺจณานิปาตี
กิการปฺภิสฺสาวิ มนาปจาร์ ปิยวาที, ตทาปี โส วรโกว, วรกณฺจ ปนฺ สนฺตํ น อณฺณาสิ
วรโก “เม”ติ. ยทาปี นํ รโหคํ วิทิตฺวา ติณฺเฬน สฺตฺถณ ชีวิตา วโรเปติ, ตทาปี

๑ อ. ทมคฺคกตํ

๒ จ.ม.อ. นํ

๓ จ. สทฺทเหยยฺย เอวมฺปฺริปี

๔ ก. อฺปฺปจฺจาทิ

โส วรโกว, วรกณจ ปน สนฺตํ น อยฺมาสิ วรโก “เม”ติ ? เอวมาวุโสติ. เอวเมว
โฆ อาวุโส อสฺสทวา ปุณฺณชโน อริยานํ อทสฺสาวิ อริยธมฺมสฺส อโกวิโท อริยธมฺเม
อวิเนโต, สปปริสํ อทสฺสาวิ สปปริสธมฺมสฺส อโกวิโท สปปริสธมฺเม อวิเนโต รูปํ
อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, รูปวณฺตํ วา อตฺตํ, อตฺตนิ วา รูปํ, รูปสฺมึ วา อตฺตํ.
เวทํ.... สยฺม....สงฺขาเร.... วิญฺญาณํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ ฯ เปฯ วิญฺญาณสฺมึ วา
อตฺตํ.

โส อนิจฺจํ รูปํ “อนิจฺจํ รูปนฺ”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. อนิจฺจํ เวทํ “อนิจฺจา
เวทนา”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. อนิจฺจํ สยฺม “อนิจฺจา สยฺมา”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ.
อนิจฺเจ สงฺขาเร “อนิจฺจา สงฺขารา”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. อนิจฺจํ วิญฺญาณํ “อนิจฺจํ
วิญฺญาณนฺ”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ.

ทกฺขํ รูปํ “ทกฺขํ รูปนฺ”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. ทกฺขํ เวทํ.... ทกฺขํ สยฺม....
ทกฺขเ สงฺขาเร.... ทกฺขํ วิญฺญาณํ “ทกฺขํ วิญฺญาณนฺ”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ.

อนตฺตํ รูปํ “อนตฺตา รูปนฺ”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. อนตฺตํ เวทํ.... อนตฺตํ
สยฺม.... อนตฺเต สงฺขาเร.... อนตฺตํ วิญฺญาณํ “อนตฺตา วิญฺญาณนฺ”ติ ยถาภูตํ
นปฺปชานาติ.

สงฺขตํ รูปํ “สงฺขตํ รูปนฺ”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. สงฺขตํ เวทํ.... สงฺขตํ สยฺม....
สงฺขเต สงฺขาเร.... สงฺขตํ วิญฺญาณํ “สงฺขตํ วิญฺญาณนฺ”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ.

วรกํ รูปํ “วรกํ รูปนฺ”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. วรกํ เวทํ.... วรกํ
สยฺม.... วรเก สงฺขาเร.... วรกํ วิญฺญาณํ “วรกํ วิญฺญาณนฺ”ติ ยถาภูตํ
นปฺปชานาติ.

โส รูปํ อูเปติ อูปาทียติ อริยฺจาติ “อตฺตา เม”ติ. เวทํ.... สยฺม.... สงฺขาเร....
วิญฺญาณํ อูเปติ อูปาทียติ อริยฺจาติ “อตฺตา เม”ติ. ทสฺสิเม ปณฺจูปาทานกฺขนฺธา อูเปตา
อูปาทินฺนา ทิฆรตฺตํ อหิตาย ทกฺขาย สยฺมตฺตนิ.

สฺสทวา จ โฆ อาวุโส อริยสวโก อริยานํ ทสฺสาวิ อริยธมฺมสฺส อโกวิโท อริยธมฺเม
สฺวินิโต ฯ เปฯ สปปริสธมฺเม สฺวินิโต น รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, น รูปวณฺตํ
วา อตฺตํ, น อตฺตนิ วา รูปํ, น รูปสฺมึ วา อตฺตํ. น เวทํ.... น สยฺม.... น

สงฺขารเ.... น วิญฺเฒาณํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, น วิญฺเฒาณนฺตํ วา อตฺตานํ, น
อตฺตนิ วา วิญฺเฒาณํ, น วิญฺเฒาณสฺมึ วา อตฺตานํ.

โส อนิจฺจํ รูปํ “อนิจฺจํ รูปนฺ”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ. อนิจฺจํ เวทนํ.... อนิจฺจํ
สณฺณํ.... อนิจฺเจ สงฺขารเ.... อนิจฺจํ วิญฺเฒาณํ “อนิจฺจํ วิญฺเฒาณนฺ”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ.

ทกฺขํ รูปํ “ทกฺขํ รูปนฺ”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ. ทกฺขํ เวทนํ.... ทกฺখে สงฺขารเ....
ทกฺขํ วิญฺเฒาณํ “ทกฺขํ วิญฺเฒาณนฺ”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ.

อนตฺตํ รูปํ “อนตฺตา รูปนฺ”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ. อนตฺตํ เวทนํ.... อนตฺตํ สณฺณํ....
อนตฺเต สงฺขารเ.... อนตฺตํ วิญฺเฒาณํ “อนตฺตา วิญฺเฒาณนฺ”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ.

สงฺขตํ รูปํ “สงฺขตํ รูปนฺ”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ. สงฺขตํ เวทนํ.... สงฺขตํ สณฺณํ....
สงฺขเต สงฺขารเ.... สงฺขตํ วิญฺเฒาณํ “สงฺขตํ วิญฺเฒาณนฺ”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ.

วรฺกํ รูปํ “วรฺกํ รูปนฺ”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ. วรฺกํ เวทนํ.... วรฺกํ สณฺณํ.... วรฺเก
สงฺขารเ “วรฺกา สงฺขารเ”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ. วรฺกํ วิญฺเฒาณํ “วรฺกํ วิญฺเฒาณนฺ”ติ
ยถาภูตํ ปชานาติ.

โส รูปํ น อุเปติ น อุปาทยติ น อธิจฺจจฺาติ “อตฺตา เม”ติ. เวทนํ.... สณฺณํ....
สงฺขารเ.... วิญฺเฒาณํ น อุเปติ น อุปาทยติ น อธิจฺจจฺาติ “อตฺตา เม”ติ. ทสฺสิเม
ปณฺจูปาทานกฺขนฺธา อนฺเนตา อนฺปาทินฺนา ทิฆรตฺตํ หิตาย สุขาย สํวตฺตณฺตํ.
เอวเมตฺติ อวฺโส สารีปฺกฺตํ โหติ, เยสํ อายสฺมนฺตานํ ทาทิสฺสา สพฺรหฺมจาริโน
อนฺกมฺปกา อตฺตกาโม อิวาทกา อนฺสาสกา. อิทฺถจฺ ปนฺ เม อายสฺมโต สารีปฺกฺตสฺส
ธมฺมเทสนํ สุตฺวา อนฺปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺตุนฺติ. ตติยํ

๔. อนฺรธาสุตฺต

[๔๖] เอกํ สมฺมํ ภควา เวสาลิยํ วิหริติ มหาวเน กุฎฺฐการสาลาเย. เทน โข
ปนฺ สมเยน อายสฺมา อนฺราโร ภควโต อวิหฺเร อรณฺณกุกฺกิกายํ วิหริติ. อถ โข
สมฺพหฺลา-อณฺณตฺติกฺติยา ปรีพฺพาชกา เยนายสฺมา อนฺราโร เทนฺปสงฺกมฺมึสฺส, อุปสงฺกมิตฺวา
อายสฺมา อนฺราเรน สทฺธิํ สมฺโมทิสฺส, สมฺโมทณฺิยํ กถํ สารณฺิยํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนฺตํ

นิสัสสุ, เอกมนุทํ นิสินฺหา โข เต อณฺณตฺตติยา ปริพฺพาชกา อายสฺมนํทํ อนนารํ
เอตทวโจ “โย โส อาวุโส อนนารํ ตถาคโต อุตฺตมปริโส ปรมปริโส ปรมปตฺติปตฺโต
ทํ ตถาคโต อิมํสุ จตฺตสุ จาเนสุ ปณฺณายมาโน ปณฺณเปติ” โหติ ตถาคโต
ปรมมรณาติ วา, ‘น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วา, ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต
ปรมมรณาติ วา, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วา”ติ.

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อนนารโห เต อณฺณตฺตติเย ปริพฺพาชเก เอตทวโจ “โย
โส อาวุโส ตถาคโต อุตฺตมปริโส ปรมปริโส ปรมปตฺติปตฺโต ทํ ตถาคโต อณฺณตฺต
อิมํสุ จตฺตสุ จาเนสุ ปณฺณายมาโน ปณฺณเปติ” โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วา,
‘น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วา, ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ
วา, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วา”ติ. เอวํ วุตฺเต เต อณฺณตฺตติยา
ปริพฺพาชกา อายสฺมนํทํ อนนารํ เอตทวโจ “โส จายํ ภิกฺขุ นโว ภวิสฺสติ อจฺริปพฺพชิตฺ,
เถโร วา ปน พาลโ อพฺยตฺโต”ติ. อถ โข อณฺณตฺตติยา ปริพฺพาชกา อายสฺมนํทํ
อนนารํ นววาเทน จ พาลวาเทน จ อปฺสาเทตฺวา อญฺญาสาสนา ปกฺกมิตฺ.

อถ โข อายสฺมา อนนารสฺส อจฺริปกกนฺเตสุ เตสุ อณฺณตฺตติเยสุ ปริพฺพาชเกสุ
เอตทวโจ “สเจ โข มํ เต อณฺณตฺตติยา ปริพฺพาชกา อุตฺตริ ปณฺหํ ปุจฺเจยฺย,
กถํ พยากรมาโน น ชฺวาทํ เตสํ อณฺณตฺตติยานํ ปริพฺพาชกานํ วุตฺตวาที เจว ภควโต
อสฺสํ, น จ ภควนํทํ อญฺเฐน อพฺภาจิกฺเขยฺย, รมฺมสฺส จานฺธมฺมํ พยากรเมยฺย, น
จ โกจิ สหรมฺมิโก วาทานฺปาโต^๒ คารยฺหํ จานํ อากฺขเจยฺยา”ติ.

อถ โข อายสฺมา อนนารโห เยน ภควา เตนุสสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ะเปะ
เอกมนุทํ นิสินฺหา โข อายสฺมา อนนารโห ภควนํทํ เอตทวโจ “อิธาทํ ภนฺเต ภควโต
อวิหฺนุเร อรณฺณกฺกุทายํ วิหฺรามี. อถ โข ภนฺเต สมฺพหฺลสา อณฺณตฺตติยา ปริพฺพาชกา
เยนาทํ เตนุสสงฺกมิตฺ ะเปะ มํ เอตทวโจ “โย โส อาวุโส อนนารํ ตถาคโต
อุตฺตมปริโส ปรมปริโส ปรมปตฺติปตฺโต, ทํ ตถาคโต อิมํสุ จตฺตสุ จาเนสุ ปณฺณายมาโน
ปณฺณเปติ” โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วา, ‘น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วา,
‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วา, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรมมรณาติ วา”ติ.

๑ ก.ฉ.ม.อ. ปณฺณายเปติ

๒ ฉ.ม. วาทานฺวาโต

เอวํ วุตฺตทาหิ ภนฺเต เต อณฺณตฺตติเย ปริพฺพาชเก เอตทโวจํ ‘โย โส อาวุโส
 ทถาคโต อุตฺตมปริโส ปรมปริโส ปรมปตฺติปตฺโต, ตํ ทถาคโต อณฺณตฺตริ อิมหิ
 จตฺตฺติ จาเนหิ ปณฺณายมาโน ปณฺณเปติ ‘โหติ ทถาคโต ปรมมรณา’ติ วา ๖ เปฯ
 ‘เนว โหติ น โหติ ทถาคโต ปรมมรณา’ติ วา’ติ. เอวํ วุตฺเต ภนฺเต เต อณฺณตฺตติยา
 ปริพฺพาชกา มํ เอตทโวจํ ‘โส จายํ ภิกฺขุ นโว ภวิสสฺสติ อจิริปพฺพชิตฺ, เตโร วา
 ปน พาลो อพฺยตฺตติ. อถ โข มํ ภนฺเต เต อณฺณตฺตติยา ปริพฺพาชกา นววาเทน
 จ พาลวาเทน จ อปสฺสาทฺตวา อฏฺฐายาสนา ปกฺกมฺสฺ.

ตสฺส มยฺหิ ภนฺเต อจิริปกฺกนฺเตสฺ เตสฺ อณฺณตฺตติเยสฺ ปริพฺพาชเกสฺ เอตทโหสิ
 ‘สเจ โข มํ เต อณฺณตฺตติยา ปริพฺพาชกา อุตฺตริ ปณฺหํ ปุจฺเจยฺย, กถํ พฺยากรมาโน น
 ขวฺหาหิ เตสํ อณฺณตฺตติยานํ ปริพฺพาชกานํ วุตฺตวาหิ เจว ภควโต อสฺส, น จ ภควนฺตํ
 อฏฺฐเตน อพฺภากิเจยฺย, ธมฺมสฺส จานฺธมฺมํ พฺยากรเจยฺย, น จ โกจิ สหฺธมฺมิโก วาทานฺตฺโต
 การยฺหิ จานํ อากฺขเจยฺยา’ติ.

ตํ กิ มณฺณสิ อนุรธา, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ,
 ทฺกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กถํ
 น ตํ สมฺนปฺสฺสตีติ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหตํ ภนฺเต.
 เวทนา.... สณฺณ.... สงฺขาร.... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต
 ๖ เปฯ ตสฺมาตีห ๖ เปฯ เอวํ ปสฺส ๖ เปฯ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาติ.

ตํ กิ มณฺณสิ อนุรธา รูปํ “ตถาคโต”ติ สมฺนปฺสฺสตีติ? โน เหตํ ภนฺเต. เวทนา....
 สณฺณ.... สงฺขาร.... วิญฺญาณํ “ตถาคโต”ติ สมฺนปฺสฺสตีติ? โน เหตํ ภนฺเต.

ตํ กิ มณฺณสิ อนุรธา, รูปสฺมี “ตถาคโต”ติ สมฺนปฺสฺสตีติ? โน เหตํ ภนฺเต.
 อณฺณตฺตริ รูปา “ตถาคโต”ติ สมฺนปฺสฺสตีติ? โน เหตํ ภนฺเต. เวทนาย ๖ เปฯ อณฺณตฺตริ
 เวทนาย ๖ เปฯ สณฺณ.... สงฺขาร.... อณฺณตฺตริ สงฺขาร.... วิญฺญาณสฺมี.... อณฺณตฺตริ
 วิญฺญาณา “ตถาคโต”ติ สมฺนปฺสฺสตีติ? โน เหตํ ภนฺเต.

ตํ กิ มณฺณสิ อนุรธา, รูป.... เวทนา.... สณฺณ.... สงฺขาร.... วิญฺญาณํ
 “ตถาคโต”ติ สมฺนปฺสฺสตีติ? โน เหตํ ภนฺเต.

ตํ กิ มณฺณสิ อนุรธา, อยํ โส อรูปี.... อเวทโน.... อสณฺณ.... อสงฺขาร....
 อวิญฺญาโน “ตถาคโต”ติ สมฺนปฺสฺสตีติ? โน เหตํ ภนฺเต.

เอตฺถ จ เต อนุรธา ทิฏฺฐาเจว ธมฺเม สจฺจโต ตถโต^๑ ตถาคโต อนุปฺปฬภิกฺขมาโน
 กลลฺลํ น เต ตํ เวยฺยาकरणํ “โย โส อาวุโส ตถาคโต อุตฺตมปริโส ปรมปริโส
 ปรมปคฺคิปปคฺคโต, ตํ ตถาคโต อญฺญตร อิมเหจิ จตุหิ จาเนหิ ปญฺญาปยมาโน ปญฺญเปติ
 ‘โหติ ตถาคโต ปรมมรณา’ติ วา, ‘น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา’ติ วา, ‘โหติ จ
 น จ โหติ ตถาคโต ปรมมรณา’ติ วา, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา’ติ
 วา”ติ? โน เหนํ ภนฺเต.

สาธุ สาธุ อนุรธา, ปุพฺเพ จาหํ อนุรธา เอตฺรหิ จ ทุกฺขญฺเจว ปญฺญเปมิ,
 ทุกฺขสฺส จ นิโรธนฺติ. จตฺตมฺ.

๕. วกฺกิสฺสุตต

[๘๗] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเเท วิหริติ เวฬุวนเณ กลนฺตทกนิวาเป. เตน ไซ
 ปน สมเยน อายสฺมา วกฺกสิ กุมฺภการนิเวสเณ วิหริติ อาพาธโก ทุกฺขิโต พาฬุหคฺคิลาโน.
 อถ ไซ อายสฺมา วกฺกสิ อุกฺกุจาเก อามนฺเตสิ “เอถ ตุมฺเห อาวุโส เยน ภควา
 เตนฺปสงฺกมถ, อฺปสงฺกมิตฺวา มม วาเนน ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทถ ‘วกฺกสิ
 ภนฺเต ภิกฺขุ อาพาธโก ทุกฺขิโต พาฬุหคฺคิลาโน, โส ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทตี’ติ,
 เอวญฺจ วเทถ ‘สาธุ กิร ภนฺเต ภควา येन วกฺกสิ ภิกฺขุ เตนฺปสงฺกมตุ อนฺนํมปํ
 อฺปาทายา’ติ. “เอวมาวุโส”ติ ไซ เต ภิกฺขุ อายสฺมโต วกฺกิสฺสุตฺต ปฏิสฺสุตฺตา येन ภควา
 เตนฺปสงฺกมิตฺส, อฺปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิสฺส, เอกมฺนตํ นิสฺสินฺหา
 ไซ เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจํ “วกฺกสิ ภนฺเต ภิกฺขุ อาพาธโก ทุกฺขิโต พาฬุหคฺคิลาโน,
 โส ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทติ, เอวญฺจ ปน วเทติ ‘สาธุ กิร ภนฺเต ภควา
 येन วกฺกสิ ภิกฺขุ เตนฺปสงฺกมตุ อนฺนํมปํ อฺปาทายา’ติ. อธิวเสสิ ภควา
 คุณฺหิภาเวน.

อถ ไซ ภควา นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย เยนายสฺมา วกฺกสิ เตนฺปสงฺกมิ.
 อทฺทสา ไซ อายสฺมา วกฺกสิ ภควนฺตํ ทูรโตว อาคจฺจนฺตํ, ทิสฺวาน มญฺจเก สมโรสิ.^๒
 อถ ไซ ภควา อายสฺมนฺตํ วกฺกสิ เอตทโวจ “อลํ วกฺกสิ มา ตวํ มญฺจเก สมโรสิ,
 สนฺติมานิ อาสนานิ ปญฺญตฺตานิ, ตตฺถาหํ นิสฺสีทิสฺสามิ”ติ. นิสฺสีทิ ภควา ปญฺญตฺเต

๑. จ.ม. เถโต

๒. ก. สมญฺโงปี, ส. สมญฺโงสิ

อาสเน, นิสชช ไช ภควา อายสมฺมุตฺตํ วกฺกลี เอตทโวจ “กจฺจิ เต วกฺกลี ชมนฺนํ,
 กจฺจิ ยาปนฺนํ, กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมฺมํ น โน อภิกฺกมฺมํ, ปฏิกฺกมฺมํ
 ปณฺณายติ โน อภิกฺกมฺมํ”ติ? น เม ภนฺเต ชมนฺนํ, น ยาปนฺนํ, พาพฺพา เม
 ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมฺมํ น ปฏิกฺกมฺมํ, อภิกฺกมฺมํ ปณฺณายติ โน ปฏิกฺกมฺมํ.
 กจฺจิ เต วกฺกลี น กิณฺจ กุกฺกจฺจํ น โกจิ วิปฺปฏิสาโรติ? ตถสมฺ เม ภนฺเต อนปฺปโก
 กุกฺกจฺจํ, อนปฺปโก วิปฺปฏิสาโรติ. กจฺจิ ปนฺ ตํ วกฺกลี อตฺตา สีสโต น อุปวทิตฺติ?
 น ไช มํ ภนฺเต อตฺตา สีสโต อุปวทิตฺติ. โน เจ กิร ตํ วกฺกลี อตฺตา สีสโต
 อุปวทิตฺติ, อถ กิณฺจ” เจ กุกฺกจฺจํ, โก จ วิปฺปฏิสาโรติ? จิรปฏิภาหํ ภนฺเต ภควนฺตํ
 ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺกามา, นตฺถิ จ เม กายสฺมึ ทาวติกา พลมตฺตา, ยาวตาทิ”^๒
 ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปสงฺกเมยฺยมนฺติ.

อถ วกฺกลี, กิ เต อิมินา ปุติกาเยน ทิฏฺฐเจน, โย ไช วกฺกลี ฐมฺมํ ปสฺสตี,
 โส มํ ปสฺสตี. โย มํ ปสฺสตี, โส ฐมฺมํ ปสฺสตี. ฐมฺมํ หิ วกฺกลี ปสฺสนฺโต มํ ปสฺสตี,
 มํ ปสฺสนฺโต ฐมฺมํ ปสฺสตี.

ตํ กิ มณฺณสิ วกฺกลี, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนนิจฺจํ,
 ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทุกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ
 นุ ตํ สมฺมปสฺสตี? “เอตํ มม, เอโสหสฺมึ, เอโส เม อตฺตา”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต.
 เวทนา.... สญฺญา.... สงฺขาร.... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต
 ะเปว เอโส เม อตฺตาติ. โน เหนฺตํ ภนฺเต. ตสฺมาตฺถิ ะเปว เอวํ ปสฺสํ ะเปว
 นาปรํ อิตฺถตฺถายาติ ปชานาตีติ.

อถ ไช ภควา อายสมฺมุตฺตํ วกฺกลี อิมินา โอวาเทน โอวทิตฺวา อญฺจายาสนา
 เยน คิซฺฌกฺกุญฺเฏ ปพฺพโต เทน ปกฺกามิ. อถ ไช อายสฺมา วกฺกลี อจิรปฺกนฺตสฺส
 ภควโต อุปฺปจฺจาเก อามนฺเตสิ “เอถ มํ อาวุโส มณฺจกํ อาโรเปตฺวา เยน อิสฺสิคิลิปฺสฺสํ
 กาศสิลา เทนฺอุปสงฺกมถ ‘กถํ หิ นาม มาทิสฺส อนฺตรมเร กาลํ กตฺถพฺพํ มณฺเวยฺยา”ติ.
 “เอวมาวุโส”ติ ไช เต ภิกฺขุ อายสฺมาโต วกฺกลีสฺส ปฏิสฺสุตฺวา อายสมฺมุตฺตํ วกฺกลี มณฺจกํ
 อาโรเปตฺวา เยน อิสฺสิคิลิปฺสฺสํ กาศสิลา เทนฺอุปสงฺกมิตฺส. อถ ไช ภควา ทณฺจ รตฺถํ
 ทณฺจ ทิวาวเสสํ คิซฺฌกฺกุญฺเฏ ปพฺพเต วิหาสิ. อถ ไช เทว เทวตาโย อภิกฺกนฺตาย

รตติยา อภิกษุภนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ คิञฺชณฺณํ โอบาสฺสทฺวา เยน ภควา เทนฺปสฺสณฺมึสฺ
 ๖ เปว เอกมนฺตํ อฏฺฐจฺสํ, เอกมนฺตํ จิตฺตา โข เอกา เทวตา ภควนฺตํ เอตทวโจ
 “วฏฺถลลิตฺติ ภนฺเต ภิกฺขุ วิโมกฺขาย เจเตตี”ติ. อปฺรา เทวตา ภควนฺตํ เอตทวโจ “โส
 หิ นฺน ภนฺเต สุวิมฺตฺโต วิมฺจุจิสฺสตี”ติ. อิทมวโจ ทา เทวตาโย, อิทํ วฏฺฐา ภควนฺตํ
 อภิวาเททฺวา ปทกฺขิณํ กทฺวา ตตฺถวณฺตรรายีสุ.

อด โข ภควา ตสฺสธา รตติยา อจฺจุเณน ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “เอตฺตํ เมว ภิกฺขเว
 เยน วฏฺถลลิตฺติ ภิกฺขุ เทนฺปสฺสณฺมึสฺ, อุปสฺสณฺมิตฺวา วฏฺถลลิตฺติ ภิกฺขุ เอวํ วเทถ:

สุณฺหาสุ ทวํ วฏฺถลลิตฺติ ภควโต วณฺโณ ทวึนฺนณฺจ เทวตานํ, อิมํ อวฺสุสํ รตฺตี
 เทว เทวตาโย อภิกษุภนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ คิञฺชณฺณํ โอบาสฺสทฺวา
 เยน ภควา เทนฺปสฺสณฺมึสฺ, อุปสฺสณฺมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเททฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐจฺสํ,
 เอกมนฺตํ จิตฺตา โข อวฺสุสํ เอกา เทวตา ภควนฺตํ เอตทวโจ “วฏฺถลลิตฺติ ภนฺเต ภิกฺขุ
 วิโมกฺขาย เจเตตี”ติ. อปฺรา เทวตา ภควนฺตํ เอตทวโจ “โส หิ นฺน ภนฺเต
 สุวิมฺตฺโต วิมฺจุจิสฺสตี”ติ. ภควา จ ทํ อวฺสุสํ วฏฺถลลิตฺติ เอวมาห “มา ภายี วฏฺถลลิตฺติ,
 มา ภายี วฏฺถลลิตฺติ, อปฺปาปนฺเต มรณํ ภวิสฺสตี, อปฺปิกกา กาลกิริยา”ติ. “เอวํ ภนฺเต”ติ
 โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปฏฺฐิสฺสทฺวา เยนายสฺมา วฏฺถลลิตฺติ เทนฺปสฺสณฺมึสฺ, อุปสฺสณฺมิตฺวา
 อายสฺมนฺตํ วฏฺถลลิตฺติ เอตทวโจ “สุณฺหาสุ วฏฺถลลิตฺติ ภควโต วณฺโณ ทวึนฺนณฺจ เทวตานํ”ติ.

อด โข อายสฺมา วฏฺถลลิตฺติ อุปฺปจฺจาเก อามนฺเตสิ “เอตฺตํ มํ อวฺสุสํ มณฺจกา
 โอโรเปถ ‘กถํ หิ นาม มาทิสํ อจฺจุเณน อาสเน นิสิตฺติว ตสฺส ภควโต สาสเน
 สิตพฺพํ มณฺเฑยฺยา”ติ. “เอวมาสุ”ติ โข เต ภิกฺขุ อายสฺมโต วฏฺถลลิตฺติ ปฏฺฐิสฺสทฺวา
 อายสฺมนฺตํ วฏฺถลลิตฺติ มณฺจกา โอโรเปสุ. อิมํ อวฺสุสํ รตฺตี เทว เทวตาโย อภิกษุภนฺตวณฺ
 รตติยา ๖ เปว เอกมนฺตํ อฏฺฐจฺสํ, เอกมนฺตํ จิตฺตา โข อวฺสุสํ เอกา เทวตา ภควนฺตํ
 เอตทวโจ “วฏฺถลลิตฺติ ภนฺเต ภิกฺขุ วิโมกฺขาย เจเตตี”ติ. อปฺรา เทวตา ภควนฺตํ เอตทวโจ
 “โส หิ นฺน ภนฺเต สุวิมฺตฺโต วิมฺจุจิสฺสตี”ติ. ภควา จ ทํ อวฺสุสํ วฏฺถลลิตฺติ
 เอวมาห “มา ภายี วฏฺถลลิตฺติ, มา ภายี วฏฺถลลิตฺติ, อปฺปาปนฺเต มรณํ ภวิสฺสตี, อปฺปิกกา
 กาลกิริยา”ติ. เตนหาสุ มม วณฺเนน ภควโต ปาเท สิริสา วณฺถ “วฏฺถลลิตฺติ ภนฺเต
 ภิกฺขุ อาพาธโก ทกฺขิโต พาพฺพคิลาน, โส ภควโต ปาเท สิริสา วณฺถ”ติ, เอวมาห

วเทถ “รูปํ อนิจฺจํ, ทาหํ ภนฺเต น กงฺขามิ, ยถา นิจฺจํ ตํ ทุกฺขนฺติ น วิจิกิञฺฉามิ, ยถา นิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, นตฺถิ เม ตตฺถ จฺนฺโต วา ราโค วา เปมํ วาติ น วิจิกิञฺฉามิ. เวทนา อนิจฺจา, ทาหํ ภนฺเต น กงฺขามิ, ยถา นิจฺจํ ตํ ทุกฺขนฺติ น วิจิกิञฺฉามิ, ยถา นิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, นตฺถิ เม ตตฺถ จฺนฺโต วา ราโค วา เปมํ วาติ น วิจิกิञฺฉามิ. สยฺยมา อนิจฺจา, ทาหํ ภนฺเต น กงฺขามิ, ยถา นิจฺจํ ตํ ทุกฺขนฺติ น วิจิกิञฺฉามิ, ยถา นิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, นตฺถิ เม ตตฺถ จฺนฺโต วา ราโค วา เปมํ วาติ น วิจิกิञฺฉามิ. สขฺขารา อนิจฺจา, ทาหํ ภนฺเต น กงฺขามิ, ยถา นิจฺจํ ตํ ทุกฺขนฺติ น วิจิกิञฺฉามิ, ยถา นิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, นตฺถิ เม ตตฺถ จฺนฺโต วา ราโค วา เปมํ วาติ น วิจิกิञฺฉามิ, วิญฺญาณํ อนิจฺจํ, ทาหํ ภนฺเต น กงฺขามิ, ยถา นิจฺจํ ตํ ทุกฺขนฺติ น วิจิกิञฺฉามิ, ยถา นิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, นตฺถิ เม ตตฺถ จฺนฺโต วา ราโค วา เปมํ วาติ น วิจิกิञฺฉามิ”ติ. “เอวมาวุโส”ติ. โข เต ภิกฺขุ อายสฺมุโต วกฺกตฺสสฺส ปฏิสสฺสวฺวา ปกฺกมึสฺส. อถ โข อายสฺมา วกฺกตฺส อจิรปฺกนฺเตสฺส เตสฺส ภิกฺขุสฺส สตฺถํ อาหเรสิ.

อถ โข เต ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมึสฺส, อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีสฺส, เอกมนฺตํ นิสฺสินฺหา โข เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ “วกฺกตฺส ภนฺเต ภิกฺขุ อาพาธิโก ทุกฺขชิตฺวา พาฬฺหคฺคิลาโน, โส ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทติ, เอวญฺจ วเทติ ‘รูปํ อนิจฺจํ, ทาหํ ภนฺเต น กงฺขามิ, ยถา นิจฺจํ ตํ ทุกฺขนฺติ น วิจิกิञฺฉามิ, ยถา นิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, นตฺถิ เม ตตฺถ จฺนฺโต วา ราโค วา เปมํ วาติ น วิจิกิञฺฉามิ. เวทนา.... สยฺยมา.... สขฺขารา.... วิญฺญาณํ อนิจฺจํ, ทาหํ ภนฺเต น กงฺขามิ, ยถา นิจฺจํ ตํ ทุกฺขนฺติ น วิจิกิञฺฉามิ, ยถา นิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, นตฺถิ เม ตตฺถ จฺนฺโต วา ราโค วา เปมํ วาติ น วิจิกิञฺฉามิ”ติ.

อถ โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “อายาเม ภิกฺขเว เยน อัสสิคฺคิปลสฺสํ กภาพฺสสิลา เตนฺอุปสงฺกมิตฺสสาม, ยตฺถ วกฺกตฺสสิลา กุลปฺตฺเตน สตฺถํ อาหริตฺวา”ติ. “เอวํ ภนฺเต”ติ. โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสึสฺส. อถ โข ภควา สมฺพหฺเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ เยน อัสสิคฺคิปลสฺสํ กภาพฺสสิลา เตนฺอุปสงฺกมิ. อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ วกฺกตฺสํ ทูรโตว มญฺจเก วิวตฺตทุกฺขนฺธํ เสमानํ.

เตน โข ปน สมเยน ฐมยิตตํ ติมิรายิตตํ อจฺจนเตว ปุริมทิสํ, อจฺจนติ ปจฺจิมทิสํ, อจฺจนติ อุตฺตรทิสํ, อจฺจนติ ทกฺขิณทิสํ, อจฺจนติ อุตฺถํ ทิสํ, อจฺจนติ อโธทิสํ, อจฺจนติ อนฺุทิสํ. อถ โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “ปสฺสเถ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว เอตํ ฐมยิตตํ ติมิรายิตตํ อจฺจนเตว ปุริมทิสํ ะเปะ ะ อจฺจนติ อนฺุทิสนฺ”ติ. เอวํ ภนฺเต. เอโส โข ภิกฺขเว มาโร ปาปึมา วกฺกิลิสฺส กุลปฺตตฺส วิญฺญาณํ สมเนวฺสติ “กตฺถ วกฺกิลิสฺส กุลปฺตตฺส วิญฺญาณํ ปฏิจฺฉิตนฺ”ติ, อปฺปฏิจฺฉิตน จ ภิกฺขเว วิญฺญาณน วกฺกิลิ กุลปฺตโต ปรีนิพฺพุตติ. ปณฺณม.

๖. อสสขิสังยุต

[๘๘] เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุวนเ กถนุทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อสฺสขิ กสฺสปการามเ วิหริติ อาพาธโก ทกฺขิโต พาฬุทฺธิลาโน. อถ โข อายสฺมา อสฺสขิ อํปฺภจาเก อามนฺเตสิ “เอถ ตุมฺเห อาวุโส เยน ภควา เทนฺุสสงฺกมถ, อํปฺสงฺกมิตฺวา มม วจเนน ภควโต ปาเท สีรสา วนฺทถ ‘อสฺสขิ ภนฺเต ภิกฺขุ อาพาธโก ทกฺขิโต พาฬุทฺธิลาโน, โส ภควโต ปาเท สีรสา วนฺทตี’ ติ, เอวญจ วเทถ ‘สาธุ กิร ภนฺเต ภควา येन อสฺสขิ ภิกฺขุ เทนฺุสสงฺกมตฺถ อนฺุทมํปํ อํปาทายา”ติ. “เอวมาวุโส”ติ โข เต ภิกฺขุ อายสฺมโต อสฺสขิสฺส ปฏิสฺสทฺวา येन ภควา เทนฺุสสงฺกมิตฺถ, อํปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทฺส, เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺนา โข เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจํ “อสฺสขิ ภนฺเต ภิกฺขุ อาพาธโก ทกฺขิโต พาฬุทฺธิลาโน, โส ภควโต ปาเท สีรสา วนฺทตี”ติ, เอวญจ วเทถ “สาธุ กิร ภนฺเต ภควา येन อสฺสขิ ภิกฺขุ เทนฺุสสงฺกมตฺถ อนฺุทมํปํ อํปาทายา”ติ. อธิวาสสิ ภควา ตณฺุทธีภาเวन.

อถ โข ภควา สายนฺุทสมยํ ปฏิสฺสทฺธานา วุฏฺฐิตอ येनายนฺุทสฺมา อสฺสขิ เทนฺุสสงฺกมิ. อทฺทสา โข อายสฺมา อสฺสขิ ภควนฺตํ ทูรโตว อากจฺจนฺตํ, ทิสฺวาน มญฺจเก สมโรสติ. อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ^๑ อสฺสขี เอตทโวจ “อลํ อสฺสขิ มา ทวํ มญฺจเก สมโรสติ, สนฺติมานิ อาสนานิ ปณฺณตฺตานิ, ตตฺถาหํ นิสฺสีทฺสสามิ”ติ. นิสฺสีทิ ภควา ปณฺณตฺเต อาสเน, นิสฺซชฺช โข ภควา อายสฺมนฺตํ อสฺสขี เอตทโวจ “กจฺจิ เต อสฺสขิ ขมนฺนํ, กจฺจิ ยถาปณฺนํ ะเปะ ะ ปฏิกฺกโมสถานํ ปณฺณายติ โน อภิกฺกโม”ติ?

๑ ม. ส. อ. สมณเนตติ

๒ อ. ม. อายสฺมโต อสฺสขิสฺส

น เม ภนฺเต ขมนิย์ ๖เป ๖ อภิกฺกโมสนํ ปณฺณายติ โน ปฏิกฺกโมติ. กจฺจิ
เต อสฺสชฺช น กิณฺจ กุกฺกจฺจ น โกจิ วิปฺปฏฺฐาโรติ? ตถฺห เม ภนฺเต อนปฺปกํ
กุกฺกจฺจ อนปฺปโก วิปฺปฏฺฐาโรติ. กจฺจิ ปน ตํ อสฺสชฺช อตฺตา สีสโต น อุปวทฺตีติ?
น โข มํ ภนฺเต อตฺตา สีสโต อุปวทฺตีติ. โน เจ กิร ตํ อสฺสชฺช อตฺตา สีสโต
อุปวทฺติ, อถ กิณฺจ เต กุกฺกจฺจ โก จ วิปฺปฏฺฐาโรติ? ปุพฺเพ ขฺวาทํ ภนฺเต เกลณฺณ^๑
ปสฺสสมฺเภตฺวา ปสฺสสมฺเภตฺวา กายสงฺขารเ วฬรามี, โสทํ สมาริ น ปฏฺฐิลภามิ. ตสฺส
มยฺหํ ภนฺเต ตํ สมาริ อปฺปฏฺฐิลภโต เอวํ โหติ “โน จสฺสทํ ปริหายามิ”ติ. เย
เต อสฺสชฺช สมณพฺรหฺมณา สมาริสารกา สมาริสามณฺณา, เทสนฺตํ สมาริ อปฺปฏฺฐิลภตํ
เอวํ โหติ “โน จสฺส มยฺ ปริหายามิ”ติ.

ตํ กิ มณฺณสิ อสฺสชฺช รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖เป ๖
วิณฺณณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ตสฺมาติห ๖เป ๖ เอวํ ปสฺส
๖เป ๖ นาวปํ อิตฺตตฺตยาติ ปชานาติ. โส สฺขณฺเจ เวทณํ เวทยติ,^๒ สว “อนิจฺจา”ติ
ปชานาติ, อนนฺชฺฌเณสฺสตาติ ปชานาติ, อนนฺนิทฺตนาติ. ทฺกฺขณฺเจ เวทณํ เวทยติ, สว
“อนิจฺจา”ติ ปชานาติ, “อนนฺชฺฌเณสฺสตา”ติ ปชานาติ, “อนนฺนิทฺตนา”ติ ปชานาติ.
อทุกฺขมสฺสขณฺเจ เวทณํ เวทยติ, สว “อนิจฺจา”ติ ๖เป ๖ “อนนฺนิทฺตนา”ติ ปชานาติ.
โส สฺขณฺเจ เวทณํ เวทยติ, วิสณฺณตฺโต นํ เวทยติ, ทฺกฺขณฺเจ เวทณํ เวทยติ,
วิสณฺณตฺโต นํ เวทยติ. อทุกฺขมสฺสขณฺเจ เวทณํ เวทยติ, วิสณฺณตฺโต นํ เวทยติ. โส
กายปริยฺนตฺติกมฺเจ เวทณํ เวทยมาโน “กายปริยฺนตฺติกํ เวทณํ เวทยามิ”ติ ปชานาติ,
ชีวิทปริยฺนตฺติกมฺเจ เวทณํ เวทยมาโน “ชีวิทปริยฺนตฺติกํ เวทณํ เวทยามิ”ติ ปชานาติ,
“กายสฺส เกทา อุทฺธํ ชีวิทปริยาทานา อิวส สพฺพเวทยิตานิ อนนฺนิทฺตนา นิทฺตีภวิสฺสนฺติ”ติ
ปชานาติ.

เสยฺยถาปี อสฺสชฺช เทลณฺจ ปฏฺฐิจ วจฺฉณฺจ ปฏฺฐิจ เทลปฺปทีโป ฌายเยย, ตสฺสเสว
เทลสฺส จ วจฺฉญา จ ปริยาทานา อนาหาโร นิพฺพาเยย. เอวเมว โข อสฺสชฺช ภิกฺขุ
กายปริยฺนตฺติกํ เวทณํ เวทยมาโน “กายปริยฺนตฺติกํ เวทณํ เวทยามิ”ติ ปชานาติ,
ชีวิทปริยฺนตฺติกํ เวทณํ เวทยมาโน “ชีวิทปริยฺนตฺติกํ เวทณํ เวทยามิ”ติ ปชานาติ, “กายสฺส
เกทา อุทฺธํ ชีวิทปริยาทานา อิวส สพฺพเวทยิตานิ อนนฺนิทฺตนา นิทฺตีภวิสฺสนฺติ”ติ
ปชานาติ. จญฺจ.

๑ อ. เกลณฺณ

๒ ส. อ. เวทยติ

๗. เขมกสฺสทฺต

[๘๔] เอกํ สมยํ สมพฺพลา เถรา ภิกฺขุ โกสมฺพิยํ วิหรนฺติ โฆสิตารามे. เทน โข ปน สมเยน อายสฺมา เขมโก พทริการามे วิหรติ อาพาธโก ทุกฺขิโต พาฬุหคฺคิลาโน. อถ โข เถรา ภิกฺขุ สายณฺหสมยํ ปฏิสฺสจฺจนา วุฏฺฐิตา อายสฺมนฺตํ ทาสกํ อามนฺเตสฺสุ “เอहि ทวํ อวฺสุโส ทาสก เยน เขมโก ภิกฺขุ เทนุปสงฺกม, อุปสงฺกमितฺวา เขมกํ ภิกฺขุํ เอวํ วเทหิ เถรา ตํ อวฺสุโส เขมก เอวมาหฺสฺสุ ‘กจฺจิ เต อวฺสุโส ขมนฺนํ, กจฺจิ ยาปนํ, กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกกมฺมตฺติ โน อภิกกมฺมตฺติ, ปฏิกกมฺไมสฺสานํ ปญฺญาตฺติ โน อภิกกมฺไม”ติ. “เอวมาวฺสุโส”ติ โข อายสฺมา ทาสโก เถรานํ ภิกฺขุนํ ปฏิสฺสจฺจนา เยนายสฺมา เขมโก เทนุปสงฺกม, อุปสงฺกमितฺวา อายสฺมนฺตํ เขมกํ เอตทวโจ “เถรา ตํ อวฺสุโส เขมก เอวมาหฺสฺสุ ‘กจฺจิ เต อวฺสุโส ขมนฺนํ, กจฺจิ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกกมฺมตฺติ โน อภิกกมฺมตฺติ, ปฏิกกมฺไมสฺสานํ ปญฺญาตฺติ โน อภิกกมฺไม”ติ. น เม อวฺสุโส ขมนฺนํ, น ยาปนํ, พาฬุหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกกมฺมตฺติ โน ปฏิกกมฺมตฺติ, อภิกกมฺไมสฺสานํ ปญฺญาตฺติ โน ปฏิกกมฺไมติ.

อถ โข อายสฺมา ทาสโก เยน เถรา ภิกฺขุ เทนุปสงฺกม, อุปสงฺกमितฺวา เถเร ภิกฺขุ เอตทวโจ “เขมโก อวฺสุโส ภิกฺขุ เอวมาห ‘น เม อวฺสุโส ขมนฺนํ, น ยาปนํ, พาฬุหา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกกมฺมตฺติ โน ปฏิกกมฺมตฺติ, อภิกกมฺไมสฺสานํ ปญฺญาตฺติ โน ปฏิกกมฺไม”ติ. เอहि ทวํ อวฺสุโส ทาสก เยน เขมโก ภิกฺขุ เทนุปสงฺกม, อุปสงฺกमितฺวา เขมกํ ภิกฺขุํ เอวํ วเทหิ “เถรา ตํ อวฺสุโส เขมก เอวมาหฺสฺสุ ‘ปญฺจิเม อวฺสุโส อุปาทานกฺขนฺธา วุตฺตา ภควตา. เสยฺยถิทํ: รูปฺปาทานกฺขนฺธโร เวทณฺูปาทานกฺขนฺธโร สลฺลยฺอุปาทานกฺขนฺธโร สงฺขารูปาทานกฺขนฺธโร วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺธโร. อิมสฺสุ อายสฺมา เขมโก ปญฺจสฺสุ อุปาทานกฺขนฺธเรสฺสุ กิณฺจิ อตฺตํ” วา อตฺตานิยํ วา สมนุปสฺสตี”ติ.

“เอวมาวฺสุโส”ติ โข อายสฺมา ทาสโก เถรานํ ภิกฺขุนํ ปฏิสฺสจฺจนา เยนายสฺมา เขมโก เทนุปสงฺกม ๖ เปว เถรา ตํ อวฺสุโส เขมก เอวมาหฺสฺสุ “ปญฺจิเม อวฺสุโส อุปาทานกฺขนฺธา วุตฺตา ภควตา. เสยฺยถิทํ: รูปฺปาทานกฺขนฺธโร ๖ เปว วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺธโร, อิมสฺสุ อายสฺมา เขมโก ปญฺจสฺสุ อุปาทานกฺขนฺธเรสฺสุ กิณฺจิ อตฺตํ วา อตฺตานิยํ วา สมนุปสฺสตี”ติ ปญฺจิเม อวฺสุโส อุปาทานกฺขนฺธา วุตฺตา ภควตา. เสยฺยถิทํ:

รูปาทานกฺขนฺโร ๖เป ๖ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโร, อิมสฺส ชฺวาทํ อวฺโส ปณฺจสฺส
อุปาทานกฺขนฺเรสฺส น กิณฺจิ อตฺถํ วา อตฺถนินฺยํ วา สมนฺนปฺสฺสามิ”ติ.

อถ โข อายสฺมา ทาสโก เยน เถรา ภิกฺขุ เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา เถเร
ภิกฺขุ เอตทโวจ “เชมโก อวฺโส ภิกฺขุ เหวมาห ‘ปณฺจิเม อวฺโส อุปาทานกฺขนฺธา
วุตฺตา ภควตา. เสยฺยถิํ: รูปาทานกฺขนฺโร ๖เป ๖ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโร, อิมสฺส
ชฺวาทํ อวฺโส ปณฺจสฺส อุปาทานกฺขนฺเรสฺส น กิณฺจิ อตฺถํ วา อตฺถนินฺยํ วา สมนฺนปฺสฺสามิ”ติ.
เอहि ตฺวํ อวฺโส ทาสก เยน เชมโก ภิกฺขุ เทนฺปสงฺกม, อุปสงฺกมิตฺวา เชมกํ ภิกฺขุ
เอวํ วเทหิ “เถรา ตํ อวฺโส เชมก เหวมาหฺส ‘ปณฺจิเม อวฺโส อุปาทานกฺขนฺธา
วุตฺตา ภควตา. เสยฺยถิํ: รูปาทานกฺขนฺโร ๖เป ๖ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโร, โน
เจ กิรายสฺมา เชมโก อิมสฺส ปณฺจสฺส อุปาทานกฺขนฺเรสฺส กิณฺจิ อตฺถํ วา อตฺถนินฺยํ
วา สมนฺนปฺสฺสติ, เทนฺหายสฺมา เชมโก อรหํ ชีณาสโว”ติ.

“เอวมาวฺโส”ติ โข อายสฺมา ทาสโก เถรานํ ภิกฺขุณํ ปฏฺฐิสฺสตุวา เยนายสฺมา เชมโก
๖เป ๖ เถรา ตํ อวฺโส เชมก เหวมาหฺส “ปณฺจิเม อวฺโส อุปาทานกฺขนฺธา วุตฺตา ภควตา.
เสยฺยถิํ: รูปาทานกฺขนฺโร ๖เป ๖ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโร, โน เจ กิรายสฺมา เชมโก
อิมสฺส ปณฺจสฺส อุปาทานกฺขนฺเรสฺส กิณฺจิ อตฺถํ วา อตฺถนินฺยํ วา สมนฺนปฺสฺสติ, เทนฺหายสฺมา
เชมโก อรหํ ชีณาสโว”ติ. ปณฺจิเม อวฺโส อุปาทานกฺขนฺธา วุตฺตา ภควตา.
เสยฺยถิํ: รูปาทานกฺขนฺโร ๖เป ๖ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโร. อิมสฺส ชฺวาทํ อวฺโส
ปณฺจสฺส อุปาทานกฺขนฺเรสฺส น กิณฺจิ อตฺถํ วา อตฺถนินฺยํ วา สมนฺนปฺสฺสามิ, น จมฺหิ อรหํ
ชีณาสโว, อปฺปจ เม อวฺโส ปณฺจสฺส อุปาทานกฺขนฺเรสฺส “อสฺมี”ติ อธิคฺตํ, “อฺยมฺหมสฺมี”ติ
น จ สมนฺนปฺสฺสามิ”ติ.

อถ โข อายสฺมา ทาสโก เยน เถรา ภิกฺขุ เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา เถเร
ภิกฺขุ เอตทโวจ: เชมโก อวฺโส ภิกฺขุ เหวมาห “ปณฺจิเม อวฺโส อุปาทานกฺขนฺธา
วุตฺตา ภควตา. เสยฺยถิํ: รูปาทานกฺขนฺโร ๖เป ๖ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโร อิมสฺส
ชฺวาทํ อวฺโส ปณฺจสฺส อุปาทานกฺขนฺเรสฺส น กิณฺจิ อตฺถํ วา อตฺถนินฺยํ วา สมนฺนปฺสฺสามิ,
น จมฺหิ อรหํ ชีณาสโว, อปฺปจ เม อวฺโส ปณฺจสฺส อุปาทานกฺขนฺเรสฺส “อสฺมี”ติ อธิคฺตํ,
‘อฺยมฺหมสฺมี’ติ น จ สมนฺนปฺสฺสามิ”ติ.

เอหิ ทวํ อวฺโส ทาสก เยน เขมโก ภิกฺขุ เทนฺปสงฺกม, อุปสงฺกมิทฺวา เขมกํ
ภิกฺขุํ เอวํ วเทหิ: เถรา ทํ อวฺโส เขมก เหวมาหฺสํ “ยเมทํ อวฺโส เขมก ‘อสมฺมิตฺติ
วเทส, กิเมทํ ‘อสมฺมิตฺติ วเทส, รูปํ ‘อสมฺมิตฺติ วเทส, อณฺณตฺร รุปา ‘อสมฺมิตฺติ วเทส.
เวทนํ... สณฺณ...สงฺขาร... วิญฺญาณํ ‘อสมฺมิตฺติ วเทส, อณฺณตฺร วิญฺญาณา ‘อสมฺมิตฺติ
วเทส. ยเมทํ อวฺโส เขมก ‘อสมฺมิตฺติ วเทส, กิเมทํ ‘อสมฺมิตฺติ วเทส”ติ.

“เอวมาวฺโส”ติ โข อายสฺมา ทาสโก เถรานํ ภิกฺขุนํ ปฏิสสฺสทฺวา เยนายสฺมา เขมโก
เทนฺปสงฺกม, อุปสงฺกมิทฺวา อายสฺมนทํ เขมกํ เอตทโวจ: เถรา ทํ อวฺโส เขมก
เอวมาหฺสํ “ยเมทํ อวฺโส เขมก ‘อสมฺมิตฺติ วเทส, กิเมทํ ‘อสมฺมิตฺติ วเทส, รูปํ ‘อสมฺมิตฺติ
วเทส, อณฺณตฺร รุปา ‘อสมฺมิตฺติ วเทส. เวทนํ... สณฺณ... สงฺขาร... วิญฺญาณํ ‘อสมฺมิตฺติ
วเทส, อณฺณตฺร วิญฺญาณา ‘อสมฺมิตฺติ วเทส. ยเมทํ อวฺโส เขมก ‘อสมฺมิตฺติ วเทส,
กิเมทํ ‘อสมฺมิตฺติ วเทส”ติ. อลํ อวฺโส ทาสก ก็ อิมาย สนฺธาวนิกาย, อาหารวฺโส
ทณฺทํ, อหเมว เยน เถรา ภิกฺขุ เทนฺปสงฺกมิตฺตสํมิตฺติ.

อต โข อายสฺมา เขมโก ทณฺทโมลฺลพฺภ เยน เถรา ภิกฺขุ เทนฺปสงฺกม อุปสง-
กมิทฺวา เถเรหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ สมฺโมท, สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมนฺทํ
นิตฺติ, เอกมนฺทํ นิตฺตํ โข อายสฺมนทํ เขมกํ เถรา ภิกฺขุ เอตทโวจํ “ยเมทํ อวฺโส
เขมก ‘อสมฺมิตฺติ วเทส, กิเมทํ ‘อสมฺมิตฺติ วเทส, รูปํ ‘อสมฺมิตฺติ วเทส. อณฺณตฺร รุปา
‘อสมฺมิตฺติ วเทส. เวทนํ... สณฺณ... สงฺขาร... วิญฺญาณํ ‘อสมฺมิตฺติ วเทส, อณฺณตฺร
วิญฺญาณา ‘อสมฺมิตฺติ วเทส. ยเมทํ อวฺโส เขมก ‘อสมฺมิตฺติ วเทส, กิเมทํ ‘อสมฺมิตฺติ
วเทส”ติ. น ขฺวาทํ อวฺโส รูปํ “อสมฺมิตฺติ วทามิ, นปี อณฺณตฺร รุปา “อสมฺมิตฺติ วทามิ.
น เวทนํ... น สณฺณ... น สงฺขาร... น วิญฺญาณํ “อสมฺมิตฺติ วทามิ, นปี อณฺณตฺร
วิญฺญาณา “อสมฺมิตฺติ วทามิ, อปฺปจ เม อวฺโส ปญฺจสฺส อุปาทานกฺขนฺธสฺส “อสมฺมิตฺติ
อิธิกถํ, “อยมหสมฺมิตฺติ”ติ น จ สมฺนปสฺสํ.

เสยฺยถาปี อวฺโส อุปฺปลสฺส วา ปทฺมสฺส วา ปุณฺฑริกสฺส วา คณฺโธ, โย นฺ โข
เอวํ วเทยฺย “ปตฺตสฺส คณฺโธ”ติ วา “วณฺณสฺส คณฺโธ”ติ วา “กิลฺลชกฺขสฺส คณฺโธ”ติ วา,
สมฺมา นฺ โข โส วทามาโน วเทยฺยติ? โน เหนํ อวฺโส. ยถากถํ ปนาวฺโส สมฺมา
พฺยากรมานอ พฺยากรเวยฺยติ? “ปฺปผสฺส คณฺโธ”ติ โข อวฺโส สมฺมา พฺยากรมานอ

พฺยากรเวยยาติ. เอวเมว ขวฺหา อวฺโส น รูปํ “อสมฺมํ”ติ วทามิ, นปี อณฺณตฺร รูปา
“อสมฺมํ”ติ วทามิ. น เวทณํ.... น สณฺณํ.... น สงฺขารํ.... น วิญฺญาณํ “อสมฺมํ”ติ วทามิ,
นปี อณฺณตฺร วิญฺญาณา “อสมฺมํ”ติ วทามิ, อปีจ เม อวฺโส ปณฺจสฺส อูปาทานกฺขนเรสฺส
“อสมฺมํ”ติ อธิคตํ, “อสมฺมํ”ติ น จ สมฺนปฺสฺสามิ.

กิญจาปี อวฺโส อริยสวากสฺส ปณฺโฆรมภากิยานิ สยฺโยชานานิ ปหีนานิ ภวนฺติ,
อถ ขวฺสฺส ไหติ โย จ ปณฺจสฺส อูปาทานกฺขนเรสฺส อนฺสฺสคโต “อสมฺมํ”ติ มาโน “อสมฺมํ”ติ
ฉนฺโท “อสมฺมํ”ติ อนฺสฺโย อสมฺมฺหโต, โส อปเรณ สมเยณ ปณฺจสฺส อูปาทานกฺขนเรสฺส
อุทฺทพฺพยานุปฺสฺสํ วิหริติ “อิติ รูปํ, อิติ รุปสฺส สมฺทโย, อิติ รุปสฺส อตฺถงฺกโม.
อิติ เวทนา.... อิติ สณฺณา.... อิติ สงฺขารา.... อิติ วิญฺญาณํ, อิติ วิญฺญาณสฺส สมฺทโย,
อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺกโม”ติ. ทสฺสเมสฺส ปณฺจสฺส อูปาทานกฺขนเรสฺส อุทฺทพฺพยา-
นุปฺสฺสํโน วิหริโต โยปฺสฺส ไหติ ปณฺจสฺส อูปาทานกฺขนเรสฺส อนฺสฺสคโต “อสมฺมํ”ติ มาโน
“อสมฺมํ”ติ ฉนฺโท “อสมฺมํ”ติ อนฺสฺโย อสมฺมฺหโต, โสปี สมฺกฺฆาตํ กจฺจติ.

เสยฺยถาปี อวฺโส วทฺถํ สงฺกิลฺลิจฺจํ มลคฺคหิตํ, ตเมณํ สามิกา รชกสฺส อนฺนปฺปทชฺชํ,
ตเมณํ รชโก อูเส วา ขาเร วา โคมเย วา สมฺมทฺทิตฺวา อจฺเจ อุทฺเท วิจฺชาเลติ,
กิญจาปี ตํ ไหติ วทฺถํ ปริสฺสทฺธํ ปริโยทาทํ, อถ ขวฺสฺส ไหติ โย จ อนฺสฺสคโต
อูสคฺนโร วา ขารคฺนโร วา โคมยคฺนโร วา อสมฺมฺหโต, ตเมณํ รชโก สวมิگانํ เทติ,
ตเมณํ สามิกา คณฺธปริภาวิตะ กรณฺทเก นิกฺขิปนฺติ, โยปฺสฺส ไหติ อนฺสฺสคโต อูสคฺนโร
วา ขารคฺนโร วา โคมยคฺนโร วา อสมฺมฺหโต, โสปี สมฺกฺฆาตํ กจฺจติ. เอวเมว โข
อวฺโส กิญจาปี อริยสวากสฺส ปณฺโฆรมภากิยานิ สยฺโยชานานิ ปหีนานิ ภวนฺติ, อถ
ขวฺสฺส ไหติ โย จ ปณฺจสฺส อูปาทานกฺขนเรสฺส อนฺสฺสคโต “อสมฺมํ”ติ มาโน “อสมฺมํ”ติ
ฉนฺโท “อสมฺมํ”ติ อนฺสฺโย อสมฺมฺหโต, โส อปเรณ สมเยณ ปณฺจสฺส อูปาทานกฺขนเรสฺส
อุทฺทพฺพยานุปฺสฺสํ วิหริติ “อิติ รูปํ, อิติ รุปสฺส สมฺทโย, อิติ รุปสฺส อตฺถงฺกโม.
อิติ เวทนา.... อิติ สณฺณา.... อิติ สงฺขารา.... อิติ วิญฺญาณํ, อิติ วิญฺญาณสฺส
สมฺทโย, อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺกโม”ติ. ทสฺสเมสฺส ปณฺจสฺส อูปาทานกฺขนเรสฺส
อุทฺทพฺพยานุปฺสฺสํโน วิหริโต โยปฺสฺส ไหติ ปณฺจสฺส อูปาทานกฺขนเรสฺส อนฺสฺสคโต “อสมฺมํ”ติ
มาโน “อสมฺมํ”ติ ฉนฺโท “อสมฺมํ”ติ อนฺสฺโย อสมฺมฺหโต, โสปี สมฺกฺฆาตํ กจฺจติ.

เอวํ วุตฺเต เถรา ภิกฺขุ อายสฺมนํ ๑ เขมกํ เอตทวโจ ๒ “น โข มยํ อายสฺมนํ
เขมกํ วิหเสาเปกฺขา อปฺปจิมฺหา, ๓ อปฺป จายสฺมา เขมโก ปโหติ ๔” ตสฺส ภควโต
สาสนํ วิตุถาเรน อัจฺฉิตํ เทเสถํ ปณฺณเปตํ ๕ ปฏฺจเปตํ วิวริตํ วิภิชิตํ อุตฺตทานิกาทํ,
๖ ยติ ๗ อายสฺมา เขมเกน ตสฺส ภควโต สาสนํ วิตุถาเรน อัจฺฉิตํ เทเสถํ ปณฺณเปตํ
ปฏฺจเปตํ วิวริตํ วิภิชิตํ อุตฺตทานิกาทน”ติ.

อิทมวโจ อายสฺมา เขมโก. อุตฺตมโน เถรา ภิกฺขุ อายสฺมโต เขมกสฺส ภาสิตํ
อภินนํ. อิมสฺมิฉฺช ปน เวยฺยาकरणสฺมิ ภณฺณมานเ สญฺจิมตฺตานํ เถรานํ ภิกฺขุนํ
อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมฺมจฺจิสฺส อายสฺมโต จ เขมกสฺสาคิ. สตฺตม.

๘. จนนสุตต

[๑๐] เอกํ สมยํ สมฺพหฺลฺลา เถรา ภิกฺขุ พารานเสยฺย วิหรนฺติ อธิปตฺเตน มิกฺทาเย.
อถ โข อายสฺมา จนนํ สายณฺณสมยํ ปฏฺฐิตลลนา วุจฺจิตอ อปาปรณํ ๑ อาทาย วิหารเณ
วิหารํ อุปสงฺกมิทฺวา เถเร ภิกฺขุ เอตทวโจ “โอวทนต์ มํ อายสฺมโต เถรา, อนุสาสนํ
มํ อายสฺมโต เถรา, กโรนฺตุ เม อายสฺมโต เถรา ๒ รมฺมี กถํ, ยถาหํ รมฺมํ
ปสฺสเยยฺยน”ติ.

เอวํ วุตฺเต เถรา ภิกฺขุ อายสฺมนํ จนนํ เอตทวโจ “รูปํ โข อาวุโส จนน
อนิจฺจํ, เวทนา อนิจฺจา, สลฺยา อนิจฺจา, สงฺขาราน อนิจฺจา, วิญฺญาณํ อนิจฺจํ. รูปํ
อนตฺตา. เวทนา... สลฺยา... สงฺขาราน... วิญฺญาณํ อนตฺตา. สพฺเพ สงฺขาราน
อนิจฺจา, สพฺเพ รมฺมา อนตฺตา”ติ.

อถ โข อายสฺมโต จนนสฺส เอตทวโหสิ “มยํหิ โข ๑ เอวํ โหติ ‘รูปํ อนิจฺจํ.
เวทนา... สลฺยา... สงฺขาราน... วิญฺญาณํ อนิจฺจํ. รูปํ อนตฺตา. เวทนา... สลฺยา...
สงฺขาราน... วิญฺญาณํ อนตฺตา. สพฺเพ สงฺขาราน อนิจฺจา, สพฺเพ รมฺมา อนตฺตา’ติ.
อถ จ ปน เม สพฺพสงฺขารสมฺเถ สพฺพปฺธิปฺปินิสฺสสฺสเก ทณฺหุขเย วิราเค นิโรธ

สฺสตนฺต. ๘/๑๔

๑ จ.ม.อ. ปจฺฉิมฺหา

๒ จ.ม. ปโหสิ

๓ จ.ม.อ. ปณฺณเปตํ

๔ ก. ยติ

๕ จ.ม.อ. อวาปรณํ

๖ จ.ม. มยํหิ โข เอตํ เอวํ. เอวํปฺริย

นิพฺพาเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ น ปสฺสตีติ น สนฺตฺติจฺจติ นาริณฺณจฺจติ, ปริตฺตสฺสนาอุปาทาณํ
อุปฺปชฺชติ, ปจฺจุทาวตฺตติ มานสํ, อถ โก จรฺหิ เม อตฺตาทิ. น โข ปนฺนํ ฐมํ
ปสฺสโต โหติ. โก นฺ โข เม ตถา ฐมํ เทเสยฺย, ยถาหํ ฐมํ ปสฺเสยฺยน”ติ.

อถ โข อายสฺมา จนนฺตสฺส เอตทโหสิ “อัย โข อายสฺมา อานนฺโท โกสมฺพิยํ
วิหฺรติ ไสสิตาราม, สตฺถุ เจว สํวณฺณโต, สมฺภาวโต จ วิญฺญนํ สพฺรหฺมจาริณํ,
ปโหติ จ เม อายสฺมา อานนฺโท ตถา ฐมํ เทเสตุ, ยถาหํ ฐมํ ปสฺเสยฺย. อตฺถิ
จ เม อายสฺมนฺเต อานนฺเต ทาวติกา วิสฺสจฺจ. ยนฺนุนาหํ เยนายสฺมา อานนฺโท
เตนฺอุปสงฺกเมยฺยน”ติ. อถ โข อายสฺมา จนนฺโต เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย
เยน โกสมฺพิ ไสสิตาราม, เยนายสฺมา อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมา
อานนฺเทน สทฺธิ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สารณิยํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีติ,
เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโ น โข อายสฺมา จนนฺโต อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ:

เอกมิตาหํ อาวุโส อานนฺท สมฺม พาราณสียํ วิหฺรามี อิสฺสิปตเน มิกฺทาเย, อถ
ขฺวาทํ อาวุโส สายณฺตสมฺมํ ปฏิสลฺลํหา วุจฺจโต อปาปรณํ อาทาย วิหาเรน วิหารํ
อุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา เถเร ภิกฺขุ เอตทโวจ “โอวทฺนฺตุ มํ อายสฺมนฺโต เถรา,
อนุสาสนฺตฺ มํ อายสฺมนฺโต เถรา, กโรนฺตฺ เม อายสฺมนฺโต เถรา ฐมํ กถํ, ยถาหํ ฐมํ
ปสฺเสยฺยน”ติ เอวํ วุตฺเต มํ อาวุโส เถรา ภิกฺขุ เอตทโวจ “รูปํ โข อาวุโส
จนนฺ อนิจฺจํ. เวทนา ... สยฺยมา... สงฺขาร... วิญฺญาณํ อนิจฺจํ. รูปํ อนตฺตา ะเปฯ
วิญฺญาณํ อนตฺตา. สพฺเพ สงฺขาร... อนิจฺจา, สพฺเพ ฐมฺมา อนตฺตา”ติ.

ตสฺส มยฺหํ อาวุโส เอตทโหสิ “มยฺหํปิ โข เอวํ โหติ ‘รูปํ อนิจฺจํ ะเปฯ
วิญฺญาณํ อนิจฺจํ. รูปํ อนตฺตา. เวทนา... สยฺยมา... สงฺขาร... วิญฺญาณํ อนตฺตา.
สพฺเพ สงฺขาร... อนิจฺจา, สพฺเพ ฐมฺมา อนตฺตา”ติ. อถ จ ปนฺ เม สพฺพสงฺขารสมฺเถ
สพฺพปฺริยปฏิสนฺตสฺสเก ทณฺทกฺขเย วิราเณ นิโรธเ นิพฺพาเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ น
ปสฺสตีติ น สนฺตฺติจฺจติ นาริณฺณจฺจติ, ปริตฺตสฺสนาอุปาทาณํ อุปฺปชฺชติ, ปจฺจุทาวตฺตติ มานสํ,
อถ โก จรฺหิ เม อตฺตาทิ. น โข ปนฺนํ ฐมํ ปสฺสโต โหติ. โก นฺ โข เม
ตถา ฐมํ เทเสยฺย, ยถาหํ ฐมํ ปสฺเสยฺยน”ติ.

ตสฺส มยฺหํ อาวุโส เอตทโหสิ “อัย โข อายสฺมา อานนฺโท โกสมฺพิยํ วิหฺรติ
ไสสิตาราม, สตฺถุ เจว สํวณฺณโต, สมฺภาวโต จ วิญฺญนํ สพฺรหฺมจาริณํ, ปโหติ

จ เม อายสุม อานนโท ตถา ฐมมํ เทเสตุํ, ยถาหํ ฐมมํ ปสฺสเยยฺยํ, อตฺถิ จ เม
 อายสุมนฺเต อานนเท ทาวตฺติกา วิสฺสญฺจิ. ยนฺนุนาหํ เยนายสุม อานนโท เทนุปสง-
 กเมยฺยนํ”ติ. โอวาทํ มํ อายสุม อานนโท, อนุสาสตุ มํ อายสุม อานนโท, กโรตุ
 เม อายสุม อานนโท ฐมมํ กถํ, ยถาหํ ฐมมํ ปสฺสเยยฺยนํติ.

เอตฺตเคนปี มยํ อายสุมโต จนนสฺส อตฺตมนา อภิรทฺธา, อปี นามํ ตํ อายสุม
 จนนํ อาวํ อกาสิ, ซีลํ ปภินฺทํ. ๑ โอทหาวิโส จนนํ โสทํ, ภพฺโพสิ ฐมมํ วิญฺญาตนํติ.
 อถ โข อายสุมโต จนนสฺส ทาวตเคนว อุมารํ ปีติปาโมชฺชํ อุมปฺชชํ “ภพฺโพ
 กิรสมิ ฐมมํ วิญฺญาตนํ”ติ.

สมฺมุชา เมตํ อาวํโส จนนํ ภควโต สฺสํ, สมฺมุชา ปฏิกฺกหิตํ กจฺจานโกตฺต
 ภิกขุํ โอวาทนฺตสฺส, ทวยนิสฺสโต ชฺวายํ กจฺจาน โลโก เยภฺยเยน อตฺถิตถญฺเจว นตฺถิตถญฺ,
 โลกสมฺมทํ โข กจฺจาน ยถาภฺตํ สมฺมปฺปณฺณาย ปสฺสโต ยา โลเก นตฺถิตา, สฺตา น
 โหติ. โลกนิโรธํ โข กจฺจาน ยถาภฺตํ สมฺมปฺปณฺณาย ปสฺสโต ยา โลเก อตฺถิตา,
 สฺตา น โหติ. อุมฺปาทานาภินิเวสวินิพนฺโธ ชฺวายํ กจฺจาน โลโก เยภฺยเยน, ทถญฺ
 อุมฺปาทานํ เจตฺโส อธิจฺจานาภินิเวसानุสยํ น อุมฺเปติ น อุมฺปาทียติ, น อธิจฺจาติ “อตฺตา
 เม”ติ, ทกฺขเมว อุมฺปชฺชมานํ อุมฺปชฺชติ, ทกฺขํ นิรุชฺชมานํ นิรุชฺชตฺติ. น กงฺขติ น
 วิจิจฺจติ อปรปฺปจฺยา ฌานเมวสฺส เอตฺถ โหติ. เอตฺตทวทา โข กจฺจาน สมฺมาทิจฺ
 โหติ. “สพฺพมตฺถิ” ติ โข กจฺจาน อยมโก อนฺโต, “สพฺพํ นตฺถิ” ติ อยํ ทฺติโย อนฺโต,
 เอเต เต กจฺจาน อุมโก อนฺเต อนฺปกมฺม มชฺฌเนน ตถาคโต ฐมมํ เทเสติ: อวิชฺชาปจฺยา
 สงฺขารา, สงฺขารปจฺยา วิญฺญาณํ ๖ เปว เอวเมตฺสสฺส เกวลสฺส ทกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺมทโย
 โหติ, อวิชฺชาเย เทว อเสสวโรคา นิโรธา สงฺขารนิโรธ ๖ เปว เอวเมตฺสสฺส เกวลสฺส
 ทกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธ โหตฺติ.

เอวเมตํ อาวํโส อานนท โหติ, เยสํ อายสุมนฺตานํ ทาทิสฺสา สพฺพหฺมจารโย
 อนุกมฺปกา อตฺถกามา โอวาทกา อนุสาสกา, อิทญฺจ ปน เม อายสุมโต อานนทสฺส
 ฐมมเทสนํ สุตฺวา ฐมโม อภิสมิโตติ. อญฺจม.

๘. ราชูลสูตต

[๔๑] สวตถุณินทาน. อถ โข อายสฺมา ราชูลเณ ภควา เทนุปลสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข อายสฺมา ราชูลเณ ภควนฺตํ เอตทโวจ “กถนฺนุ โข ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อิมสฺมิญฺจ สวัญญาณเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสฺส อหฺงการมมฺงการมานานฺสยา น โหนฺตึ”ติ?

ยงฺกิญฺจิ ราชูล รูปํ อตฺตึทานาคตปจฺจุปปนฺนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอพาริกํ วา สฺสุขมํ วา หีนํ วา ปณฺีตํ วา ยํ ทฺูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ รูปํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภุตํ สมฺมปฺปญฺญาเย ปสฺสติ. ยา กาจิ เวทนา... ยา กาจิ สญฺญา... เย เกจิ สงฺขารา... ยงฺกิญฺจิ วิญฺญาณํ อตฺตึทานาคตปจฺจุปปนฺนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา ะเปะ สพฺพํ วิญฺญาณํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภุตํ สมฺมปฺปญฺญาเย ปสฺสติ. เอวํ โข ราชูล ชานโต เอวํ ปสฺสโต อิมสฺมิญฺจ สวัญญาณเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสฺส อหฺงการมมฺงการมานานฺสยา น โหนฺตึติ. นวมํ.

๑๐. ทุตฺติยราชูลสูตต

[๔๒] สวตถุณินทาน. เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข อายสฺมา ราชูลเณ ภควนฺตํ เอตทโวจ “กถํ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อิมสฺมิญฺจ สวัญญาณเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสฺส อหฺงการมมฺงการมานาปคตํ มานสํ โหติ วิราสมตฺติกกนฺตํ สนฺตํ สฺวิมฺมุตฺตนํ”ติ? ยงฺกิญฺจิ ราชูล รูปํ อตฺตึทานาคตปจฺจุปปนฺนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอพาริกํ วา ะเปะ ยํ ทฺูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ รูปํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภุตํ สมฺมปฺปญฺญาเย ทิสฺวา อนุปาทา วิมฺมุตฺโต โหติ. ยา กาจิ เวทนา... ยา กาจิ สญฺญา... เย เกจิ สงฺขารา... ยงฺกิญฺจิ วิญฺญาณํ อตฺตึทานาคตปจฺจุปปนฺนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอพาริกํ วา สฺสุขมํ วา หีนํ วา ปณฺีตํ วา ยํ ทฺูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ วิญฺญาณํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภุตํ สมฺมปฺปญฺญาเย ทิสฺวา อนุปาทา วิมฺมุตฺโต โหติ. เอวํ โข ราชูล ชานโต เอวํ ปสฺสโต อิมสฺมิญฺจ สวัญญาณเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสฺส อหฺงการมมฺงการมานาปคตํ มานสํ โหติ วิราสมตฺติกกนฺตํ สนฺตํ สฺวิมฺมุตฺตนํ. ทสมํ.

เถรวคฺโค จตฺตุโธ.

ตสสุทธาน

อานนโท ทิสโส ยมโก อนราธ จ วกฺกสิ
อสสชิ เขมโก จนนโน ราชลา อปเร ทเว.

๕. ปุพพกถ

๑. นทีสุตต

[๙๓] สวาทินิทาน. เสยฺยถาปี ภิกฺขเว นที ปพฺพเตยฺยา โอหาริณิ ทูรํกมา
สีมโสตา, ตสฺสา อุโกสุ^๑ ตีเรสุ กาสา เจปี ชาตา อสฺสุ, เต นํ อชฺโฌลฺมเพยฺยํ,
กุสา เจปี ชาตา อสฺสุ, เต นํ อชฺโฌลฺมเพยฺยํ, ปพฺพชา^๒ เจปี ชาตา อสฺสุ, เต
นํ อชฺโฌลฺมเพยฺยํ, วีรณา^๓ เจปี ชาตา อสฺสุ, เต นํ อชฺโฌลฺมเพยฺยํ, รุกฺขา เจปี
ชาตา อสฺสุ, เต นํ อชฺโฌลฺมเพยฺยํ. ตสฺสา ปุริโส โสเตน วุญฺหามาโน กาสเ เจปี
คณฺเฑยฺย, เต ปลฺลชฺเชยฺยํ, โส ตโตนิทานํ อนนฺยพฺยสํ อปชฺเชยฺย, กุเส เจปี คณฺเฑยฺย,
ปพฺพเช เจปี คณฺเฑยฺย, วีรณ เจปี คณฺเฑยฺย, รุกฺขเจ เจปี คณฺเฑยฺย, เต ปลฺลชฺเชยฺยํ, โส
ตโตนิทานํ อนนฺยพฺยสํ อปชฺเชยฺย. เอวเมว โช ภิกฺขเว อสฺสุทวา ปุณฺณชฺโช อริยานํ
อทสฺสาวิ อริยธมฺมสฺส อโกวิโท อริยธมฺเม อวินีโต, สปปริสฺสานํ อทสฺสาวิ สปปริสฺสธมฺมสฺส
อโกวิโท สปปริสฺสธมฺเม อวินีโต รูปํ อตฺตโต สมนฺนปฺสฺสติ, รูปวณฺทํ วา อตฺตทานํ,
อตฺตนิ วา รูปํ, รูปสฺมี วา อตฺตทานํ, ตสฺส ทํ รูปํ ปลฺลชฺชติ, โส ตโตนิทานํ
อนนฺยพฺยสํ อปชฺชติ. เวทนํ... สณฺณํ... สงฺขาร... วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนฺนปฺสฺสติ,
วิญฺญาณวณฺทํ วา อตฺตทานํ, อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตทานํ, ตสฺส
ทํ วิญฺญาณํ ปลฺลชฺชติ, โส ตโตนิทานํ อนนฺยพฺยสํ อปชฺชติ. ทํ ก็ มลฺลธ ภิกฺขเว
รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภาเน. เวทนา... สณฺณ... สงฺขาร...
วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภาเน. ตสฺมาตฺติท ภิกฺขเว ๆเป ๆ เอวํ
ปสฺสํ ๆเป ๆ นاپริ อิตฺถตฺถายาติ ปชานาตฺติ. ปจฺม.

๑ ส. อุโกโต ตีเร

๒ ส.อิ. พพฺพชา

๓ จ.ม.อิ. วีรณา

๒. ปุพฺพสุตฺต

[๙๔] สวาคฺคินิทานํ. ททฺฐ โข ะเปะ นาทํ ภิกฺขเว โลเกเน วิวาทมิ, โลโกว มยา วิวาทิ. น ภิกฺขเว ฐมฺมวาที เกณจิ โลกสฺมี วิวาทิ. ยํ ภิกฺขเว นตฺถิสมฺมตํ โลเก ปณฺฑิตานํ, อหํปิ ตํ “นตฺถิ”ติ วทามิ. ยํ ภิกฺขเว อตฺถิสมฺมตํ โลเก ปณฺฑิตานํ, อหํปิ ตํ “อตฺถิ”ติ วทามิ.

ภิกฺขุ ภิกฺขเว นตฺถิสมฺมตํ โลเก ปณฺฑิตานํ, “ยมํ นตฺถิ”ติ วทามิ? รูปํ ภิกฺขเว นิจฺจํ ฐวํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ นตฺถิสมฺมตํ โลเก ปณฺฑิตานํ, อหํปิ ตํ “นตฺถิ”ติ วทามิ. เวทนา... สญฺญา... สงฺขาร... วิญฺญาณํ นิจฺจํ ฐวํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ นตฺถิสมฺมตํ โลเก ปณฺฑิตานํ, อหํปิ ตํ “นตฺถิ”ติ วทามิ. อิทํ โข ภิกฺขเว นตฺถิสมฺมตํ โลเก ปณฺฑิตานํ, อหํปิ ตํ “นตฺถิ”ติ วทามิ.

ภิกฺขุ ภิกฺขเว อตฺถิสมฺมตํ โลเก ปณฺฑิตานํ, “ยมํ อตฺถิ”ติ วทามิ? รูปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ อตฺถิสมฺมตํ โลเก ปณฺฑิตานํ, อหํปิ ตํ “อตฺถิ”ติ วทามิ. เวทนา... สญฺญา... สงฺขาร... วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ อตฺถิสมฺมตํ โลเก ปณฺฑิตานํ, อหํปิ ตํ “อตฺถิ”ติ วทามิ. อิทํ โข ภิกฺขเว อตฺถิสมฺมตํ โลเก ปณฺฑิตานํ, อหํปิ “อตฺถิ”ติ วทามิ.

อตฺถิ ภิกฺขเว โลเก โลกธมฺโม, ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติ, อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา อภิสเมตฺวา อาจิกฺขติ เทเสติ ปณฺณเปติ ปฏฺฐเปติ วิวรติ วิชติ อุตฺตานิกโรติ.

ภิกฺขุ ภิกฺขเว โลเก โลกธมฺโม, ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติ, อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา อภิสเมตฺวา อาจิกฺขติ เทเสติ ปณฺณเปติ ปฏฺฐเปติ วิวรติ วิชติ อุตฺตานิกโรติ? รูปํ ภิกฺขเว โลเก โลกธมฺโม, ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ ะเปะ อุตฺตานิกโรติ.

โย ภิกฺขเว ตถาคเตเน เอวํ อาจิกฺขิยามาเน เทสิยามาเน ปณฺณปิยามาเน ปฏฺฐปิยามาเน วิวรียามาเน วิชียามาเน อุตฺตานิกิริยามาเน น ชานาติ น ปสฺสติ, ตมํ ภิกฺขเว พาลํ ปุถุชฺชนํ อนุธํ อจฺจุชฺฌํ อชานนฺตํ อปสฺสนนฺตํ กิณฺติ กโรมิ. เวทนา ภิกฺขเว... สญฺญา ภิกฺขเว... สงฺขาร ภิกฺขเว... วิญฺญาณํ ภิกฺขเว โลเก โลกธมฺโม, ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติ อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา อภิสเมตฺวา อาจิกฺขติ เทเสติ ปณฺณเปติ ปฏฺฐเปติ วิวรติ วิชติ อุตฺตานิกโรติ.

โย ภิกฺขเว ตถาคเตน เอวํ อัจฺฉิยาเน เทสียมาเน ปณฺณปียมาเน ปฏฺฐปียมาเน
วิวริยาเน วิภิชฺชียมาเน อุตฺตทานีกรียมาเน น ชานาติ น ปสฺสตี, ตมฺหํ ภิกฺขเว พาลํ
ปฺลฺลชฺชนํ อนธํ อจฺจุชฺชํ อชานนฺตํ อปสฺสสนฺตํ กิณฺตี กโรมิ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อฺปฺปลํ วา ปทฺมํ วา ปุณฺฑริกํ วา อุกฺเก ชาตํ อุกฺเก
สํวทฺธํ อุกฺกา อจฺจุคฺคมฺม จาติ อนฺนปฺลิตฺตํ อุกฺเกเน. เอวเมว โข ภิกฺขเว ตถาคโต
โลเก ชาโต โลเก สํวทฺโธ โลกํ อภิกฺขุญฺญ วิหริตี อนฺนปฺลิตฺโต โลเกนาติ. ทฺทีย.

๓. เณปปีณฺฑปมฺสฺสฺส

[๔๕] เอกํ สมฺมํ ภควา อโยชฺฌายํ^๑ วิหริตี กงฺกาย นทียา ตีเร. ตตฺร โข
ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสึ “เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อโย กงฺกา นทึ มหฺนตํ เณปปีณฺฑํ
อาวเหยฺย, ตเมเน จกฺขมา ปฺริโส ปสฺเสยฺย นิชฺฌายเยยฺย โยนิโส อฺปฺปริกฺขเยยฺย, ตสฺส ตํ
ปสฺสโต นิชฺฌายโต โยนิโส อฺปฺปริกฺขโต วิตฺตกณฺเฒว ชาเยยฺย, ตฺจจกณฺเฒว ชาเยยฺย,
อสารถกณฺเฒว ชาเยยฺย, กิํ หิ สียา ภิกฺขเว เณปปีณฺฑเฑ สาโร. เอวเมว โข ภิกฺขเว
ยงฺกิลฺลิจิ รูปํ อตฺติทานาคตปจฺจุปฺปนํ ๖เป๖ ยํ ทฺเร สนฺติเก วา, ตํ ภิกฺขุ ปสฺสตี
นิชฺฌายตี โยนิโส อฺปฺปริกฺขตี, ตสฺส ตํ ปสฺสโต นิชฺฌายโต โยนิโส อฺปฺปริกฺขโต
วิตฺตกณฺเฒว ชายตี, ตฺจจกณฺเฒว ชายตี, อสารถกณฺเฒว ชายตี, กิํ หิ สียา ภิกฺขเว
รฺูปे สาโร.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สรทสมเย อุตฺตลฺลสฺสิตเก เทเว วสฺสสนฺเต อุกฺเก อุกฺกปฺพุพฺพ^๒
อฺปฺปชฺชตี เจว นิริชฺฌตี จ, ตเมเน จกฺขมา ปฺริโส ปสฺเสยฺย นิชฺฌายเยยฺย โยนิโส
อฺปฺปริกฺขเยยฺย, ตสฺส ตํ ปสฺสโต นิชฺฌายโต โยนิโส อฺปฺปริกฺขโต วิตฺตกณฺเฒว ชาเยยฺย,
ตฺจจกณฺเฒว ชาเยยฺย, อสารถกณฺเฒว ชาเยยฺย, กิํ หิ สียา ภิกฺขเว อุกฺกปฺพุพฺเพ
สาโร. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยา กาจิ เวทนา อตฺติทานาคตปจฺจุปฺปนนา ๖เป๖ ยา
ทฺเร สนฺติเก วา, ตํ ภิกฺขุ ปสฺสตี นิชฺฌายตี โยนิโส อฺปฺปริกฺขตี, ตสฺส ตํ ปสฺสโต
นิชฺฌายโต โยนิโส อฺปฺปริกฺขโต วิตฺตกณฺเฒว ชายตี, ตฺจจกณฺเฒว ชายตี, อสารถกณฺเฒว
ชายตี, กิํ หิ สียา ภิกฺขเว เวทนาย สาโร.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คิมฺหํ ปจฺฉิเม มาเส จิตฺเต มชฺฌณฺ्हิกเก กาเล มรฺริจิกา^๑ ฝนฺทติ, ตเมนํ จกฺขมา ปุริโส ปสฺสเสยฺย นิชฺฌายะยฺ โยนิโส อุปฺปริกฺเขยฺย, ตสฺสํ ตํ ปสฺสโต นิชฺฌายโต โยนิโส อุปฺปริกฺขโต วิตฺตกณฺเฒว ชาเยยฺย ะเป ะ กิ หิ สียา ภิกฺขเว มรฺริจิกาย สาโร. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยา กาจิ สณฺณว ะเป ะ

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริโส สารทฺธิโก สารทเวสี สารปริเยสนํ จรมาโน ติณฺหํ กุราริ อาทาย วนํ ปวิเสยฺย. โส ตตฺถ ปสฺสเสยฺย มหนฺตํ กทลิกฺขนฺธํ อุชฺฐํ นวํ อกุกฺกชฺชกฺขาตํ,^๒ ตเมนํ มฺเถ จินฺเพยฺย, มฺเถ เจตฺวา อกฺเค จินฺเพยฺย, อกฺเค เจตฺวา ปตฺทวณฺณิ วิณิพฺภชฺชเยยฺย, โส ตตฺถ ปตฺทวณฺณิ วิณิพฺภชฺชนฺโต เฝอฺคฺปิ นาทิถฺจเจยฺย, กุโต สารํ, ตเมนํ จกฺขมา ปุริโส ปสฺสเสยฺย นิชฺฌายะยฺ โยนิโส อุปฺปริกฺเขยฺย, ตสฺสํ ตํ ปสฺสโต นิชฺฌายโต โยนิโส อุปฺปริกฺขโต วิตฺตกณฺเฒว ชาเยยฺย, ตฺจุจกณฺเฒว ชาเยยฺย, อสารกณฺเฒว ชาเยยฺย, กิ หิ สียา ภิกฺขเว กทลิกฺขนฺธเส สาโร. เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ สงฺขารว อตฺตทานาคตปจฺจุปปนฺนา ะเป ะ ยํ ทฺวเร สนฺติเก วา, ตํ ภิกฺขุ ปสฺสติ นิชฺฌายติ โยนิโส อุปฺปริกฺขติ, ปสฺสโต นิชฺฌายโต โยนิโส อุปฺปริกฺขโต วิตฺตกณฺเฒว ชายติ, ตฺจุจกณฺเฒว ชายติ, ตสฺสํ ตํ อสารกณฺเฒว ชายติ, กิ หิ สียา ภิกฺขเว สงฺขารเส สาโร.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มายากาโร วา มายาการนฺเตวาสี วา จาตุมฺมหาปเถ มายํ วิทฺเสยฺย, ตเมนํ จกฺขมา ปุริโส ปสฺสเสยฺย นิชฺฌายะยฺ โยนิโส อุปฺปริกฺเขยฺย, ตสฺสํ ตํ ปสฺสโต นิชฺฌายโต โยนิโส อุปฺปริกฺขโต วิตฺตกณฺเฒว ชาเยยฺย, ตฺจุจกณฺเฒว ชาเยยฺย, อสารกณฺเฒว ชาเยยฺย, กิ หิ สียา ภิกฺขเว มายาย สาโร. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยงฺกิลฺลิจิ วิณฺณวณฺณํ อตฺตทานาคตปจฺจุปปนฺนํ ะเป ะ ยํ ทฺวเร สนฺติเก วา, ตํ ภิกฺขุ ปสฺสติ นิชฺฌายติ โยนิโส อุปฺปริกฺขติ, ตสฺสํ ตํ ปสฺสโต นิชฺฌายโต โยนิโส อุปฺปริกฺขโต วิตฺตกณฺเฒว ชายติ, ตฺจุจกณฺเฒว ชายติ, อสารกณฺเฒว ชายติ, กิ หิ สียา ภิกฺขเว วิณฺณวณฺเณ สาโร.

เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก รูปสฺมึปี นีฬฺพินฺทติ. เวทนายปี... สณฺณวปี... สงฺขารเสปี... วิณฺณวณฺณสฺมึปี นีฬฺพินฺทติ นีฬฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺจุจติ, วิมฺตฺตสฺมึ “วิมฺตฺต”มิตฺติ ฌาณํ โหติ ะเป ะ นาปวํ อิตฺตตฺตยาติ ปชานาตฺติ.

อิทมวโจ ภควา, อิทํ วทฺวาน สุกโต ธตฺตวโจ สทฺธา-

แผนปิตฺตูปมํ รูปํ	เวทนา ปุพฺพูปมา
มรฺรจิโกปมา สณฺหา	สงฺขารว กทฺธูปมา
มายูปมณฺจ วิณฺณณํ	เทสิททาจิจพนฺธนา.
ยถา ยถา นิชฺฌายติ	โยนิโส อุปปริกฺขติ
ริตฺตํ ทฺวํ ทัตติ	โย นํ ปสฺสติ โยนิโส.
อิมณฺจ กายํ อารพฺภ	ภฺริปณฺเณ เทสิทํ
ปทานํ คิณฺณํ ฐมฺมานํ	รูปํ ปสฺสติ ^๑ จทฺทิตํ.
อายุ อุตฺตมา จ วิณฺณณํ	ยทา กายํ ชนฺติมํ
อปวิทฺโธ ^๒ ททา เสติ	ปรกตํ อเจตนํ.
เอตาทิสายํ สนฺตนาโน	มายายํ พาลลาปนี
วรโก เอส อกฺขาโต	สาโร เอตฺถ น วิชฺชติ.
เอวํ ชนฺธ อเวกฺเขยฺย	ภิกฺขุ อารทฺธวโร
ทิวา วา ยทิ วา รตฺติ	สมฺปชาโน ปฏฺฐิสฺสโต.
ปชเห ^๓ สพุพฺสโยคํ	กรายฺย สรณฺตฺตนาโน
จเรยฺยทิตฺตสฺสโสว	ปตฺถยํ อจฺจุทํ ปทฺนติ. ตติยํ.

๕. โคมยปิตฺตสฺสทต

[๙๖] สวาทฺตนิทานํ. ธตฺตวโจ อตฺถ โข อณฺณทโร ภิกฺขุ ๖ เป ๖ เอกมฺนํ นิสฺสินโน โข
โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ ธตฺตวโจ “อตฺถิ นุ โข ภนฺเต กิณฺจิ รูปํ, ยํ รูปํ นิจฺจุ ฐวํ
สสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ สสฺสติสมํ ทเถว จสฺสติ? อตฺถิ นุ โข ภนฺเต กาจิ เวทนา,
ยา เวทนา นิจฺจา ฐวํ สสฺสตา อวิปริณามธมฺมา สสฺสติสมํ ทเถว จสฺสติ? อตฺถิ
นุ โข ภนฺเต กาจิ สณฺหา, ยา สณฺหา ๖ เป ๖ อตฺถิ นุ โข ภนฺเต

เกจิ สงฺขารว, เย สงฺขารว นิจฺจา ฐว สสฺสตา อวิปริณามธมฺมา สสฺสทิสฺมํ ทเถว จสฺสทฺติ? อตฺถิ นุ โข ภนฺเต กิณฺจิ วิณฺณวณฺ, ยํ วิณฺณวณฺ นิจฺจํ ฐว สสฺสทํ อวิปริณามธมฺมํ สสฺสทิสฺมํ ทเถว จสฺสทฺติ? นตฺถิ โข ภิกฺขุ กิณฺจิ รูปํ, ยํ รูปํ นิจฺจํ ฐว สสฺสทํ อวิปริณามธมฺมํ สสฺสทิสฺมํ ทเถว จสฺสทฺติ. นตฺถิ โข ภิกฺขุ กาจิ เวทนา. กาจิ สณฺณว. เกจิ สงฺขารว. กิณฺจิ วิณฺณวณฺ, ยํ วิณฺณวณฺ นิจฺจํ ฐว สสฺสทํ อวิปริณามธมฺมํ สสฺสทิสฺมํ ทเถว จสฺสทฺติ.

อถ โข ภควา ปริทฺธํ โคมยปฺปณฺทํ ปาณินา คเหตฺวา ตํ ภิกฺขุํ เอตทวโจ: เอตฺตโกปปี โข ภิกฺขุ อตฺตภาวปฏิลาโก นตฺถิ นิจฺจํ ฐว สสฺสทํ อวิปริณามธมฺมํ สสฺสทิสฺมํ ทเถว จสฺสทฺติ. เอตฺตโก เจปปี ภิกฺขุ อตฺตภาวปฏิลาโก อภิสฺส นิจฺจํ ฐว สสฺสทํ อวิปริณามธมฺมํ, น ยิทํ พุทฺธมฺมจริยวโส ปณฺณายเถ สมนฺมาทฺกฺขกฺขยาย. ยสฺมา จ โข ภิกฺขุ เอตฺตโกปปี อตฺตภาวปฏิลาโก นตฺถิ นิจฺจํ ฐว สสฺสทํ อวิปริณามธมฺมํ, ทสฺมา พุทฺธมฺมจริยวโส ปณฺณายติ สมนฺมาทฺกฺขกฺขยาย.

ภฺทพฺพพาทํ ภิกฺขุ ราชว อโหสิ ชตฺติโย มุทฺธวสิตฺตสฺส, ทสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ รมฺโวล สโต ชตฺติยสฺส มุทฺธวสิตฺตสฺส จตุรวิสฺติ นคฺคสทฺสทฺธานิ อเหสิ กุสวาทิราช- ธานิปปมฺขานิ. ทสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ รมฺโวล สโต ชตฺติยสฺส มุทฺธวสิตฺตสฺส จตุรวิสฺติ ปาสาทสทฺสทฺธานิ อเหสิ รมฺมปาสาทปปมฺขานิ. ทสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ รมฺโวล สโต ชตฺติยสฺส มุทฺธวสิตฺตสฺส จตุรวิสฺติ กุฎฺฐาคารสทฺสทฺธานิ อเหสิ มหาพฺยฺภูกุฎฺฐาคารปปมฺขานิ. ทสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ รมฺโวล สโต ชตฺติยสฺส มุทฺธวสิตฺตสฺส จตุรวิสฺติ ปลฺลงฺกสทฺสทฺธานิ อเหสิ ทนฺทมยฺยานิ สารมยฺยานิ โสวณฺณมยฺยานิ รัมฺปิยมยฺยานิ โคณกตฺตทฺธานิ ปฏฺกิตฺตทฺธานิ ปฏฺกิลิตฺตทฺธานิ กทฺลิมิกปวฺรปจฺจตฺตทฺธานิ สอฺกฺกตฺตทฺธานิ อุกฺโกโลทิตฺกฺกทฺธานิ. ทสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ รมฺโวล สโต ชตฺติยสฺส มุทฺธวสิตฺตสฺส จตุรวิสฺติ นาคสทฺสทฺธานิ อเหสิ โสวณฺณ- ลงฺการานิ โสวณฺณธฺธานิ เหมชาลปฏฺกิตฺตทฺธานิ อุกฺกปฺสทฺนาคราชปปมฺขานิ. ทสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ รมฺโวล สโต ชตฺติยสฺส มุทฺธวสิตฺตสฺส จตุรวิสฺติ อสฺสทฺสทฺธานิ อเหสิ โสวณฺณ- ลงฺการานิ โสวณฺณธฺธานิ เหมชาลปฏฺกิตฺตทฺธานิ วลาหกอสฺสทฺสทฺธานิ. ทสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ รมฺโวล สโต ชตฺติยสฺส มุทฺธวสิตฺตสฺส จตุรวิสฺติ รตฺสทฺสทฺธานิ อเหสิ โสวณฺณาลงฺการานิ โสวณฺณธฺธานิ เหมชาลปฏฺกิตฺตทฺธานิ เวชยนฺตรตฺตทฺธานิ. ทสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ รมฺโวล สโต ชตฺติยสฺส มุทฺธวสิตฺตสฺส จตุรวิสฺติ มณฺนิสทฺสทฺธานิ อเหสิ มณฺนิรตฺตทฺธานิ. ทสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ รมฺโวล สโต ชตฺติยสฺส มุทฺธวสิตฺตสฺส จตุรวิสฺติ

อิติสหัสสถานิ อเหตุ สุกุทาเทวิปมุขานิ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ ๖ เปฯ จตุราสฺติ ชุตฺติย-
สหัสสถานิ อเหตุ อนุนฺทานิ ปริณายกรตนปมุขานิ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ ๖ เปฯ
จตุราสฺติ เรณฺสหัสสถานิ อเหตุ ทกฺกสนฺทธานานิ กํสุปรรณานิ.^๑ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ ๖ เปฯ
จตุราสฺติ วตฺถโกฏิสหัสสถานิ อเหตุ โชมฺสฺซุขมานิ โกเสยฺยสฺซุขมานิ กมฺพลสฺซุขมานิ
กปฺปาสิกสฺซุขมานิ. ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ ๖ เปฯ จาตุราสฺติ ธาลิปากสหัสสถานิ อเหตุ,
ส่าย ปาตํ ภตฺตาภิหารโ อภิหริยิตฺถ.

เตสํ โข ปน ภิกฺขุ จตุราสฺติยา นครสหัสสถานํ เอกณฺเฑว ตํ นครํ โหติ, ยมฺหํ
เตน สมเยน อชฺฌาวสํมิ กุสาวตี ราชธานี. เตสํ โข ปน ภิกฺขุ จตุราสฺติยา
ปาสาทสหัสสถานํ เอโกเยว โส ปาสาทโ โหติ, ยมฺหํ เตน สมเยน อชฺฌาวสํมิ
ธมฺโม ปาสาทโ. เตสํ โข ปน ภิกฺขุ จตุราสฺติยา ญฺญาคารสหัสสถานํ เอกณฺเฑว ตํ
ญฺญาคารํ โหติ, ยมฺหํ เตน สมเยน อชฺฌาวสํมิ มหาพฺยฺหํ ญฺญาคารํ. เตสํ โข ปน
ภิกฺขุ จตุราสฺติยา ปลฺลงฺกสหัสสถานํ เอโกเยว โส ปลฺลงฺโก โหติ, ยมฺหํ เตน
สมเยน ปริภุชามิ ทนฺตมโย วา สารมโย วา โสวณฺณมโย วา รูปีเยมโย วา. เตสํ
โข ปน ภิกฺขุ จตุราสฺติยา นาคสหัสสถานํ เอโกเยว โส นาคโ โหติ, ยมฺหํ เตน
สมเยน อภิรฺหามิ อุโปสโส นาคราชา. เตสํ โข ปน ภิกฺขุ จตุราสฺติยา อสฺสสหัสสถานํ
เอโกเยว โส อสฺโส โหติ, ยมฺหํ เตน สมเยน อภิรฺหามิ วลาหโก อสฺสราชา.
เตสํ โข ปน ภิกฺขุ จตุราสฺติยา รตฺสหัสสถานํ เอโกเยว โส รตฺโ โหติ, ยมฺหํ
เตน สมเยน อภิรฺหามิ เวชยนฺโต รตฺโ. เตสํ โข ปน ภิกฺขุ จตุราสฺติยา อิตฺถิสหัสสถานํ
เอกาเยว สว อิตฺถิ โหติ, ยมฺหํ เตน สมเยน ปจฺจุปฺปจฺจติ ชุตฺติยานิ วา เวลามิกกา
วา. เตสํ โข ปน ภิกฺขุ จตุราสฺติยา วตฺถโกฏิสหัสสถานํ เอกณฺเฑว ตํ วตฺถยฺกํ โหติ,
ยมฺหํ เตน สมเยน ปริทฺทามิ โชมฺสฺซุขมํ วา โกเสยฺยสฺซุขมํ วา กมฺพลสฺซุขมํ วา
กปฺปาสิกสฺซุขมํ วา. เตสํ โข ปน ภิกฺขุ จตุราสฺติยา ธาลิปากสหัสสถานํ เอโกเยว
โส ธาลิปากโ โหติ, ยโต นาทิปาทนปรมํ ภูมฺชามิ, ตทฺปิยํ จ สฺสพฺพณฺณ.^๒ อิติ
โข ภิกฺขุ สพฺเพ เต สงฺขารว อตฺตา นินฺรุทธา วิปริณฺตว. เอวํ อนินฺจจว โข ภิกฺขุ
สงฺขารว, เอวํ อทฺธว โข ภิกฺขุ สงฺขารว, เอวํ อนสฺสสสิกา โข ภิกฺขุ สงฺขารว.
ยวณฺจิทํ. ภิกฺขุ อลเมว สพฺพสงฺขารสฺสุ นินฺรุพฺพินฺทิตฺ, อลํ วิรชฺชิตฺ, อลํ วิมฺจุจฺจิตฺ.
จตฺตถ.

๑ ก. กํสุปรรณานิ

๒ จ. ม. สฺสเปยฺย

๕. นขสึขาสุตฺต

[๔๗] สวาทุณินิทานํ. เอกมณฺถํ นิสินฺโน ไช โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ
 “อตุถิ นุ ไช ภนฺเต กิณฺจิ รูปํ, ยํ รูปํ นิจฺจํ ฐวํ สสฺสทํ อวิปริณามธมฺมํ
 สสฺสทิสํ ทเถว จสฺสทิตฺติ? อตุถิ นุ ไช ภนฺเต กาจิ เวทนา, ยา เวทนา นิจฺจา ฐวา
 สสฺสทา อวิปริณามธมฺมา สสฺสทิสํ ทเถว จสฺสทิตฺติ? อตุถิ นุ ไช ภนฺเต กาจิ
 สลฺยา ๖ เป ๖ เกจิ สงฺขารา, เย สงฺขารา นิจฺจา ฐวา สสฺสทา อวิปริณามธมฺมา
 สสฺสทิสํ ทเถว จสฺสทิตฺติ? อตุถิ นุ ไช ภนฺเต กิณฺจิ วิณฺณานํ, ยํ วิณฺณานํ นิจฺจํ
 ฐวํ สสฺสทํ อวิปริณามธมฺมํ สสฺสทิสํ ทเถว จสฺสทิตฺติ? นตุถิ ไช ภิกฺขุ กิณฺจิ
 รูปํ, ยํ รูปํ นิจฺจํ ฐวํ สสฺสทํ อวิปริณามธมฺมํ สสฺสทิสํ ทเถว จสฺสทิตฺติ. นตุถิ ไช
 ภิกฺขุ กาจิ เวทนา. กาจิ สลฺยา... เกจิ สงฺขารา... กิณฺจิ วิณฺณานํ, ยํ วิณฺณานํ
 นิจฺจํ ฐวํ สสฺสทํ อวิปริณามธมฺมํ สสฺสทิสํ ทเถว จสฺสทิตฺติ.

อตฺต ไช ภควา ปริตฺตํ นขสึขายํ ปสฺสุ อาโรเปตฺวา ตํ ภิกฺขุ เอตทวโจ:เอตฺตกปฺปี
 ไช ภิกฺขุ รูปํ นตุถิ นิจฺจํ ฐวํ สสฺสทํ อวิปริณามธมฺมํ สสฺสทิสํ ทเถว จสฺสทิตฺติ.
 เอตฺตกปฺปี เจปปี ภิกฺขุ รูปํ อภวิสส นิจฺจํ ฐวํ สสฺสทํ อวิปริณามธมฺมํ, น ยิทํ
 พุทฺธมฺมจิริยาโส ปณฺณายเถ สมนฺมาทกฺขกฺขายาย. ยสฺมา จ ไช ภิกฺขุ เอตฺตกปฺปี รูปํ
 นตุถิ นิจฺจํ ฐวํ สสฺสทํ อวิปริณามธมฺมํ, ตสฺมา พุทฺธมฺมจิริยาโส ปณฺณายติ
 สมนฺมาทกฺขกฺขายาย.

เอตฺตกปฺปี ไช ภิกฺขุ เวทนา นตุถิ นิจฺจา ฐวา สสฺสทา อวิปริณามธมฺมา
 สสฺสทิสํ ทเถว จสฺสทิตฺติ. เอตฺตกา เจปปี ภิกฺขุ เวทนา อภวิสส นิจฺจา ฐวา สสฺสทา
 อวิปริณามธมฺมา, นยิทํ พุทฺธมฺมจิริยาโส ปณฺณายเถ สมนฺมาทกฺขกฺขายาย. ยสฺมา จ
 ไช ภิกฺขุ เอตฺตกปฺปี เวทนา นตุถิ นิจฺจา ฐวา สสฺสทา อวิปริณามธมฺมา, ตสฺมา
 พุทฺธมฺมจิริยาโส ปณฺณายติ สมนฺมาทกฺขกฺขายาย.

เอตฺตกปฺปี ไช ภิกฺขุ สลฺยา นตุถิ ๖ เป ๖ เอตฺตกปฺปี ไช ภิกฺขุ สงฺขารา นตุถิ นิจฺจา
 ฐวา สสฺสทา อวิปริณามธมฺมา สสฺสทิสํ ทเถว จสฺสทิตฺติ. เอตฺตกา เจปปี ภิกฺขุ
 สงฺขารา อภวิสส นิจฺจา ฐวา สสฺสทา อวิปริณามธมฺมา, นยิทํ พุทฺธมฺมจิริยาโส
 ปณฺณายเถ สมนฺมาทกฺขกฺขายาย. ยสฺมา จ ไช ภิกฺขุ เอตฺตกปฺปี สงฺขารา นตุถิ นิจฺจา
 ฐวา สสฺสทา อวิปริณามธมฺมา, ตสฺมา พุทฺธมฺมจิริยาโส ปณฺณายติ สมนฺมาทกฺขกฺขายาย.

เอตถกัมปิ โข ภิกขุ วิญญานํ นตฺถิ นิจฺจํ ฐวํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ สสฺสตีสมํ
 ทเถว จสฺสตี. เอตถกัม เจปิ ภิกขุ วิญญานํ อภิวิสฺส นิจฺจํ ฐวํ สสฺสํ อวิปริณาม-
 ธมฺมํ, นยิทํ พุทฺทมจฺริยวาโส ปณฺณายเถ สมนฺมาทกฺขกฺขาย. ยสฺมา จ โข ภิกขุ
 เอตถกัมปิ วิญญานํ นตฺถิ นิจฺจํ ฐวํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ, ตสฺมา พุทฺทมจฺริยวาโส
 ปณฺณายตี สมนฺมาทกฺขกฺขาย.

ตํ กิ มณฺณสฺส ภิกขุ, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. เวทนา...
 สมฺมา... สงฺขาร... วิญญานํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ฯ เปฯ
 ตสฺมาตีห ฯ เปฯ เอวํ ปสฺสํ ฯ เปฯ นนฺปรํ อิตฺถตฺถายาตี ปชานาตีติ. ปณฺจม.

๖. สุตตริกสูตร

[๔๘] สวาทถุณินิทานํ. เอกมณฺทํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควนฺทํ เอตทโวจ
 “อตฺถิ น โข ภนฺเต กิณฺจิ รูปํ, ยํ รูปํ นิจฺจํ ฐวํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ สสฺสตีสมํ
 ทเถว จสฺสตี? อตฺถิ น โข ภนฺเต กาจิ เวทนา... กาจิ สมฺมา... เกจิ สงฺขาร...
 กิณฺจิ วิญญานํ, ยํ วิญญานํ นิจฺจํ ฐวํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ สสฺสตีสมํ ทเถว
 จสฺสตี”ติ? นตฺถิ โข ภิกขุ กิณฺจิ รูปํ, ยํ รูปํ นิจฺจํ ฐวํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ
 สสฺสตีสมํ ทเถว จสฺสตี. นตฺถิ โข ภิกขุ กาจิ เวทนา... กาจิ สมฺมา... เกจิ
 สงฺขาร... กิณฺจิ วิญญานํ, ยํ วิญญานํ นิจฺจํ ฐวํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ
 สสฺสตีสมํ ทเถว จสฺสตีติ. นนฺจ.

๗. กถาบทพุทธสูตร

[๔๙] สวาทถุณินิทานํ. อนนฺตคโคยํ ภิกฺขเว สํสาโร, ปุพฺพวา โภกฺกิ น ปณฺณายตี
 อวิชฺชาเนวฺรณานํ สุตฺตานํ ตณฺหาสมฺโฆชนานํ สนฺธาวตํ สํสฺรตํ. โหติ โส ภิกฺขเว
 สมโย ยํ มหาสมฺมุทโท อสฺสสฺสตี วิสฺสสตี น ภวตี, น เทววาหํ ภิกฺขเว อวิชฺชาเน-
 วฺรณานํ สุตฺตานํ ตณฺหาสมฺโฆชนานํ สนฺธาวตํ สํสฺรตํ ทกฺขสฺส อนฺตกิริยํ วทามิ.
 โหติ โส ภิกฺขเว สมโย ยํ สินฺนํ ปุพฺพตฺราชา ทายฺหตี วินสฺสตี น ภวตี, น
 เทววาหํ ภิกฺขเว อวิชฺชาเนวฺรณานํ สุตฺตานํ ตณฺหาสมฺโฆชนานํ สนฺธาวตํ สํสฺรตํ
 ทกฺขสฺส อนฺตกิริยํ วทามิ. โหติ โส ภิกฺขเว สมโย ยํ มหาปจฺวี ทายฺหตี วินสฺสตี
 น ภวตี, น เทววาหํ ภิกฺขเว อวิชฺชาเนวฺรณานํ สุตฺตานํ ตณฺหาสมฺโฆชนานํ สนฺธาวตํ
 สํสฺรตํ ทกฺขสฺส อนฺตกิริยํ วทามิ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สา กทฺทูลพฺพทฺโร^๑ ทเพฺห ชีเล วา ฅมฺเภ วา อุปนินฺพทฺโร,^๒
 ตเมว ชีลํ วา ฅมฺภํ วา อนฺุปริธาวติ อนฺุปริวตฺตติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อสฺสุทฺวา
 ปุณฺณชโน อริยานํ อทฺธสวํ.. สปปริสฺสมเม อวินีโต รูปํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ...
 เวทนํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ... สยฺมํ... วิญฺเฒานํ สงฺขารे อตฺตโต สมนฺุสฺสติ... วิญฺเฒาณํ
 อตฺตโต สมนฺุสฺสติ, วิญฺเฒาณวณฺฺตํ วา อตฺตทานํ, อตฺตนิ วา วิญฺเฒาณํ,
 วิญฺเฒาณสฺมํ วา อตฺตทานํ. โส รูปญฺเฒาเว อนฺุปริธาวติ อนฺุปริวตฺตติ. เวทณญฺเฒาเว...
 สยฺมญฺเฒาเว... สงฺขารญฺเฒาเว... วิญฺเฒาณญฺเฒาเว อนฺุปริธาวติ อนฺุปริวตฺตติ. โส รูปํ
 อนฺุปริธาวํ อนฺุปริวตฺตํ. เวทนํ... สยฺมํ... สงฺขารํ... วิญฺเฒาณํ อนฺุปริธาวํ อนฺุปริวตฺตํ
 น ปริมฺจุจฺติ รูปมฺหา, น ปริมฺจุจฺติ เวทนาย, น ปริมฺจุจฺติ สยฺมาย, น ปริมฺจุจฺติ
 สงฺขารเห, น ปริมฺจุจฺติ วิญฺเฒาณมฺหา, น ปริมฺจุจฺติ ชาติยา ชรามรณนฺ โสเกหิ
 ปริเทเวหิ ทฺทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาสเห, น ปริมฺจุจฺติ ทฺทุกฺขสฺมาติ วทามิ.

สฺสุทฺวา จ โข ภิกฺขเว อริยสวโก อริยานํ ทธสวํ.. สปปริสฺสมเม สฺวินีโต น
 รูปํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ... น เวทนํ... น สยฺมํ... น สงฺขารํ... น วิญฺเฒาณํ
 อตฺตโต สมนฺุสฺสติ, น วิญฺเฒาณวณฺฺตํ วา อตฺตทานํ, น อตฺตนิ วา วิญฺเฒาณํ,
 น วิญฺเฒาณสฺมํ วา อตฺตทานํ. โส รูปํ นานฺุปริธาวติ นานฺุปริวตฺตติ. เวทนํ... สยฺมํ...
 สงฺขารํ... วิญฺเฒาณํ นานฺุปริธาวติ นานฺุปริวตฺตติ. โส รูปํ อนฺุปริธาวํ อนฺุปริวตฺตํ.
 เวทนํ... สยฺมํ... สงฺขารํ... วิญฺเฒาณํ อนฺุปริธาวํ อนฺุปริวตฺตํ ปริมฺจุจฺติ รูปมฺหา,
 ปริมฺจุจฺติ เวทนาย, ปริมฺจุจฺติ สยฺมาย, ปริมฺจุจฺติ สงฺขารเห, ปริมฺจุจฺติ วิญฺเฒาณมฺหา,
 ปริมฺจุจฺติ ชาติยา ชรามรณนฺ โสเกหิ ปริเทเวหิ ทฺทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาสเห,
 ปริมฺจุจฺติ ทฺทุกฺขสฺมาติ วทามิ. สยฺมํ.

๘. ทุตฺยภทฺทูลพฺพทฺธสฺสตุต

[๑๐๐] สวาทฺถินิทานํ. อนมตฺตคฺโคยํ ภิกฺขเว สํสาโร, ปุพฺพหา โภกฺกิ น
 ปญฺญาติ อวิชฺขานีวรณานํ สยฺมทานํ ตณฺหาสยฺมโฆชนานํ สนฺุชาวตํ สํสวตํ. เสยฺยถาปี
 ภิกฺขเว สา กทฺทูลพฺพทฺโร ทเพฺห ชีเล วา ฅมฺเภ วา อุปนินฺพทฺโร. โส กฺจฺจติ
 เจปํ, ตเมว ชีลํ วา ฅมฺภํ วา อุปกฺจฺจติ. ติฏฺฐจฺติ เจปํ, ตเมว ชีลํ วา ฅมฺภํ วา

๑ ก. กทฺทูลพฺพทฺโร, ฉ. ม. กทฺทูลพฺพทฺโร

๒ ก. อุปนินฺพทฺโร

อุปติฏฺฐติ. นิสิตฺติ เจปปี, ตเมว ชีลํ วา ธมฺมํ วา อุปนีสิตฺติ. นิปชฺชติ เจปปี, ตเมว ชีลํ วา ธมฺมํ วา อุปนิปชฺชติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อสฺสสุทฺวา ปุณฺณชฺชนโน รูปํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมํ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมนฺนปฺสฺสติ. เวทณํ... สณฺณ... สงฺขาร... วิญฺญาณํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมํ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมนฺนปฺสฺสติ. โส คจฺจนฺติ เจปปี, อิมะว^๑ ปณฺจูปาทานกฺขนฺธํ อุปคจฺจนฺติ. ติฏฺฐติ เจปปี, อิมะว ปณฺจูปาทานกฺขนฺธํ อุปติฏฺฐติ. นิสิตฺติ เจปปี, อิมะว ปณฺจูปาทานกฺขนฺธํ อุปนีสิตฺติ, นิปชฺชติ เจปปี, อิมะว ปณฺจูปาทานกฺขนฺธํ อุปนิปชฺชติ. ตสฺมาตฺถิ ภิกฺขเว อภิกฺขณํ สกํ จิตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ “ทีฆรตฺตมิตํ จิตฺตํ สงฺกิลิฏฺฐํ ราเคน โทเสน โมเหเนา”ติ. จิตฺตสงฺกิลเสะ ภิกฺขเว สตฺตา สงฺกิลิสฺสณฺติ, จิตฺตโวลานา สตฺตา วิสฺสฺสนฺติ.

ทิจฺจํ ไว ภิกฺขเว จรณํนาม จิตฺตณฺติ? เอวมฺภนฺเต. ตมฺปิ โข ภิกฺขเว จรณํนาม จิตฺตํ จิตฺเตเนว จิตฺติตํ, เตนํปิ โข ภิกฺขเว จรเณน จิตฺเตน จิตฺตญฺเฒว จิตฺตตฺร. ตสฺมาตฺถิ ภิกฺขเว อภิกฺขณํ สกํ จิตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ “ทีฆรตฺตมิตํ จิตฺตํ สงฺกิลิฏฺฐํ ราเคน โทเสน โมเหเนา”ติ. จิตฺตสงฺกิลเสะ ภิกฺขเว สตฺตา สงฺกิลิสฺสณฺติ, จิตฺตโวลานา สตฺตา วิสฺสฺสนฺติ.

นาหํ ภิกฺขเว อณฺณํ เอกนิกายํปปี สมนฺนปฺสฺสามิ. เอวํ จิตฺตํ ยถิทํ ภิกฺขเว ติรจฺจนกตา ปาณา, เตปปี โข ภิกฺขเว ติรจฺจนกตา ปาณา จิตฺเตเนว จิตฺติตา. เตหิปี โข ภิกฺขเว ติรจฺจนกเตหิ ปาเนหิ จิตฺตญฺเฒว จิตฺตตฺร. ตสฺมาตฺถิ ภิกฺขเว อภิกฺขณํ สกํ จิตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ “ทีฆรตฺตมิตํ จิตฺตํ สงฺกิลิฏฺฐํ ราเคน โทเสน โโมเหเนา”ติ. จิตฺตสงฺกิลเสะ ภิกฺขเว สตฺตา สงฺกิลิสฺสณฺติ, จิตฺตโวลานา สตฺตา วิสฺสฺสนฺติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว รชโก วา จิตฺตการโก วา รชนาย วา ลาชา ย วา หลฺลิตฺติยา วา นีลียา^๒ วา มณฺเชฏฺฐาย^๓ วา สุปฺปริมฺภูเจ ผลเก วา ภิตฺติยา วา หุสฺสปฺภุญฺเฏ วา อิตฺถีรูปํ วา ปุริสฺรูปํ วา อภินิมฺมิเนยฺย สพฺพนฺคปจฺจจํ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อสฺสสุทฺวา ปุณฺณชฺชนโน รูปญฺเฒว อภินิพฺพตฺเตนโต อภินิพฺพตฺเตติ. เวทณญฺเฒว... สณฺณญฺเฒว... สงฺขารเยว... วิญฺญาณญฺเฒว อภินิพฺพตฺเตนโต อภินิพฺพตฺเตติ. ตํ กิ มณฺณถ ภิกฺขเว รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. เวทนา... สณฺณา... สงฺขารา... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ตสฺมาตฺถิ ภิกฺขเว ะเปว เอวํ ปสฺสํ ะเปว นวปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. อญฺจม.

๑ จ. ม. อ. อิมะ ๒ ก. นีลีย ๓ จ. ม. มณฺชฎฺฐาย, อ. มณฺชฎฺฐิยา

๕. วาสินฺนุตฺต

[๑๐๑] สาวตฺถินิทานํ. ชานโตหํ ภิกฺขเว ปสฺสโต อาสวานํ ขยํ วทามิ โน อชานโต โน อปสฺสโต. กิณฺจ ภิกฺขเว ชานโต ก็ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ? “อิติ รูปํ, อิติ รูปสฺส สมฺภโย, อิติ รูปสฺส อตฺถงฺคโม. อิติ เวทนา... อิติ สมฺภวา... อิติ สงฺขาร... อิติ วิญฺญาณํ, อิติ วิญฺญาณสฺส สมฺภโย, อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโม”ติ, เอวํ โข ภิกฺขเว ชานโต เอวํ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ.

ภาวนาโนโยคํ อนนฺยุตฺตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน วิหโรติ กิณฺจาปี เอวํ อิจฺฉา อปฺปชฺช-
 เชยฺย “โอโห วต เม อนฺนปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺมจฺเจยฺยา”ติ, อถ ขวสฺส เนว
 อนฺนปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺมจฺจติ. ตํ กิสฺส เหตุ? “อภาวิตตฺตา”ติสฺส วจันนํ. กิสฺส
 อภาวิตตฺตา? อภาวิตตฺตา จตฺถนํ สติปญฺจานานํ, อภาวิตตฺตา จตฺถนํ สมมปฺปชานานํ,
 อภาวิตตฺตา จตฺถนํ อิทฺธิปาทานํ, อภาวิตตฺตา ปณฺจนํ อินฺทริยานํ, อภาวิตตฺตา
 ปณฺจนํ พลาณํ, อภาวิตตฺตา สत्ตถนํ โพชฺฌณฺคณํ, อภาวิตตฺตา อริยสฺส อฏฺฐงฺกิกสฺส
 มกฺกสฺส.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กุกฺกุฏียา อนุทฺธานิ อฏฺฐ วา ทส วา ทฺวาทส วา, ตานสฺส
 กุกฺกุฏียา น สมฺมาธิสฺสยิตฺตานิ, น สมฺมาปริเสทิตฺตานิ, น สมฺมาปริภาวิตานิ. กิณฺจาปี
 ตสฺสา กุกฺกุฏียา เอวํ อิจฺฉา อปฺปชฺชเชยฺย “โอโห วต เม กุกฺกุฏโปตกา ปาทนชฺชิสาย
 วา มุชฺชตฺถเกณ วา อนุทฺทโกสํ ปทาเลตฺวา โสตฺถินา อภินิพฺพิชฺชเชยฺย”ติ. อถ โข
 อภพฺพาว เต กุกฺกุฏโปตกา ปาทนชฺชิสาย วา มุชฺชตฺถเกณ วา อนุทฺทโกสํ ปทาเลตฺวา
 โสตฺถินา อภินิพฺพิชฺชติ. ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา हि ปน ภิกฺขเว กุกฺกุฏียา อนุทฺธานิ
 อฏฺฐ วา ทส วา ทฺวาทส วา, ตานสฺส กุกฺกุฏียา น สมฺมาธิสฺสยิตฺตานิ, น สมฺมา-
 ปริเสทิตฺตานิ, น สมฺมาปริภาวิตานิ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ภาวนาโนโยคํ อนนฺยุตฺตสฺส
 ภิกฺขุโน วิหโรติ กิณฺจาปี เอวํ อิจฺฉา อปฺปชฺชเชยฺย “โอโห วต เม อนฺนปาทาย อาสเวหิ
 จิตฺตํ วิมฺมจฺเจยฺยา”ติ, อถ ขวสฺส เนว อนฺนปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺมจฺจติ. ตํ กิสฺส
 เหตุ? “อภาวิตตฺตา”ติสฺส วจันนํ. กิสฺส อภาวิตตฺตา? อภาวิตตฺตา จตฺถนํ สติปญฺจานานํ,
 อภาวิตตฺตา จตฺถนํ สมมปฺปชานานํ, อภาวิตตฺตา จตฺถนํ อิทฺธิปาทานํ, อภาวิตตฺตา
 ปณฺจนํ อินฺทริยานํ, อภาวิตตฺตา ปณฺจนํ พลาณํ, อภาวิตตฺตา สत्ตถนํ โพชฺฌณฺคณํ,
 อภาวิตตฺตา อริยสฺส อฏฺฐงฺกิกสฺส มกฺกสฺส.

ภาวนานุโยคํ อนุยตุตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน วิหโรโต กิณฺจาปํ น เอวํ อิจฺฉา
 อุปฺปชฺชเชยฺย “อโห วต เม อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺจุเจยฺยา”ติ. อถ ชฺวสฺส
 อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺจุจติ. ตํ กิสฺส เหตุ? ภาวิตตฺตาติสฺส วจฺนียํ. กิสฺส
 ภาวิตตฺตา? ภาวิตตฺตา จตฺนํ สติปญฺ्ञจฺานํ, ภาวิตตฺตา จตฺนํ สมฺมปฺปชฺานํ,
 ภาวิตตฺตา จตฺนํ อิทธิปาทนํ, ภาวิตตฺตา ปณฺจณํ อินฺทฺริยํ, ภาวิตตฺตา ปณฺจณํ
 พฺลนํ, ภาวิตตฺตา สทฺทณํ โภชณฺจกานํ, ภาวิตตฺตา อวียสฺส อฏฺจกิกิสฺส มกฺกสฺส.

เสยฺยถาปี ภิกขเว กุกกุฏียา อณฺฑานิ อญฺจ วา ทสฺส วา ทฺวาทสฺส วา, ตานสฺส
กุกกุฏียา สมนฺนาธรียตานิ, สมนฺนาปริเสทิตานิ, สมนฺนาปริภาวิตานิ, ทิจฺจาปี ตสฺสา
กุกกุฏียา น เอวํ อิจฺฉา อปฺปชฺชเยยฺย “อโห วต เม กุกกุฏโปตกา ปาทนชฺชิสฺสว วา
มุขตฺตณฺฑเกน วา อณฺฑโกสํ ปทาเลตฺวา สไตฺตตินา อภินิพฺพิชฺชเยยฺย”ติ. อถ โข
ภพฺพาว เต กุกกุฏโปตกา ปาทนชฺชิสฺสว วา มุขตฺตณฺฑเกน วา อณฺฑโกสํ ปทาเลตฺวา
สไตฺตตินา อภินิพฺพิชฺชิตุํ. ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา हि ปน ภิกขเว กุกกุฏียา อณฺฑานิ
อญฺจ วา ทสฺส วา ทฺวาทสฺส วา, ตานสฺส กุกกุฏียา สมนฺนาธรียตานิ, สมนฺนาปริเสทิตานิ,
สมนฺนาปริภาวิตานิ. เอวเมว โข ภิกขเว ภาวนาโนโยคมนุญฺสํตสฺส ภิกขุโน วิหโรโต
ทิจฺจาปี น เอวํ อิจฺฉา อปฺปชฺชเยยฺย “อโห วต เม อนฺนปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ
วิมฺมจฺเจยฺยา”ติ. อถ ชฺวสฺส อนฺนปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺมจฺจติ. ตํ กิสฺส เหตุ? ภาวิตตฺตาติสฺส
วจฺฉิยํ. กิสฺส ภาวิตตฺตา? ภาวิตตฺตา จตฺถุนํ สติปญฺ्ञานํ, ภาวิตตฺตา จตฺถุนํ
สมฺมปฺปธานํ, ภาวิตตฺตา จตฺถุนํ อธิฐาปาทนํ, ภาวิตตฺตา ปณฺณนํ อินฺทริยํ,
ภาวิตตฺตา ปณฺณนํ พฺลนํ, ภาวิตตฺตา สตฺตณฺนํ โพชฺฌณฺกํ, ภาวิตตฺตา อริยสฺส
อญฺจกฺกิสฺส มกฺกสฺส.

เสยฺยถาปํ ภิกฺขเว ปลคณฺทสฺส วา ปลคณฺทนนฺทเวทสฺส^๑ วา วาสิชฺฌเณ ทิสฺสนฺเต
 อํกุลิปทานิ ทิสฺสนฺติ อํกุญฺจปทํ, โน จ ชฺวสฺส ฌาณํ โหติ “เอตฺตํ วต เม
 อชฺช วาสิชฺฌสฺส ชีณํ, เอตฺตํ หิโย, เอตฺตํ หิโย, เอตฺตํ ปเร”ติ. อถ ชฺวสฺส
 ชีเณ ชีณนฺเตว ฌาณํ โหติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ภาวนानุโยคมนุยฺยตฺส ภิกฺขุโน
 วิหโร ภิญฺจาปี น เอว ฌาณํ โหติ “เอตฺตํ วา เม อชฺช อาสวานํ ชีณํ,
 เอตฺตํ หิโย, เอตฺตํ ปเร”ติ. อถ ชฺวสฺส ชีเณ ชีณนฺเตว ฌาณํ โหติ. เสยฺยถาปํ
 ภิกฺขเว สามหุทิกาย นาวาย เวตฺตพณฺณพทฺธาย วสฺสมาสนิ^๒ อทเก ปริยาทาย

เหมนุติเกน ถลํ อุกุชิตุทาย วาตาทปปรตานิ เวตตพณฺณานิ, ทานิ ปาวุสเสน เมเมน
 อภิปฺปวฺจุจํ อปฺปกสิเรเนว ปฏิปฺปสฺสมณฺติ, ปุตฺติกาณิ ภวนฺติ. เอวเมว โข
 ภิกฺขเว ภาวานนฺโยคมนฺยุตฺตสฺส ภิกฺขุโน วิหโรโต อปฺปกสิเรเนว สญฺโฆชนานิ
 ปฏิปฺปสฺสมณฺติ, ปุตฺติกาณิ ภวนฺตฺติ. นวมํ.

๑๐. อนิจฺจสณฺณาสุตฺต

[๑๐๒] สวตฺถินิทานํ. อนิจฺจสณฺณา ภิกฺขเว ภาวิตา พหุลิกฺกา สพฺพํ กามราคํ
 ปริยาทียติ, สพฺพํ รูปราคํ ปริยาทียติ, สพฺพํ ภวราคํ ปริยาทียติ. สพฺพํ อวิขุชํ
 ปริยาทียติ, สพฺพํ อสฺมิมานํ สมฺมหนฺติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สรทสมเย กสฺสโก มหานงฺกเลน กสนฺโต สพฺพานิ มฺล-
 สนฺตานกานิ สมฺปทาเลนฺโต กสฺติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อนิจฺจสณฺณา ภาวิตา พหุลิกฺกา
 สพฺพํ กามราคํ ปริยาทียติ, สพฺพํ รูปราคํ ปริยาทียติ, สพฺพํ ภวราคํ ปริยาทียติ,
 สพฺพํ อวิขุชํ ปริยาทียติ, สพฺพํ อสฺมิมานํ สมฺมหนฺติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปพฺพชลาโย ปพฺพชํ ลายิตฺวา อคฺเค กเหตฺวา โอธฺนาติ
 นิธฺนาติ นิปฺโผฏฺเฐติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อนิจฺจสณฺณา ภาวิตา ๖ เป ๖ สมฺมหนฺติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อมฺพปิตฺธิยา วณฺณจฺฉินฺนํ ยานิ ตตฺถ อมฺพานิ วณฺณป-
 ฏิพฺพทฺธานิ, สพฺพานิ ทานิ ตทณฺวยานิ ภวนฺติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อนิจฺจสณฺณา
 ภาวิตา ๖ เป ๖ สมฺมหนฺติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กฺุฏฺถการสฺส ยา กาจิ โคปานสฺสโย สพฺพา ทา กฺุฏฺถกฺมา กฺุฏฺถินฺนา
 กฺุฏฺถโมสรณา, กฺุฏฺถํ ทาสํ อคฺคมกฺขายติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อนิจฺจสณฺณา ภาวิตา
 ๖ เป ๖ สพฺพํ อสฺมิมานํ สมฺมหนฺติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ มฺลคณฺธา, กาพานฺสวาริณฺโธ เตสํ อคฺคมกฺขายติ.
 เอวเมว โข ภิกฺขเว อนิจฺจสณฺณา ภาวิตา ๖ เป ๖ สพฺพํ อสฺมิมานํ สมฺมหนฺติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ สารคณฺธา, โลหิตจณฺทนํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ. เอวเมว
 โข ภิกฺขเว อนิจฺจสณฺณา ภาวิตา ๖ เป ๖ สพฺพํ อสฺมิมานํ สมฺมหนฺติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ ปุปฺผคณฺธา, วสฺสิกํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ. เอวเมว โข
 ภิกฺขเว อนิจฺจสณฺณา ภาวิตา ๖ เป ๖ สพฺพํ อสฺมิมานํ สมฺมหนฺติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ กุทฺตราชาโน,^๑ สพฺเพเต รณฺโณ จกฺกตฺติสฺส อนฺนยนา
ภวนฺติ, ราชานํ เตสํ จกฺกตฺตํ อคฺคมกฺขายติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อนิจฺจสณฺณาสํ
ภาวิตา ะเปะ สพฺพํ อสฺมิมานํ สมฺมหนฺติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยา กาจิ คารกฺกรุปานํ ปภา, สพฺพา ตา จนนํปฏาย กลํ
นาคมนฺติ โสฬสํ, จนนํปฏา ตาสํ อคฺคมกฺขายติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อนิจฺจสณฺณาสํ
ภาวิตา ะเปะ สพฺพํ อสฺมิมานํ สมฺมหนฺติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สรทสมเย วิหฺเร วิคตพฺลนฺเก เทเว อาทิจฺโจ นภํ อพฺภุสฺสกุ-
มาโน สพฺพํ อากาสกํ ตมกํ อภิวิหฺจ ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต จ. เอวเมว
โข ภิกฺขเว อนิจฺจสณฺณาสํ ภาวิตา พหุสฺสกา สพฺพํ กามราคํ ปริยาทียติ, สพฺพํ รุปราคํ
ปริยาทียติ, สพฺพํ อวิชฺชํ ปริยาทียติ, สพฺพํ อสฺมิมานํ สมฺมหนฺติ.

กถํ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อนิจฺจสณฺณาสํ กถํ พหุสฺสกา สพฺพํ กามราคํ ปริยาทียติ
ะเปะ สพฺพํ อสฺมิมานํ สมฺมหนฺติ? อิติ รุปํ, อิติ รุปสฺส สมฺมทโย, อิติ รุปสฺส
อตฺถงฺกโม. อิติ เวทนา.... อิติ สณฺณ.... อิติ สงฺขาร.... อิติ วิญฺญาณํ, อิติ
วิญฺญาณสฺส สมฺมทโย, อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺกโมติ. เอวํ ภาวิตา โข ภิกฺขเว อนิจฺจสณฺณาสํ
เอวํ พหุสฺสกา สพฺพํ กามราคํ ปริยาทียติ, สพฺพํ รุปราคํ ปริยาทียติ, สพฺพํ ภาวราคํ
ปริยาทียติ, สพฺพํ อวิชฺชํ ปริยาทียติ, สพฺพํ อสฺมิมานํ สมฺมหนฺตฺติ. ทสมํ.

ปุพฺพวคฺโค ปณฺจโม.

ตสฺสํททานํ.

นที ปุพฺพณฺจ เณณฺจ โคมยณฺจ นชาสีขํ
สฺสทฺธิกํ เทวํ จ คทฺฐลา วาสีขญฺญํ อนิจฺจตาติ.

มชฺฌิมปณฺณาสโก สมตฺโต.

ตสฺส มชฺฌิมปณฺณาสกสฺส วคฺคทฺทานํ.

อุปโย อรหฺนโต จ ชชฺชนีเณรสวญฺญํ
ปุพฺพวคฺเคน ปณฺณาส ทฺติโย เตน วุจฺจตฺติ.

จุฬปณฺณาสก

๑. อนฺตวคฺค

๑. อนฺตสุตฺต

[๑๐๓] สวาทุณฺณิโก. จตฺตารโหเม ภิกฺขเว อนฺตา. กตเม จตฺตารโ? สกฺกายนฺโต สกฺกายสมุทฺทนฺโต สกฺกายนิโรธนฺโต สกฺกายนิโรธคามินีปฺปฏิปทฺนโต.

กตโม จ ภิกฺขเว สกฺกายนฺโต? ปญฺจุปาทานกฺขนฺธาติสฺส วจฺนียํ. กตเม ปญฺจ? เสยฺยถิโก: ฐปฺปาทานกฺขนฺโธ เวทฺฐปฺปาทานกฺขนฺโธ สลฺลปฺปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารุปาทานกฺขนฺโธ วิฉฺฌาณฺฐปฺปาทานกฺขนฺโธ. อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สกฺกายนฺโต.

กตโม จ ภิกฺขเว สกฺกายสมุทฺทนฺโต? ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทิราศสฺสทฺทา ตตฺตรุตฺตรานินฺทนี. เสยฺยถิโก: กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สกฺกายสมุทฺทนฺโต.

กตโม จ ภิกฺขเว สกฺกายนิโรธนฺโต? โย ตสฺสยาเยว ตณฺหาเยว อเสสฺวิราคะนิโรโธ จาโค ปฺปฏินิสฺสํโก มุตฺติ อนาลโย. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สกฺกายนิโรธนฺโต.

กตโม จ ภิกฺขเว สกฺกายนิโรธคามินีปฺปฏิปทฺนโต? อยเมว อริโย อฏฺฐจฺงฺกโก มคฺโค. เสยฺยถิโก: สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมฺนโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวาโย สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สกฺกายนิโรธคามินีปฺปฏิปทฺนโต. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตารโ อนฺตาทิ. ปจฺม.

๒. ทุคฺคสุตฺต

[๑๐๔] สวาทุณฺณิโก. ทุคฺคญฺจ โข ภิกฺขเว เทเสสฺสํ^๑ ทุคฺคสมุทฺทญฺจ ทุคฺคนิโรธญฺจ ทุคฺคนิโรธคามินี ปฺปฏิปทฺญฺจ, ตํ สุณฺณถ.

๑ ก. เทสิสฺสํ

กตมมจ ภิกขเว ทุกขัง? ปณฺจูปาทานกฺขนฺธาติสฺส วจฺนียํ. กตเม ปณฺจ? เสยฺยถิทํ: รูปูปาทานกฺขนฺโธ ๖ เปว วิณฺณมณฺเฑูปาทานกฺขนฺโธ. อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว ทุกขัง.

กตโม จ ภิกขเว ทุกฺขสมุทโย? ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทิวราศหคฺคา ตตรุตฺตวราภินฺนํ. เสยฺยถิทํ: กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. อयํ วุจฺจติ ภิกขเว ทุกฺขสมุทโย.

กตโม จ ภิกขเว ทุกฺขนิโรธो? โย ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวिरากฺนิโรธो จาโค ปฏฺินิสฺสํโก มุตฺติ อนาลโย. อยํ วุจฺจติ ภิกขเว ทุกฺขนิโรธो.

กตมา จ ภิกขเว ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทา? อยเมว อริโย อฏฺฺงคฺโก มคฺโค. เสยฺยถิทํ: สมฺมาทิฏฺฐิ ๖ เปว สมฺมาสมาริ. อยํ วุจฺจติ ภิกขเว ทุกฺขนิโรธคามินิํ ปฏิปทาติ. ทฺธิยํ.

๓. สกกายสุตต

[๑๐๕] สวาทฺถนิทานํ. สกกายมฺจ โว ภิกขเว เทเสสฺสามิ สกกายสมุทฺทยมฺจ สกกายนิโรธมฺจ สกกายนิโรธคามินิํ ปฏิปทมฺจ, ตํ สฺสณฺณ.

กตโม จ ภิกขเว สกกาโย? ปณฺจูปาทานกฺขนฺธาติสฺส วจฺนียํ. กตเม ปณฺจ? เสยฺยถิทํ: รูปูปาทานกฺขนฺโธ ๖ เปว วิณฺณมณฺเฑูปาทานกฺขนฺโธ. อยํ วุจฺจติ ภิกขเว สกกาโย.

กตโม จ ภิกขเว สกกายสมุทโย? ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทิวราศหคฺคา ตตรุตฺตวราภินฺนํ. เสยฺยถิทํ: กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา. อยํ วุจฺจติ ภิกขเว สกกายสมุทโย.

กตโม จ ภิกขเว สกกายนิโรธो? โย ตสฺสาเยว ตณฺหาย อเสสวिरากฺนิโรธो จาโค ปฏฺินิสฺสํโก มุตฺติ อนาลโย. อยํ วุจฺจติ ภิกขเว สกกายนิโรธो.

กตมา จ ภิกขเว สกกายนิโรธคามินิํ ปฏิปทา? อยเมว อริโย อฏฺฺงคฺโก มคฺโค. เสยฺยถิทํ: สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสมกฺกโป ๖ เปว สมฺมาสมาริ. อยํ วุจฺจติ ภิกขเว สกกายนิโรธคามินิํ ปฏิปทาติ. ทฺธิยํ.

๔. ปริณฺเอยฺยสุตฺต

[๑๐๖] สวาทุณฺณิโก. ปริณฺเอยฺย จ ภิกฺขเว ฐมฺเม เทเสสฺสามิ ปริณฺณจ ปริณฺณทาวินฺจ ปุคฺคํ, ทํ สฺนฺนํ.

กตฺเม จ ภิกฺขเว ปริณฺเอยฺยา ฐมฺมา? รุปํ ภิกฺขเว ปริณฺเอยฺโย ฐมฺโม, เวทฺหา ๖ เป ๖ สฺนฺนา... สงฺขารํ... วิณฺณํ ปริณฺเอยฺโย ฐมฺโม. อิมํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปริณฺเอยฺยา ฐมฺมา.

กตฺมา จ ภิกฺขเว ปริณฺณจ? รากฺขโย โทสฺกฺขโย โมหฺกฺขโย. อิมํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปริณฺณจ.

กตฺโม จ ภิกฺขเว ปริณฺณทาวินฺจ ปุคฺคโล? อรหตฺตํ วณฺณํ, โย อิมํ อายสฺมา เอวฺนาโม เอวฺโคตฺโต. อิมํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ปริณฺณทาวินฺจ ปุคฺคโลติ. จตฺตํ.

๕. สมณฺสุตฺต

[๑๐๗] สวาทุณฺณิโก. ปณฺจิมํ ภิกฺขเว อูปาทานกฺขนฺธา. กตฺเม ปณฺจ? เสยฺยธัมฺมา: รุปูปาทานกฺขนฺธ ๖ เป ๖ วิณฺณูปาทานกฺขนฺธ. เอ ทิ เกจิ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา วา อิมํ ปณฺจํ อูปาทานกฺขนฺธานํ อสฺสทณฺจ อาทินฺนณฺจ นิสฺสรณฺจ ยถากฺกํ นปฺปชานฺนติ. นเมเต ภิกฺขเว สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา วา สมณฺเส จ ฐมฺมสมฺมทํ, พุราหฺมณฺเส จ พุราหฺมณฺสมฺมทํ, เต จ ปณายสฺมนฺโต สามณฺณตฺถํ วา พุราหฺมณฺตฺถํ วา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภินฺนํ สจฺจิกทฺวา อุปสมฺบฺช วิหฺรณฺตี, เอ จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา วา อิมํ ปณฺจํ อูปาทานกฺขนฺธานํ อสฺสทณฺจ อาทินฺนณฺจ นิสฺสรณฺจ ยถากฺกํ ปชานฺนติ. เต โขเม ภิกฺขเว สมณฺหา วา พุราหฺมณฺหา วา สมณฺเส จ ฐมฺมสมฺมทํ, พุราหฺมณฺเส จ พุราหฺมณฺสมฺมทํ, เต จ ปณายสฺมนฺโต สามณฺณตฺถํ วา พุราหฺมณฺตฺถํ วา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภินฺนํ สจฺจิกทฺวา อุปสมฺบฺช วิหฺรณฺตี. ปณฺจํ.

๖. ทุติยสมณฺสุตฺต

[๑๐๘] สวาทุณฺณิโก. ปณฺจิมํ ภิกฺขเว อูปาทานกฺขนฺธา. กตฺเม ปณฺจ? เสยฺยธัมฺมา: รุปูปาทานกฺขนฺธ ๖ เป ๖ วิณฺณูปาทานกฺขนฺธ. เอ ทิ เกจิ ภิกฺขเว สมณฺหา วา

พราหมณา วา อิมสํ ปณฺจนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ สมุทฺทยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ
อาทึนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถากฺกํ นปฺปชานนฺติ ฯ เปฯ ปชานนฺติ.... สยํ อภิญฺญา
สจฺจิกิตฺวา อุปสมฺปชช วิหรนฺตึติ. อฏฺฐ.

๑. โสตาปนฺนสตุต

[๑๐๙] ปณฺจิเม ภิกฺขเว อุปาทานกฺขนฺธา. กตเม ปณฺจ? เสยฺยถึทํ: รูปฺปาทา-
นกฺขนฺโร ฯ เปฯ วิญฺญาณฺอุปาทานกฺขนฺโร. ยโต^๑ โข ภิกฺขเว อริยสวโก อิมสํ
ปณฺจนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ สมุทฺทยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทึนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ
ยถากฺกํ ปชานนฺติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม
นียโต สมโพธิปรายโนติ. สตุตมํ.

๒. อรหนตฺสตุต

[๑๑๐] สวาทฺถินิทานํ. ปณฺจิเม ภิกฺขเว อุปาทานกฺขนฺธา. กตเม ปณฺจ? เสยฺยถึทํ:
รูปฺปาทานกฺขนฺโร ฯ เปฯ วิญฺญาณฺอุปาทานกฺขนฺโร. ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิมสํ
ปณฺจนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ สมุทฺทยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทึนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ
ยถากฺกํ วิทิตฺวา อนฺนปาทา วิมฺตฺโต โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหํ ชีณาสโว
วุตฺติวา กตกรณฺเอย โหติทภาโร อนฺนปฺปคฺตสทฺตโต ปริกฺชีณภวสณฺโณชโน สมมฺมทณฺณา
วิมฺตฺโตติ. อฏฺฐมํ.

๓. จนทปพทานสตุต

[๑๑๑] สวาทฺถินิทานํ. รูปํ ภิกฺขเว โย จนฺโท โย ราโค ยา นฺนทึ ยา ตณฺหา,
ทํ ปชฺชถ. เอวณฺตํ รูปํ ปทึนํ ภวิสฺสตี อฺจุจฺฉินฺนํมฺลํ ทาลาวตฺถกฺกํ อนภาวงฺกํ
อายตฺติ อนฺนปฺปาทธมฺมํ. เวทนาย ฯ เปฯ สณฺณาย....สงฺขาเรสฺส.... วิญฺญาณํ โย จนฺโท
โย ราโค ยา นฺนทึ ยา ตณฺหา, ทํ ปชฺชถ. เอวณฺตํ วิญฺญาณํ ปทึนํ ภวิสฺสตี อฺจุจฺฉินฺนํมฺลํ
ทาลาวตฺถกฺกํ อนภาวงฺกํ อายตฺติ อนฺนปฺปาทธมฺมนฺติ. นวมํ.

๑๐. ทุตฺติยฉนฺทปฺปหานสุตฺต

[๑๑๒] สวตฺถุณฺนิทานํ. รุเป ภิกฺขเว โย จฺนฺโท โย ราโค ยา นนฺทึ ยา ตณฺหา
 เย อฺปฺยฺปาทานา เจตฺโส อธิจฺญานาภินิเวसानุสยา, เท ปชฺหถ. เอวํตํ รูปํ ปทีนํ
 ภวิสฺสตี อฺจุฉินฺนํมฺลํ ทาลาวตฺถุกํ อนภาวํกํ อายตี อฺนฺปฺปาทมฺมํ. เวทนาย....
 สณฺณาย.... สงฺขารสฺสุ โย จฺนฺโท ฯเปฯ เอวํเต สงฺขารรา ปทีนา ภวิสฺสตี
 อฺจุฉินฺนํมฺลํ ทาลาวตฺถุกํ อนภาวํกํ อายตี อฺนฺปฺปาทมฺมา. วิมฺภวณฺเ โย
 จฺนฺโท โย ราโค ยา นนฺทึ ยา ตณฺหา เย อฺปฺยฺปาทานา เจตฺโส อธิจฺญานาภินิ-
 เวसानุสยา, เท ปชฺหถ. เอวํตํ วิมฺภวณฺํ ปทีนํ ภวิสฺสตี อฺจุฉินฺนํมฺลํ ทาลาวตฺถุกํ
 อนภาวํกํ อายตี อฺนฺปฺปาทมฺมนฺติ. ทสมํ.

อนฺทวคฺโค ปจฺโม.

ตสฺสทฺธานํ

อนฺโต ทฺถขณฺจ สกฺกาโย ปริณฺญะยฺยา สมณฺา ทฺเว
 สฺเตปาปนโน อรหา จ ทฺเว จ จฺนฺทปฺปหานาติ.

๒. ฌมฺมกถิกวคฺค

๑. อวิชฺชาสุตฺต

[๑๑๓] สวตฺถุณฺนิทานํ. อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เทนฺปสงฺกมิ ฯเปฯ
 เอกมฺนํ นิสินฺโน โข สฺโส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ “อวิชฺชา อวิชฺชาติ ภนฺเต
 วุจฺจติ, กตมา นฺุ โข ภนฺเต อวิชฺชา, กิตฺตาวตา จ อวิชฺชาตโต โหตี”ติ? อธิ
 ภิกฺขุ อสฺสทฺวา ปุณฺณชฺชโน รูปํ นปฺปชานาติ, รูปสมฺมทฺยํ นปฺปชานาติ, รูปนิโรธํ
 นปฺปชานาติ, รูปนิโรธคามินี ปฏฺิปปทํ นปฺปชานาติ. เวทนํ นปฺปชานาติ.... สณฺณํ
 นปฺปชานาติ.... สงฺขารํ นปฺปชานาติ.... วิมฺภวณฺํ นปฺปชานาติ ฯเปฯ วิมฺภวณฺ-
 นิโรธคามินี ปฏฺิปปทํ นปฺปชานาติ. อयํ วุจฺจติ ภิกฺขุ อวิชฺชา, เอตฺตาวตา จ อวิชฺชาตโต
 โหตีติ. ปจฺมํ.

๒. วิชชาสูตร

[๑๑๔] สวาทถินิทาน. เอกมนตํ นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควนตํ เอตทโวจ “วิชชา วิชชาติ ภาเนต วุจจติ, กตมา นุ โข ภาเนต วิชชา, กิตตาวตทา จ วิชชาคโต โหตี”ติ ? อธิ ภิกขุ สุตวา อวีสวโก รูปํ ปชานาติ, รูปสมุทญํ ๖ เป ๖ รูปนิโรธคามินี ปฏิปทํ ปชานาติ. เวทนํ... สณฺณํ... สงฺขารํ ปชานาติ ๖ เป ๖ วิญฺญาณนิโรธคามินี ปฏิปทํ ปชานาติ. อญํ วุจจติ ภิกขุ วิชชา, เอตตาวตทา จ วิชชาคโต โหตีติ. ทถียํ.

๓. ธรรมกถีกถก

[๑๑๕] สวาทถินิทาน. เอกมนตํ นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควนตํ เอตทโวจ “ธรรมกถิกโก ธรรมกถิกโกติ ภาเนต วุจจติ, กิตตาวตทา นุ โข ภาเนต ธรรมกถิกโก โหตี”ติ ? รูปสฺส เจ ภิกขุ นิพพิทาย วิราคย นิโรธาย ธรรมํ เทเสติ, “ธรรมกถิกโก ภิกขุ”ติ อลํ วจนาย. รูปสฺส เจ ภิกขุ นิพพิทาย วิราคย นิโรธาย ปฏิปนโน โหติ, “ธมฺมานุธรรมปฏิปนโน ภิกขุ”ติ อลํ วจนาย. รูปสฺส เจ ภิกขุ นิพพิทาย วิราคย นิโรธาย อนุปาทาวิมุตโต โหติ, “ทัญญูธรรมนิพพานปฺปตฺโต ภิกขุ”ติ อลํ วจนาย. เวทนาย เจ ภิกขุ ๖ เป ๖ สณฺณาย เจ ภิกขุ... สงฺขารานํ เจ ภิกขุ... วิญฺญาณสฺส เจ ภิกขุ นิพพิทาย วิราคย นิโรธาย ธรรมํ เทเสติ, “ธรรมกถิกโก ภิกขุ”ติ อลํ วจนาย. วิญฺญาณสฺส เจ ภิกขุ นิพพิทาย วิราคย นิโรธาย ปฏิปนโน โหติ, “ธมฺมานุธรรมปฏิปนโน ภิกขุ”ติ อลํ วจนาย. วิญฺญาณสฺส เจ ภิกขุ นิพพิทาย วิราคย นิโรธาย อนุปาทาวิมุตโต โหติ, “ทัญญูธรรมนิพพานปฺปตฺโต ภิกขุ”ติ อลํ วจนายาติ. ทถียํ.

๔. ทุติยธรรมกถีกถก

[๑๑๖] สวาทถินิทาน. เอกมนตํ นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควนตํ เอตทโวจ “ธรรมกถิกโก ธรรมกถิกโกติ ภาเนต วุจจติ, กิตตาวตทา นุ โข ภาเนต ธรรมกถิกโก โหติ,

กิตฺตาวทา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน โหติ, กิตฺตาวทา ภิญฺจธมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหติ”ติ ?
 รูปสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ธมฺมํ เทเสติ, “ธมฺมกถิโก ภิกฺขุ”ติ
 อลํ วจนาย. รูปสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ,
 “ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน ภิกฺขุ”ติ อลํ วจนาย. รูปสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทา วิราคา
 นิโรธา อนฺุปาทาวิมฺุตโต โหติ, “ภิญฺจธมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต ภิกฺขุ”ติ อลํ วจนาย.
 เวทนาย เจ ภิกฺขุ ๖ เป ๖ สมฺมวาย เจ ภิกฺขุ... สงฺฆารานํ เจ ภิกฺขุ...
 วิมฺวณสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ธมฺมํ เทเสติ, “ธมฺมกถิโก ภิกฺขุ”ติ
 อลํ วจนาย. วิมฺวณสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ,
 “ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโน ภิกฺขุ”ติ อลํ วจนาย. วิมฺวณสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทา
 วิราคา นิโรธา อนฺุปาทาวิมฺุตโต โหติ, “ภิญฺจธมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต ภิกฺขุ”ติ อลํ
 วจนายาติ. จตฺตถ.

๕. พนฺธนสฺสุต

[๑๑๗] สาวตฺถินิทานํ. อิท ภิกฺขเว อสฺสทฺวา ปุณฺณชฺโช อริยานํ อทฺธสาวิ ๖ เป ๖
 สปฺปริสฺสธมฺเม อวินีโต รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ, รูปวนฺทํ วา อตฺตานํ, อตฺตนิ วา
 รูปํ, รูปสฺมี วา อตฺตานํ. อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสฺสทฺวา ปุณฺณชฺโช รูปพนฺธนพฺทโร
 สนฺตรพาหิรพนฺธนพฺทโร อตีรทสฺสี อปารทสฺสี พฺทโร ชียติ^๑ พฺทโร มียฺยติ พฺทโร
 อสฺมา โลกา ปรี โลกํ กจฺจติ. เวทนํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ ๖ เป ๖ เวทนาย วา
 อตฺตานํ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสฺสทฺวา ปุณฺณชฺโช เวทนาพนฺธนพฺทโร สนฺตรพาหิร-
 พนฺธนพฺทโร อตีรทสฺสี อปารทสฺสี พฺทโร ชียติ พฺทโร มียฺยติ พฺทโร อสฺมา
 โลกา ปรี โลกํ กจฺจติ. สมฺมวํ... สงฺฆาเร... วิมฺวณํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ ๖ เป ๖
 อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อสฺสทฺวา ปุณฺณชฺโช วิมฺวณพนฺธนพฺทโร สนฺตรพาหิรพนฺธน-
 พฺทโร อตีรทสฺสี อปารทสฺสี พฺทโร ชียติ พฺทโร มียฺยติ พฺทโร อสฺมา โลกา
 ปรี โลกํ กจฺจติ.

สุตวา จ โข ภิกขเว อริยสาวโก อริยานํ ทสฺสาวิ ๖ เป ๖ สปรุสฺสธมฺเม
 สุวินีโต น รูปํ อตฺตโต สมฺนุสฺสชาติ, น รูปวนฺตํ वा อตฺตานํ, น อตฺตนิ वा
 รูปํ, น รูปสฺมิ वा อตฺตานํ. อयํ วุจฺจติ ภิกขเว สุตวา อริยสาวโก น รูปพฺนฺธ-
 พทฺธโร น สนฺตรพาทิรพฺนฺธพทฺธโร ตีรทสฺสี ปารทสฺสี, ปริมุตฺโต โส ทฺกฺขสมฺมาติ
 วทามิ ๖ เป ๖ น เวทณํ... น สยฺมณํ... น สงฺขารํ... น วิญฺญาณํ อตฺตโต
 สมฺนุสฺสชาติ ๖ เป ๖ อयํ วุจฺจติ ภิกขเว สุตวา อริยสาวโก น วิญฺญาณพฺนฺธพทฺธโร
 น สนฺตรพาทิรพฺนฺธพทฺธโร ตีรทสฺสี ปารทสฺสี, ปริมุตฺโต โส ทฺกฺขสมฺมาติ วทามิ.
 ปณฺจมํ.

๖. ปริปัจฉินตสุต

[๑๑๘] สวาทุณินิทํ. ตํ ก็ มณฺณถ ภิกขเว รูปํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส
 เม อตฺตา”ติ สมฺนุสฺสชาติ? โน เหนฺตํ ภาณเต. สวาทุ ภิกขเว รูปํ ภิกขเว “เนตํ
 มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย
 ทฏฺฐพฺพํ. เวทณํ... สยฺมณํ... สงฺขารํ... วิญฺญาณํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส
 เม อตฺตา”ติ สมฺนุสฺสชาติ? โน เหนฺตํ ภาณเต. สวาทุ ภิกขเว, วิญฺญาณํ ภิกขเว
 “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย
 ทฏฺฐพฺพํ ๖ เป ๖ เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นวปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. จญฺจํ.

๗. ทุติยปริปัจฉินตสุต

[๑๑๙] สวาทุณินิทํ. ตํ ก็ มณฺณถ ภิกขเว รูปํ “เนตํ มม, เนโส-
 หฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ สมฺนุสฺสชาติ? เอวํ ภาณเต. สวาทุ ภิกขเว, รูปํ
 ภิกขเว “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมป-
 ปณฺณาย ทฏฺฐพฺพํ. เวทณํ... สยฺมณํ... สงฺขารํ... วิญฺญาณํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ,
 น เมโส อตฺตา”ติ สมฺนุสฺสชาติ? เอวํ ภาณเต. สวาทุ ภิกขเว, วิญฺญาณํ ภิกขเว
 “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย
 ทฏฺฐพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นวปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. สตุตฺตมํ.

๘. สลฺยโฆชนียสฺสุตฺต

[๑๒๐] สวาทุณฺณินิทานํ. สลฺยโฆชนียเ จ ภิกฺขเว ฐมฺเม เทสิสฺสํสามิ สลฺยโฆชนนฺจ, ตํ สฺสณฺณ. กตเม จ ภิกฺขเว สลฺยโฆชนียา ฐมฺมา, กตมํ สลฺยโฆชนํ ? รุปํ ภิกฺขเว สลฺยโฆชนียํ ฐมฺโม. โย ตตฺถ จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สลฺยโฆชนํ. เวทนา ๖ เป ๖ สลฺยณฺนา... สงฺขารานํ... วิญฺญาณํ สลฺยโฆชนียํ ฐมฺโม. โย ตตฺถ จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ สลฺยโฆชนํ. อิมเ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว สลฺยโฆชนียา ฐมฺมา, อิทํ สลฺยโฆชนนฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. อุปาทานียสฺสุตฺต

[๑๒๑] สวาทุณฺณินิทานํ. อุปาทานียเ จ ภิกฺขเว ฐมฺเม เทสิสฺสํสามิ อุปาทานนฺจ, ตํ สฺสณฺณ. กตเม จ ภิกฺขเว อุปาทานียา ฐมฺมา, กตมํ อุปาทานํ ? รุปํ ภิกฺขเว อุปาทานียํ ฐมฺโม. โย ตตฺถ จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ อุปาทานํ. เวทนา ๖ เป ๖ สลฺยณฺนา... สงฺขารานํ... วิญฺญาณํ อุปาทานียํ ฐมฺโม. โย ตตฺถ จนฺทราโค, ตํ ตตฺถ อุปาทานํ. อิมเ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว อุปาทานียา ฐมฺมา, อิทํ อุปาทานนฺติ. นวมํ.

๑๐. สลฺลวณฺตสฺสุตฺต

[๑๒๒] เอกํ สมฺมํ อายสฺมา จ สารีปฺตฺโต อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐิตไ^๑ พารานฺตียํ วิหรนฺติ อีสิปฺตเน มิคทาเย. อถ โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิตไ สยณฺนุสมฺมํ ปฏิสลฺลณฺนา วุฏฺฐิตไ เยนายสฺมา สารีปฺตฺโต เทนฺนปฺสงฺกมิ ๖ เป ๖ เอตทวโจ “สลฺลวทาวุโส สารีปฺตฺตํ ภิกฺขุณา กตเม ฐมฺมา โยนิโส มนสิกาตพฺพา”ติ ? สลฺลวทาวุโส โกฏฺฐิตํ ภิกฺขุณา ปณฺจูปาทานกฺขนฺธา อนิจฺจุโต ทฺวชฺชโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปฺรโต ปโลกโต สฺสณฺนโต อนนฺตโต โยนิโส มนสิกาตพฺพา. กตเม ปณฺจ ? เสยฺยธิตํ: รุปูปาทานกฺขนฺธโร เวทณฺูปาทานกฺขนฺธโร สลฺยณฺูปาทานกฺขนฺธโร สงฺขารูปาทานกฺขนฺธโร วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺธโร. สลฺลวทาวุโส โกฏฺฐิตํ ภิกฺขุณา อิมเ ปณฺจูปาทานกฺขนฺธา อนิจฺจุโต ทฺวชฺชโต โรคโต คณฺฑโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปฺรโต

ปโลกโต สยัตโต อนตตโต โยนิโส มนสิกาตพพา. जानं च पनेत् आवुसो
विश्वति, यं सीला गिक्खु อิมे ปญจุปาทานกฺขนฺธ อนิจฺจโต ॥ पे ॥ อนตตโต
โยนิโส มนสิกรโนโต โสตาปตฺติผลं สจฺจิกเรยยาติ.

โสตาปนฺเนน ปนาวุโส สารีปุตฺต กิक्खุนา กตเม ธมฺมา โยนิโส มนสิกาตพพาติ ?
โสตาปนฺเนนเปี โช आवुसो गोवृजित गिक्खुना अमे पञ्जुपातानक़्खन्ध अनिज्जतो ॥ पे ॥
อนตตโต โยนิโส มนสิกาตพพา. जानं च पनेत् आवुसो विश्वति, यं सोतापन्नो
गिक्खु अमे पञ्जुपातानक़्खन्ध अनिज्जतो ॥ पे ॥ อนตตโต โยนิโส มนสิกรโนโต
सक़्कामिफलं सज्जिकरेययाति.

สกทาคามินา ปนาวุโส สารีปุตฺต กิक्खุนา กตเม ธมฺมา โยนิโส มนสิกาตพพาติ ?
สกทาคามินาเปี โช आवुसो गोवृजित गिक्खुना अमे पञ्जुपातानक़्खन्ध अनिज्जतो ॥ पे ॥
อนตตโต โยนิโส มนสิกาตพพา. जानं च पनेत् आवुसो विश्वति, यं सक़्कामी
गिक्खु अमे पञ्जुपातानक़्खन्ध अनिज्जतो ॥ पे ॥ อนตตโต โยนิโส มนสิกรโนโต
अनाक़्कामिफलं सज्जिकरेययाति.

อนาคามินา ปนาวุโส สารีปุตฺต กิक्खุนา กตเม ธมฺมา โยนิโส มนสิกาตพพาติ ?
อนาคามินาเปี โช आवुसो गोवृजित गिक्खुना अमे पञ्जुपातानक़्खन्ध अनिज्जतो ॥ पे ॥
อนตตโต โยนิโส มนสิกาตพพา. जानं च पनेत् आवुसो विश्वति, यं अनाक़्कामी
गिक्खु अमे पञ्जुपातानक़्खन्ध अनिज्जतो ॥ पे ॥ อนตตโต โยนิโส มนสิกรโนโต
अरहतत्तं सज्जिकरेययाति.

อรหตา ปนาวุโส สารีปุตฺต กตเม ธมฺมา โยนิโส มนสิกาตพพาติ ? อรหตาเปี
โช आवुसो गोवृजित अमे पञ्जुपातानक़्खन्ध अनिज्जतो त्थก़्खतो रोक़्खतो कण्ठतो
सल्लतो अम्मतो อาพาธतो प्रतो पलोक़्खतो सयत्तो อนตตโต โยนิโส มนสิ-
กาตพพา. ननुति च आवुसो अरहतो उतुत्तरिकरणिं, कत्तस्स वा पणिज्जये,^๒
अपिअमे धममा भावित्ता पणुत्तिक्कत्ता तिฏ्ठธम्मसुखिवारาย जेव त्वत्तनुत्ति สत्तिสมप्पชन्नया
जाति. तस्मि.

๑๑. สุตวณฺตสุตฺต

[๑๒๓] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปฺตฺโต อายสฺมา จ มหาโกฏฺจิตฺโต พารานสียํ
 วิหรนฺติ อีสิปตฺเตน มิกฺทาเย. อถ โข อายสฺมา มหาโกฏฺจิตฺโต สายณฺทสมยํ ปฏิสล-
 ลานา วุฏฺจิตฺโต เยนายสฺมา สารีปฺตฺโต เทนฺปสงฺกมฺมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ะเป ะ เอตทโวจ :

สุตฺวตฺวโร สารีปฺตฺต ภิกฺขุณา กตเม ฐมา โยนิโส มนสิกาตพฺพาติ ?
 สุตฺวตฺวโร โกฏฺจิตฺต ภิกฺขุณา ปณฺจปาทานกฺขนฺธา อนิจฺจโต ะเป ะ อนตฺตโต โยนิโส
 มนสิกาตพฺพา. กตเม ปณฺจ ? เสยฺยถิทํ : รูปฺปาทานกฺขนฺธ ะเป ะ วิญฺญาณฺปาทา-
 นกฺขนฺธ. สุตฺวตฺวโร โกฏฺจิตฺต ภิกฺขุณา อิเม ปณฺจปาทานกฺขนฺธา อนิจฺจโต ะเป ะ
 อนตฺตโต โยนิโส มนสิกาตพฺพา. จานํ โข ปเนตํ อวฺโส วิชฺชติ, ยํ สุตฺวา
 ภิกฺขุ อิเม ปณฺจปาทานกฺขนฺธ อนิจฺจโต ะเป ะ อนตฺตโต โยนิโส มนสิกรโนโต
 โสตาปตฺติผลํ สจฺจิกเรยฺยาติ.

โสตาปฺนเนน ปนฺวโร สารีปฺตฺต ภิกฺขุณา กตเม ฐมา โยนิโส มนสิกาตพฺพาติ ?
 โสตาปฺนเนนปิ โข อวฺโส โกฏฺจิตฺต ภิกฺขุณา อิเม ปณฺจปาทานกฺขนฺธา อนิจฺจโต ะเป ะ
 อนตฺตโต โยนิโส มนสิกาตพฺพา. จานํ โข ปเนตํ อวฺโส วิชฺชติ, ยํ โสตาปฺนโน
 ภิกฺขุ อิเม ปณฺจปาทานกฺขนฺธ อนิจฺจโต ะเป ะ อนตฺตโต โยนิโส มนสิกรโนโต
 สกทาคามิผลํ ะเป ะ อนาคามิผลํ ะเป ะ อรหตฺตผลํ สจฺจิกเรยฺยาติ.

อรหตา ปนฺวโร สารีปฺตฺต กตเม ฐมา โยนิโส มนสิกาตพฺพาติ ? อรหตาปิ
 โข อวฺโส โกฏฺจิตฺต อิเม ปณฺจปาทานกฺขนฺธา อนิจฺจโต ทฺกฺขโต โรคฺโต คณฺทโต
 สลฺลโต อมฺโต อาพาธโต ปรโต ปโลกโต สฺสณฺโต อนตฺตโต โยนิโส มนสิกาตพฺพา.
 นตฺถิ โข อวฺโส อรหโต อุตฺตริกรณียํ, กตสฺส วา ปฏิจฺจโย,^๑ อปฺปิจ โข อิเม ฐมา
 ภาวิตา พหุลิกฺตา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาราย เจว สยัตตนฺติ สติสมฺปชฺฌาย จาติ.
 เอกาทสมี.

๑๒. กปฺปสุตฺต

[๑๒๔] สวาทฺถินิทานํ. อถ โข อายสฺมา กปฺโป เยน ภควา เทนฺปสงฺกมฺมิ ะเป ะ
 เอกมนฺทํ นิสินฺโน โข อายสฺมา กปฺโป ภควนฺตํ เอตทโวจ “กถํ นุ โข ภนฺเต

ชานโต กถ์ ปัสสโต อิมสฺมิญจ สวิญญานเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสฺส
อหฺงการมมฺการมานานุสยา น โหนฺตี”ติ ?

ยงฺกิลฺลิจิ กปฺป รุปฺป อตฺตํานาคตปจฺจุปฺปนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ
วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วา ยํ ทฺวเร สนฺติเก วา, สพฺพํ รูปํ “เนตํ มม,
เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺจาย ปัสสติ. ยา กาจิ
เวทนา ๖ เป ๖ ยา กาจิ สญฺญา... เย เกจิ สงฺขาร... ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตฺตํานาค
ตปจฺจุปฺปนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา
ปณฺธิตํ วา ยํ ทฺวเร สนฺติเก วา, สพฺพํ วิญฺญาณํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น
เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺจาย ปัสสติ. เอวํ โข กปฺป ชานโต
เอวํ ปัสสโต อิมสฺมิญจ สวิญญานเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสฺส อหฺงการ-
มมฺการมานานุสยา น โหนฺตีติ. ทฺวาทสฺม.

๑๓. ทุติยกปัสตต

[๑๒๕] สวาทฺถนิทานํ. เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา กปฺโป ภควนฺตํ
เอตทฺวโจ “กถํ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถํ ปัสสโต อิมสฺมิญจ สวิญญานเก
กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสฺส อหฺงการมมฺการมานาปคตํ มานสํ โหติ วิธา
สมตฺถิกภนฺตํ สนฺตํ สฺวิมฺมุตฺตนํ”ติ ?

ยงฺกิลฺลิจิ กปฺป รูปฺป อตฺตํานาคตปจฺจุปฺปนํ ๖ เป ๖ สพฺพํ รูปํ “เนตํ มม,
เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺจาย ทิสฺวา อนฺุปาทา-
วิมฺมุตฺโต โหติ. ยา กาจิ เวทนา... ยา กาจิ สญฺญา... เย เกจิ สงฺขาร...
ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตฺตํานาคตปจฺจุปฺปนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา
สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วา ยํ ทฺวเร สนฺติเก วา, สพฺพํ วิญฺญาณํ “เนตํ มม,
เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺจาย ทิสฺวา อนฺุปาทา-
วิมฺมุตฺโต โหติ. เอวํ โข กปฺป ชานโต เอวํ ปัสสโต อิมสฺมิญจ สวิญญานเก

กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหฺงการมมฺการมานาปคตํ มานสํ โหติ วิธา
สมตฺติกกนฺทํ สนฺทํ สฺวิมฺตฺตนฺติ. เทรสมํ.

ธมฺมกถิกวคฺโค ทฺติโย สมตฺตโต.

ตสฺสสุทฺธานํ

อวิชฺชา วิชฺชา เทว กถิกา พนฺธนา ปริมุจฺจिता เทว
สณฺโณชนํ อุปาทานํ สลฺลํ สุตฺวา เทว จ กปฺเปนาติ.

๓. อวิชฺชาวคฺค

๑. สมุทฺยธมฺมสฺสุตฺต

[๑๒๖] สวาทฺถนิกานํ. อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เทนฺปสงฺกมิ,
อุปสงฺกมิตฺวา ๖ เป ๖ เอกมฺนํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺทํ เอตทวโจ
“อวิชฺชา อวิชฺชาติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตฺมา นฺ โข ภนฺเต อวิชฺชา, กิตฺตาวตฺตา จ
อวิชฺชาคโต โหตี”ติ ?

อิธ ภิกฺขุ อสฺสุตฺวา ปุณฺณฺชนํ สมุทฺยธมฺมํ รูปํ “สมุทฺยธมฺมํ รูปนฺ”ติ ยถาภูตํ
นปฺปชานาติ, วยธมฺมํ รูปํ “วยธมฺมํ รูปนฺ”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, สมุทฺยวยธมฺมํ
รูปํ “สมุทฺยวยธมฺมํ รูปนฺ”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, สมุทฺยธมฺมํ เวทนํ “สมุทฺยธมฺมา
เวทนา”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, วยธมฺมํ เวทนํ “วยธมฺมา เวทนา”ติ ยถาภูตํ นปฺป-
ชานาติ, สมุทฺยธมฺมํ เวทนํ ๖ เป ๖ นปฺปชานาติ, สมุทฺยธมฺมํ สณฺณํ ๖ เป ๖
นปฺปชานาติ, สมุทฺยธมฺเม สงฺขารํ “สมุทฺยธมฺมา สงฺขารา”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ,
วยธมฺเม สงฺขารํ “วยธมฺมา สงฺขารา”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, สมุทฺยวยธมฺเม สงฺขารํ
“สมุทฺยวยธมฺมา สงฺขารา”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, สมุทฺยธมฺมํ วิญฺญาณํ “สมุทฺยธมฺมํ
วิญฺญาณนฺ”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, วยธมฺมํ วิญฺญาณํ “วยธมฺมํ วิญฺญาณนฺ”ติ ยถาภูตํ
นปฺปชานาติ, สมุทฺยวยธมฺมํ วิญฺญาณํ “สมุทฺยวยธมฺมํ วิญฺญาณนฺ”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานา-
ติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขุ อวิชฺชา, เอตฺตาวตฺตา จ อวิชฺชาคโต โหตีติ.

เอวํ วุตเต โส ภิกขุ ภควนํเต เอตทโวจ “วิชชา วิชชาติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตมา นุ โข ภนฺเต วิชชา, กิตฺตาวตทา จ วิชชาคโต โหตี”ติ ?

อิธ ภิกขุ สุตวา อริยสวโก สมุททยธมํ รูปํ “สมุททยธมํ รูปน”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, วยธมํ รูปํ “วยธมํ รูปน”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, สมุททยวยธมํ รูปํ “สมุททยวยธมํ รูปน”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ. สมุททยธมํ เวทนํ “สมุททยธมมา เวทนา”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, วยธมํ เวทนํ “วยธมมา เวทนา”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, สมุททยวยธมํ เวทนํ “สมุททยวยธมมา เวทนา”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, สมุททยธมํ สลฺลํ ๖ เป ๖ ปชานาติ, สมุททยธมเม สงฺขารे “สมุททยธมมา สงฺขาร”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, วยธมเม สงฺขารे “วยธมมา สงฺขาร”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, สมุททยวยธมเม สงฺขารे “สมุททยวยธมมา สงฺขาร”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, สมุททยธมํ วิญฺเฌนํ “สมุททยธมํ วิญฺเฌนน”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, วยธมํ วิญฺเฌนํ “วยธมํ วิญฺเฌนน”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, สมุททยวยธมํ วิญฺเฌนํ “สมุททยวยธมํ วิญฺเฌนน”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ. อयํ วุจฺจติ ภิกขุ วิชชา, เอตฺตาวตทา จ วิชชาคโต โหตีติ. ปจฺม.

๒. ทุตียสมุททยธมมสตุต

[๑๒๗] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐิตो พาราน-
สียํ วิหรนฺติ อัสสิปตฺเตเน มิกทาเย. อถ โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิตो สายนฺหสมยํ
ปฐิสฺสลุคานา วุฏฺฐิตो ๖ เป ๖ เอกมนํตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิตो
อายสฺมนํตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ “อวิชชา อวิชชาติ อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตมา
นุ โข อาวุโส อวิชชา, กิตฺตาวตทา จ อวิชชาคโต โหตี”ติ ?

อิธาวุโส อสฺสุตวา ปุณฺณชฺชโน สมุททยธมํ รูปํ “สมุททยธมํ รูปน”ติ ยถาภูตํ
นปฺปชานาติ, วยธมํ รูปํ ๖ เป ๖ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, สมุททยวยธมํ
รูปํ “สมุททยวยธมํ รูปน”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, สมุททยธมํ เวทนํ ๖ เป ๖
วยธมํ เวทนํ ๖ เป ๖ “สมุททยวยธมมา เวทนา”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ,

สมุทฺยธมฺมํ สณฺณํ ๖ เป ๖ สมุทฺยธมฺเม สงฺขารเ ๖ เป ๖ วยธมฺเม สงฺขารเ ๖ เป ๖
สมุทฺยวยธมฺเม สงฺขารเ “สมุทฺยวยธมฺมา สงฺขารา”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, สมุทฺยธมฺมํ
วิญฺเณณํ ๖ เป ๖ วยธมฺมํ วิญฺเณณํ ๖ เป ๖ สมุทฺยวยธมฺมํ วิญฺเณณํ “สมุทฺยวย-
ธมฺมํ วิญฺเณณนํ”ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. อयํ วุจฺจทาวุโส อวิชฺชา, เอตฺตาวตฺตา จ
อวิชฺชาคโต โหติติ. ทุตฺติยํ.

๓. ตติยสมุทฺยธมฺมมสฺสตุต

[๑๒๘] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐจิตฺต พาราน-
สียํ วิหรนฺติ อธิปตฺเตน มิคทาเย. เอกมฺนํ นิสินฺโน ไซ อายสฺมา มหาโกฏฺฐจิตฺต
อายสฺมณฺโต สารีปุตฺโต เอตทวโจ “วิชฺชา วิชฺชาติ อวฺโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตมา
นุ ไซ อวฺโส วิชฺชา, กิตฺตาวตฺตา จ วิชฺชาคโต โหติ”ติ ?

อิธาวุโส สุตฺวา อริยสวโก สมุทฺยธมฺมํ รูปํ “สมุทฺยธมฺมํ รูปนํ”ติ ยถาภูตํ
ปชานาติ. วยธมฺมํ รูปํ ๖ เป ๖ สมุทฺยวยธมฺมํ รูปํ “สมุทฺยวยธมฺมํ รูปนํ”ติ ยถาภูตํ
ปชานาติ. สมุทฺยธมฺมํ เวทนํ ๖ เป ๖ สมุทฺยวยธมฺมา เวทนา ๖ เป ๖ สมุทฺยธมฺมํ
สณฺณํ ๖ เป ๖ สมุทฺยธมฺเม สงฺขารเ ๖ เป ๖ วยธมฺเม สงฺขารเ ๖ เป ๖ สมุทฺยวยธมฺเม
สงฺขารเ “สมุทฺยวยธมฺมา สงฺขารา”ติ ยถาภูตํ ปชานาติ, สมุทฺยธมฺมํ วิญฺเณณํ ๖ เป ๖
วยธมฺมํ วิญฺเณณํ ๖ เป ๖ สมุทฺยวยธมฺมํ วิญฺเณณํ “สมุทฺยวยธมฺมํ วิญฺเณณนํ”ติ
ยถาภูตํ ปชานาติ. อยํ วุจฺจทาวุโส วิชฺชา, เอตฺตาวตฺตา จ วิชฺชาคโต โหติติ. ตติยํ.

๔. อสฺสทาตสฺสตุต

[๑๒๙] ตถา เวนา^๑ นิทานํ. เอกมฺนํ นิสินฺโน ไซ อายสฺมา มหาโกฏฺฐจิตฺต อายสฺมณฺโต
สารีปุตฺโต เอตทวโจ “อวิชฺชา อวิชฺชาติ อวฺโส สารีปุตฺต วุจฺจติ, กตมา นุ ไซ
อวฺโส อวิชฺชา, กิตฺตาวตฺตา จ อวิชฺชาคโต โหติ”ติ ?

อิธาวุโส อสฺสตุตฺวา ปุณฺณชฺชโน รูปสฺส อสฺสทาตสฺส อาทึนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถา-
ภูตํ นปฺปชานาติ, เวทนาย ๖ เป ๖ สณฺณาย ๖ เป ๖ สงฺขารานํ ๖ เป ๖ วิญฺเณณสฺส
อสฺสทาตสฺส อาทึนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. อยํ วุจฺจทาวุโส อวิชฺชา,
เอตฺตาวตฺตา จ อวิชฺชาคโต โหติติ. จตฺตมํ.

๑ จ. ม. พารานสียํ วิหรนฺติ อธิปตฺเตน มิคทาเย ๖ เป ๖ เอวมฺปรีเป

๕. ทุติยอสุสาทสฺส

[๑๓๐] ทณฺเฑว นินานํ. เอกมฺนํ นิสฺนโน โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิตํ
 อายสฺมฺนํ สารีปฺตํ เอตทวโจ “วิชฺชา วิชฺชาติ อวฺโส สารีปฺตฺต วุจฺจติ, กตมา
 นุ โข อวฺโส วิชฺชา, กิตฺตาวทา จ วิชฺชาโคโต โหตี”ติ ?

อิธวฺโส สุตฺวา อริยสวโก รูปสฺส อสุสาทญฺจ อาทิํนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ
 ปชานาติ. เวทนาย ๖ เป ๖ สณฺณาย... สงฺขารานํ... วิมฺภวณฺสฺส อสุสาทญฺจ อาทิํนวญฺจ
 นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. อयํ วุจฺจทวฺโส วิชฺชา, เอตฺตาวทา จ วิชฺชาโคโต
 โหตีติ. ปณฺจมี.

๖. สมุทฺทสฺส

[๑๓๑] ทณฺเฑว นินานํ. เอกมฺนํ นิสฺนโน โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิตํ
 อายสฺมฺนํ สารีปฺตํ เอตทวโจ “อวิชฺชา อวิชฺชาติ อวฺโส สารีปฺตฺต วุจฺจติ,
 กตมา นุ โข อวฺโส อวิชฺชา, กิตฺตาวทา จ อวิชฺชาโคโต โหตี”ติ ?

อิธวฺโส อสุตฺวา ปุณฺธุชฺชโน รูปสฺส สมุทฺทญฺจ อตฺถกมฺญฺจ อสุสาทญฺจ อาทิ-
 ํนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. เวทนาย ๖ เป ๖ สณฺณาย... สงฺขารานํ...
 วิมฺภวณฺสฺส สมุทฺทญฺจ อตฺถกมฺญฺจ อสุสาทญฺจ อาทิํนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ
 นปฺปชานาติ. อยํ วุจฺจทวฺโส อวิชฺชา, เอตฺตาวทา จ อวิชฺชาโคโต โหตีติ. จณฺจ.

๗. ทุติยสมุทฺทสฺส

[๑๓๒] ทณฺเฑว นินานํ. เอกมฺนํ นิสฺนโน โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิตํ
 อายสฺมฺนํ สารีปฺตํ เอตทวโจ “วิชฺชา วิชฺชาติ อวฺโส สารีปฺตฺต วุจฺจติ, กตมา
 นุ โข อวฺโส วิชฺชา, กิตฺตาวทา จ วิชฺชาโคโต โหตี”ติ ?

อิธวฺโส สุตฺวา อริยสวโก รูปสฺส สมุทฺทญฺจ อตฺถกมฺญฺจ อสุสาทญฺจ อาทิ-
 ํนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. เวทนาย ๖ เป ๖ สณฺณาย... สงฺขารานํ...
 วิมฺภวณฺสฺส สมุทฺทญฺจ อตฺถกมฺญฺจ อสุสาทญฺจ อาทิํนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ
 ปชานาติ. อยํ วุจฺจทวฺโส วิชฺชา, เอตฺตาวทา จ วิชฺชาโคโต โหตีติ. สกฺกม.

๔. โกฎิจิตตสูตร

[๑๓๓] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโกฎิจิตฺโต พาราณ-
สียํ วิหรนฺติ อธิปตฺเตน มิคทาเย. \ อดฺ ไซ อายสฺมา สารีปุตฺโต สายนฺตสมยํ ๖ เป ๖
เอกมนฺตํ นิสินฺโน ไซ อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตํ มหาโกฎิจิตฺตํ เอตทโวจ
“อวิชฺชา อวิชฺชาติ อวฺสุ โกฎิจิต วุจฺจติ, กตมา นฺ ไซ อวฺสุ อวิชฺชา,
กิตฺตาวทา จ อวิชฺชาคโต โหตี”ติ ?

อิธวฺสุ อสฺสทฺวา ปุณฺณฺชนํ รูปสฺส อสฺสทาณฺจ อาทึนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถา-
ภูตํ นปฺปชานาติ. เวทนาย ๖ เป ๖ สณฺณาย... สงฺขารานํ... วิณฺณฺณสฺส อสฺสทา-
ณฺจ อาทึนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ. อयํ วุจฺจทวฺสุ อวิชฺชา,
เอตฺตาวทา จ อวิชฺชาคโต โหตีติ.

เอวํ วุฑฺฒเ อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตํ มหาโกฎิจิตฺตํ เอตทโวจ “วิชฺชา
วิชฺชาติ อวฺสุ โกฎิจิต วุจฺจติ, กตมา นฺ ไซ อวฺสุ วิชฺชา, กิตฺตาวทา จ
วิชฺชาคโต โหตี”ติ ?

อิธวฺสุ สฺทฺวา อริยสวโก รูปสฺส อสฺสทาณฺจ อาทึนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถา-
ภูตํ ปชานาติ, เวทนาย ๖ เป ๖ สณฺณาย... สงฺขารานํ... วิณฺณฺณสฺส อสฺสทาณฺจ
อาทึนฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. อยํ วุจฺจทวฺสุ วิชฺชา, เอตฺตาวทา จ
วิชฺชาคโต โหตีติ. อภฺจม.

๕. ทุตฺติยโกฎิจิตตสูตร

[๑๓๔] ทณฺเฑว นิทานํ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน ไซ อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตํ
มหาโกฎิจิตฺตํ เอตทโวจ “อวิชฺชา อวิชฺชาติ อวฺสุ โกฎิจิต วุจฺจติ, กตมา นฺ ไซ
อวฺสุ อวิชฺชา, กิตฺตาวทา จ อวิชฺชาคโต โหตี”ติ ?

อิธวฺสุ อสฺสทฺวา ปุณฺณฺชนํ รูปสฺส สมฺมทณฺณฺจ อตฺถณฺกมณฺณฺจ อสฺสทาณฺจ อาทึ-
นฺวณฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, เวทนาย ๖ เป ๖ สณฺณาย... สงฺขารานํ...

วิญฺญาณสฺส สมุทฺทญฺจ อตฺถกมฺมญฺจ อสฺสาทมฺมญฺจ อาทึนญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ
นปฺปชานาติ. อยํ วุจฺจทาฺวโส อวิชฺชา, เอตฺตทาฺวตา จ อวิชฺชาคโต โหตี”ติ.

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา สารีปฺตฺโต อายสฺมนฺตํ มหาโกฏฺฐิตํ เอตทโวจ “วิชฺชา
วิชฺชาติ อาวุโส โกฏฺฐิต วุจฺจติ, กตมา นุ โข อาวุโส วิชฺชา, กิตฺตทาฺวตา จ
วิชฺชาคโต โหตี”ติ ?

อิธาวุโส สุตฺวา อริยสวโก รูปสฺส สมุทฺทญฺจ อตฺถกมฺมญฺจ อสฺสาทมฺมญฺจ อาทึ-
นญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ, เวทนาย ๖ เป ๖ สลฺภาย... สงฺขารานํ...
วิญฺญาณสฺส สมุทฺทญฺจ อตฺถกมฺมญฺจ อสฺสาทมฺมญฺจ อาทึนญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ
ปชานาติ. อยํ วุจฺจทาฺวโส วิชฺชา, เอตฺตทาฺวตา จ วิชฺชาคโต โหตีติ. นวมนํ.

๑๐. ตติยโกฏฺฐิตสฺส

[๑๓๕] ทณฺเฑว นิทานํ. เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต
อายสฺมนฺตํ มหาโกฏฺฐิตํ เอตทโวจ “อวิชฺชา อวิชฺชาติ อาวุโส โกฏฺฐิต วุจฺจติ,
กตมา นุ โข อาวุโส อวิชฺชา, กิตฺตทาฺวตา จ อวิชฺชาคโต โหตี”ติ ?

อิธาวุโส อสฺสุตฺวา ปุณฺณชโน รูปํ นปฺปชานาติ, รูปสมุทฺทญํ นปฺปชานาติ, รูป-
นิโรธํ นปฺปชานาติ, รูปนิโรธคามินี ปฏฺิปปทํ นปฺปชานาติ. เวทนํ นปฺปชานาติ ๖ เป ๖
สลฺภํ... สงฺขารํ... วิญฺญาณํ นปฺปชานาติ, วิญฺญาณสมุทฺทญํ นปฺปชานาติ, วิญฺญาณ-
นิโรธํ นปฺปชานาติ, วิญฺญาณนิโรธคามินี ปฏฺิปปทํ นปฺปชานาติ. อยํ วุจฺจทาฺวโส
อวิชฺชา, เอตฺตทาฺวตา จ อวิชฺชาคโต โหตีติ.

เอวํ วุตฺเต อายสฺมา สารีปฺตฺโต อายสฺมนฺตํ มหาโกฏฺฐิตํ เอตทโวจ “วิชฺชา
วิชฺชา”ติ อาวุโส โกฏฺฐิต วุจฺจติ, กตมา นุ โข อาวุโส วิชฺชา, กิตฺตทาฺวตา จ
วิชฺชาคโต โหตี”ติ ?

อิธาวุโส สุตฺวา อริยสวโก รูปํ ปชานาติ, รูปสมุทฺทญํ ปชานาติ, รูปนิโรธํ
ปชานาติ, รูปนิโรธคามินี ปฏฺิปปทํ ปชานาติ. เวทนํ... สลฺภํ... สงฺขารํ... วิญฺญาณํ...

ปชานาติ, วิญญานสมุทฺยํ ปชานาติ, วิญญานนิโรธํ ปชานาติ, วิญญานนิโรธ-
คามินี ปฏิปทํ ปชานาติ. อยํ วุจฺจทาวุโส วิชฺชา, เอตฺตทาวทา จ วิชฺชาโคโต โหติติ.
ทสมํ.

อวิชฺชาวคโค ตติโย สมตฺโต.

ตสฺสทฺธานํ

สมุทฺยธมฺเม ตีณิ อสฺสทาเท จ อปเร ทฺวเ
สมุทฺเย จ เทว วุตฺตา โภจฺจิตฺเต อปเร ตโยติ.

๔. กุกฺกพฺพกุก

๑. กุกฺกพฺพสฺสุต

[๑๓๖] สวาทฺตนิทานํ. รูปํ ภิกฺขเว กุกฺกพฺพํ, เวทนา กุกฺกพฺพา, สมฺมชา กุกฺกพฺวา,
สงฺขาร่า กุกฺกพฺวา, วิญฺญาณํ กุกฺกพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก
รูปสมฺมปี นินฺนทฺติ, เวทนายปี นินฺนทฺติ, สมฺมชาปี นินฺนทฺติ, สงฺขารสฺมปี
นินฺนทฺติ, วิญฺญาณสมฺมปี นินฺนทฺติ, นินฺนทฺตํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺมจฺจติ.
วิมฺมจฺจสฺมี “วิมฺมจฺจ”มิตฺติ ญาณํ โหติ. “ซีณา ชาติ, วุสฺสิตํ พฺรหฺมจฺริยํ, กตํ กรณียํ,
นาปรํ อิตฺตตฺตยาตติ ปชานาตี”ติ. ปจฺม.

๒. อนิจฺจสฺสุต

[๑๓๗] สวาทฺตนิทานํ. ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ฌนฺโต ปหาตพฺโพ. ภิกฺขเว
ภิกฺขเว อนิจฺจํ? รูปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ฌนฺโต ปหาตพฺโพ. เวทนา
อนิจฺจา ๖ เปว สมฺมชา... สงฺขาร่า... วิญฺญาณํ อนิจฺจํ, ตตฺร ว ฌนฺโต ปหา-
ตพฺโพ. ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ฌนฺโต ปหาตพฺโพติ. ทฺติยํ.

๓. ทฺติยอนิจฺจสฺสุต

[๑๓๘] สวาทฺตนิทานํ. ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ราโค ปหาตพฺโพ. ภิกฺขเว
ภิกฺขเว อนิจฺจํ? รูปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร ว ราโค ปหาตพฺโพ. เวทนา

สัณฺฑิต]

๔. กุกกุพวคฺค ๘. อนตฺตสฺสุตฺต

๑๔๓

อนิจฺจา ๖ เป ๖ สมฺมา... สงฺขารา... วิมฺบวณฺโณ อนิจฺจํ, ตตฺร โว ราโค ปหา-
ตพฺโพ. ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร โว ราโค ปหาตพฺโพติ. ตติยํ.

๔. ตติยอนิจฺจสฺสุตฺต

[๑๓๙] สวาทฺถนิทานํ. ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร โว จฺนฺทราโค ปหาตพฺโพ.
ภิกฺขเว ภิกฺขเว อนิจฺจํ? รุปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร โว จฺนฺทราโค ปหาตพฺโพ.
เวทนา อนิจฺจา ๖ เป ๖ สมฺมา... สงฺขารา... วิมฺบวณฺโณ อนิจฺจํ, ตตฺร โว จฺนฺทราโค
ปหาตพฺโพ. ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ, ตตฺร โว จฺนฺทราโค ปหาตพฺโพติ. จตุตฺถํ.

๕. ทุกฺขสฺสุตฺต

[๑๔๐] สวาทฺถนิทานํ. ยํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ตตฺร โว จฺนฺโท ปหาตพฺโพ ๖ เป ๖
ยํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ตตฺร โว จฺนฺโท ปหาตพฺโพติ. ปญฺจมํ.

๖. ทุตฺติยทุกฺขสฺสุตฺต

[๑๔๑] สวาทฺถนิทานํ. ยํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ตตฺร โว ราโค ปหาตพฺโพ ๖ เป ๖
ยํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ตตฺร โว ราโค ปหาตพฺโพติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ตติยทุกฺขสฺสุตฺต

[๑๔๒] สวาทฺถนิทานํ. ยํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ตตฺร โว จฺนฺทราโค ปหาตพฺโพ ๖ เป ๖
ยํ ภิกฺขเว ทุกฺขํ, ตตฺร โว จฺนฺทราโค ปหาตพฺโพติ. สप्तมํ.

๘. อนตฺตสฺสุตฺต

[๑๔๓] สวาทฺถนิทานํ. โย ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร โว จฺนฺโท ปหา-
ตพฺโพ. โก จ ภิกฺขเว อนตฺตา? รุปํ ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร โว จฺนฺโท ปหา-
ตพฺโพ. เวทนา อนตฺตา ๖ เป ๖ สมฺมา... สงฺขารา... วิมฺบวณฺโณ อนตฺตา, ตตฺร
โว จฺนฺโท ปหาตพฺโพ. โย ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร โว จฺนฺโท ปหาตพฺโพติ.
อฏฺฐมํ.

๕. ทตฺตยอนตตสฺสตุต

[๑๔๔] สวตฺถินิทานํ. โย ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร ว ราโค ปหาตพฺโพ. โก จ ภิกฺขเว อนตฺตา? รุปํ ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร ว ราโค ปหาตพฺโพ. เวทนา อนตฺตา ๖ เป ๖ สญฺญา... สงฺขารว... วิญฺญาณํ อนตฺตา, ตตฺร ว ราโค ปหาตพฺโพ. โย ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร ว ราโค ปหาตพฺโพติ. นวมํ.

๑๐. ตตฺตยอนตตสฺสตุต

[๑๔๕] สวตฺถินิทานํ. โย ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร ว จนฺทราโค ปหาตพฺโพ. โก จ ภิกฺขเว อนตฺตา? รุปํ ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร ว จนฺทราโค ปหาตพฺโพ. เวทนา อนตฺตา ๖ เป ๖ สญฺญา... สงฺขารว... วิญฺญาณํ อนตฺตา, ตตฺร ว จนฺทราโค ปหาตพฺโพ. โย ภิกฺขเว อนตฺตา, ตตฺร ว จนฺทราโค ปหาตพฺโพติ. ทสมํ.

๑๑. นิพฺพิทาพหุสฺสตุต

[๑๔๖] สวตฺถินิทานํ. ตตฺร^๑ โข สทฺธาปพฺพชิตสฺส ภิกฺขเว กุลปฺตตสฺส อยมฺนุ-
ธมฺโม โหติ. ยํ รุปํ นิพฺพิทาพหุโล^๒ วิหเรยฺย. เวทนาย... สญฺญา... สงฺขารสฺส...
วิญฺญาณํ นิพฺพิทาพหุโล วิหเรยฺย. โย รุปํ นิพฺพิทาพหุโล วิหรนฺโต... เวทนาย...
สญฺญา... สงฺขารสฺส... วิญฺญาณํ นิพฺพิทาพหุโล วิหรนฺโต รุปํ ปริชานาติ. เวทนํ...
สญฺญํ... สงฺขารสฺส... วิญฺญาณํ ปริชานาติ. โส รุปํ ปริชานํ, เวทนํ ปริชานํ, สญฺญํ
ปริชานํ, สงฺขารสฺส ปริชานํ, วิญฺญาณํ ปริชานํ ปริมุจฺจติ รุปมฺหา, ปริมุจฺจติ
เวทนาย, ปริมุจฺจติ สญฺญา, ปริมุจฺจติ สงฺขารสฺส, ปริมุจฺจติ วิญฺญาณมฺหา, ปริ-
มุจฺจติ ชาตียา ชราย มรณํ โสภติ ปริเทเวติ ทฺวเขติ โทมนสฺสเสติ อปายาเสติ,
“ปริมุจฺจติ ทฺวเขตฺวา”ติ วทามิ. เอกาทสมํ.

๑ จ. ม. ตตฺร ไซติ ปาโจ นตฺติ

๒ ม. อ. นิพฺพิทาพหุ

๑๒. อนิจฺจานุปัสสีสุตฺต

[๑๔๗] สวาทถินิทานํ. สทฺธาปพฺพชิตสฺส ภิกฺขเว กุลปฺตฺตสฺส อยมฺนฺธมฺโม โหติ.
 ยํ รูเป อนิจฺจานุปัสสี วิหเรยฺย ๖ เป ๖ เวทนาย... สณฺณาย... สงฺขารेषु... วิญฺญาเณ
 อนิจฺจานุปัสสี วิหเรยฺย ๖ เป ๖ “ปริมฺจุจฺติ ทฺถขสฺมา”ติ วทามิ. ทฺวาทสฺมํ.

๑๓. ทฺถขานุปัสสีสุตฺต

[๑๔๘] สวาทถินิทานํ. สทฺธาปพฺพชิตสฺส ภิกฺขเว กุลปฺตฺตสฺส อยมฺนฺธมฺโม โหติ.
 ยํ รูเป ทฺถขานุปัสสี วิหเรยฺย ๖ เป ๖ เวทนาย... สณฺณาย... สงฺขารेषุ... วิญฺญาเณ
 ทฺถขานุปัสสี วิหเรยฺย ๖ เป ๖ “ปริมฺจุจฺติ ทฺถขสฺมา”ติ วทามิ. เทวสฺมํ.

๑๔. อนตฺตานุปัสสีสุตฺต

[๑๔๙] สวาทถินิทานํ. สทฺธาปพฺพชิตสฺส ภิกฺขเว กุลปฺตฺตสฺส อยมฺนฺธมฺโม โหติ.
 ยํ รูเป อนตฺตานุปัสสี วิหเรยฺย ๖ เป ๖ เวทนาย... สณฺณาย... สงฺขารेषุ... วิญฺญาเณ
 อนตฺตานุปัสสี วิหเรยฺย. โย รูเป อนตฺตานุปัสสี วิหรนฺโต ๖ เป ๖ เวทนาย... สณฺณาย...
 สงฺขารेषุ... วิญฺญาเณ อนตฺตานุปัสสี วิหรนฺโต รูเป ปริชานาติ. เวทนํ ๖ เป ๖
 สณฺณํ... สงฺขารेषु... วิญฺญาณํ ปริชานาติ. โส รูเป ปริชานํ, เวทนํ ปริชานํ,
 สณฺณํ ปริชานํ, สงฺขารेषุ ปริชานํ, วิญฺญาณํ ปริชานํ ปริมฺจุจฺติ รูปมฺหา, ปริมฺจุจฺติ
 เวทนาย, ปริมฺจุจฺติ สณฺณาย, ปริมฺจุจฺติ สงฺขารेषุ, ปริมฺจุจฺติ วิญฺญาณมฺหา, ปริ-
 มฺจุจฺติ ชาตียา ชราย มรณเณ โสภเทติ ปริเทเวติ ทฺถขเทติ โทมนสฺสเทติ อฺปายาสเทติ,
 “ปริมฺจุจฺติ ทฺถขสฺมา”ติ วทามิ. จุทฺทสฺมํ.

กุกกุพวกโก จตุตฺถโก.

ตสฺสทฺถทานํ

กุกกุพา ทโย อนิจฺเจน	ทฺถเชน อปร เทโย
อนตฺเตน ทโย วุตฺตา	กุลปฺตฺเตน เทว ทฺถกฺติ.

๕. ทิฏฐิจิวคค

๑. อชฌตตตตต

[๑๕๐] สวาทินิททานิ. กิสมิ นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุปาทาย อุปปชชติ อชฌตตตตต
 สุขทุกขนติ? ภควัมลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ๖ เป ๖ รูปเป โข ภิกขเว สติ รูป
 อุปาทาย อุปปชชติ อชฌตตตตต สุขทุกขํ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สญฺญาย สติ...
 สงฺขารสฺส สติ... วิญฺญาเณ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย อุปปชชติ อชฌตตตตต สุขทุกขํ.
 ตํ ก็ มลฺลธ ภิกขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ,
 ทุกขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทุกขํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทุกขํ วิปริณามธมฺมํ, อปี
 นุ ตํ อนุปาทาย อุปปชชชชชชช อชฌตตตตตต สุขทุกขนติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. เวทนาย ๖ เป ๖
 สญฺญา... สงฺขาร... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปณา-
 นิจฺจํ, ทุกขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทุกขํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทุกขํ วิปริณามธมฺมํ,
 อปี นุ ตํ อนุปาทาย อุปปชชชชชชช อชฌตตตตตต สุขทุกขนติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. เอว
 ปสฺสํ ๖ เป ๖ นวปํ อิตฺถตฺตตตตตต ปชานาตฺติ. ปจฺม.

๒. เอตัมมสฺสตต

[๑๕๑] สวาทินิททานิ. กิสมิ นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส “เอตํ มม,
 เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมนุสฺสสฺสตี? ภควัมลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ๖ เป ๖
 รูปเป โข ภิกขเว สติ รูปํ อุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส
 เม อตฺตา”ติ สมนุสฺสสฺสตี ๖ เป ๖ เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สญฺญาย สติ... สงฺขารสฺส
 สติ... วิญฺญาเณ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส “เอตํ มม, เอโสหฺ-
 มสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมนุสฺสสฺสตี. ตํ ก็ มลฺลธ ภิกขเว, รูปํ นิจฺจํ วา
 อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนุปาทาย
 “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมนุสฺสสฺสชชชชช? โน เหนฺตํ ภนฺเต.
 เวทนาย ๖ เป ๖ สญฺญา... สงฺขาร... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ

ภนฺเต ๖ เป ๖ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ทํ อนุปาทาย “เอตํ มม, เอโสทมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ สมนุสฺเสยฺยาติ ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นاپริ อิตฺตตฺตาทายติ ปชานาตีติ. ทฺติยํ.

๓. สออตฺตาสุตต

[๑๕๒] สวาทฺถนิทานํ. กิสฺมี นุ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ “โส อตฺตา โส โลโก โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจํ ฐโว สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม”ติ ? ภควํมฺลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ๖ เป ๖ รุเป โข ภิกฺขเว สติ รูปํ อุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ “โส อตฺตา โส โลโก โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจํ ฐโว สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม”ติ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สมฺมาย สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิมฺบวณฺเ สติ วิมฺบวณฺเ อุปาทาย วิมฺบวณฺเ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ “โส อตฺตา โส โลโก โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจํ ฐโว สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม”ติ.

ทํ ก็ มณฺณถ ภิกฺขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ, ทฺกฺขํ วา ทํ สฺขํ วาติ ? ทฺกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ทํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชเยยฺย “โส อตฺตา โส โลโก โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจํ ฐโว สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม”ติ ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. เวทนา ๖ เป ๖ สมฺมา... สงฺขารา... วิมฺบวณฺเ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ, ทฺกฺขํ วา ทํ สฺขํ วาติ ? ทฺกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ, ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ทํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชเยยฺย “โส อตฺตา โส โลโก โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจํ ฐโว สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม”ติ ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นاپริ อิตฺตตฺตาทายติ ปชานาตีติ. ทฺติยํ.

๔. โนจเมสียาสุตต

[๑๕๓] สวาทฺถนิทานํ. กิสฺมี นุ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ “โน จสฺสํ, โน จ เม สฺยา, นภวิสฺส,^๑ น เม ภวิสฺส”ติ ?

๑ ก. น ภวิสฺสามิ เอวมฺปรีปี

ภควัมลกา โน ฆนเต ธมฺมา ฯ เป ฯ รูปे โข ภิกฺขเว สติ รูปํ อุปาทาย รูปํ
 อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ “โน จสฺสํ, โน จ เม สฺยา, นาภวิสฺส, น
 เม ภวิสฺสตี”ติ. เวทนาย สติ ฯ เป ฯ สมฺมาย สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิมฺบวณ
 สติ วิมฺบวณํ อุปาทาย วิมฺบวณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ “โน จสฺสํ,
 โน จ เม สฺยา, นาภวิสฺส, น เม ภวิสฺสตี”ติ. ตํ ก็ มลฺลต ภิกฺขเว, รูปํ
 นิจฺจํ वा อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ฆนเต. ยํ ปนฺนนิจฺจํ, ทฺวํ वा ตํ สฺขํ วาติ ?
 ทฺวํ ฆนเต. ยํ ปนฺนนิจฺจํ ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ, อปี นฺ ตํ อุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ
 อุปฺปชฺชเยย “โน จสฺสํ, โน จ เม สฺยา, นาภวิสฺส, น เม ภวิสฺสตี”ติ ? โน
 เหตุ ฆนเต. เวทนา ฯ เป ฯ สมฺมา... สงฺขารา... วิมฺบวณํ นิจฺจํ वा อนิจฺจํ
 วาติ ? อนิจฺจํ ฆนเต. ยํ ปนฺนนิจฺจํ, ทฺวํ वा ตํ สฺขํ วาติ ? ทฺวํ ฆนเต.
 ยํ ปนฺนนิจฺจํ ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ, อปี นฺ ตํ อุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชเยย
 “โน จสฺสํ, โน จ เม สฺยา, นาภวิสฺส, น เม ภวิสฺสตี”ติ ? โน เหตุ
 ฆนเต. เอวํ ปสฺสํ ฯ เป ฯ นาปรํ อิตฺตตฺตยาติ ปชานาตีติ. จตฺตตฺ.

๕. มิจฺฉาทิฏฺฐิสฺสุต

[๑๕๔] สวตฺถนิทานํ. กิสมิ นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส มิจฺฉา-
 ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชตีติ ? ภควัมลกา โน ฆนเต ธมฺมา ฯ เป ฯ รูปे โข ภิกฺขเว สติ
 รูปํ อุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส มิจฺฉาทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ. เวทนาย สติ ฯ เป ฯ สมฺมาย
 สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิมฺบวณ สติ วิมฺบวณํ อุปาทาย วิมฺบวณํ อภินิวิสฺส
 มิจฺฉาทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ. ตํ ก็ มลฺลต ภิกฺขเว, รูปํ นิจฺจํ वा อนิจฺจํ วาติ ?
 อนิจฺจํ ฆนเต. ยํ ปนฺนนิจฺจํ ฯ เป ฯ อปี นฺ ตํ อุปาทาย มิจฺฉาทิฏฺฐิ อุปฺปช-
 ชฺชเยย ? โน เหตุ ฆนเต. เวทนา ฯ เป ฯ สมฺมา... สงฺขารา... วิมฺบวณํ
 นิจฺจํ वा อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ฆนเต. ยํ ปนฺนนิจฺจํ, ทฺวํ वा ตํ สฺขํ วาติ ?
 ทฺวํ ฆนเต. ยํ ปนฺนนิจฺจํ ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ, อปี นฺ ตํ อุปาทาย มิจฺฉา-
 ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชเยย ? โน เหตุ ฆนเต. เอวํ ปสฺสํ ฯ เป ฯ นาปรํ อิตฺตตฺตยาติ
 ปชานาตีติ. ปณฺจมํ.

๖. สกกายทิฏฐิสุตต

[๑๕๕] สวาทถินิทานํ. กิสมิ นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิเวสสุต
 สกกายทิฏฐิ อุปปชชตติ? ภควัมมุกา โน ภนฺเต ธมฺมา ๖ เป ๖ รูปเป โข ภิกขเว
 สติ รูป อุปาทาย รูป อภินิเวสสุต สกกายทิฏฐิ อุปปชชติ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖
 สมุขาย สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิมฺบวณฺเ สติ วิมฺบวณฺํ อุปาทาย วิมฺบวณฺํ
 อภินิเวสสุต สกกายทิฏฐิ อุปปชชติ. ตํ ก็ มลฺลธ ภิกขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
 วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อนุปาทาย สกกายทิฏฐิ
 อุปปชชเยยฺยาติ? โน เหตํ ภนฺเต. เวทนา ๖ เป ๖ สมุขา... สงฺขารา... วิมฺบวณฺํ
 นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อน-
 ปาทาย สกกายทิฏฐิ อุปปชชเยยฺยาติ? โน เหตํ ภนฺเต. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นาปรํ
 อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. จญฺจํ.

๗. อตฺตทานุทิฏฐิสุตต

[๑๕๖] สวาทถินิทานํ. กิสมิ นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิเวสสุต
 อตฺตทานุทิฏฐิ อุปปชชตติ? ภควัมมุกา โน ภนฺเต ธมฺมา ๖ เป ๖ รูปเป โข
 ภิกขเว สติ รูป อุปาทาย รูป อภินิเวสสุต อตฺตทานุทิฏฐิ อุปปชชติ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖
 สมุขาย สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิมฺบวณฺเ สติ วิมฺบวณฺํ อุปาทาย วิมฺบวณฺํ
 อภินิเวสสุต อตฺตทานุทิฏฐิ อุปปชชติ. ตํ ก็ มลฺลธ ภิกขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
 วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อนุปาทาย อตฺตทานุทิฏฐิ
 อุปปชชเยยฺยาติ? โน เหตํ ภนฺเต. เวทนา ๖ เป ๖ สมุขา... สงฺขารา... วิมฺบวณฺํ
 นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อนุปาทาย
 อตฺตทานุทิฏฐิ อุปปชชเยยฺยาติ? โน เหตํ ภนฺเต. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นาปรํ
 อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. สุตฺตมํ.

๘. อภินิเวสสุตต

[๑๕๗] สวาทถินิทานํ. กิสมิ นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิเวสสุต
 อุปปชชนฺติ สมฺโฆชนาภินิเวสวินิพนฺธาติ? ภควัมมุกา โน ภนฺเต ธมฺมา ๖ เป ๖

รูป โข ภิกขเว สติ รูป อุปาทาย รูป อภินิวิสฺส อุปฺปชฺชนฺติ สมฺโฆชนาภินิ-
เวสวินิพฺพธา. เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สมฺมาย สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิมฺบวณ
สติ วิมฺบวณฺ อุปาทาย วิมฺบวณฺ อภินิวิสฺส อุปฺปชฺชนฺติ สมฺโฆชนาภินิเวสวินิพฺพธา.
ตํ ก็ มลฺลธ ภิกขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ
๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อนฺอุปาทาย อุปฺปชฺเชยฺยํ สมฺโฆชนาภินิเวสวินิพฺพธาติ? โน
เหตํ ภนฺเต. เวทนา ๖ เป ๖ สมฺมว... สงฺขาร... วิมฺบวณฺ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อนฺอุปาทาย อุปฺปชฺเชยฺยํ
สมฺโฆชนาภินิเวสวินิพฺพธาติ? โน เหตํ ภนฺเต. เอวํ ปสฺส ๖ เป ๖ นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ
ปชานาตีติ. อญฺจม.

๕. ทุตติยอภินิเวสสยัตต

[๑๕๘] สวตฺถุณินทนน. กิสฺมี นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส
อุปฺปชฺชนฺติ สมฺโฆชนาภินิเวสวินิพฺพธาติ? ภควํมฺลกา โน ภนฺเต. ธมฺมา
๖ เป ๖ รูป โข ภิกขเว สติ รูป อุปาทาย รูป อภินิวิสฺส อุปฺปชฺชนฺติ สมฺโฆ-
ชนาภินิเวสวินิพฺพธาติ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สมฺมว... สงฺขารสฺส
สติ... วิมฺบวณ สติ วิมฺบวณฺ อุปาทาย วิมฺบวณฺ อภินิวิสฺส อุปฺปชฺชนฺติ สมฺโฆ-
ชนาภินิเวสวินิพฺพธาติ. ตํ ก็ มลฺลธ ภิกขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ?
อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อนฺอุปาทาย อุปฺปชฺเชยฺยํ สมฺโฆ-
ชนาภินิเวสวินิพฺพธาติ? โน เหตํ ภนฺเต. เอวํ ปสฺส ๖ เป ๖ นาปรํ
อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. นวม.

๑๐. อานนทสยัตต

[๑๕๙] สวตฺถุณินทนน. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนฺปสงฺกมิ,
อุปสงฺกมิตฺวา ๖ เป ๖ ภควนฺตํ เอตทวโจ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน
ธมฺมํ เทเสตุ, ยมฺหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตาปี
ปหิตฺตฺโต วิหเรยฺยน”ติ.

ตํ ก็ มลฺลธ อานนท, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ
ปนานิจฺจํ, ทฺกฺขํ วา ตํ สฺกฺขํ วาติ? ทฺกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณาม-

ธมมํ, กลลํ นุ ตํ สมณุปัสสีตุ “เอตํ มม, เอโสหมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ ?
โน เหตํ ภนฺเต. เวทนา ๖ เป ๖ สญฺญา... สงฺขาร๑... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา
อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ ? ทุกฺขํ
ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมมํ, กลลํ นุ ตํ สมณุปัสสีตุ “เอตํ มม,
เอโสหมสมฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ ? โน เหตํ ภนฺเต. ตสฺมา ติหํานนฺท “ยงฺกิญฺจิ
รูปํ อตีตานาคตปจฺจุปปन्नํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอพาริกํ วา สุขมํ วา
หีนํ วา ปณฺีตํ วา, ยํ ทฺูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ รูปํ “เนตํ มม, เนโสหมสมฺมิ,
น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ยทฺฐพฺพํ. ยถา กาจิ เวทนา
๖ เป ๖ ยถา กาจิ สญฺญา... ยถา เกจิ สงฺขาร๑... ยงฺกิญฺจิ วิญฺญาณํ อตีตานาคต-
ปจฺจุปปन्नํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอพาริกํ วา สุขมํ วา หีนํ วา ปณฺีตํ
วา, ยํ ทฺูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ วิญฺญาณํ “เนตํ มม, เนโสหมสมฺมิ, น เมโส
อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ยทฺฐพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ อานนฺท สุตฺวา
อริยสวโก รูปสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ, เวทนายปํ นิพฺพินฺทติ, สญฺญายปํ นิพฺพินฺทติ,
สงฺขารสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ, วิญฺญาณสฺมีปํ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา
วิมฺจุจฺติ, วิมฺุตตสฺมี “วิมฺุตต”มิตฺติ ฌาณํ โหติ, “ชีณา ชาติ, วุสฺสํ พุรฺหมจฺริยํ, กตํ
กรณฺียํ, นาปรํ อิตฺตตฺถายา”ติ ปชานาตีติ. ทสฺม.

ทิฏฐิวิภค ปณฺจโม.

ตสฺสทฺูทหานํ

อชฺฌตฺตํ เอตํ มม โสอตฺตา โนจเมสียา
มิจฺฉาสกฺกายตฺตทานุ เทว— ภินิเวสา อานนฺเทนาคติ.

อุปฺริปณฺณาสโก สมตฺโต.

ตสฺส อุปฺริปณฺณาสกสฺส วคฺคทฺูทหานํ

อนฺโต ธมฺมกถิกา วิชฺชา กุกฺกฬํ ทิฏฐิปณฺจมํ
ตติโย ปณฺณาสโก วคฺคโต นิปาโต เตน ปวฺจุจฺติติ.^๑

ขณฺธสฺยตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๑ จ. นิปาโตติ ปวฺจุจฺติติ

๒. ราชสยัตต

๑. ปฐมวคค

๑. มารสยัตต

[๑๖๐] สวาทถินิทานํ. อถ ไช อายสฺมา ราโร เยน ภควา เทนุปสงฺกมิ, อุปสง-
กมิทฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินโน ไช อายสฺมา
ราโร ภควนฺตํ เอตทวโจ:

“มาโร มาโร”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตทา น ไช ภนฺเต มาโรติ วุจฺจตีติ? ^๑
รูป ไช ราช สติ มาโร วา อสฺส มาเรตา วา, โย วา ปน มียติ, ตสฺมา-
ติห ทวํ ราช รูป “มาโร”ติ ปสฺส, “มาเรตา”ติ ปสฺส, “มียติ”ติ ปสฺส, “โรโค”ติ ปสฺส,
“คณฺโฑ”ติ ปสฺส, “สลฺลนฺ”ติ ปสฺส, “อมนฺ”ติ ปสฺส, “อฆฺฏนฺ”ติ ปสฺส. เย นํ เอวํ
ปสฺสณฺติ, เท สมฺมา ปสฺสณฺติ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สลฺยาเย สติ... สงฺขารสฺส
สติ... วิญฺญาณํ สติ มาโร วา อสฺส มาเรตา วา, โย วา ปน มียติ, ตสฺมา-
ติห ทวํ ราช วิญฺญาณํ “มาโร”ติ ปสฺส, “มาเรตา”ติ ปสฺส, “มียติ”ติ ปสฺส, “โรโค”ติ
ปสฺส, “คณฺโฑ”ติ ปสฺส, “สลฺลนฺ”ติ ปสฺส, “อมนฺ”ติ ปสฺส, “อฆฺฏนฺ”ติ ปสฺส. เย นํ
เอวํ ปสฺสณฺติ, เท สมฺมา ปสฺสณฺตีติ.

สมฺมาทสฺสนํ ปน ภนฺเต กิमतฺถิยนฺติ? สมฺมาทสฺสนํ ไช ราช นิพฺพิทตฺถํ.
นิพฺพิทา ปน ภนฺเต กิमतฺถิยาติ? นิพฺพิทา ไช ราช วิราคตฺถา. วิราโค ปน
ภนฺเต กิमतฺถิโยติ? วิราโค ไช ราช วิมุตฺตตฺถา. วิมุตฺติ ปน ภนฺเต กิमतฺถิยาติ?
วิมุตฺติ ไช ราช นิพฺพานตฺถา. นิพฺพานํ ปน ภนฺเต กิमतฺถิยนฺติ? อจฺจสรา ^๒ ราช
ปณฺหํ, นาสกฺขิ ปณฺหสฺส ปริยนฺตํ กเหตฺถํ, นิพฺพานนฺคธํ หิ ราช พุทฺธมฺจริยํ วุสฺสติ
นิพฺพานปรายํ นิพฺพานปรีโยสานนฺติ. ปจฺมํ.

๑. ฉ. ม. วุจฺจตีติปาโจ นตฺถิ.

๒. ฉ. ม. อจฺจยาสิ

๒. สยัตตสยัตต

[๑๖๑] เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหริติ เชตวเน อนาถปิตฺตํ กสฺส อารามเ.
อด ไซ อายสฺมา ราโธ . เยน ภควา เทนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา ภควนฺตํ อภิ-
วาเททฺวา เอกมณฺตํ นิสฺสีทิ. เอกมณฺตํ นิสฺสินโน ไซ อายสฺมา ราโธ ภควนฺตํ เอตทโวจ:

“สยโต สยโต”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กิตฺตาวตทา นุ ไซ ภนฺเต “สยโต”ติ วุจฺจติ ?
รูปเ ไซ ราธ โย จฺนฺโท โย ราโค ยา นนฺทึ ยา ตณฺหา, ตตฺร สยโต ตตฺร
วิสยโต, ตสฺมา “สยโต”ติ วุจฺจติ. เวทนาย ะ เป ะ สยฺยาเร... สงฺขารสฺส... วิญฺญาณ
โย จฺนฺโท โย ราโค ยา นนฺทึ ยา ตณฺหา, ตตฺร สยโต ตตฺร วิสยโต, ตสฺมา
“สยโต”ติ วุจฺจติ.

เสยฺยถาปี ราช กุมารกา วา กุมาริกาโย^๑ วา ปสฺวการเกหิ กิพฺพนฺติ. ยาวกัฏฺฐ
เตสฺส ปสฺวการเกสฺส อวิตฺตาราคา^๒ โหนฺติ อวิตฺตจฺจนฺทา อวิตฺตเปมา อวิตฺตปีปาสา อวิต-
ตปริพาหา อวิตฺตตณฺหา. ทาว ทานิ ปสฺวการกานิ อลฺลียนฺติ เกพายนฺติ ธนายนฺติ
มมายนฺติ. ยโต จ ไซ ราช กุมารกา วา กุมาริกาโย วา เตสฺส ปสฺวการเกสฺส
วิตฺตาราคา โหนฺติ วิตฺตจฺจนฺทา วิตฺตเปมา วิตฺตปีปาสา วิตฺตปริพาหา วิตฺตตณฺหา. อด ไซ
ทานิ ปสฺวการกานิ หตฺถเอหิ จ ปาเทหิ จ วิกิริณฺติ วิรมณฺติ วิทฺธฺสเนหิ วิกัพฺพนิกิ^๓
กโรณฺติ. เอวเมว ไซ ราช ตุมฺหะปี รุปํ วิกิริต วิรมต วิทฺธฺสเนต วิกัพฺพนิกํ กโรต,
ตณฺหกุขยาย ปฏิปชฺชต. เวทนํ วิกิริต วิรมต วิทฺธฺสเนต วิกัพฺพนิกํ กโรต, ตณฺหกุขยาย
ปฏิปชฺชต. สยฺยาเร ะ เป ะ สงฺขารเ วิกิริต วิทฺธฺสเนต วิกัพฺพนิกํ กโรต, ตณฺหกุขยาย
ปฏิปชฺชต. วิญฺญาณํ วิกิริต วิรมต วิทฺธฺสเนต วิกัพฺพนิกํ กโรต, ตณฺหกุขยาย
ปฏิปชฺชต, ตณฺหกุขโย หิ ราช นิพฺพานนฺติ. ทฺติยํ.

๓. ภวเนตฺติสยัตต

[๑๖๒] สวตฺถินิทานํ. เอกมณฺตํ นิสฺสินโน ไซ อายสฺมา ราโธ ภควนฺตํ
เอตทโวจ “ภวเนตฺติ”ติ^๔ ภนฺเต วุจฺจติ, กตมา นุ ไซ ภนฺเต ภวเนตฺติ, กตโม

สยัตตนต. ๘/๒๐

๑ อ. กุมาริโย

๒ จ.ม. อวิตฺตาราคา. เอวมฺปริปี

๓ จ.ม. วิกัพฺพนีย

๔ จ.ม. ภวเนตฺตินิโรโร ภวเนตฺตินิโรโรติ

ภวเนตฺตนิโรธติ ? รูปํ โข ราช โย จฺนฺโต โย ราโค ยา นนฺที ยา ตณฺหา
 เย อูปฺยุปาทานา เจตโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสยา, อยํ วุจฺจติ ภวเนตฺติ, เตสํ นิโรธา
 ภวเนตฺตนิโรธ. เวทนาย โย จฺนฺโต ฯ เป ฯ สณฺณาย โย จฺนฺโต... สงฺขารสฺสุ
 โย จฺนฺโต... วิญฺญาณํ โย จฺนฺโต โย ราโค ยา นนฺที ยา ตณฺหา เย อูปฺยุ-
 ปาทานา เจตโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสยา, อยํ วุจฺจติ ภวเนตฺติ, เตสํ นิโรธา
 ภวเนตฺตนิโรธติ. ททียํ.

๔. ปริณฺณเยยฺยสุตฺต

[๑๖๓] สวตฺถุณินิทํ. อถ โข อายสฺมา ราโธ เยน ภควา เทนฺอุปสงฺกมิ,
 อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ. เอกมนฺตํ นิสฺสินํ โข
 อายสฺมนฺตํ ราชํ ภควา เอตทโวจ:

ปริณฺณเยยฺย จ ราช ฐมฺเม เทเสสฺสํ ปริณฺณเยยฺย ปริณฺณาทาวิญฺจ ปุคฺคํ.
 ตํ สุตฺตาหิ สาทกํ มนฺสิกโรหิ, ภาสิสฺสํ. “เอวํ ภนฺเต”ติ โข อายสฺมา ราโธ
 ภควโต ปจฺจสฺสึ. ภควา เอตทโวจ: กตเม จ ราช ปริณฺณเยยฺยา ฐมฺมา ? รูปํ
 โข ราช ปริณฺณเยยฺโย ฐมฺโม, เวทนา ปริณฺณเยยฺโย ฐมฺโม, สณฺณาย ปริณฺณเยยฺโย
 ฐมฺโม, สงฺขาราย ปริณฺณเยยฺโย ฐมฺโม, วิญฺญาณํ ปริณฺณเยยฺโย ฐมฺโม. อิมํ วุจฺจนฺติ
 ราช ปริณฺณเยยฺยา ฐมฺมา. กตมา จ ราช ปริณฺณาย ? โย โข ราช รากฺขโย
 โทสฺสโย โมหฺสโย, อยํ วุจฺจติ ราช ปริณฺณาย. กตโม จ ราช ปริณฺณาทาวิ
 ปุคฺคโล ? “อรทา”ติสฺส วาญํ. ยวํ^๒ อายสฺมา เอวํนาโม เอวํโกตฺโต, อยํ
 วุจฺจติ ราช ปริณฺณาทาวิ ปุคฺคโลติ. จตฺตํ.

๕. สมณฺสุตฺต

[๑๖๔] สวตฺถุณินิทํ. เอกมนฺตํ นิสฺสินํ โข อายสฺมนฺตํ ราชํ ภควา เอตทโวจ:
 ปณฺจิเม ราช อุปาทานกฺขนฺธา. กตเม ปณฺจ ? เสยฺยถิทำ: รูปุปาทานกฺขนฺโ
 เวทณฺูปาทานกฺขนฺโ สณฺณูปาทานกฺขนฺโ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโ.

เย หิ เกจิ ราช สมณา วา พราหมณา วา อิมสํ ปญฺจนํ อูปาทานกฺขนฺธานํ
 อสฺสาทมฺภ อาทินวณฺภ นิสฺสรณมฺภ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, นเมเต ราช สมณา
 วา พราหมณา วา สมณេสุ วา สมณสมฺมตฺตา พราหมณฺเณสุ วา พราหมณสมฺมตฺตา,
 น จ ปน เต อายสมฺมุตโต สามณฺณมฺภ วา พราหมณมฺภ วา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ
 อภิณฺเฒา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ. เย จ โข เกจิ ราช สมณา วา
 พราหมณา วา อิมสํ ปญฺจนํ อูปาทานกฺขนฺธานํ อสฺสาทมฺภ อาทินวณฺภ นิสฺ-
 สรณมฺภ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, เต โข เม ราช สมณา วา พราหมณา วา
 สมณฺเณสุ เจว สมณสมฺมตฺตา พราหมณฺเณสุ จ พราหมณสมฺมตฺตา, เต จ ปณายสมฺมุตโต
 สามณฺณมฺภ พราหมณมฺภ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิณฺเฒา สจฺฉิกตฺวา อุป-
 สมฺปชฺช วิหรนฺตฺติ. ปญฺจมี.

๖. ทุตติยสมณสูตร

[๑๖๕] สวาทุณินิทานํ. เอกมณฺถํ นิสินฺนํ โข อายสมฺมุตฺตํ ราชํ ภควา เอตทวโจ:
 ปญฺจิเม ราช อูปาทานกฺขนฺธา. กตเม ปญฺจ? เสยฺยถิทํ: รุปฺปาทานกฺขนฺโธ เวทณฺูปาทา-
 นกฺขนฺโธ สณฺณูปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ. เย หิ
 เกจิ ราช สมณา วา พราหมณา วา อิมสํ ปญฺจนํ อูปาทานกฺขนฺธานํ สมฺทยณฺภ
 อตฺถกมฺภ อสฺสาทมฺภ อาทินวณฺภ นิสฺสรณมฺภ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ ๖ เป ๖
 สยํ อภิณฺเฒา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตฺติ. จฺจุจํ.

๗. โสตาปนนสูตร

[๑๖๖] สวาทุณินิทานํ. เอกมณฺถํ นิสินฺนํ โข อายสมฺมุตฺตํ ราชํ ภควา เอตทวโจ:
 ปญฺจิเม ราช อูปาทานกฺขนฺธา. กตเม ปญฺจ? เสยฺยถิทํ: รุปฺปาทานกฺขนฺโธ ๖ เป ๖
 วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ. ยโต^๑ โข ราช อริยสาวโก อิมสํ ปญฺจนํ อูปาทานก-
 ขนฺธานํ สมฺทยณฺภ อตฺถกมฺภ อสฺสาทมฺภ อาทินวณฺภ นิสฺสรณมฺภ ยถาภูตํ

ปชานาติ, อัย วุจฺจติ ราช อริยสาวโก โสตาปนโน อวินิปาตมโม นียโต สมุโพธิ-
ปรายโนติ. สยตมํ.

๘. อรหันตสูตร

[๑๖๗] สวาทุณินิทานํ. เอกมณฺถํ นิสินฺนํ โข อายสฺมณฺถํ ราชํ ภควา
เอตทโวจ: ปณฺจิเม ราช อุปาทานกฺขนฺธา. กตเม ปณฺจ ? เสยฺยถิํ: รูปฺปาทานก-
ขนฺโธ ๖ เป ๖ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ. ยโต โข ราช ภิกฺขุ อิมสํ ปณฺจณฺ
อุปาทานกฺขนฺธานํ สมุทฺทยณฺจ อตฺตณฺจกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนณฺจ นิสฺสรณณฺจ
ยตาภุทํ วิทิตฺวา อนุปาทาวิมุตฺโต โหติ, อัย วุจฺจติ ราช ภิกฺขุ อรหํ ชินฺนาสโว
วุตฺติกา กตกรณฺโณ โหติทภาโร อนุปปตฺตสทฺตโต ปริกฺชีณภวสณฺโณชโน สมมทณฺหา-
วิมุตฺโตติ. อชฺฐมํ.

๙. จนฺทราคสูตร

[๑๖๘] สวาทุณินิทานํ. เอกมณฺถํ นิสินฺนํ โข อายสฺมณฺถํ ราชํ ภควา เอตทโวจ:
รูปํ โข ราช โย จนฺโท โย ราโค ยา นนฺที ยา ทณฺหา, ตํ ปชฺหต, เหวณฺถํ
รูปํ ปหีนํ ภวิสฺสติ อฺจุฉินฺนํมฺลํ ทาลาวตฺตฤทฺธํ อนภาวํกตํ อายตี อนุปปาทมฺมํ.
เวทนาย โย จนฺโท โย ราโค ยา นนฺที ยา ทณฺหา, ตํ ปชฺหต, เหวํ สา
เวทนา ปหีนา ภวิสฺสติ อฺจุฉินฺนํมฺลํ ทาลาวตฺตฤทฺธํ อนภาวํกตํ อายตี อนุป-
ปาทมฺมมา. สณฺณาย ๖ เป ๖ สงฺขารสฺส โย จนฺโท โย ราโค ยา นนฺที ยา
ทณฺหา, ตํ ปชฺหต, เหวณฺเต สงฺขารา ปหีนา ภวิสฺสนฺติ อฺจุฉินฺนํมฺลํ ทาลาวตฺตฤทฺธํ
อนภาวํกตํ อายตี อนุปปาทมฺมมา. วิญฺญาณํ โย จนฺโท โย ราโค ยา นนฺที
ยา ทณฺหา, ตํ ปชฺหต, เหวณฺตํ วิญฺญาณํ ปหีนํ ภวิสฺสติ อฺจุฉินฺนํมฺลํ ทาลาวตฺตฤทฺธํ
อนภาวํกตํ อายตี อนุปปาทมฺมมนฺติ. นวมํ.

๑๐. ทุตฺติยจนฺทราคสูตร

[๑๖๙] สวาทุณินิทานํ. เอกมณฺถํ นิสินฺนํ โข อายสฺมณฺถํ ราชํ ภควา เอตทโวจ:
รูปํ โข ราช โย จนฺโท โย ราโค ยา นนฺที ยา ทณฺหา เย อฺยุปปาทานา

เจตโส อธิฏฐานาภินิเวसानุสยา, เต ปชฺหถ, เหวนตํ รูปํ ปหีนํ ภวิสฺสตี อัจฺฉินฺน-
มฺลํ ทาลาวตฺถกตํ อนภาวงฺกตํ อายตี อนุปฺปาทมฺมํ. เวทนาย โย จนฺโท โย
ราโค ยา นนฺที ยา ตณฺหา เย อุปฺยุปาทานา เจตโส อธิฏฐานาภินิเวसानุสยา,
เต ปชฺหถ, เอวํ สว เวทนา ปหีนา ภวิสฺสตี อัจฺฉินฺนมฺลํ ทาลาวตฺถกตา อนภาว-
งฺกตา อายตี อนุปฺปาทมฺมา. สยฺมาย ๖ เป ๖ สงฺขารสฺส โย จนฺโท โย ราโค
ยา นนฺที ยา ตณฺหา เย อุปฺยุปาทานา เจตโส อธิฏฐานาภินิเวसानุสยา, เต ปชฺหถ,
เหวนเต สงฺขารา ปหีนา ภวิสฺสตี อัจฺฉินฺนมฺลํ ทาลาวตฺถกตา อนภาวงฺกตา
อายตี อนุปฺปาทมฺมา. วิญฺญาณํ โย จนฺโท โย ราโค ยา นนฺที ยา ตณฺหา
เย อุปฺยุปาทานา เจตโส อธิฏฐานาภินิเวसानุสยา, เต ปชฺหถ, เหวนตํ วิญฺญาณํ
ปหีนํ ภวิสฺสตี อัจฺฉินฺนมฺลํ ทาลาวตฺถกตํ อนภาวงฺกตํ อายตี อนุปฺปาทมฺมมฺหิ-
ทสมํ.

ราชสยัตตสฺส ปจฺโม วคฺโค.

ตฺถสฺสทฺธานํ

มาโร สยฺโต ภวเนตฺติ ปริณฺณเยยฺยา สมณฺหา ทฺเว
โสตาปนโน อรทา จ จนฺทราคาปเร ทฺเวติ.

๒. ทุติยวคฺค

๑. มารสยัตต

[๑๗๐] สยัตตนิทานํ. อถ โข อายสฺมา ราโร เยน ภควา เทนฺปสงฺกมิ, อุปสง-
กมิตฺวา ภควนตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนตํ นิสฺสีทิ, เอกมนตํ นิสฺสินโน โข อายสฺมา
ราโร ภควนตํ เอตทโวจ: “มาโร มาโร”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตโม นุ โข ภนฺเต
มาโรติ? รูปํ โข ราช มาโร, เวทนา มาโร, สยฺมา มาโร, สงฺขารา มาโร,
วิญฺญาณํ มาโร. เอวํ ปสฺสํ ราช สยฺมา อริยสวโก รูปสฺมีปี นิพฺพินฺนํ, เวทนายปี
นิพฺพินฺนํ, สยฺมายปี นิพฺพินฺนํ, สงฺขารสฺสปี นิพฺพินฺนํ, วิญฺญาณสฺมีปี นิพฺพินฺนํ,

นิพฺพิทํ วิรชชติ, วิราคา วิมฺจุจติ, วิมฺกตสฺสมี “วิมฺกต”มิตฺติ ฌาณํ โหติ, “จีณา
ชาติ, วุสฺสํ พุทฺทมฺหาริย์, กตํ กรณิย์, นวปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. ปจฺมํ.

๒. มारธมฺมสุตฺต

[๑๗๑] สวาทฺถนิทานํ. เอกมฺนตํ นิสฺสินโน โข อายสฺมา ราโช ภควนฺตํ เอตทโวจ:
“मारธมฺโม มारธมฺโม”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตมํ นุ โข ภนฺเต มारธมฺโม, เวทนา
मारธมฺโม, สญฺญา มारธมฺโม, สงฺขารา มारธมฺโม, วิญฺญาณํ มारธมฺโม. เอวํ
ปสฺสํ ๖ เป ๖ นวปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. ทฺติยํ.

๓. อนิจฺจสุตฺต

[๑๗๒] สวาทฺถนิทานํ. เอกมฺนตํ นิสฺสินโน โข อายสฺมา ราโช ภควนฺตํ เอตทโวจ:
“อนิจฺจํ อนิจฺจํ”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตมํ นุ โข ภนฺเต อนิจฺจํ? รุปํ โข ราช
อนิจฺจํ, เวทนา อนิจฺจา, สญฺญา อนิจฺจา, สงฺขารา อนิจฺจา, วิญฺญาณํ อนิจฺจํ.
เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นวปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. ทฺติยํ.

๔. อนิจฺจธมฺมสุตฺต

[๑๗๓] สวาทฺถนิทานํ. เอกมฺนตํ นิสฺสินโน โข อายสฺมา ราโช ภควนฺตํ เอตทโวจ:
“อนิจฺจธมฺโม อนิจฺจธมฺโม”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตมํ นุ โข ภนฺเต อนิจฺจธมฺโม?
รูปํ โข ราช อนิจฺจธมฺโม, เวทนา อนิจฺจธมฺโม, สญฺญา อนิจฺจธมฺโม, สงฺขารา
อนิจฺจธมฺโม, วิญฺญาณํ อนิจฺจธมฺโม. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นวปรี อิตฺถตฺตยาติ
ปชานาตีติ. จตฺตมํ.

๕. ทุกฺขสุตฺต

[๑๗๔] สวาทฺถนิทานํ. เอกมฺนตํ นิสฺสินโน โข อายสฺมา ราโช ภควนฺตํ เอตทโวจ:
“ทุกฺขํ ทุกฺขํ”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตมํ นุ โข ภนฺเต ทุกฺขํ? รุปํ โข ราช
ทุกฺขํ, เวทนา ทุกฺขา, สญฺญา ทุกฺขา, สงฺขารา ทุกฺขา, วิญฺญาณํ ทุกฺขํ. เอวํ
ปสฺสํ ๖ เป ๖ นวปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ. ปณฺจมํ.

๖. ทกขธมมสุตต

[๑๗๕] สวตถุณินทนน. เอกมณตํ นิสินโน โข อายสฺมา ราโธ ภควนตํ เอตทโวจ: “ทกขธมโม ทกขธมโม”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตโม นุ โข ภนฺเต ทกขธมโมติ? รูปํ โข ราช ทกขธมโม, เวทนา ทกขธมโม, สณฺณ ทกขธมโม, สงฺขาร ทกขธมโม, วิญฺญาณํ ทกขธมโม. เอวํ ปสฺสํ ะเป ะ นนํ ปริ อิตถตถายาติ ปชานาตีติ. จญฺจ.

๗. อนตฺตสุตต

[๑๗๖] สวตถุณินทนน. เอกมณตํ นิสินโน โข อายสฺมา ราโธ ภควนตํ เอตทโวจ: “อนตฺตา อนตฺตา”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตโม นุ โข ภนฺเต อนตฺตาติ? รูปํ โข ราช อนตฺตา, เวทนา อนตฺตา, สณฺณ อนตฺตา, สงฺขาร อนตฺตา, วิญฺญาณํ อนตฺตา. เอวํ ปสฺสํ ะเป ะ นนํ ปริ อิตถตถายาติ ปชานาตีติ. สตฺตม.

๘. อนตฺตธมมสุตต

[๑๗๗] สวตถุณินทนน. เอกมณตํ นิสินโน โข อายสฺมา ราโธ ภควนตํ เอตทโวจ: “อนตฺตธมโม อนตฺตธมโม”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตโม นุ โข ภนฺเต อนตฺตธมโมติ? รูปํ โข ราช อนตฺตธมโม, เวทนา อนตฺตธมโม, สณฺณ อนตฺตธมโม, สงฺขาร อนตฺตธมโม, วิญฺญาณํ อนตฺตธมโม. เอวํ ปสฺสํ ะเป ะ นนํ ปริ อิตถตถายาติ ปชานาตีติ. อญฺจ.

๙. ขยธมมสุตต

[๑๗๘] สวตถุณินทนน. เอกมณตํ นิสินโน โข อายสฺมา ราโธ ภควนตํ เอตทโวจ: “ขยธมโม ขยธมโม”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตโม นุ โข ภนฺเต ขยธมโมติ? รูปํ โข ราช ขยธมโม, เวทนา ขยธมโม, สณฺณ ขยธมโม, สงฺขาร ขยธมโม, วิญฺญาณํ ขยธมโม. เอวํ ปสฺสํ ะเป ะ นนํ ปริ อิตถตถายาติ ปชานาตีติ. นนํ.

๑๐. วยธมมสุตต

[๑๗๙] สวตถุณินทนน. เอกมณตํ นิสินโน โข อายสฺมา ราโธ ภควนตํ เอตทโวจ: “วยธมโม วยธมโม”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตโม นุ โข ภนฺเต วยธมโมติ? รูปํ โข

ราช วยธมฺโม, เวทนา วยธมฺโม, สลฺยา วยธมฺโม, สงฺขาร วยธมฺโม, วิญฺญาณํ วยธมฺโม. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นนฺทํ อิตฺถกฺกตฺตยาติ ปชานาตีติ. ทสฺม.

๑๑. สมุทฺตมมฺมสฺสุตฺต

[๑๘๐] สวาทฺถนินฺทิตฺวา. เอกมฺมํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา ราโช ภควนฺตํ เอตทวโจ:
“สมุทฺตมมฺโม สมุทฺตมมฺโม”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตมํ นุ โข ภนฺเต สมุทฺตมมฺโมติ?
รูปํ โข ราช สมุทฺตมมฺโม, เวทนา สมุทฺตมมฺโม, สลฺยา สมุทฺตมมฺโม, สงฺขาร วยธมฺโม,
วิญฺญาณํ สมุทฺตมมฺโม. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นนฺทํ อิตฺถกฺกตฺตยาติ ปชานาตีติ. เอกาทสฺม.

๑๒. นิโรธมมฺมสฺสุตฺต

[๑๘๑] สวาทฺถนินฺทิตฺวา. อถ โข อายสฺมา ราโช เยน ภควา เตนฺสปสงฺกมิ, อุปสง-
กมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺมํ นิสฺสีติ, เอกมฺมํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา
ราโช ภควนฺตํ เอตทวโจ: “นิโรธมมฺโม นิโรธมมฺโม”ติ ภนฺเต วุจฺจติ, กตมํ นุ โข
ภนฺเต นิโรธมมฺโมติ? รูปํ โข ราช นิโรธมมฺโม, เวทนา นิโรธมมฺโม,
สลฺยา นิโรธมมฺโม, สงฺขาร นิโรธมมฺโม, วิญฺญาณํ นิโรธมมฺโม. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖
นนฺทํ อิตฺถกฺกตฺตยาติ ปชานาตีติ. ทฺวาทสฺม.

ทฺธิโย วกฺโก.

ตสฺสทฺธานํ

มาโร จ มารมฺโม จ	อนิจฺเจน อปเร ทฺเว
ทุกฺเคน จ ทฺเว วุจฺจตา	อนตฺเตน ตเถว จ
ขยฺยสฺมทํ	นิโรธมฺเมน ทฺวาทสาติ.

๓. อายาจนวคฺค

๑-๑๑. มาราทิสุตฺตเอกาทสก

[๑๘๒] สวาทุณินิทานํ. อถ โข อายสฺมา ราโร เยน ภควา เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา, ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข อายสฺมา ราโร ภควนฺตํ เอตทโวจ “สํว เม ภนฺเต ภควา สงฺฆิตฺเตน ฐมฺมํ เทเสตุ, ยมฺหํ ภควโต ฐมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตปปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยน” ทิ.

โย โข ราม มารโ, ตตฺร เต จนนฺโท ปหาตพฺโพ, ราโค ปหาตพฺโพ, จนนฺทราโค ปหาตพฺโพ. โก จ ราม มารโ? รุปํ โข ราม มารโ, ตตฺร เต จนนฺโท ปหาตพฺโพ, ราโค ปหาตพฺโพ, จนนฺทราโค ปหาตพฺโพ. เวทนา มารโ, ตตฺร เต จนนฺโท ปหาตพฺโพ ๖ เป ๖ สลฺลยา มารโ, ตตฺร จนนฺโท ปหาตพฺโพ ๖ เป ๖ สงฺขารามารโ, ตตฺร เต จนนฺโท ปหาตพฺโพ ๖ เป ๖ วิญฺญาณํ มารโ, ตตฺร เต จนนฺโท ปหาตพฺโพ ๖ เป ๖ โย โข ราม มารโ, ตตฺร เต จนนฺโท ปหาตพฺโพ, ราโค ปหาตพฺโพ, จนนฺทราโค ปหาตพฺโพติ.

[๑๘๓] โย โข ราม มารมฺโม, ตตฺร เต จนนฺโท ปหาตพฺโพ, ราโค ปหาตพฺโพ, จนนฺทราโค ปหาตพฺโพ ๖ เป ๖

[๑๘๔] ยํ โข ราม อนิจฺจํ ๖ เป ๖

[๑๘๕] โย โข ราม อนิจฺจมฺโม ๖ เป ๖

[๑๘๖] ยํ โข ราม ทุกฺขํ ๖ เป ๖

[๑๘๗] โย โข ราม ทุกฺขมฺโม ๖ เป ๖

[๑๘๘] โย โข ราม อนตฺตา ๖ เป ๖

[๑๘๙] โย โข ราม อนตฺตมฺโม ๖ เป ๖

[๑๙๐] โย โข ราม ขยมฺโม ๖ เป ๖

[๑๙๑] โย โข ราช วยธมฺโม ะ เป ะ

[๑๙๒] โย โข ราช สมฺมยธมฺโม, ตตฺตฺร เต จฺนฺโท ปหาตพฺโพ, ราโค ปหาตพฺโพ, จฺนฺทราโค ปหาตพฺโพติ ะ เป ะ

๑๒. นิโรธธมฺมสุตฺต

[๑๙๓] สวาทฺถนิทานํ. อถ โข อายสฺมา ราโช เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา ะ เป ะ ภควนฺตํ เอตทโวจ “สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺฆิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตฺตฺโต วิหเรยฺยนฺ”ติ.

โย โข ราช นิโรธธมฺโม, ตตฺตฺร เต จฺนฺโท ปหาตพฺโพ, ราโค ปหาตพฺโพ, จฺนฺทราโค ปหาตพฺโพ. โก จ ราช นิโรธธมฺโม? รุปํ โข ราช นิโรธธมฺโม, ตตฺตฺร เต จฺนฺโท ปหาตพฺโพ, ราโค ปหาตพฺโพ, จฺนฺทราโค ปหาตพฺโพ. เวทนา ะ เป ะ สณฺญา... สงฺขาร... วิญฺญาณํ นิโรธธมฺโม, ตตฺตฺร เต จฺนฺโท ปหาตพฺโพ. ราโค ปหาตพฺโพ, จฺนฺทราโค ปหาตพฺโพ. โย โข ราช นิโรธธมฺโม, ตตฺตฺร เต จฺนฺโท ปหาตพฺโพ, ราโค ปหาตพฺโพ, จฺนฺทราโค ปหาตพฺโพติ.

อายาจนวคฺโค ตฺติโย.

ตสฺสสุทฺธานํ

มาโร จ มารธมฺโม จ	อนิจฺเจน อปฺเร ทฺเว
ทุกฺเขน จ ทฺเว วุตฺตา	อนตฺเตน ตเถว จ
ขยวยสมฺมยํ	นิโรธธมฺเมน ทฺวาทสาติ.

๔. อุปนิสฺสินวคฺค

๑-๑๑. มาราทีสุตฺตเอกาทสส

[๑๙๔] สวาทฺถนิทานํ. เอกมฺนฺตํ นิสฺสินํ โข อายสฺมนฺตํ ราชํ ภควา เอตทโวจ: โย โข ราช มาโร, ตตฺตฺร เต จฺนฺโท ปหาตพฺโพ, ราโค ปหาตพฺโพ, จฺนฺทราโค

ปหาตพุโพ. โก จ ราช มาโร? รูป โข ราช มาโร, ตตร เต จนนโต
ปหาตพุโพ ๖ เป ๖ วิณณานิ มาโร, ตตร เต จนนโต ปหาตพุโพ ๖ เป ๖
โย โข ราช มาโร, ตตร เต จนนโต ปหาตพุโพ, ราโค ปหาตพุโพ, จนนทราโค
ปหาตพุโพติ.

[๑๙๕] สวาทินิทาน. โย โข ราช มารมมโม, ตตร เต จนนโต ปหาตพุโพ,
ราโค ปหาตพุโพ, จนนทราโค ปหาตพุโพ ๖ เป ๖

[๑๙๖] ย โข ราช อนิจจ ๖ เป ๖

[๑๙๗] โย โข ราช อนิจจมมโม ๖ เป ๖

[๑๙๘] ย โข ราช ทุกข ๖ เป ๖

[๑๙๙] โย โข ราช ทุกขมมโม ๖ เป ๖

[๒๐๐] โย โข ราช อนตตะ ๖ เป ๖

[๒๐๑] โย โข ราช อนตตมมโม ๖ เป ๖

[๒๐๒] โย โข ราช ขยมมโม ๖ เป ๖

[๒๐๓] โย โข ราช วยมมโม ๖ เป ๖

[๒๐๔] โย โข ราช สมุทตมมโม, ตตร เต จนนโต ปหาตพุโพ, ราโค
ปหาตพุโพ, จนนทราโค ปหาตพุโพ ๖ เป ๖

๑๒. นิโรธมมุตต

[๒๐๕] สวาทินิทาน. เอกมมุตต นิสินน โข อายสมมุตต ราช ภควา เอตทโวจ:
โย โข ราช นิโรธมมโม, ตตร เต จนนโต ปหาตพุโพ, ราโค ปหาตพุโพ,
จนนทราโค ปหาตพุโพ. โก จ ราช นิโรธมมโม? รูป โข ราช นิโรธมมโม,
ตตร เต จนนโต ปหาตพุโพ, ราโค ปหาตพุโพ, จนนทราโค ปหาตพุโพ. เวทนา
๖ เป ๖ สณณ... สงขารา... วิณณานิ นิโรธมมโม, ตตร เต จนนโต ปหาตพุโพ,

ราโค ปหาตพุโพ, ฉนฺทราโค ปหาตพุโพ. โย โช ราช นิโรธมฺโม, ตตฺร เต
ฉนฺโท ปหาตพุโพ, ราโค ปหาตพุโพ, ฉนฺทราโค ปหาตพุโพติ.

อุปนิสฺสึนฺนวกุโค จตฺตโก.

ตสฺสสุทฺทหานํ

มาโร จ มารมฺโม จ	อนิจฺเจน อปเร ทฺเว
ทฺกฺเขน จ ทฺเว วุตฺตา	อนตฺเตน ตเถว จ
ขยวยสฺมทฺยํ	นิโรธมฺเมน ทฺวาทสาคิ.

ราชสยัตฺตํ สมตฺตํ.

๓. ทิฏฐิสังยุตต

๑. โสตาปตตวิคค

๑. วาตสุตต

[๒๐๖] เอกัง สมยํ ภควา สาวตถิยํ วิหริติ เชตวัน เ ว เป ๖ ภควา เอตทโวจา:
กิสฺมี นุ ไช ภิกฺขเว สติ ทิ อูปาทาย ทิ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อูปปชฺชติ “น
วาทา วายนฺติ, น นชฺชโร สนฺทนฺติ, น กพฺภินิโย วิชายนฺติ, น จนฺทิมสฺสรียา
อุเทนฺติ วา อเปนฺติ วา, เอสิกญฺจายิฏฺฐจิทา”ติ ?

ภควัมมุลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ภควนฺเตตฺติกา ภควปฺปฏิสฺรณา, สารุ วต ภนฺเต
ภควนฺตณฺณเวย ปฏฺฐิภาตฺต เอตฺตสฺส ภาตฺตสฺส อตฺถโก, ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา ภิกฺขุ
ธฺราเรตฺตสนฺตีติ. เตนฺทิ ภิกฺขเว สุตฺวา, สารุกํ มนฺสิกโรถ, ภาตฺตสฺสามิติ. “เอวํ
ภนฺเต”ติ ไช เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสโส. ภควา เอตทโวจา:

รูปํ ไช ภิกฺขเว สติ รูปํ อูปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อูปปชฺชติ, “น
วาทา วายนฺติ, น นชฺชโร สนฺทนฺติ, น กพฺภินิโย วิชายนฺติ, น จนฺทิมสฺสรียา
อุเทนฺติ วา อเปนฺติ วา, เอสิกญฺจายิฏฺฐจิทา”ติ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สณฺณาย
สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิญฺญาณํ สติ วิญฺญาณํ อูปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส
เอวํ ทิฏฺฐิ อูปปชฺชติ “น วาทา วายนฺติ, น นชฺชโร สนฺทนฺติ, น กพฺภินิโย
วิชายนฺติ, น จนฺทิมสฺสรียา อุเทนฺติ วา อเปนฺติ วา, เอสิกญฺจายิฏฺฐจิทา”ติ. ตํ ทิ
มณฺณตฺถ ภิกฺขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนนิจฺจํ,
ทุกฺขํ วา ตํ สฺสํ วาติ ? ทุกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปนฺนนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ,

อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฐิ อุปฺปชฺเชยฺย “น วาตา วายนฺติ, น นชฺชฺ สนฺทนฺติ, น คพฺภินิโย วิชายนฺติ, น จนฺทิมสฺสรียา อุเทนฺติ วา อเปนฺติ วา, เอสิกฺกจายฺยิฏฺฐิตา”ติ ? โน เหน่ ภาณฺเต.

เวทนา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ๖ เป ๖ สณฺณ นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ๖ เป ๖ สงฺขารรา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ๖ เป ๖ วิมฺภวณฺณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภาณฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทฺวํ วา ตํ สฺสํ วาติ ? ทฺวํ ภาณฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฐิ อุปฺปชฺเชยฺย “น วาตา วายนฺติ, น นชฺชฺ สนฺทนฺติ, น คพฺภินิโย วิชายนฺติ, น จนฺทิมสฺสรียา อุเทนฺติ วา อเปนฺติ วา, เอสิกฺกจายฺยิฏฺฐิตา”ติ ? โน เหน่ ภาณฺเต. ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สฺสํ มฺกํ วิมฺภวณฺณํ ปตฺตํ ปริยสฺสํ อนุวิจฺจิตํ มนฺสา, ตํปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภาณฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทฺวํ วา ตํ สฺสํ วาติ ? ทฺวํ ภาณฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฐิ อุปฺปชฺเชยฺย “น วาตา วายนฺติ, น นชฺชฺ สนฺทนฺติ, น คพฺภินิโย วิชายนฺติ, น จนฺทิมสฺสรียา อุเทนฺติ วา อเปนฺติ วา, เอสิกฺกจายฺยิฏฺฐิตา”ติ ? โน เหน่ ภาณฺเต.

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสวากสฺส อิมสฺส จ^๑ จานฺสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ, ทฺวํเขปัสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ, ทฺวํชสมฺมทฺเขปัสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ, ทฺวํช-
นิโรธเขปัสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ, ทฺวํชนิโรธคามินียา ปฏิปทายปัสฺส กงฺขา ปหีนา
โหติ. อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสวากโก โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นียโต สมฺโพธิ-
ปฺรายนฺติ. ปจฺม.

๒. เอตัมมสฺสุตฺต

[๒๐๗] สวาทฺถินิทานํ. กิสฺมึ นุ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เอวํ
ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺสํ, เอโส เม อตฺตา”ติ ? ภควํลฺลกา โน
ภาณฺเต ธมฺมา ๖ เป ๖ รุเป โข ภิกฺขเว สติ รุปํ อุปาทาย รุปํ อภินิวิสฺส เอวํ

๑ ก. อิมสฺส จสฺ. เอวมฺปรี

ทัญญิ อุปฺปชฺชติ “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตุตฺตา”ติ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖
สญฺญาย สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิญฺญาณํ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ
อภินิวิสฺส เอวํ ทัญญิ อุปฺปชฺชติ “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม อตุตฺตา”ติ.

ตํ ก็ มณฺณต ภิกฺขเว, รุปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖
เวทนาย... สญฺญา... สงฺขาร... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖
อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทัญญิ อุปฺปชฺชเยยฺย “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม
อตุตฺตา”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. ยมฺปิทํ ทัญญิ สฺสํ มฺตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสํ
อนุวิจฺจํ มนสา. ตํปิ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ,
ทฺกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ? ทฺกฺขํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อปี
นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทัญญิ อุปฺปชฺชเยยฺย “เอตํ มม, เอโสหฺมสมฺมิ, เอโส เม
อตุตฺตา”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต.

ยโต โช ภิกฺขเว อริยสวากสฺส อิมสฺส จ จานสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ,
ทฺกฺกฺเขปิสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ๖ เป ๖ ทฺกฺกฺขนิโรธคามินียา ปฏิปทายปิสฺส กงฺขา
ปหีนา โหติ. อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นียโต
สมฺโพธิปรายโนติ. ทฺทียํ.

๓. โสอตุตาสุตต

[๒๐๘] สวตฺถินิทานํ. กิสมิ นุ โช ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เอวํ
ทัญญิ อุปฺปชฺชติ “โส อตุตฺตา โส โลโก โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจํ ฐโว
สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม”ติ? ภควํลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ๖ เป ๖

รูปํ โช ภิกฺขเว สติ รูปํ อุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ ทัญญิ อุปฺปชฺชติ
“โส อตุตฺตา ๖ เป ๖ อวิปริณามธมฺโม”ติ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สญฺญาย สติ...
สงฺขารสฺส สติ... วิญฺญาณํ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส เอวํ
ทัญญิ อุปฺปชฺชติ “โส อตุตฺตา โส โลโก โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจํ ฐโว
สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม”ติ.

“ถ้า ก็ มนุสส กิขเว, รูปํ นิจํ วา อนิจํ วาติ? อนิจํ ภนฺเต ๖ เป ๖
 วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฐิ อูปปชฺเชยฺย โส อตฺตา ๖ เป ๖
 อวิปริณามธมฺโม”ติ? โน เหตํ ภนฺเต, เวทนา... สลฺยา... สงฺขาร... วิญฺญาณํ
 นิจํ วา อนิจํ วาติ? อนิจํ ภนฺเต ๖ เป ๖ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ
 อนุปาทาย เอวํ ทิฏฐิ อูปปชฺเชยฺย “โส อตฺตา ๖ เป ๖ อวิปริณามธมฺโม”ติ?
 โน เหตํ ภนฺเต. ยมฺปิทํ ทิฏฐิ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺतํ ปริเยสิตํ อนฺวิจฺจิตํ
 มนฺสา, ตํปี นิจํ วา อนิจํ วาติ? อนิจํ ภนฺเต ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ
 อนุปาทาย เอวํ ทิฏฐิ อูปปชฺเชยฺย “โส อตฺตา โส โลโก โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ
 นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม”ติ? โน เหตํ ภนฺเต.

ยโต โข กิขเว อริยสวักขสฺส อิมสฺส จ จาเนสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ,
 ทุกฺเขปัสส กงฺขา ปหีนา โหติ ๖ เป ๖ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทายปัสส กงฺขา
 ปหีนา โหติ. อयํ วุจฺจติ กิขเว อริยสวโก โสตาปนฺโน อวินิปาครมฺโม นียโต
 สมฺโพธิปรายโนติ. ททีย.

๔. โนจเมสียาสุตต

[๒๐๔] สวาทถินิทานํ. กิสมิ นุ โข กิขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เอวํ
 ทิฏฐิ อูปปชฺชติ “โน จสฺสํ, โน จ เม สียา, น ภวิสฺสามิ,^๑ น เม ภวิสฺสตี”ติ?
 ภควมฺลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ๖ เป ๖

รูปํ โข กิขเว สติ รูปํ อุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฐิ อูปปชฺชติ
 “โน จสฺสํ, โน จ เม สียา, น ภวิสฺสามิ, น เม ภวิสฺสตี”ติ. เวทนาย สติ...
 สลฺยา สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิญฺญาณํ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ
 อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฐิ อูปปชฺชติ “โน จสฺสํ, โน จ เม สียา, น ภวิสฺสามิ,
 น เม ภวิสฺสตี”ติ.

๑ ภวิสฺสามีติปิ ปาโจ จ.ม. นาภวิสฺส

ตํ ก็ มณฺณถ ภิกฺขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖
 อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชเยย “โน จสฺส, โน จ เม สียา, น
 ภวิสฺสามิ,^๑ น เม ภวิสฺสตี”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. เวทนา... สมนฺนา... สงฺขาร...
 วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อนุปาทาย
 เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชเยย “โน จสฺส, โน จ เม สียา, น ภวิสฺสามิ, น เม
 ภวิสฺสตี”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. ยมฺปีทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ
 อนุวิจิริตํ มนฺสา, ตํปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖ อปี นุ
 ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชเยย “โน จสฺส, โน จ เม สียา, น
 ภวิสฺสามิ, น เม ภวิสฺสตี”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต.

ยโต โช ภิกฺขเว อริยสวากสฺส อิมสฺส จ^๒ จาเนสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ,
 ทุกฺขेषีสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ๖ เป ๖ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทายีสฺส กงฺขา
 ปหีนา โหติ. อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสวโก โสทาปนฺโน อวินิปาครมฺโม นียโต
 สมฺโพธิปรายโนติ. จตฺตถ.

๕. นตฺถิทินนสฺสุต

[๒๑๐] สวตฺถินิทานํ. กิสมิ นุ โช ภิกฺขเว สติ ก็ อูปาทาย ก็ อภินิวิสฺส
 เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชติ “นตฺถิ. ทินนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ สุกตทกฺกฏฺฐานํ
 กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ อयํ โลโก, นตฺถิ ปโรโลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา,
 นตฺถิ สุตตา โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺรหฺมณา สมมฺภกฺตา สมมา-
 ปฏิปนฺนา, เย อิมญฺจ โลกํ ปรมฺญจ โลกํ สยํ อภินฺนุสา สจฺจิกิตฺวา ปเวเทนฺติ.
 จาตุมฺมหาภูติโกยํ ปุริสํ ยทา กาลํ กโรติ, ปจฺวี ปจฺวีกายํ อนนฺเปติ อนนฺปจฺจจติ,
 อาโป อาโปกายํ อนนฺเปติ อนนฺปจฺจจติ, เตโช เตโชกายํ อนนฺเปติ อนนฺปจฺจจต,
 วาโย วาโยกายํ อนนฺเปติ อนนฺปจฺจจติ, อากาสํ อินฺทฺริยานิ สงฺกมฺมนฺติ,
 อาสนนฺทิปญฺจมา ปุริสา มตํ อาทาย กจฺจนฺติ ยาว อาพาหนา ปทานิ

ปณฺณวณฺหติ, กาโปตกา^๑นิ อญฺจ^๒นิ ภวนฺติ, ภสฺส^๓นทา^๔ อานฺตุโย, ทตฺตปณฺณตฺตมิตฺ^๕๒
 ทานํ นวณ, เทสํ ตุจฺจํ มุสา วิลาโป, เย เกจิ อตฺติกวา^๖ทํ วทन्ติ, พาเล
 จ ปณฺทิตเ ^๗จ กายสฺส เกทา อจฺจุชฺชนฺติ วินสฺสนฺติ, น โหนฺติ
 ปรมมรณา^๘ติ ? ภควมฺลกา โน ภนฺเต ฐมา ๖ เป ๖ รูปे โช ภิกฺขเว สติ
 รูปํ อูปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อูปปชฺชติ “นตฺติ ทินฺนํ, นตฺติ
 ยิฏฺฐํ ๖ เป ๖ กายสฺส เกทา อจฺจุชฺชนฺติ วินสฺสนฺติ, น โหนฺติ ปรมมรณา^๘ติ.
 เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สณฺณาย สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิญฺญาณสฺส
 วิญฺญาณํ อูปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อูปปชฺชติ “นตฺติ ทินฺนํ,
 นตฺติ ยิฏฺฐํ ๖ เป ๖ กายสฺส เกทา อจฺจุชฺชนฺติ วินสฺสนฺติ, น โหนฺติ
 ปรมมรณา^๘ติ.

ตํ ก็ มลฺลถ ภิกฺขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ
 ปณานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนูปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อูปปชฺชเยย
 “นตฺติ ทินฺนํ, นตฺติ ยิฏฺฐํ ๖ เป ๖ กายสฺส เกทา อจฺจุชฺชนฺติ วินสฺสนฺติ, น โหนฺติ
 ปรมมรณา^๘ติ ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. เวทนา ๖ เป ๖ สณฺณา... สงฺขาร... วิญฺญาณํ
 นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อนูปาทาย เอวํ
 ทิฏฺฐิ อูปปชฺชเยย “นตฺติ ทินฺนํ, นตฺติ ยิฏฺฐํ ๖ เป ๖ กายสฺส เกทา อจฺจุชฺชนฺติ
 วินสฺสนฺติ, น โหนฺติ ปรมมรณา^๘ติ ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. ยมฺปิ^๙ทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ
 วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจิริตํ มนสา, ตํปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ
 ภนฺเต ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อูปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อูปปชฺชเยย “นตฺติ ทินฺนํ, นตฺติ
 ยิฏฺฐํ ๖ เป ๖ เย เกจิ อตฺติกวา^๖ทํ วทन्ติ, พาเล จ ปณฺทิตเ ^๗จ กายสฺส เกทา
 อจฺจุชฺชนฺติ วินสฺสนฺติ, น โหนฺติ ปรมมรณา^๘ติ ? โน เหนฺตํ ภนฺเต.

ยโต โช ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อิมสฺส ^๑จ จาเนสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ,
 ทุกฺขेषี^๒สฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ๖ เป ๖ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทายปัสส กงฺขา

ปทีนา โหติ. อัย วุจจติ ภิกขเว อริยสาวโก โสตาปนโน อวินิปาตมโม นียโต สมโพธิปรายโนติ. ปณจัม.

๖. กโรโตสุตต

[๒๑๑] สวาทินิทานํ. กิสมิ นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ติฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ “กโรโต การยโต, จินฺทโต เจทาปยโต, ปจโต ปจาปยโต, โสจโต โสจาปยโต,^๑ กิลมโต กิลมาปยโต, ผนฺทโต ผนฺทาปยโต, ปาณมตีปาทยโต, อทินฺนํ อาทียโต, สนนํ จินฺทโต, นิลโลปํ หรโต, เอกาคาริกํ กโรโต, ปริปนฺเถ ติฏฺฐโต, พรทวํ กจฺจโต, มุสา ภณฺโต, กโรโต น กรียติ ปาปํ, ชุรปฺริยนฺเตน เจปํ จกฺเคน โย อิมิสฺสา ปจวียา ปาณํ เอกมฺสขลํ เอกมฺสปฺมุขํ กรอยฺย, นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, นตฺถิ ปาปสฺส อากโม. ทกฺขิณฺณเจปํ กงฺกาย ตีรํ กจฺเจยฺย, หนนฺโต ฆาเตนฺโต จินฺทนฺโต เจทาเปนฺโต ปจนฺโต ปจาเปนฺโต,^๒ นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปํ, นตฺถิ ปาปสฺส อากโม. อุตฺตรณฺณเจปํ กงฺกาย ตีรํ กจฺเจยฺย, ททนฺโต ททาเปนฺโต,^๓ ยชนฺโต ยชาเปนฺโต,^๔ นตฺถิ ตโตนิทานํ ปุณฺณํ, นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโม. ทาเนน ทเมน สยฺเมน สจฺจวชฺเชน นตฺถิ ปุณฺณํ, นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโม”ติ ? ภควํมุลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ๖ เป ๖ รูปํ โข ภิกขเว สติ รูปํ อุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ ติฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ “กโรโต การยโต ๖ เป ๖ นตฺถิ ปุณฺณํ, นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโม”ติ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สณฺณาย สติ... สงฺขารेषฺสุ สติ... วิญฺญาณํ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ติฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ “กโรโต การยโต ๖ เป ๖ นตฺถิ ปุณฺณํ, นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโม”ติ.

ตํ ก็ มณฺณถ ภิกขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ติฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ “กโรโต การยโต ๖ เป ๖ นตฺถิ ปุณฺณํ, นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโม”ติ ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. เวทนา ๖ เป ๖ สณฺณาย... สงฺขาราย... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต

๑ อ. โสจยโต ๒ จ. ม. ปาเจนโต ๓ ก. ททาเปนโต ๔ อ. ยาเปนโต

๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฐิ อูปปชเชยฺย “กโรโต การยโต ๖ เป ๖ นตฺถิ ปุณฺณํ, นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโม”ติ ? โน เหตุ ภาณเต. ยมฺปิํ ทิฏฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนวิจริตํ มนสา, ตํปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภาณเต ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฐิ อูปปชเชยฺย “กโรโต การยโต ๖ เป ๖ นตฺถิ ปุณฺณํ, นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโม”ติ ? โน เหตุ ภาณเต.

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อิมสฺส จ จาเนสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ, ทุกฺเขปัสส กงฺขา ปหีนา โหติ ๖ เป ๖ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทายปัสส กงฺขา ปหีนา โหติ. อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ. ฦจํ.

๗. เหตุสุตต

[๒๑๒] สวาทฺถนิทานํ. กิสฺมี นุ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อูปาทาย ก็ อภินิวิสส เอวํ ทิฏฐิ อูปปชชติ “นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย สตฺถานํ สงฺกิลสสาย, อเหตุ อปฺปจฺจยา สตฺถา สงฺกิลสสนฺติ. นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย สตฺถานํ วิสฺสุทฺธิยา, อเหตุ อปฺปจฺจยา สตฺถา วิสฺสุตฺตมนฺติ. นตฺถิ พลํ, นตฺถิ วีริยํ, นตฺถิ ปุริสธามิ, นตฺถิ ปุริสปรกฺกโม, สพฺเพ สตฺถา สพฺเพ ปาณา สพฺเพ ภูตา สพฺเพ ชีวา อวสา อพลา อวีริยา นิยติสฺสํ กติภาวปฺริณฺธา ฉเสววาภิชาติสฺส สฺขทฺทกฺขํ ปฏฺฐิสฺสเวทนฺตี”ติ ? ภควมฺลกา โน ภาณเต ธมฺมา ๖ เป ๖ รูปํ โข ภิกฺขเว สติ รูปํ อูปาทาย รูปํ อภินิวิสส เอวํ ทิฏฐิ อูปปชชติ “นตฺถิ เหตุ, นตฺถิ ปจฺจโย ๖ เป ๖ สฺขทฺทกฺขํ ปฏฺฐิสฺสเวทนฺตี”ติ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สณฺณาย สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิญฺญาณสฺส วิญฺญาณํ อูปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสส เอวํ ทิฏฐิ อูปปชชติ “นตฺถิ เหตุ, นตฺถิ ปจฺจโย ๖ เป ๖ สฺขทฺทกฺขํ ปฏฺฐิสฺสเวทนฺตี”ติ.

ตํ ก็ มณฺณณ ภิกฺขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภาณเต ๖ เป ๖ วิปริณามธมฺมํ. อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฐิ อูปปชเชยฺย “นตฺถิ เหตุ, นตฺถิ

ปัจจุโย ๖ เป ๖ สุขทุกขํ ปฏิสเวทนตี”ติ ? โน เหตุ ภาณเต. เวทนา ๖ เป ๖ สมุตา... สงฺขาร... วิมฺวณํ นิจํ วา อนิจํ วาติ ? อนิจํ ภาณเต ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชเยย “นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปัจจุโย ๖ เป ๖ สุขทุกขํ ปฏิสเวทนตี”ติ ? โน เหตุ ภาณเต. ยมฺปิํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิมฺวณํ ปตฺตํ ปริเยสํ อนุจิริตํ มนสา, ตํปี นิจํ วา อนิจํ วาติ ? อนิจํ ภาณเต ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชเยย “นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปัจจุโย ๖ เป ๖ สุขทุกขํ ปฏิสเวทนตี”ติ ? โน เหตุ ภาณเต.

ยโต โช ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อิมสฺ จ จาเนสฺ กงฺขา ปหีนา โหติ, ทุกฺเขปัสส กงฺขา ปหีนา โหติ ๖ เป ๖ ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทายปัสส กงฺขา ปหีนา โหติ. อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาครมโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ. สุตตม.

๘. มหาทิฏฐิสุตต

[๒๑๓] สวตฺถินิทานํ. กิสฺมี นุ โช ภิกฺขเว สติ ก็ อูปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชติ “สฺสตีเม กายา อกฺขา อกฺขวิธา อนิมฺมิตา อนิมฺมาตา วณฺณา กุณฺณจา เอสิกฺกจายฺยฺยจฺจิตา, เท น อิมฺขนฺติ, น วิปริณมฺนฺติ,^๑ น อณฺณมณฺณํ พยาพาเรนฺติ, นาลํ อณฺณมณฺณสฺส สุขาย วา ทุกฺขาย วา สุขทุกฺขาย วา. กตเม สุตฺต ? ปจฺวีกาโย อาโปกาโย เตโชกาโย วาโยกาโย สุขฺเข ทุกฺเข ชีเว สุตฺตเม.^๒ อิมเ สุตฺต กายา อกฺขา อกฺขวิธา อนิมฺมิตา อนิมฺมาตา วณฺณา กุณฺณจา เอสิกฺกจายฺยฺยจฺจิตา, เท น อิมฺขนฺติ, น วิปริณมฺนฺติ, น อณฺณมณฺณํ พยาพาเรนฺติ, นาลํ อณฺณมณฺณสฺส สุขาย วา ทุกฺขาย วา สุขทุกฺขาย วา. โยปี ติณฺเหณ สฺสตีเม นีฬํ จินฺนํ, น โกจิ^๓ กณฺธิ ชีวิตา โวโรเปติ, สุตฺตณฺนํ เทวว กายานมฺมตฺเรน สุตฺตํ วิวรมฺนฺปวิสฺติ. จุทฺทส โช ปนินฺมานิ โยนิปฺมุขสฺส สหสฺสานิ, สญฺจิ จ สฺตานิ ฉ จ สฺตานิ ปณฺจ จ กมฺมุโน สฺตานิ ปณฺจ จ

๑ ม. อ. น วิปริณามนฺติ

๒ ก. ชีเว สุตฺติเม

๓ ฉ. ม. น โสปี

กมฺมานิ ตีณิ จ กมฺมานิ กมฺเม จ อทฺตมกมฺเม จ ทฺวฏฺฐิปฏิบัติ ทฺวฏฺฐิอนุตร-
กปฺปา จพาทิชาติโย อฏฺฐ ปริสฺสุมิโย เอกฺกนปณฺณาส อาชีวกสฺสเท เอกฺกนปณฺณาส
ปริพฺพาทสฺสเท เอกฺกนปณฺณาส นาควาสสฺสเท วิสเส อินฺทริยสฺสเท ตีเส นิริยสฺสเท
จตฺตีส รชฺชราตฺตโย สตฺต สณฺณิยพฺภา สตฺต อสณฺณิยพฺภา สตฺต นิคฺคจฺจิกพฺภา
สตฺต เทวา สตฺต มานุสสา สตฺต ปีสํจา^๑ สตฺต สฺวา สตฺต ปวฺฐา^๒ สตฺต
จ ปวฺฐสฺตานิ สตฺต ปาตา สตฺต จ ปาตสฺตานิ สตฺต สฺปina สตฺต จ
สฺปinaสฺตานิ จุลลาสีติ มหากปฺปิโน สตฺสทสฺสทานิ. ยานิ พาลे จ ปณฺทิตे จ
สนฺธาวิตฺวา สํสริตฺวา ทฺกฺขสฺสทํ กริสฺสทํ. ตตฺถ นตฺถิ “อิมินาหํ สีเลน วา
วเตน วา ตเปเน วา พฺรหฺมจฺริเยน วา อปริปฺกํ วา กมฺมํ ปริปาเจสฺสามิ,
ปริปฺกํ วา กมฺมํ ผุสฺส ผุสฺส พฺยนฺตํกริสฺสามิ”ติ, เหวํ นตฺถิ. โทณฺมิเต สุข-
ทฺกฺข, ปริยนฺตกฺเต สํสํเร, นตฺถิ หายนวทฺตเน, นตฺถิ อุกฺกํสํวํเส. เสยฺยถาปี
นาม สฺสทฺทกฺเพ ขิตฺเต นิพฺเพจียมานเมว ปเลติ,^๓ เอวเมว พาลे จ ปณฺทิตे
จ นิพฺเพจียมานา สุขทฺกฺขํ ปเลนตี”ติ ?

ภควํมฺลกา โน ภนฺเต ฐมฺมา ๖เป ๖ รูปे โข ภิกฺขเว สติ รูปํ อฺปาทาย
รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ “สฺตฺติเม กายา อกฺขฺยา อกฺขฺยวิธา ๖เป ๖
สุขทฺกฺขํ ปเลนตี”ติ. เวทนาย สติ ๖เป ๖ สณฺณาย สติ... สงฺขารेषฺสุ สติ...
วิญฺญาณे สติ วิญฺญาณํ อฺปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ
“สฺตฺติเม กายา อกฺขฺยา อกฺขฺยวิธา ๖เป ๖ สุขทฺกฺขํ ปเลนตี”ติ.

ถ้า ก็ มลฺลภตฺถ ภิกฺขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖เป ๖
ยํ ปณานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อฺปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชเยย
“สฺตฺติเม กายา อกฺขฺยา อกฺขฺยวิธา ๖เป ๖ สุขทฺกฺขํ ปเลนตี”ติ ? โน เหน้ตํ ภนฺเต.
เวทนา ๖เป ๖ สณฺณา... สงฺขารา... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ
ภนฺเต ๖เป ๖ อปี นุ ตํ อฺปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชเยย “สฺตฺติเม กายา อกฺขฺยา

๑ ฉ. ม. อี. เปสํจา

๒ อี. ปวฺฐา

๓ ก. ผเลติ

อกกัฏฐา ๖ เป ๖ สุขทุกข์ ปเลณตี”ติ ? โน เหน่ ภาณเต. ยมปิทํ ทิฏฐํ สุตํ มุตํ วิญญาตํ ปตตํ ปริเยสิตํ อนุจิจิตํ มนสา, ตปี นิจจํ วา อนิจจํ วาติ ? อนิจจํ ภาณเต ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฐิ อปฺปชฺชเยย “สยุตติเม กายา อกกา อกกัฏฐา ๖ เป ๖ นิพเพชฺชียมานา สุขทุกข์ ปเลณตี”ติ ? โน เหน่ ภาณเต.

ยโต โข ภิกขเว อริยสาวกสฺส อิมสฺส จ จาเนสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ, ทุกเขปิสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ๖ เป ๖ ทุกขนิโรธคามินียา ปฏิปทายปิสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกขเว อริยสาวโก โสทาปนโน อวินิปาตมโม นียโต สมุโพธิปราชโนติ. อญฺจม.

๕. สยุตทิฏฐิสูตร

[๒๑๔] สวตถุณินทานํ. กิสฺมี นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อูปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฐิ อปฺปชฺชติ “สยุตโต โลโก”ติ ? ภควมฺลกา โน ภาณเต ธมฺมา ๖ เป ๖ รูป โข ภิกขเว สติ รูปํ อูปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฐิ อปฺปชฺชติ “สยุตโต โลโก”ติ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สมุฉาย สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิญญาณสฺส สติ วิญญาณํ อูปาทาย วิญญาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฐิ อปฺปชฺชติ “สยุตโต โลโก”ติ.

ตํ ก็ มลฺลต ภิกขเว, รูปํ นิจจํ วา อนิจจํ วาติ ? อนิจจํ ภาณเต ๖ เป ๖ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฐิ อปฺปชฺชเยย “สยุตโต โลโก”ติ ? โน เหน่ ภาณเต. เวทนา ๖ เป ๖ สมุฉา... สงฺขาร... วิญญาณํ นิจจํ วา อนิจจํ วาติ ? อนิจจํ ภาณเต ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฐิ อปฺปชฺชเยย “สยุตโต โลโก”ติ ? โน เหน่ ภาณเต. ยมปิทํ ทิฏฐํ สุตํ มุตํ วิญญาตํ ปตตํ ปริเยสิตํ อนุจิจิตํ มนสา, ตปี นิจจํ วา อนิจจํ วาติ ? อนิจจํ ภาณเต. ยํ ปนนานิจจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ ? ทุกฺขํ ภาณเต. ยํ ปนนานิจจํ ทุกฺขํ วิปริณาม-ธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฐิ อปฺปชฺชเยย “สยุตโต โลโก”ติ. โน เหน่ ภาณเต.

ยโต โข ภิกขเว อริยสาวกสฺส อิมสฺส จ จาเนสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ, ทุกเขปิสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ๖ เป ๖ ทุกขนิโรธคามินียา ปฏิปทายปิสฺส กงฺขา

ปทีนา โหติ. อयं วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตมฺโม นียโต
สมฺโพธิปรายโนติ. นวมํ.

๑๐. อสสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส

[๒๑๕] สวาทฺถนิทานํ. กิสมิ นุ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เหว
ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ “อสสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส”ติ? ภควมฺลกา โน ภาเน ฐมา ๖ เป ๖
รูป โข ภิกฺขเว สติ ๖ เป ๖ เวทนาย สติ... สมนาย สติ... สงฺขารสฺส สติ...
วิมฺบวณฺเ สติ ๖ เป ๖ เวทนา ๖ เป ๖ สมนว... สงฺขารว... วิมฺบวณํ นิจํ วา
อนิจํ วาติ? อนิจํ ภาเน ๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อุปาทาย เหว ทิฏฺฐิ อุปฺปช-
เชยฺย “อสสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส”ติ? โน เหตุ ภาเน. ยมปีทํ ทิฏฺฐํ สฺสํ มํ วิมฺบวณํ
ปตฺตํ ปริยสฺสํ อนวิจฺจํ มนสา, ตปี นิจํ วา อนิจํ วาติ? อนิจํ ภาเน
๖ เป ๖ อปี นุ ตํ อุปาทาย เหว ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺเชยฺย “อสสฺสฺสฺสฺสฺสฺส”ติ?
โน เหตุ ภาเน.

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อิมสฺส จ จานสฺส กงฺขา ปทีนา โหติ,
ทุกฺขเปสฺส กงฺขา ปทีนา โหติ ๖ เป ๖ ทุกฺขนิโรธคามินียา ปฏิปทายเปสฺส กงฺขา
ปทีนา โหติ. อयं วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตมฺโม นียโต
สมฺโพธิปรายโนติ. ทสมํ.

๑๑. อนตฺวาสุตฺต

[๒๑๖] สวาทฺถนิทานํ. กิสมิ นุ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เหว
ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ “อนตฺวา โลโก”ติ? ภควมฺลกา โน ภาเน ฐมา ๖ เป ๖
นียโต สมฺโพธิปรายโนติ. เอกาทสมํ.

๑๒. อนนตฺวาสุตฺต

[๒๑๗] สวาทฺถนิทานํ. กิสมิ นุ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เหว
ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ “อนนตฺวา โลโก”ติ? ภควมฺลกา โน ภาเน ฐมา ๖ เป ๖
นียโต สมฺโพธิปรายโนติ. ทฺวาทสมํ.

๑๓. ตัมชีว์ตัมสรีสุตต

[๒๑๕] สวาทุณินทาน. กิสมิ นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เหว
ทัญจิ อุปฺปชฺชติ “ตัม ชีว์ ตัม สรีรณ”ติ ? ภควัมมุลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ะ เป ะ
นียโต สมฺโพธิปรายโนติ. เทรสมํ.

๑๔. อณฺณชีว์อณฺณสรีสุตต

[๒๑๕] สวาทุณินทาน. กิสมิ นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เหว
ทัญจิ อุปฺปชฺชติ “อณฺณ ชีว์ อณฺณ สรีรณ”ติ ? ภควัมมุลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ะ เป ะ
นียโต สมฺโพธิปรายโนติ. จุทฺทสมํ.

๑๕. โหติตถาคโตสุตต

[๒๒๐] สวาทุณินทาน. กิสมิ นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เหว
ทัญจิ อุปฺปชฺชติ “โหติ ทถาคโต ปรมฺมรณ”ติ ? ภควัมมุลกา โน ภนฺเต ธมฺมา
ะ เป ะ นียโต สมฺโพธิปรายโนติ. ปณฺณรสมํ.

๑๖. นโหติตถาคโตสุตต

[๒๒๑] สวาทุณินทาน. กิสมิ นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส
เอวํ ทัญจิ อุปฺปชฺชติ “น โหติ ทถาคโต ปรมฺมรณ”ติ ? ภควัมมุลกา โน
ภนฺเต ธมฺมา ะ เป ะ นียโต สมฺโพธิปรายโนติ. โสพสมํ.

๑๗. โหติจณจโหติตถาคโตสุตต

[๒๒๒] สวาทุณินทาน. กิสมิ นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส
เอวํ ทัญจิ อุปฺปชฺชติ “โหติ จ น จ โหติ ทถาคโต ปรมฺมรณ”ติ ? ภควัม
มุลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ะ เป ะ นียโต สมฺโพธิปรายโนติ. สทฺทรสมํ.

๑๘. เนวโหติ นนโหติ ตถาคโต สุตต

[๒๒๓] สวตฺถนิทานํ. กิสมิ นุ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อูปาทาย ก็ อภินิวิสฺส
 เอวํ ทิฏฺฐิ อูปปชฺชติ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ ?
 ภควํมุลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ๆ เป ๆ รูปํ โข ภิกฺขเว สติ รูปํ อูปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส
 เอวํ ทิฏฺฐิ อูปปชฺชติ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ ๆ เป ๆ
 รูปํ โข ภิกฺขเว สติ รูปํ อูปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อูปปชฺชติ “เนว
 โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ ๆ เป ๆ

ทํ ก็ มนฺถมฺม ภิกฺขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๆ เป ๆ
 วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ทํ อนูปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อูปปชฺชติ “เนว โหติ น
 น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. ยมปีทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ
 วิญฺเฒาทํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนนฺวิจิริทํ มนฺสา, ทํปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ
 ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ, ทุขํ วา ทํ สฺขํ วาติ ? ทุขํ ภนฺเต. ยํ ปนานิจฺจํ ทุขํ
 วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ทํ อนูปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อูปปชฺชติ “เนว โหติ น
 น โหติ ตถาคโต ปรมมรณา”ติ ? โน เหนฺตํ ภนฺเต.

ยโต จ โข ภิกฺขเว อริยสวากสฺส อิมสฺส จ จาเนสฺส กงฺขา ปิหิณา โหติ,
 ทุขเขปีสฺส กงฺขา ปิหิณา โหติ, ทุขสมฺมทเยปีสฺส กงฺขา ปิหิณา โหติ, ทุขนิโรธ-
 เปสฺส กงฺขา ปิหิณา โหติ, ทุขนิโรธคามินิยา ปฏิปทายเปสฺส กงฺขา ปิหิณา โหติ.
 อयํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสวากो โสตาปนโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ.
 อฏฺฐจารสมํ.

โสตาปตฺติวคฺโค.

อฏฺฐจารสเวยยากรรมํ นิฏฺฐิตํ.

ตสสุททาน

วาคํ เอตํ มม โส อคฺคตา โน จ เม สียา
 นตฺถิ กโรโต เหตุ จ มหาทิกฺขเจเน อฏฺฐมํ.
 สสฺสโต โลโก จ อสสฺสโต จ อนทฺวา จ
 อนนทฺวา จ ตํ ชีวํ ตํ สรฺรณฺติ อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรฺรณฺติ จ.
 โหติ ทถาคโต ปรี มรณาคิ
 น โหติ ทถาคโต ปรี มรณาคิ
 เนว โหติ น น โหติ ทถาคโต ปรี มรณาคิ.

๒. ทุตียกมนวคค

๑. วาตสุตต

[๒๒๔] สวาทุณินิทาน. กิสมิ นุ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เอวํ
 ทิกฺขจि อุปฺปชฺชติ “น วาทา วายนฺติ, น นชฺโช สนฺทนฺติ, น กพฺภินิโย วิชายนฺติ,
 น จนนํ สรียา อุเทนฺติ วา อเปนฺติ วา, เอสิกฺกุจายิกฺกุจิทา”ติ? ภควํมุลกา โน
 ฆนฺเต ธมฺมา ๖ เป ๖ รูปे โข ภิกฺขเว สติ รูปํ อุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ
 ทิกฺขจิ อุปฺปชฺชติ “น วาทา วายนฺติ ๖ เป ๖ เอสิกฺกุจายิกฺกุจิทา”ติ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖
 สณฺณาย สติ... สงฺขารสฺสุ สติ... วิญฺญาณเณ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ
 อภินิวิสฺส เอวํ ทิกฺขจิ อุปฺปชฺชติ “น วาทา วายนฺติ ๖ เป ๖ เอสิกฺกุจายิกฺกุจิทา”ติ.

ตํ ก็ มลฺลณฺต ภิกฺขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ฆนฺเต ๖ เป ๖
 วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิกฺขจิ อุปฺปชฺชเยยฺย “น วาทา วายนฺติ
 ๖ เป ๖ เอสิกฺกุจายิกฺกุจิทา”ติ? โน เหตุ ฆนฺเต. อิติ โข ภิกฺขเว ทฺถเช สติ
 ทฺถชํ อุปาทาย ทฺถชํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิกฺขจิ อุปฺปชฺชติ “น วาทา วายนฺติ ๖ เป ๖
 เอสิกฺกุจายิกฺกุจิทา”ติ. เวทนา ๖ เป ๖ สณฺณา... สงฺขาร... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา
 อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ฆนฺเต ๖ เป ๖ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนุปาทาย เอวํ

ทิฏฐิ อุปฺปชฺชเยยฺย “น วาทา วายนฺติ ๖ เป ๖ เอสิกญฺจายฺยิตฺถา”ติ ? โน เหตุ
 ภาเน. อิติ โข ภิกฺขเว ทุกฺเช สติ ทุกฺขํ อุปาทาย ทุกฺขํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฐิ
 อุปฺปชฺชเยยฺย “น วาทา วายนฺติ, น นชฺโช สนฺทนฺติ, น กพฺภินิโย วิชายนฺติ, น
 จนฺทิมสฺสุริยา อุเทนฺติ วา อเปเนฺติ วา, เอสิกญฺจายฺยิตฺถา”ติ. ปจฺมํ.

[๒๒๕ - ๒๔๐] (ปริมวคฺเค วีย อญฺจารส เวยฺยาकरणานิ วิตุถาเรตพฺพานีติ.)
 สยัตตสํ.

๑๘. เนวโหติ นนโหติสฺสุตฺต

[๒๔๑] สยัตตนิทานํ. กิสมิ นุ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เอวํ
 ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ”ติ ? ภควํสฺสกา
 โน ภาเน ธรรมมา ๖ เป ๖ รูป โข ภิกฺขเว สติ รูปํ อุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส
 เอวํ ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ”ติ. เวทนาย
 สติ ๖ เป ๖ สญฺฉาย สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิญฺญาเน สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย
 วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
 ปรมฺมรณํ”ติ.

ถ้า ก็ มยฺยต ภิกฺขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภาเน ๖ เป ๖
 วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อุปาทาย เอวํ ทิฏฐิ อุปฺปชฺชเยยฺย “เนว โหติ น น
 โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ”ติ ? โน เหตุ ภาเน. อิติ โข ภิกฺขเว ทุกฺเช สติ
 ทุกฺขํ อุปาทาย ทุกฺขํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ “เนว โหติ น น โหติ
 ตถาคโต ปรมฺมรณํ”ติ. เวทนา ๖ เป ๖ สญฺฉา... สงฺขารา... วิญฺญาณํ นิจฺจํ
 วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภาเน ๖ เป ๖ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อุปาทาย
 เอวํ ทิฏฐิ อุปฺปชฺชเยยฺย “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ”ติ ? โน
 เหตุ ภาเน. อิติ โข ภิกฺขเว ทุกฺเช สติ ทุกฺขํ อุปาทาย ทุกฺขํ อภินิวิสฺส เอวํ
 ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณํ”ติ. อญฺจารสํ.

๑๕. รูปีอตุตาสุตต

[๒๔๒] สวาทถุณินทาน. กิสมิ นุ โข ภิกขเว สติ กิ อุปาทาย อภินิวิสฺส เอวํ ติฏฺฐิ อูปปชฺชติ “รูปี อตุตทา โหติ อโรโค ปรมมรณา”ติ? ภควมฺมตฺตา โน ภนฺเต ธมฺมา ๖ เป ๖ รูปเป โข ภิกขเว สติ รูป อุปาทาย รูป อภินิวิสฺส เอวํ ติฏฺฐิ อูปปชฺชติ “รูปี อตุตทา โหติ อโรโค ปรมมรณา”ติ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สมฺมาย สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิมฺบฏาเน สติ วิมฺบฏาณํ อุปาทาย วิมฺบฏาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ติฏฺฐิ อูปปชฺชติ “รูปี อตุตทา โหติ อโรโค ปรมมรณา”ติ.

ทํ กิ มลฺลตฺถ ภิกขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ทํ อนุปาทาย เอวํ ติฏฺฐิ อูปปชฺชติ “รูปี อตุตทา โหติ อโรโค ปรมมรณา”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. อิติ โข ภิกขเว ทฺถสฺส สติ ทฺถสฺส อุปาทาย ทฺถสฺส อภินิวิสฺส เอวํ ติฏฺฐิ อูปปชฺชติ “รูปี อตุตทา โหติ อโรโค ปรมมรณา”ติ. เวทนา ๖ เป ๖ สมฺมาย... สงฺขาร... วิมฺบฏาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ทํ อนุปาทาย เอวํ ติฏฺฐิ อูปปชฺชติ “รูปี อตุตทา โหติ อโรโค ปรมมรณา”ติ? โน เหนฺตํ ภนฺเต. อิติ โข ภิกขเว ทฺถสฺส สติ ทฺถสฺส อุปาทาย ทฺถสฺส อภินิวิสฺส เอวํ ติฏฺฐิ อูปปชฺชติ “รูปี อตุตทา โหติ อโรโค ปรมมรณา”ติ. เอกุนวีสติม.

๒๐. อรูปีอตุตาสุตต

[๒๔๓] สวาทถุณินทาน. กิสมิ นุ โข ภิกขเว สติ กิ อุปาทาย กิ อภินิวิสฺส เอวํ ติฏฺฐิ อูปปชฺชติ “อรูปี อตุตทา โหติ อโรโค ปรมมรณา”ติ? (เปยฺยาโล). วีสติม.

๒๑. รูปิจอรูปีจอตฺตาสุตต

[๒๔๔] สวาทถุณินทาน. รูปี จ อรูปี จ อตุตทา โหติ อโรโค ปรมมรณาติ. เอกวิสติม.

๒๒. เนวรูปีนารูปีอตุตาสุตต

[๒๔๕] เนว รูปี นารูปี อตุตทา โหติ อโรโค ปรมมรณาติ. พาวีสติม.

๒๓. เอกนตสฺสึตฺต

[๒๔๖] เอกนตสฺสึ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมมรณาติ. เทวีสฺสทิม.

๒๔. เอกนตทกฺขึสฺสึตฺต

[๒๔๗] เอกนตทกฺขึ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมมรณาติ. จตุสฺสทิม.

๒๕. สฺสทกฺขึสฺสึตฺต

[๒๔๘] สฺสทกฺขึ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมมรณาติ. ปญจสฺสทิม.

๒๖. อทกฺขมสฺสึสฺสึตฺต

[๒๔๙] อทกฺขมสฺสึ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมมรณาติ? ภควัมมูกา โน ฆนฺเต ธมฺมา ฯ เป ฯ รุเป โข ภิกฺขเว สฺติ รุปํ อูปาทาย รุปํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปปชฺชติ “อทกฺขมสฺสึ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมมรณา”ติ. เวทนาย สฺติ ฯ เป ฯ สลฺภาย สฺติ... สงฺขารสฺส สฺติ... วิญฺญาเน สฺติ วิญฺญาณํ อูปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปปชฺชติ “อทกฺขมสฺสึ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมมรณา”ติ.

ตํ ก็ มลฺลธ ภิกฺขเว, รุปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ เป ฯ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนูปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุปปชฺชเยย “อทกฺขมสฺสึ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมมรณา”ติ? โน เหนฺตํ ฆนฺเต. อิติ โข ภิกฺขเว ทกฺขเ สฺติ ทกฺขํ อูปาทาย ทกฺขํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปปชฺชติ “อทกฺขมสฺสึ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมมรณา”ติ. เวทนาย ฯ เป ฯ สลฺภาย... สงฺขาร... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ เป ฯ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนูปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุปปชฺชเยย “อทกฺขมสฺสึ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมมรณา”ติ? โน เหนฺตํ ฆนฺเต. อิติ โข ภิกฺขเว ทกฺขเ สฺติ ทกฺขํ อูปาทาย ทกฺขํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปปชฺชติ “อทกฺขมสฺสึ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมมรณา”ติ. จพฺพสฺสทิม.

ทตฺติเยเปยฺยาโล.

ตสฺสสุทฺทหานํ

วาทํ เอตํ มม	โส อตฺตา โน จ เม สียา
นตฺถิ กโรโต เหตุ จ	มหาทิกฺขเจน อฏฺฐมํ.
สสฺสโต อสสฺสโต เจว	อนฺตานนฺตวา จ วุจฺจติ
ตํ ชีวํ อณฺณํ ชีวณฺจ	ตถาคเตน จตฺตาโร.
รูปี อตฺตา โหติ	อรूपี จ อตฺตา โหติ
รูปี จ อรูปี จ อตฺตา โหติ	
เนว รูปี นารूपี อตฺตา โหติ	เอกนตฺสฺสี อตฺตา โหติ.
เอกนตฺสฺสฺสี อตฺตา โหติ	สฺสทฺสฺสฺสี อตฺตา โหติ
อทุกฺขมสฺสฺสี อตฺตา โหติ	อโรโก ปรํ มรณาคิ
อิเม ฉพฺพัสติ สุตฺตา	ทุตฺติยวาเรน เทสึตา.

๓. ตติยกมนวกฺก

๑. นวาทสฺสตุต

[๒๕๐] สวาทฺถินิทานํ. กิสมิ นุ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เหวํ ทิกฺขจฺจิ อุปฺปชฺชติ “น วาตา วายนฺติ, น นชฺชโร สนฺทนฺติ, น คพฺพภินิโย วิชายนฺติ, น จนฺทิมสฺสรียา อุเทนฺติ วา อเปนฺติ วา, เอสึกฺกจายฺยจฺจิตา”ติ? ภควมฺมุลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ๖ เป ๖

รูปเป โข ภิกฺขเว สติ รูปํ อุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เหวํ ทิกฺขจฺจิ อุปฺปชฺชติ “น วาตา วายนฺติ ๖ เป ๖ เอสึกฺกจายฺยจฺจิตา”ติ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สณฺณาย สติ... สงฺขาราเรสุ สติ... วิญฺญาเณ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส เหวํ ทิกฺขจฺจิ อุปฺปชฺชติ “น วาตา วายนฺติ ๖ เป ๖ เอสึกฺกจายฺยจฺจิตา”ติ.

ตํ ก็ มลฺลยถ ภิกฺขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖ วิปริณามธมฺมํ, อปี นุ ตํ อนุปาทาย เหวํ ทิกฺขจฺจิ อุปฺปชฺชเยยฺย “น วาตา วายนฺติ ๖ เป ๖ เอสึกฺกจายฺยจฺจิตา”ติ? โน เหตุํ ภนฺเต. อิติ โข ภิกฺขเว ยถานิจฺจํ, ตํ

ทุกขํ, ตสฺมี สติ ตทฺฐาพาทาย เอวํ ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ “น วาตา วายนฺติ, น นหฺโง
 สนทฺนฺติ, น กพฺภินิโย วิชายนฺติ, น จนนํ สรียา อุนฺเทนฺติ วา อเปเนฺติ วา,
 เอสิกฺกุจายิฏฺฐิตา”ติ. เวทนา ๖ เป ๖ สลฺยา... สงฺขาร... วิมฺบฺหานํ นิจฺจํ วา
 อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖ วิปริณามธมฺมํ, อปี น ตํ อนฺนํ ปาทาย
 เอวํ ทิฏฐิ อุปฺปชฺชเยยฺย “น วาตา วายนฺติ ๖ เป ๖ เอสิกฺกุจายิฏฺฐิตา”ติ? โน
 เหตุํ ภนฺเต. อิติ โข ภิกฺขเว ยถา นิจฺจํ, ตํ ทุกขํ, ตสฺมี สติ ตทฺฐาพาทาย เอวํ
 ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ “น วาตา วายนฺติ ๖ เป ๖ เอสิกฺกุจายิฏฺฐิตา”ติ. ปจฺมํ.

[๒๕๑ - ๒๗๔] (ทุติยวคฺเค วิย จตุวีสฺสํ สุตฺตานิ ปุเรตพฺพานิ.) ปณฺจวีสฺสํ.

๒๖. อทุกฺขมสฺสํ สุตฺต

[๒๗๕] สวาทถินิทานํ. กิสมิ น โข ภิกฺขเว สติ กิ อุปาทาย กิ อภินิวิสฺส เอวํ
 ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ “อทุกฺขมสฺสํ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณ”ติ? ภควํ ลกา โน
 ภนฺเต ธมฺมา ๖ เป ๖

รูป โข ภิกฺขเว สติ รูปํ อุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ
 “อทุกฺขมสฺสํ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณ”ติ. เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สลฺยา
 สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิมฺบฺหานํ สติ วิมฺบฺหานํ อุปาทาย วิมฺบฺหานํ อภินิวิสฺส
 เอวํ ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ “อทุกฺขมสฺสํ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณ”ติ.

ตํ กิ มลฺลธ ภิกฺขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖
 วิปริณามธมฺมํ, อปี น ตํ อนฺนํ ปาทาย เอวํ ทิฏฐิ อุปฺปชฺชเยยฺย “อทุกฺขมสฺสํ อตฺตา
 โหติ อโรโค ปรมฺมรณ”ติ? โน เหตุํ ภนฺเต. อิติ โข ภิกฺขเว ยถา นิจฺจํ, ตํ
 ทุกขํ, ตสฺมี สติ ตทฺฐาพาทาย เอวํ ทิฏฐิ อุปฺปชฺชติ “อทุกฺขมสฺสํ อตฺตา โหติ
 อโรโค ปรมฺมรณ”ติ. เวทนา ๖ เป ๖ สลฺยา... สงฺขาร... วิมฺบฺหานํ นิจฺจํ วา
 อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ ภนฺเต ๖ เป ๖ วิปริณามธมฺมํ, อปี น ตํ อนฺนํ ปาทาย เอวํ
 ทิฏฐิ อุปฺปชฺชเยยฺย “อทุกฺขมสฺสํ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณ”ติ? โน เหตุํ
 ภนฺเต. อิติ โข ภิกฺขเว ยถา นิจฺจํ, ตํ ทุกขํ, ตสฺมี สติ ตทฺฐาพาทาย เอวํ ทิฏฐิ
 อุปฺปชฺชติ “อทุกฺขมสฺสํ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณ”ติ. จพฺพีสฺสํ.

ตติยเปยฺยาโล.

๔. จตุตถกมนวก

๑. นวาทสตุต

[๒๗๖] สวาทถินทาน. กิสมี นุ โข ภิกขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ภิญฺญิ อุปปชฺชติ “น วาตา วายนฺติ, น นนฺโช สนฺทนฺติ, น กพฺภินิโย วิชายนฺติ, น จนฺทิมสฺริยา อุเทนฺติ วา อเปนฺติ วา, เอลิกฺกจายฺยิญฺจิทา”ติ ? ภควํลกา โน ภนฺเต ฐมา ๖ เป ๖ รูป โข ภิกขเว สติ รูป อุปาทาย รูป อภินิวิสฺส เอวํ ภิญฺญิ อุปปชฺชติ “น วาตา วายนฺติ ๖ เป ๖ เอลิกฺกจายฺยิญฺจิทา”ติ ? เวทนาย สติ ๖ เป ๖ สลฺลา สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิญฺญาณํ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ภิญฺญิ อุปปชฺชติ “น วาตา วายนฺติ ๖ เป ๖ เอลิกฺกจายฺยิญฺจิทา”ติ.

ตํ ก็ มลฺลต ภิกขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทฺวชฺชํ วา ตํ สฺวชฺชํ วาติ ? ทฺวชฺชํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทฺวชฺชํ วิปริณาม- ฐมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสิตํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ ? โน เหตํ ภนฺเต. เวทนา ๖ เป ๖ สลฺลา... สงฺขาร... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทฺวชฺชํ วา ตํ สฺวชฺชํ วาติ ? ทฺวชฺชํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทฺวชฺชํ วิปริณามฐมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสิตํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺมิ, เอโส เม อตฺตา”ติ ? โน เหตํ ภนฺเต.

ตสมฺมาติห ภิกขเว ยงฺกิลฺลิจิ รูปํ อตฺตทานาคตปจฺจุปปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วา สฺขมํ วา หีนํ วา ปลฺลิตํ วา ยนฺทุเร สนฺติเก วา, สฬฺพํ รูปํ “เนตํ มม, เนโสหฺมสฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ทฺวชฺชฬฺพ. ยา กาจิ เวทนา ๖ เป ๖ ยา กาจิ สลฺลา... เย เกจิ สงฺขาร... ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตฺตทานาคตปจฺจุปปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฟาริกํ วา สฺขมํ วา หีนํ วา ปลฺลิตํ วา ยนฺทุเร สนฺติเก วา, สฬฺพํ วิญฺญาณํ

“เนตํ มม, เนโสหฺมสฺสํ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย
ทญฺจพฺพํ. เอวํ ปสฺสํ ๖ เป ๖ นนํ อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานาตฺติ. ปจฺมํ.

[๒๗๗-๓๐๐] (ทุติยวคฺเค วิย จตุวีสติ สุตฺตานิ ปุเรตพฺพานิ.) ปณฺจวีสติม.

๒๖. อทุกขมสฺสึสฺสุตฺต

[๓๐๑] สวาทุณฺณิทานํ. กิสมิ นุ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อูปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เอวํ
ทิฏฺฐิ อูปปชฺชติ “อทุกขมสฺสึ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณํ”ติ ? ภควํลฺลกา
โน ภนฺเต ธมฺมา ๖ เป ๖ รุปํ โข ภิกฺขเว สติ รุปํ อูปาทาย รุปํ อภินิวิสฺส
เอวํ ทิฏฺฐิ อูปปชฺชติ “อทุกขมสฺสึ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณํ”ติ. เวทนาย
สติ ๖ เป ๖ สณฺณาย สติ... สงฺขารสฺส สติ... วิญฺญาณํ สติ วิญฺญาณํ อูปาทาย
วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อูปปชฺชติ “อทุกขมสฺสึ อตฺตา โหติ อโรโค
ปรมฺมรณํ”ติ.

ตํ ก็ มลฺลณฺท ภิกฺขเว, รุปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ
ปณานิจฺจํ, ทฺวํ วา ตํ สฺสํ วาติ ? ทฺวํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ ทฺวํ วิปริณาม-
ธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสิตํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺสํ, เอโส เม อตฺตา”ติ ?
โน เหตํ ภนฺเต. เวทนา ๖ เป ๖ สณฺณา... สงฺขารา... วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาติ ? อนิจฺจํ ภนฺเต. ยํ ปณานิจฺจํ, ทฺวํ วา ตํ สฺสํ วาติ ? ทฺวํ ภนฺเต. ยํ
ปณานิจฺจํ ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมฺนุสฺสิตํ “เอตํ มม, เอโสหฺมสฺสํ,
เอโส เม อตฺตา”ติ ? โน เหตํ ภนฺเต.

ตสมฺมาตฺติภ ภิกฺขเว ยงฺกิลฺลิจิ รุปํ อตฺติทานาคตปจฺจุปปนฺนํ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา
วา โอฬาริกํ วา สฺสํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วา ยํ ทฺวเร สนฺตฺติเก วา, สพฺพํ รุปํ
“เนตํ มม, เนโสหฺมสฺสํ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปณฺณาย
ทญฺจพฺพํ. ยา กาลิ เวทนา ๖ เป ๖ ยา กาลิ สณฺณา... เย เกจิ สงฺขารา...
ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตฺติทานาคตปจฺจุปปนฺนํ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา

สุขุม วา หีน วา ปณิคำ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ วิญฺญาณํ “เนทํ มม, เนโสหฺมสมฺมิ, น เมโส อตฺตา”ติ เอวเมทํ ยถาภูทํ สมฺมปฺปอฺฉาย ทญฺจพฺพ.

เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก รุปสมฺมึปํ นิพฺพินฺทติ, เวทนายปํ นิพฺพินฺทติ, สญฺฉายปํ นิพฺพินฺทติ, สงฺขารสฺสึปํ นิพฺพินฺทติ, วิญฺญาณสมฺมึปํ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมฺจจติ, วิมฺจตฺตสมฺมิ “วิมฺจตฺต”มิตฺติ ญาณํ โหติ, “ซีณาชาติ, วุสฺสิตํ พุรฺหมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺตตฺตยา”ติ ปชานาตีติ. ฉพฺพีสฺสตีม.

ปฺริมกฺมเน อญฺจารส เวยยากรณา

ทฺตียกฺมเน ฉพฺพีสํ วิตุถาเรตพฺพานิ

ตฺตียกฺมเน ฉพฺพีสํ วิตุถาเรตพฺพานิ

จตุตฺถกฺมเน ฉพฺพีสํ วิตุถาเรตพฺพานิ.

ทิจฺฉิตฺตํ นิจฺฉิตฺตํ.

๔. โยกฺกนฺตสยุต

๑. จกขสยุต

[๓๐๒] สวาทฺถนิทานํ. จกฺขํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ วิปริณามิ อญฺญตฺตภาวึ, โสทํ อนิจฺจํ วิปริณามิ อญฺญตฺตภาวึ, ฆานํ อนิจฺจํ วิปริณามิ อญฺญตฺตภาวึ, ชิวฺหา อนิจฺจา วิปริณามิ อญฺญตฺตภาวึ, กาโย อนิจฺจํ วิปริณามิ อญฺญตฺตภาวึ, มโน อนิจฺจํ วิปริณามิ อญฺญตฺตภาวึ. โย ภิกฺขเว อิมํ ฐมฺเม เอวํ สทฺทหติ อธิมฺจจติ. อยํ วุจฺจติ สทฺธานุสาริ โยกฺกนฺโต สมฺมตฺตนิยามํ, สบฺปฺริสฺสุมิ โยกฺกนฺโต, วิทฺวตฺตโต ปุณฺณชฺชนฺณมฺมิ, อภพฺโพ ตํ กมฺมํ กาคํ, ยํ กมฺมํ กตฺวา นิริยํ วา ติรจฺจนโยนี วา ปิตฺติวิสยํ วา อฺปปชฺเชยฺย, อภพฺโพว^๑ ทาว กาลํ กาคํ, ยาว น โสตาปตฺติผลํ สจฺฉิกโรติ.

ยสฺส โข ภิกฺขเว อิมํ ฐมา เอวํ ปณฺณาย มตฺตโส นิชฺฌานํ ชมนฺติ. อयํ
 วุจฺจติ ฐมาณฺสวํ โยกุนฺโต สมฺมตฺตนิยามํ, สปรฺริสฺสุมิ โยกุนฺโต, วิทิตฺโต
 ปุณฺณชฺชนฺณํ, อภพฺโพ ตํ กมฺมํ กาคฺคํ, ยํ กมฺมํ กตฺวา นิริยํ วา ติรจฺจนโยนี วา
 ปิตฺติวิสยํ วา อุปฺปชฺเชยฺย, อภพฺโพ^๑ ทาว กาลํ กาคฺคํ, ยาว น โสตาปตฺติผลํ
 สจฺจิกโรติ. โย ภิกฺขเว อิมํ ฐมา เอวํ ชานาติ เอวํ ปสฺสติ, อयํ วุจฺจติ
 โสตาปนฺโน อวินิปาตฐมา นียโต สมฺโพธิปรายโนติ. ปจฺม.

๒. รูปสฺสุต

[๓๐๓] สวตฺถินิทานํ. รุปา ภิกฺขเว อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺณตภาวิโน, สทฺทา
 อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺณตภาวิโน, กนฺธา อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺณตภาวิโน,
 รสา อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺณตภาวิโน, โผฏฺฐพฺพา อนิจฺจา วิปริณามิโน
 อณฺณตภาวิโน, ฐมา อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺณตภาวิโน. โย ภิกฺขเว อิมํ
 ฐมา เอวํ สทฺททฺติ อธิมฺจฺจติ. อยํ วุจฺจติ สทฺธานฺสวํ โยกุนฺโต สมฺมตฺต-
 นิยามํ, สปรฺริสฺสุมิ โยกุนฺโต, วิทิตฺโต ปุณฺณชฺชนฺณํ, อภพฺโพ ตํ กมฺมํ กาคฺคํ,
 ยํ กมฺมํ กตฺวา นิริยํ วา ติรจฺจนโยนี วา ปิตฺติวิสยํ วา อุปฺปชฺเชยฺย, อภพฺโพ
 ทาว กาลํ กาคฺคํ, ยาว น โสตาปตฺติผลํ สจฺจิกโรติ.

ยสฺส โข ภิกฺขเว อิมํ ฐมา เอวํ ปณฺณาย มตฺตโส นิชฺฌานํ ชมนฺติ.
 อยํ วุจฺจติ ฐมาณฺสวํ โยกุนฺโต สมฺมตฺตนิยามํ, สปรฺริสฺสุมิ โยกุนฺโต, วิทิตฺโต
 ปุณฺณชฺชนฺณํ, อภพฺโพ ตํ กมฺมํ กาคฺคํ, ยํ กมฺมํ กตฺวา นิริยํ วา ติรจฺจนโยนี
 วา ปิตฺติวิสยํ วา อุปฺปชฺเชยฺย, อภพฺโพ ทาว กาลํ กาคฺคํ, ยาว น โสตา-
 ปตฺติผลํ สจฺจิกโรติ. โย ภิกฺขเว อิมํ ฐมา เอวํ ปชานาติ เอวํ ปสฺสติ,
 อยํ วุจฺจติ โสตาปนฺโน อวินิปาตฐมา นียโต สมฺโพธิปรายโนติ. ทฺถิย.

๓. วิญญาณสยัตต

[๓๐๔] สาวกอุณิทานัน. จกขุวิญญาณ ภิขเว อนิจจํ วิปริณามิ อณฺณตภาวํ. โสทวิญาณํ ๖ เป ๖ ฆานวิญาณํ... ชิวหาวิญาณํ... กายวิญาณํ... มโน-
วิญาณํ อนิจจํ วิปริณามิ อณฺณตภาวํ. โย ภิขเว ๖ เป ๖ สจฺจิกโรติ.
ยสฺส โข ภิขเว ๖ เป ๖ สจฺจิกโรติ. โย ภิขเว ๖ เป ๖ สมฺโพธิปรายโนติ. ตถิยํ.

๔. สมฺผลสยัตต

[๓๐๕] สาวกอุณิทานัน. จกขุสมฺผลโส ภิขเว อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺณตภาวํ.
โสทสมฺผลโส ๖ เป ๖ ฆานสมฺผลโส... ชิวหาสมฺผลโส... กายสมฺผลโส... มโน-
สมฺผลโส อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺณตภาวํ. โย ภิขเว อิม ฐมฺเม เอวํ สทฺทหติ
อริมฺฺจติ. อยํ วุจฺจติ สทฺธานุสาริ ๖ เป ๖ สมฺโพธิปรายโนติ. จตฺตถํ.

๕. สมฺผลสยัตต

[๓๐๖] สาวกอุณิทานัน. จกขุสมฺผลสยัตต ภิขเว เวทนา อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺณตภา-
วํ, โสทสมฺผลสยัตต เวทนา ๖ เป ๖ ฆานสมฺผลสยัตต เวทนา... ชิวหาสมฺผลสยัตต
เวทนา... กายสมฺผลสยัตต เวทนา... มโนสมฺผลสยัตต เวทนา อนิจฺจํ วิปริณามิ
อณฺณตภาวํ. โย ภิขเว อิม ฐมฺเม เอวํ สทฺทหติ อริมฺฺจติ. อยํ วุจฺจติ
สทฺธานุสาริ ๖ เป ๖ สมฺโพธิปรายโนติ. ปณฺจมํ.

๖. รูปสยัตต

[๓๐๗] สาวกอุณิทานัน. รูปสยัตต ภิขเว อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺณตภาวํ,
สทฺทสยัตต ๖ เป ๖ กนฺธสยัตต... รสสยัตต... โสณฺฑพฺพสยัตต... ฐมฺมสยัตต
อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺณตภาวํ. โย ภิขเว อิม ฐมฺเม เอวํ สทฺทหติ อริ-
มฺฺจติ. อยํ วุจฺจติ สทฺธานุสาริ ๖ เป ๖ สมฺโพธิปรายโนติ. ญฺจํ.

๗. รูปสณฺเฑณาสุตฺต

[๓๐๘] สวาทถุณินิทานํ. รูปสณฺเฑณา ภิกฺขเว อนิจฺจา วิปริณามิ อณฺเฏถภาวึ, สทฺทสณฺเฑณา ๖ เป ๖ กนฺธสณฺเฑณา... รสสณฺเฑณา... โสณฺเฏจพฺพสณฺเฑณา... รมฺมสณฺเฑณา อนิจฺจา วิปริณามิ อณฺเฏถภาวึ. โย ภิกฺขเว อิมํ รมฺเม เอวํ สทฺทหติ อธิมฺจุจติ. อयํ วุจฺจติ สทฺธานุสาริ ๖ เป ๖ สมฺโพธิปรายโนติ. สตุตฺม.

๘. รูปตณฺหาสุตฺต

[๓๐๙] สวาทถุณินิทานํ. รูปตณฺหา ภิกฺขเว อนิจฺจา วิปริณามิ อณฺเฏถภาวึ, สทฺทตณฺหา ๖ เป ๖ กนฺธตณฺหา... รสตณฺหา... โสณฺเฏจพฺพตณฺหา... รมฺมตณฺหา อนิจฺจา วิปริณามิ อณฺเฏถภาวึ. โย ภิกฺขเว อิมํ รมฺเม เอวํ สทฺทหติ อธิมฺจุจติ. อयํ วุจฺจติ สทฺธานุสาริ ๖ เป ๖ สมฺโพธิปรายโนติ. อญฺจม.

๙. ปจฺวีธาสฺต

[๓๑๐] สวาทถุณินิทานํ. ปจฺวีธาสฺต ภิกฺขเว อนิจฺจา วิปริณามิ อณฺเฏถภาวึ, อาโปธาสฺต ๖ เป ๖ เทโชธาสฺต... วาโยธาสฺต... อากาสธาสฺต... วิญฺญาณธาสฺต อนิจฺจา วิปริณามิ อณฺเฏถภาวึ. โย ภิกฺขเว อิมํ รมฺเม เอวํ สทฺทหติ อธิมฺจุจติ. อยํ วุจฺจติ สทฺธานุสาริ ๖ เป ๖ สมฺโพธิปรายโนติ. นวม.

๑๐. ขนฺธสุตฺต

[๓๑๑] สวาทถุณินิทานํ. รูปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺเฏถภาวึ, เวทนา อนิจฺจา วิปริณามิ อณฺเฏถภาวึ, สณฺเฑณา ๖ เป ๖ สงฺขารว อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺเฏถภาวึโน, วิญฺญาณํ อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺเฏถภาวึ. โย ภิกฺขเว อิมํ รมฺเม เอวํ สทฺทหติ อธิมฺจุจติ. อยํ วุจฺจติ สทฺธานุสาริ โอกกนฺโต สมฺมตตฺตนิยามํ, สปปริสฺสภูมึ โอกกนฺโต, วิตฺติวตฺโต ปุณฺณชนฺฐมึ, อภพฺโพ ทํ กมฺมํ กาทํ, ยํ กมฺมํ กตฺวา นิริยํ วา ติริจฺฉานโยนี วา ปิตฺติวีสยํ วา อุปปชฺเชยฺย, อภพฺโพว ทาว กาลํ กาทํ, ยาว น โสตาปตฺติผลํ สจฺฉิกโรติ.

ยสฺส โข ภิกฺขเว อิมํ ฐมา เอวํ ปณฺณาย มตฺตโส นิชฺฌานํ ขมนฺติ. อयํ
วฺจุจฺติ ฐมานุสารี โอกฺกนฺโต สมฺมตฺตนิยามํ, สปรสฺสญฺมํ โอกฺกนฺโต, วิทฺวตฺโต
ปฺถุชฺชนญฺมํ, อภพฺโพ ตํ กมฺมํ กาทํ, ยํ กมฺมํ กตฺวา นิริยํ วา ติรจฺจนโยนี วา
ปิตฺติวิสยํ วา อุปฺปชฺเชยฺย, อภพฺโพว^๑ ทาว กาลํ กาทํ, ยาว น โสตาปตฺติผลํ
สจฺจนิกโรติ. โย ภิกฺขเว อิมํ ฐมา เอวํ ปชานาติ เอวํ ปสฺสติ. อयํ วฺจุจฺติ
โสตาปนโน อวินิปาตธมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ. ทสมํ.

โอกฺกนฺตสยัตตํ นิฏฺฐิตํ.

ตสฺสทฺธานํ

จกฺขุ รูปมฺจ วิมฺภวณํ ผสฺโส จ เวทนาย จ
สณฺณวา จ เจตนา ทณฺหา ธาตุ ขนฺธเรน เท ทสฺสาคิ.

๕. อุปฺปาทสยัตต

๑. จกฺขุสยัตต

[๓๑๒] สวาทฺถินิทานํ. โย โข ภิกฺขเว จกฺขุสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ
ปาตุภาโว, ทฺกฺขสฺสเสโส อุปฺปาโท, โรคานํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว. โย
โสทสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ ๖ เป ๖ โย ฆานสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ... โย ชิวฺหาย อุปฺปาโท
จิตฺติ... โย กายสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ... โย มนสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ
ปาตุภาโว, ทฺกฺขสฺสเสโส อุปฺปาโท, โรคานํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

โย จ ภิกฺขเว จกฺขุสฺส นิโรโธ วุปฺสโม อตฺถงฺกโม, ทฺกฺขสฺสเสโส นิโรโธ,
โรคานํ วุปฺสโม, ชรามรณสฺส อตฺถงฺกโม. โย โสทสฺส นิโรโธ ๖ เป ๖ โย
ฆานสฺส นิโรโธ... โย ชิวฺหาย นิโรโธ... โย กายสฺส นิโรโธ... โย มนสฺส
นิโรโธ วุปฺสโม อตฺถงฺกโม, ทฺกฺขสฺสเสโส นิโรโธ, โรคานํ วุปฺสโม, ชรามรณสฺส
อตฺถงฺกโมติ. ปจฺม.

๒. รูปสุตต

[๓๑๓] สวาทุณินิทานํ. โย โข ภิกฺขเว รูปานํ อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพุตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคาณํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว. โย สทฺธานํ ๖ เป ๖ โย กนฺธานํ... โย รสํ... โย โสณํ... โย ฌมฺมานํ อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพุตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคาณํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกฺขเว รูปานํ นิโรธํ วุပ္สโม อตฺตงฺกโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรธํ, โรคาณํ วุပ္สโม, ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโม. โย สทฺธานํ ๖ เป ๖ โย กนฺธานํ... โย รสํ... โย โสณํ... โย ฌมฺมานํ นิโรธํ วุပ္สโม อตฺตงฺกโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรธํ, โรคาณํ วุပ္สโม, ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโมติ. ทฺติยํ.

๓. วิญญาณสุตต

[๓๑๔] สวาทุณินิทานํ. โย โข ภิกฺขเว จกฺขุวิญญาณสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ๖ เป ๖ โย มโนวิญญาณสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกฺขเว จกฺขุวิญญาณสฺส นิโรธํ ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโม ๖ เป ๖ โย มโนวิญญาณสฺส นิโรธํ ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโมติ. ทฺติยํ.

๔. สมผัสสสุตต

[๓๑๕] สวาทุณินิทานํ. โย โข ภิกฺขเว จกฺขุสมผัสสสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ๖ เป ๖ โย มโนสมผัสสสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกฺขเว จกฺขุสมผัสสสฺส นิโรธํ ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโม ๖ เป ๖ โย มโนสมผัสสสฺส นิโรธํ ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโมติ. จตุตฺถํ.

๕. สมุผลสูตร

[๓๑๖] สวาทุณินิทานํ. โย โข ภิกขเว จกฺขสมุผลสหาย เวทนาย อุปฺปาโท จิตฺติ ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ๖ เป ๖ โย มโนสมุผลสหาย เวทนาย อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคาณํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกขเว จกฺขสมุผลสหาย เวทนาย นิโรโธ วุပ္สโม ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโม ๖ เป ๖ โย มโนสมุผลสหาย เวทนาย นิโรโธ วุပ္สโม อตฺตงฺกโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรโธ, โรคาณํ วุပ္สโม, ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโมติ. ปณฺจมํ.

๖. สมนฺยาสูตร

[๓๑๗] สวาทุณินิทานํ. โย โข ภิกขเว รูปสมนฺยาย อุปฺปาโท จิตฺติ ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ๖ เป ๖ โย ธมฺมสมนฺยาย อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคาณํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกขเว รูปสมนฺยาย นิโรโธ ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโม ๖ เป ๖ โย ธมฺมสมนฺยาย นิโรโธ วุပ္สโม อตฺตงฺกโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรโธ, โรคาณํ วุပ္สโม, ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโมติ. จญฺจํ.

๗. สยเจตนาสูตร

[๓๑๘] สวาทุณินิทานํ. โย โข ภิกขเว รูปสยเจตนาย อุปฺปาโท จิตฺติ ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ๖ เป ๖ โย ธมฺมสยเจตนาย อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคาณํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกขเว รูปสยเจตนาย นิโรโธ ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโม ๖ เป ๖ โย ธมฺมสยเจตนาย นิโรโธ วุပ္สโม อตฺตงฺกโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรโธ, โรคาณํ วุပ္สโม, ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโมติ. สยตมํ.

๘. ตณฺหาสุตฺต

[๓๑๙] สวาทถินิทานํ. โย โข ภิกฺขเว รูปตณฺหา อุปฺปาโท จิตฺติ ๖ เป ๖
 ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ๖ เป ๖ โย ธมฺมตณฺหา อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ
 ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคาณํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกฺขเว รูปตณฺหา นิโรธो ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโม ๖ เป ๖
 โย ธมฺมตณฺหา นิโรธो วุปฺสโม อตฺตงฺกโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรธो, โรคาณํ
 วุปฺสโม, ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโมติ. อฏฺฐมํ.

๙. ฐาตุสุตฺต

[๓๒๐] สวาทถินิทานํ. โย โข ภิกฺขเว ปจฺจวีสํชาตฺยา อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ
 ปาตุภาโว ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว. โย อาโปธํชาตฺยา ๖ เป ๖ โย เตโชธํชาตฺยา...
 โย วาโยธํชาตฺยา... โย อากาสธํชาตฺยา... โย วิญฺญานธํชาตฺยา อุปฺปาโท จิตฺติ
 อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคาณํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกฺขเว ปจฺจวีสํชาตฺยา นิโรธो ๖ เป ๖ ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโม. โย
 อาโปธํชาตฺยา นิโรธो ๖ เป ๖ โย เตโชธํชาตฺยา นิโรธो... โย วาโยธํชาตฺยา นิโรธो...
 โย อากาสธํชาตฺยา นิโรธो... โย วิญฺญานธํชาตฺยา นิโรธो วุปฺสโม อตฺตงฺกโม,
 ทุกฺขสฺเสโส นิโรธो, โรคาณํ วุปฺสโม, ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโมติ. นวมํ.

๑๐. ขนฺธสุตฺต

[๓๒๑] สวาทถินิทานํ. โย โข ภิกฺขเว รูปสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ
 ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคาณํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว. โย เวทนาย
 ๖ เป ๖ โย สณฺณาย... โย สงฺขารานํ... โย วิญฺญานสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ
 ปาตุภาโว, ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท, โรคาณํ จิตฺติ, ชรามรณสฺส ปาตุภาโว.

โย จ โข ภิกฺขเว รูปสัณฺฑิต นิโรธํ รูปสโม อตฺตงฺกโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรธํ,
โรคาณํ รูปสโม, ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโม. โย เวทนาย ๆ เปฯ โย สณฺณาย...
โย สงฺขารานํ... โย วิญฺญาณสฺส นิโรธํ รูปสโม อตฺตงฺกโม, ทุกฺขสฺเสโส นิโรธํ,
โรคาณํ รูปสโม, ชรามรณสฺส อตฺตงฺกโมติ. ทสมํ.

อุปฺปาทสัณฺฑิตํ นิฏฺฐิตํ.

ตสฺสทฺธานํ

จกฺขุ รูปญจ วิญฺญาณํ ผสฺโส จ เวทนาย จ
สณฺณาย จ เจตนา ทณฺหา ธาตุ ชนฺธเรน เท ทสฺสตี.

๖. กิเลสสัณฺฑิต

๑. จกฺขุสัณฺฑิต

[๓๒๒] สวาทุณฺณิทานํ. โย ภิกฺขเว จกฺขุสฺมึ ฉนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกิลโส.
โย โสทสฺมึ ฉนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกิลโส. โย ฆานสฺมึ ฉนฺทราโค, จิตฺตสฺ-
เสโส อุกฺกิลโส. โย ชิวฺหาย ฉนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกิลโส. โย กายสฺมึ
ฉนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกิลโส. โย มนสฺมึ ฉนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกิลโส.
ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อิมสฺส จสฺส จาเนสฺส เจตโส อุกฺกิลโส ปหิโน โหติ,
เนกขมฺมนินฺนํ จสฺส จิตฺตํ โหติ, เนกขมฺมปริภาวิตํ จิตฺตํ กมฺมณียํ ขายติ อภิญฺญา
สจฺฉนิกรณียสฺส ธมฺเมสฺสุติ. ปจฺม.

๒. รูปสัณฺฑิต

[๓๒๓] สวาทุณฺณิทานํ. โย ภิกฺขเว รูปสฺส ฉนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกิลโส.
โย สทฺทสฺส ๆ เปฯ โย คนฺธสฺส... โย รสสฺส... โย โผฏฺฐพฺพสฺส... โย ธมฺเมสฺส

ฉนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกเกโส. ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน 'อิมสฺ จสฺ จาเนสฺ
เจตโส อุกฺกเกโส ปหีนो โหติ, เนกขมฺมนินฺนํ จสฺส จิตฺตํ โหติ, เนกขมฺม-
ปรีภาวิตํ จิตฺตํ กมฺมณียํ ขายติ อภิญญา สจฺฉิกรณียสฺส ธมฺเมสุติ. ทฺติยํ.

๓. วิญาณสยัตต

[๓๒๔] สวตฺถินิทานํ. โย ภิกฺขเว จกฺขุวิญาณสฺมี ฉนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส
อุกฺกเกโส. โย สยตฺวิญาณสฺมี ๖ เป ๖ โย ฆานวิญาณสฺมี... โย ชิวฺหาวิญาณสฺมี...
โย กายวิญาณสฺมี... โย มโนวิญาณสฺมี ฉนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกเกโส.
ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อิมสฺ จาเนสฺ เจตโส อุกฺกเกโส ปหีนो โหติ,
เนกขมฺมนินฺนํ จสฺส จิตฺตํ โหติ, เนกขมฺมปรีภาวิตํ จิตฺตํ กมฺมณียํ ขายติ อภิญญา
สจฺฉิกรณียสฺส ธมฺเมสุติ. ทฺติยํ.

๔. สมฺพสฺสยัตต

[๓๒๕] สวตฺถินิทานํ. โย ภิกฺขเว จกฺขุสมฺพสฺสยสฺมี ฉนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส
อุกฺกเกโส. โย สยตฺสมฺพสฺสยสฺมี ๖ เป ๖ โย ฆานสมฺพสฺสยสฺมี... โย ชิวฺหาสมฺพสฺสยสฺมี...
โย กายสมฺพสฺสยสฺมี... โย มโนสมฺพสฺสยสฺมี ฉนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกเกโส.
ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ๖ เป ๖ อภิญญา สจฺฉิกรณียสฺส ธมฺเมสุติ. จตุตฺถํ.

๕. สมฺพสฺสขยัตต

[๓๒๖] สวตฺถินิทานํ. โย ภิกฺขเว จกฺขุสมฺพสฺสขาย เวทนาย ฉนฺทราโค,
จิตฺตสฺเสโส อุกฺกเกโส. โย สยตฺสมฺพสฺสขาย เวทนาย ๖ เป ๖ โย ฆานสมฺพสฺสขาย
เวทนาย... โย ชิวฺหาสมฺพสฺสขาย เวทนาย... โย กายสมฺพสฺสขาย เวทนาย... โย
มโนสมฺพสฺสขาย เวทนาย ฉนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกเกโส. ยโต โข ภิกฺขเว
ภิกฺขุโน ๖ เป ๖ อภิญญา สจฺฉิกรณียสฺส ธมฺเมสุติ. ปณฺจมํ.

๖. สยวาสุต

[๓๒๗] สวาทุณินิทานํ. โย ภิกขเว รูปสยวายนํ จนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกิลโส. โย สยวสยวายนํ ๖ เป ๖ โย กนฺธสยวายนํ... โย รสสยวายนํ... โย โผฏฺฐพฺพสยวายนํ... โย รมฺมสยวายนํ จนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกิลโส. ยโต โข ภิกขเว ภิกฺขุโน ๖ เป ๖ อภินฺวา สจฺฉิกรณียสฺส รมฺเมสุตฺติ. อฏฺฐจํ.

๗. สยเจตนาสุต

[๓๒๘] สวาทุณินิทานํ. โย ภิกขเว รูปสยเจตนายํ จนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกิลโส. โย สยเจตนาญํ ๖ เป ๖ โย กนฺธสยเจตนายํ... โย รสสยเจตนายํ... โย โผฏฺฐพฺพสยเจตนายํ... โย รมฺมสยเจตนายํ จนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกิลโส. ยโต โข ภิกขเว ภิกฺขุโน ๖ เป ๖ อภินฺวา สจฺฉิกรณียสฺส รมฺเมสุตฺติ. สุตฺตมํ.

๘. ตณฺหาสุต

[๓๒๙] สวาทุณินิทานํ. โย ภิกขเว รูปตณฺหาญํ จนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกิลโส. โย สยตณฺหาญํ ๖ เป ๖ โย กนฺธตณฺหาญํ... โย รสตณฺหาญํ... โย โผฏฺฐพฺพตณฺหาญํ... โย รมฺมตณฺหาญํ จนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกิลโส. ยโต โข ภิกขเว ภิกฺขุโน ๖ เป ๖ อภินฺวา สจฺฉิกรณียสฺส รมฺเมสุตฺติ. อฏฺฐจํ.

๙. ชาติสุต

[๓๓๐] สวาทุณินิทานํ. โย ภิกขเว ปจฺวีธาตฺุยา จนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกิลโส. โย อาโปธาตฺุยา ๖ เป ๖ โย เตโชธาตฺุยา... โย วาโยธาตฺุยา... โย อากาสธาตฺุยา... โย วิญฺญาณธาตฺุยา จนฺทราโค, จิตฺตสฺเสโส อุกฺกิลโส. ยโต โข ภิกขเว ภิกฺขุโน อิมสฺส จสฺส จาเนสฺส เจตโส อุกฺกิลโส ปหีนฺโ หิตฺติ, เนกขมฺมณินฺนํ จสฺส จิตฺตํ หิตฺติ, เนกขมฺมปรีภาวิตํ จิตฺตํ กมฺมณียํ ขายติ อภินฺวา สจฺฉิกรณียสฺส รมฺเมสุตฺติ. นวมํ.

๑๐. ขนธสุต

[๓๓๑] สวตถุณินทาน. โย ภิกขเว รูปสมิ ฌนุทราโค, จิตตสเสโส อุปกภิเลโส
 ๖ เป ๖ โย วิญญาณสมิ ฌนุทราโค, จิตตสเสโส อุปกภิเลโส. ยโต โข ภิกขเว
 ภิกขุโน อิมสฺส ปณฺจสฺส จาเนสฺส เจตโส อุปกภิเลโส ปหิโน โหติ, เนกขมฺมนินฺนํ
 จสฺส จิตฺตํ โหติ, เนกขมฺมปรีภาวิตํ จิตฺตํ กมฺมณียํ ขายติ อภิญญา สจฺฉนิกรณียสฺส
 ฐมฺเมสฺสทิ. ทสมิ.

กิลสสยฺยตฺตํ นิฏฺฐจิตฺ.

ตสฺสทฺธานํ

จกฺขุ รูปญจ วิญญาณํ ผสฺโส จ เวทนาย จ
 สณฺญา จ เจตนา ตณฺหา ธาตุ ขนฺธเณ เต ทสฺสทิ.

๗. สาริปุตตสยฺยตฺต

๑. วิเวกขสุต

[๓๓๒] เอกํ สมยํ อายสฺมา สาริปุตฺโต, สวตถุณิ วิหริติ เชตวนเ อนาถ-
 ปิณฺฑทิกสฺส อารามเ. อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ปุพฺพณฺุสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺต-
 จีวรมาทาย สวตถุณิ ปิณฺฑทาย ปาวิสิ, สวตถุณิ ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจมาตฺตํ
 ปิณฺฑทปาทปฏิกกนฺโต เยน อนฺธวณฺํ เทนุปสงฺกมิ ทิวาวิหาราย, อนฺธวณฺํ อชฺโฆคา-
 เหตุว อณฺเณตฺรสมิ รุกฺขมฺมเล ทิวาวิหาริ^๑ นิสิทิ.

อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต สยณฺุสมยํ ปฏิสฺสณานา วุฏฺฐิตฺโต เยน เชตวนํ
 อนาถปิณฺฑทิกสฺส อารามเ เทนุปสงฺกมิ. อทุกฺสา โข อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมนฺตํ
 สาริปุตฺตํ ทูรโตว อากฺขณฺตํ, ทิสฺวาน อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ “วิปฺสนฺนานิ
 โข เต อาวุโส สาริปุตฺต อีนฺทฺริยานิ ปริสฺสุทฺโธ มุขวณฺเณ ปริโยทาโต, กตเมนายสฺมา
 สาริปุตฺโต อชฺช วิหาเรน วิหาสิ”ติ.

๑ ก. ทิวาวิหารตฺถาย

อิธาค์ อาวุโส วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกุกั สวิจารุ
 วิเวกขั ปิติสฺสํ ปจฺมํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหรามิ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส น เอวํ
 โหติ “อหํ ปจฺมา ฌานํ สมาปชฺชามิ”ติ วา, “อหํ ปจฺมํ ฌานํ สมาปนฺโน”ติ วา,
 “อหํ ปจฺมํ ฌานา วุฏฺฐิตุ”ติ วาติ. ตถา หิ ปณายสมฺโต สารีปุตฺตสฺส ที่มฺรตํ
 อหํการมมํการมานานุสฺยา สุตฺตมฺหตา, ตสฺมา อายสมฺโต สารีปุตฺตสฺส น เอวํ โหติ
 “อหํ ปจฺมํ ฌานํ สมาปชฺชามิ”ติ วา, “อหํ ปจฺมํ ฌานํ สมาปนฺโน”ติ วา,
 “อหํ ปจฺมา ฌานา วุฏฺฐิตุ”ติ วาติ. ปจฺมํ.

๒. อวิตกกสูตร

[๓๓๓] สวาทถินิทานํ. อทุกฺสา โข อายสฺมา อานนฺโต ๖ เป ๖ อายสมฺนํ
 สารีปุตฺตํ เอตทโวจ “วิปฺสนฺนานิ โข เต อาวุโส สารีปุตฺต อินฺทฺริยานิ ปริสุทฺโธ
 มุขวณฺเณ ปริโยทาโต, กตเมนายสฺมา สารีปุตฺโต อชฺช วิหาเรณ วิหาสี”ติ.

อิธาค์ อาวุโส วิตกกุวิจารานํ วุสฺมา อชฺชตฺตํ สมปสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวุ
 อวิตกกํ อวิจารุ สมาริขั ปิติสฺสํ ทุตฺติยํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหรามิ. ตสฺส มยฺหํ
 อาวุโส น เอวํ โหติ “อหํ ทุตฺติยํ ฌานํ สมาปชฺชามิ”ติ วา, “อหํ ทุตฺติยํ ฌานํ
 สมาปนฺโน”ติ วา, “อหํ ทุตฺติยา ฌานา วุฏฺฐิตุ”ติ วาติ. ตถา หิ ปณายสมฺโต
 สารีปุตฺตสฺส ที่มฺรตํ อหํการมมํการมานานุสฺยา สุตฺตมฺหตา, ตสฺมา อายสมฺโต
 สารีปุตฺตสฺส น เอวํ โหติ “อหํ ทุตฺติยํ ฌานํ สมาปชฺชามิ”ติ วา, “อหํ ทุตฺติยํ
 ฌานํ สมาปนฺโน”ติ วา, “อหํ ทุตฺติยา ฌานา วุฏฺฐิตุ”ติ วาติ. ทุตฺติยํ.

๓. ปิตีสูตร

[๓๓๔] สวาทถินิทานํ. อทุกฺสา โข อายสฺมา อานนฺโต ๖ เป ๖ วิปฺสนฺนานิ
 โข เต อาวุโส สารีปุตฺต อินฺทฺริยานิ ปริสุทฺโธ มุขวณฺเณ ปริโยทาโต, กตเมนายสฺมา
 สารีปุตฺโต อชฺช วิหาเรณ วิหาสี.

อิธํ อวฺโส ปิตฺติยา จ วิราคา อฺเปกฺขโก จ วิหฺรามิ^๑ สโต จ สมฺปชาโน
 สุขญจ กาเยน ปฏฺฐิเสวเทมิ, ยนฺตํ อริยา อจฺจิขฺนติ “อฺเปกฺขโก สติมา สุขวิหฺริ”ติ,
 ตติยํ ฌานํ อฺปสมฺปชฺช วิหฺรามิ. ตสฺส มยฺหํ อวฺโส น เหวํ โหติ “อหํ ตติยํ
 ฌานํ สมฺปชฺชามิ”ติ วา, “อหํ ตติยํ ฌานํ สมฺปนฺโน”ติ วา, “อหํ ตติยา
 ฌานา วุฏฺฐิโต”ติ วาติ. ตถา हि ปณายสมฺโต สาริปุตฺตสฺส ทิฆมฺมตฺตํ อหฺงการมมฺง-
 การมานานุสฺยา สุตฺตมฺหตา, ตสฺมา อายสมฺโต สาริปุตฺตสฺส น เหวํ โหติ “อหํ
 ตติยํ ฌานํ สมฺปชฺชามิ”ติ วา, “อหํ ตติยํ ฌานํ สมฺปนฺโน”ติ วา, “อหํ
 ตติยา ฌานา วุฏฺฐิโต”ติ วาติ. ตติยํ.

๔. อฺเปกฺขาสุตฺต

[๓๓๕] สวาทฺถินิทานํ. อทฺทสา โข อายสฺมา อานนฺโต ๖ เป ๖ วิปฺสนฺนํ
 โข เต อวฺโส สาริปุตฺต อินฺทริยานิ ปริสุทฺโธ มุขวณฺโณ ปริโยทาโต, กตเม-
 นายสฺมา สาริปุตฺโต อชฺช วิหาเรณ วิหาสีติ.

อิธํ อวฺโส สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺส-
 โทมนสฺसानํ อตฺถงฺกมา อทฺทขมฺมสุํ อฺเปกฺขาสติปาริสฺสฺสํ จตฺตํ ฌานํ อฺปสมฺปชฺช
 วิหฺรามิ. ตสฺส มยฺหํ อวฺโส น เหวํ โหติ “อหํ จตฺตํ ฌานํ สมฺปชฺชามิ”ติ
 วา, “อหํ จตฺตํ ฌานํ สมฺปนฺโน”ติ วา, “อหํ จตฺตภา ฌานา วุฏฺฐิโต”ติ วาติ.
 ตถา हि ปณายสมฺโต สาริปุตฺตสฺส ทิฆมฺมตฺตํ อหฺงการมมฺงการมานานุสฺยา สุตฺตมฺหตา,
 ตสฺมา อายสมฺโต สาริปุตฺตสฺส น เหวํ โหติ “อหํ จตฺตํ ฌานํ สมฺปชฺชามิ”ติ
 วา, “อหํ จตฺตํ ฌานํ สมฺปนฺโน”ติ วา, “อหํ จตฺตภา ฌานา วุฏฺฐิโต”ติ
 วาติ. จตฺตํ.

๕. อาภาสํญายตนสุตฺต

[๓๓๖] สวาทฺถินิทานํ. อทฺทสา โข อายสฺมา อานนฺโต ๖ เป ๖ อิธํ อวฺโส
 สพฺพโส รุปสญฺจํ สมตฺติกฺกมา ปฏฺฐิสญฺจํ อตฺถงฺกมา นานตฺตสญฺจํ อมฺนสิการา

“อนนโต อากาโส”ติ อากาธานนุจายตนํ อุปสมปชฺช วิหรามิ ฯ เป ฯ วุฏฺฐิโตติ วาติ. ปณฺจมํ.

๖. วิญฺญาณนุจายตนสูตร

[๓๓๗] สวาทถินิทานํ. อทฺทสา โข อายสฺมา อนนโต ฯ เป ฯ อิธํ อากุโส สพฺพโส อากาธานนุจายตนํ สมตฺติกมฺม วิญฺญาณนุจายตนํ อุปสมปชฺช วิหรามิ ฯ เป ฯ วุฏฺฐิโตติ วาติ. ฉนฺจ.

๗. อากิณฺจณนุจายตนสูตร

[๓๓๘] สวาทถินิทานํ. อถ โข อายสฺมา สารีปฺตโต ฯ เป ฯ อิธํ อากุโส สพฺพโส วิญฺญาณนุจายตนํ สมตฺติกมฺม “นตฺถิ กิณฺจ”ติ อากิณฺจณนุจายตนํ อุปสมปชฺช วิหรามิ ฯ เป ฯ วุฏฺฐิโตติ วาติ. สกฺตมํ.

๘. เนวสณฺณานาสณฺณายตนสูตร

[๓๓๙] สวาทถินิทานํ. อถ โข อายสฺมา สารีปฺตโต ฯ เป ฯ อิธํ อากุโส อากิณฺจณนุจายตนํ สมตฺติกมฺม เนวสณฺณานาสณฺณายตนํ อุปสมปชฺช วิหรามิ ฯ เป ฯ วุฏฺฐิโตติ วาติ. อญฺจมํ.

๕. นิโรธสมาปตติสูตร

[๓๔๐] เอกํ สมยํ อายสฺมา สารีปฺตโต สวาทถิยํ วิหริติ เขตฺวเน อนาถ-
ปิตฺตํ อาราม. อถ โข อายสฺมา สารีปฺตโต ปุพฺพณฺหสมยํ นินฺวาเสตฺวา ปตฺต-
จิวรมาทาย สวาทถิ ปิตฺตํ ทาย ปาวิสี, สวาทถิยํ ปิตฺตํ ทาย จริตฺวา ปจฺจนาภตฺตํ ปิตฺต-
ปาตปฏิกฺกนฺโต เยน อนุรทฺถํ เทนฺอุปสงฺกมิ ทิวาวิหาราย, อนุรทฺถํ อชฺโฆคาเหตฺวา
อณฺณตฺรสมิ รุกฺขมฺลเ ทิวาวิหารํ นิสิตฺติ.

อด โข อายสฺมา สารีปุตฺโต สายนฺหสมยํ ปฏิสฺสณานา วุฏฺฐิตฺโต เยน เขตฺวาน
อนาถปิ่นฺทิกสฺส อารามे เทนฺอุปสงฺกมิ. อทฺทสา โข อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมนฺตํ
สารีปุตฺตํ ทูรโตว อากฺขณฺตํ, ทิสฺวาน อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทวโจ “วิปฺปสฺสนา
โห เต อาวุโส สารีปุตฺต อีนฺทริยานิ ปริสฺสทฺธ มุขวณฺโณ ปริโยทาโต, กตเมนา-
ยสฺมา สารีปุตฺโต อชฺช วิหารเณ วิหาสี”ติ.

อิธาคฺ อวุโส สพฺพโส เนวสณฺณานาสณฺณายคฺฉํ สมตฺติกกมฺม สณฺณาวะทยิตฺตนิโรธํ
อุปสมฺปชฺช วิหารามิ. ตสฺส มยฺหํ อาวุโส น เหวํ โหติ “อหํ สณฺณาวะทยิตฺตนิโรธํ
สมาปชฺชามิ”ติ วา, “อหํ สณฺณาวะทยิตฺตนิโรธํ สมาปนฺโน”ติ วา, “อหํ สณฺณาวะ-
ทยิตฺตนิโรธา วุฏฺฐิตฺโต”ติ วาติ. ตถา हि ปณายสมฺมโต สารีปุตฺตสฺส ทิฆมฺมรตฺตํ อหฺง-
การมมฺงการมานานุสยา สุตฺตมฺหตา, ตสฺมา อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส น เหวํ โหติ
“อหํ สณฺณาวะทยิตฺตนิโรธํ สมาปชฺชามิ”ติ วา, “อหํ สณฺณาวะทยิตฺตนิโรธํ สมาปนฺโน”ติ
วา, “อหํ สณฺณาวะทยิตฺตนิโรธา วุฏฺฐิตฺโต”ติ วาติ. นวม.

๑๐. สจฺจิมุขีสุตฺต

[๓๔๑] เอกํ สมยํ อายสฺมา สารีปุตฺโต ราชคฺเห วิหริติ เวฬุวนเณ กลนฺทก-
นิวาเป. อด โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ปุพฺพพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจฺจิรมาทาย
ราชคฺหํ^๑ ปิ่นฺทาย ปาวิสสิ, ราชคฺเห สปทานํ ปิ่นฺทาย จริตฺวา ตํ ปิ่นฺทปาตํ
อณฺณตฺรํ กุฑฺดามูลํ^๒ นิสฺสาย ภูณฺชติ.^๓ อด โข สจฺจิมุขี ปริพฺพาชกา เยนายสฺมา
สารีปุตฺโต เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทวโจ :

กิ นฺ โข สมณ อโรฆุโข ภูณฺชสฺสิติ ? น ขฺวาคฺ ภิกฺขิ อโรฆุโข ภูณฺชามิติ.
เตนहि สมณ อพฺภมฺโข ภูณฺชสฺสิติ. น ขฺวาคฺ ภิกฺขิ อพฺภมฺโข ภูณฺชามิติ. เตนहि
สมณ ทิสามฺโข ภูณฺชสฺสิติ. น ขฺวาคฺ ภิกฺขิ ทิสามฺโข ภูณฺชามิติ. เตนहि สมณ
วิทิสามฺโข ภูณฺชสฺสิติ. น ขฺวาคฺ ภิกฺขิ วิทิสามฺโข ภูณฺชามิติ.

๑ จ.ม. อ. ราชคฺเห

๒ จ.ม. กุฏฺฏมฺูล, อ. กุฑฺด

๓ จ.ม. อ. ปริภุณฺชติ

“กั นุ สมณ อโธมุโข ภุชชสี”ติ อิติ ปุญฺโง สมาโน “น ขวาทํ ภคินี
อโธมุโข ภุชชสี”ติ วเทสสิ, “เตนहि สมณ อพฺภมุโข ภุชชสี”ติ อิติ ปุญฺโง
สมาโน “น ขวาทํ ภคินี อพฺภมุโข ภุชชสี”ติ วเทสสิ, “เตนहि สมณ ทิสามุโข
ภุชชสี”ติ อิติ ปุญฺโง สมาโน “น ขวาทํ ภคินี ทิสามุโข ภุชชสี”ติ วเทสสิ,
“เตนहि สมณ วิทิสามุโข ภุชชสี”ติ อิติ ปุญฺโง สมาโน “น ขวาทํ ภคินี วิทิสามุโข
ภุชชสี”ติ วเทสสิ.

กถณฺจรหิ สมณ ภุชชสีติ. เย หิ เกจิ ภคินี สมณพฺรหฺมณฺหา วตฺถุวิชชา-
ติรจฺจนานวิชฺชาย มิจฺฉาชีเวน ชีวิกํ กปฺเปเนติ, อิมเ วุจฺจนฺติ ภคินี สมณพฺรหฺมณฺหา
อโธมุขา ภุชชติ.^๑ เย หิ เกจิ ภคินี สมณพฺรหฺมณฺหา นกฺขตฺตวิชฺชาติรจฺจนาน-
วิชฺชาย มิจฺฉาชีเวน ชีวิกํ กปฺเปเนติ, อิมเ วุจฺจนฺติ ภคินี สมณพฺรหฺมณฺหา อพฺภมุขา
ภุชชติ. เย หิ เกจิ ภคินี สมณพฺรหฺมณฺหา ทุเตยฺยปฺหิณฺณกมฺมานุโยคา^๒ มิจฺฉาชีเวน
ชีวิกํ กปฺเปเนติ, อิมเ วุจฺจนฺติ ภคินี สมณพฺรหฺมณฺหา ทิสามุขา ภุชชติ. เย หิ
เกจิ ภคินี สมณพฺรหฺมณฺหา องฺควิชฺชาติรจฺจนานวิชฺชาย มิจฺฉาชีเวน ชีวิกํ กปฺเปเนติ,
อิมเ วุจฺจนฺติ ภคินี สมณพฺรหฺมณฺหา วิทิสามุขา ภุชชติ.

โส ขวาทํ ภคินี น วตฺถุวิชฺชาติรจฺจนานวิชฺชาย มิจฺฉาชีเวน ชีวิกํ กปฺเปมิ, น
นกฺขตฺตวิชฺชาติรจฺจนานวิชฺชาย มิจฺฉาชีเวน ชีวิกํ กปฺเปมิ, น ทุเตยฺยปฺหิณฺณกมฺมานุโยคา
มิจฺฉาชีเวน ชีวิกํ กปฺเปมิ, น องฺควิชฺชาติรจฺจนานวิชฺชาย มิจฺฉาชีเวน ชีวิกํ กปฺเปมิ,
ธมฺเมเน ภิกฺขุํ ปริเยสํมิ, ธมฺเมเน ภิกฺขุํ ปริเยสิตฺวา ภุชชสีติ.

อด โข สัจจิมุขี ปริพฺพาชิกา ราชคฺเห รติยาย รติยํ สิงฺฆาฏฺเณ สิงฺฆาฏฺกํ
อุปสงฺกมิตฺวา เอวมาโรเจสิ “ธมฺมิกํ สมณฺหา สกฺยปฺตฺติยา อาหารํ อาหาเรเนติ,
อนนฺวชฺชํ สมณฺหา สกฺยปฺตฺติยา อาหารํ อาหาเรเนติ, เทถ สมณฺหานํ สกฺยปฺตฺติยานํ
ปิณฺฑานํ”ติ. ทสฺม.

สาริปฺตฺตสํยุตํ นิฏฺฐิตํ.

๑ จ.ม. อ. ภุชชสีติ. เอวฺมปริปี

๒ จ.ม. ทุเตยฺยปฺหิณฺณกมฺมานุโยคา

ตสฺสํทหานํ

วิเวกํ อวิตกกํ^๑ จ ปีติ อุกฺเขจจตุตถกํ
 อากาสญฺเจว วิณฺณํ อากิณฺจเนวสณฺณินา^๒
 นิโรธ นวโม วุตฺโต ทสมํ สจฺจิมฺหิ จาติ.

๘. นาคสังยุตต

๑. สุตฺตริกสังยุตต

[๓๔๒] สวาทถินิทานํ. จตฺสฺโส อิมํ ภิกฺขเว นาคโยนิโย. กตมา จตฺสฺโส ?
 อณฺทชา นาคา ชลาพฺชา^๓ นาคา สํเสทชา นาคา โอปปาทิกา^๔ นาคา. อิมํ โข
 ภิกฺขเว จตฺสฺโส นาคโยนิโยติ. ปจฺม.

๒. ปณฺีตตรสังยุตต

[๓๔๓] สวาทถินิทานํ. จตฺสฺโส อิมํ ภิกฺขเว นาคโยนิโย. กตมา จตฺสฺโส ?
 อณฺทชา นาคา ชลาพฺชา นาคา สํเสทชา นาคา โอปปาทิกา นาคา. ตตฺร ภิกฺขเว
 อณฺทเชหิ นาคเหิ ชลาพฺชา จ สํเสทชา จ โอปปาทิกา จ นาคา ปณฺีตตรา.
 ตตฺร ภิกฺขเว อณฺทเชหิ จ ชลาพฺเชหิ จ นาคเหิ สํเสทชา จ โอปปาทิกา จ
 นาคา ปณฺีตตรา. ตตฺร ภิกฺขเว อณฺทเชหิ จ ชลาพฺเชหิ จ สํเสทเชหิ จ นาคเหิ
 โอปปาทิกา นาคา ปณฺีตตรา. อิมํ โข ภิกฺขเว จตฺสฺโส นาคโยนิโยติ. ทฺติย.

๓. อุโปสถสังยุตต

[๓๔๔] เอกํ สมยํ ภควา สวาทถิยํ วิหริติ เชตวนเณ อนาถปณฺีตริกสฺส อารามเ.
 ธตฺต โข อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เทนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวา-
 เทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีติ, เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข สฺโส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ

๑ จ.ม. วิเวกขํ อวิตกกํ ๒ อ. อากิณฺจเนว, จ.ม. อากิณฺจํ เนวสณฺณินา.
 ๓ ก. ชลพฺชา ๔ ก. อุปปาทิกา

“โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ อณฺทชา นาคา อุโปสถํ
อุปวสนฺติ, โวสุสฺสฺสฺสกาเย^๑ จ ภวนฺตี”ติ ?

อิธ ภิกฺขุ เอกจฺจนํ อณฺทชานํ นาคานํ เอวํ โหติ “มยฺ โข ปุพฺเพ กาเยน
ทวยการิโน อหฺมฺห วาจาเย ทวยการิโน มนฺสา ทวยการิโน, เต มยฺ กาเยน
ทวยการิโน วาจาเย ทวยการิโน มนฺสา ทวยการิโน กายสฺส เกทา ปรี มรณา
อณฺทชานํ นาคานํ สหปุยฺสํ อุปปन्นา, สจฺจช มยฺ กาเยน สุจิริตํ จเรยฺยาม,^๒
วาจาเย สุจิริตํ จเรยฺยาม, มนฺสา สุจิริตํ จเรยฺยาม, เอวํ มยฺ กายสฺส เกทา ปรี
มรณา สุกฺกํ สุกฺกํ โลกํ อุปปชฺเชยฺยาม, หนฺท มยฺ เอตฺรหิ กาเยน สุจิริตํ จราม,
วาจาเย สุจิริตํ จราม, มนฺสา สุจิริตํ จราม”ติ. อยฺ โข ภิกฺขุ เหตุ อยฺ
ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ อณฺทชา นาคา อุโปสถํ อุปวสนฺติ, โวสุสฺสฺสฺสกาเย จ
ภวนฺตีติ. ตติยํ.

๔. ทติยอุโปสถสูตร

[๓๔๕] สวาทุณิโก. อถ โข อญฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา ๖ เป ๖ เอกมฺนตํ
นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย,
เยน มิเรกฺขเจ ชลาพุชา นาคา อุโปสถํ อุปวสนฺติ, โวสุสฺสฺสฺสกาเย จ ภวนฺตี”ติ ?
(สพฺพํ วิตุถาเรตพฺพ.) อยฺ โข ภิกฺขุ เหตุ อยฺ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ ชลาพุชา
นาคา อุโปสถํ อุปวสนฺติ, โวสุสฺสฺสฺสกาเย จ ภวนฺตีติ. จตุตถํ.

๕. ตติยอุโปสถสูตร

[๓๔๖] สวาทุณิโก. เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ
“โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺขเจ สฺสเทชชา นาคา อุโปสถํ
อุปวสนฺติ, โวสุสฺสฺสฺสกาเย จ ภวนฺตี”ติ ? (สพฺพํ วิตุถาเรตพฺพ.) อยฺ โข ภิกฺขุ

๑ อ. โอสฺสฺสฺสกาเย

๒ ก. จราม

เหตุ อัย ปัจจโย, เยน มิเรกฺขเจ สํเสททา นาคา อุโปสถํ อุปวสนฺติ, ไวสุสฺสญฺจกายา จ ภวนฺตํติ. ปณฺจมํ.

๖. จตุตฺถอุโปสถสฺสจตุต

[๓๔๗] สวาทุณฺณิทานํ. เอกมณฺถํ นิสินฺโน ไช โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ
“โก นุ ไช ภนฺเต เหตุ โก ปัจจโย, เยน มิเรกฺขเจ โอบปาติกา นาคา อุโปสถํ
อุปวสนฺติ, ไวสุสฺสญฺจกายา จ ภวนฺตํ”ติ ?

อิธ ภิกฺขุ เอกจฺจนํ โอบปาติกานํ นาคานํ เอวํ โหติ “มยฺ ไช ปุพฺเพ กาเยน
ทวยการิโน อหุมฺห วาจาเย ทวยการิโน มนสา ทวยการิโน, เต มยฺ กาเยน
ทวยการิโน วาจาเย ทวยการิโน มนสา ทวยการิโน กายสฺส เกทา ปรี มรณา
โอบปาติกานํ นาคานํ สหพฺยตํ อุปปนฺนา, สจฺจช มยฺ กาเยน สุจฺริตํ จเรยฺยาม,
วาจาเย สุจฺริตํ จเรยฺยาม, มนสา สุจฺริตํ จเรยฺยาม, เอวํ มยฺ กายสฺส เกทา ปรี
มรณา สุกฺติ สุกฺคํ โลกํ อุปปชฺเชยฺยาม, หนฺนท มยฺ เอตฺรหิ กาเยน สุจฺริตํ จราม,
วาจาเย สุจฺริตํ จราม, มนสา สุจฺริตํ จราม”ติ. อัย ไช ภิกฺขุ เหตุ อัย ปัจจโย, เยน
มิเรกฺขเจ โอบปาติกา นาคา อุโปสถํ อุปวสนฺติ, ไวสุสฺสญฺจกายา จ ภวนฺตํติ. จญฺจ.

๗. สุตสฺสจตุต

[๓๔๘] สวาทุณฺณิทานํ. เอกมณฺถํ นิสินฺโน ไช โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ
“โก นุ ไช ภนฺเต เหตุ โก ปัจจโย, เยน มิเรกฺขเจ กายสฺส เกทา ปรี มรณา
อนฺทธานํ นาคานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชตี”ติ ?

อิธ ภิกฺขุ เอกจฺโจ กาเยน ทวยการี โหติ, วาจาเย ทวยการี โหติ, มนสา
ทวยการี โหติ, ตสฺส สุตํ โหติ “อนฺทชา นาคา ทีฆายุกา วณฺณวนฺโต สุขพฺพลา”ติ.
ตสฺส เอวํ โหติ “อโห วตาทํ กายสฺส เกทา ปรี มรณา อนฺทธานํ นาคานํ
สหพฺยตํ อุปปชฺเชยฺยน”ติ. โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา อนฺทธานํ นาคานํ

สหพยุทํ อุปปชชติ, อयํ โข ภิกขุ เหตุ อयํ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส
เภทา ปรี มรณา อนฺตธานํ นาคานํ สหพยุทํ อุปปชชติ. สหฺม.

๘. ทติยสูตร

[๓๔๙] สวตฺถินิทานํ. เอกมฺนํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควนํ เอตทโว
“โก นฺ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เภทา ปรี มรณา
ชลาพฺขานํ นาคานํ สหพยุทํ อุปปชชติ”ติ ๖ เป ๖ อยํ โข ภิกขุ เหตุ อยํ
ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เภทา ปรี มรณา ชลาพฺขานํ นาคานํ สหพยุทํ
อุปปชชติ. อจฺจ.

๙. ตติยสูตร

[๓๕๐] สวตฺถินิทานํ. เอกมฺนํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควนํ เอตทโว
“โก นฺ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เภทา ปรี มรณา
สํเสทฺธานํ นาคานํ สหพยุทํ อุปปชชติ”ติ ๖ เป ๖ อยํ โข ภิกขุ เหตุ อยํ
ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เภทา ปรี มรณา สํเสทฺธานํ นาคานํ สหพยุทํ
อุปปชชติ. นว.

๑๐. จตุตถสูตร

[๓๕๑] สวตฺถินิทานํ. เอกมฺนํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควนํ เอตทโว
“โก นฺ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เภทา ปรี มรณา
โอปปาติกานํ นาคานํ สหพยุทํ อุปปชชติ”ติ ?

อิธ ภิกขุ เอกฺโข กายเณ ทฺวยการี โหติ วาจา ทฺวยการี มนสา ทฺวยการี,
ตสฺส สุตํ โหติ “โอปปาติกา นาคา ทิฆายกา วณฺณวนฺโต สุขพฺพลา”ติ. ตสฺส
เอวํ โหติ “โอโห วทานํ กายสฺส เภทา ปรี มรณา โอปปาติกานํ นาคานํ สหพยุทํ

อุปปชฺชเยยฺย”ติ. โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา โอบปาติกานํ นาคานํ สหพฺพตํ
อุปปชฺชติ. อयํ โข ภิกฺขุ เหตุ อयํ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เกทา ปรี
มรณา โอบปาติกานํ นาคานํ สหพฺพตํ อุปปชฺชตีติ. ทสมํ.

๑๑-๒๐. อณฺทชานูปการสูตฺตทสฺส

[๓๕๒-๓๖๑] สวตฺถินิทานํ. เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ “โก นฺ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เกทา
ปรี มรณา อณฺทชานํ นาคานํ สหพฺพตํ อุปปชฺชตี”ติ ?

อิธ ภิกฺขุ เอกโข กาเยน ทวยการี โหติ วาจาย ทวยการี มนสา ทวยการี,
ตสฺส สุตํ โหติ “อณฺทชา นาคา ทีฆายกา วณฺณวณฺโโต สุขพฺพลา”ติ. ตสฺส เอว
โหติ “อโห วตฺถา กายสฺส เกทา ปรี มรณา อณฺทชานํ นาคานํ สหพฺพตํ
อุปปชฺชเยยฺย”ติ. โส อนนํ เทติ, โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา อณฺทชานํ
นาคานํ สหพฺพตํ อุปปชฺชติ. อยํ โข ภิกฺขุ เหตุ ๖ เป ๖ อุปปชฺชตีติ ๖ เป ๖
โส ปานํ เทติ... วตฺถํ เทติ... ยานํ เทติ... มลํ เทติ... คณฺธํ เทติ... วิเลปนํ
เทติ... เสยฺยํ เทติ... อวสธํ เทติ... ปทีเปยฺยํ เทติ, โส กายสฺส เกทา ปรี
มรณา อณฺทชานํ นาคานํ สหพฺพตํ อุปปชฺชติ. อยํ โข ภิกฺขุ เหตุ อยํ ปจฺจโย,
เยน มิเรกฺโข กายสฺส เกทา ปรี มรณา อณฺทชานํ นาคานํ สหพฺพตํ อุปปชฺชตีติ.
วิสตมิ.

๒๑-๕๐. ชลาพุชาทิทานูปการสูตฺตทสฺส

[๓๖๒-๓๙๑] สวตฺถินิทานํ. เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ
“โก นฺ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เกทา ปรี มรณา
ชลาพุชานํ นาคานํ ๖ เป ๖ สํเสทชานํ นาคานํ... โอบปาติกานํ นาคานํ สหพฺพตํ
อุปปชฺชตี”ติ ?

อิธ ภิกขุ เอกจฺโจ กาเยน ทวยการี โหติ วาจาย ทวยการี มนสา ทวยการี, ตสฺส สฺมํ โหติ “โอปปาติกา นาคา ทีฆายุกา วณฺณวนฺโต สุขพฺพลา”ติ. ตสฺส เอวํ โหติ “อโห วตํ ภายสฺส เกทา ปรี มรณา โอปปาติกานํ นาคานํ สหพฺพตํ อุปปชฺชยุณฺ”ติ. โส อนนํ เทติ ๖ เป ๖ ปานํ เทติ... วตฺถํ เทติ... ยานํ เทติ... มาลํ เทติ... กนฺธํ เทติ... วิเลปนํ เทติ... เสยฺยํ เทติ... อาวสธํ เทติ... ปทีเปยฺยํ เทติ, โส ภายสฺส เกทา ปรี มรณา โอปปาติกานํ นาคานํ สหพฺพตํ อุปปชฺชติ. อयํ โช ภิกขุ เหตุ อयํ ปจฺจโย, येन มิเรกจฺโจ ภายสฺส เกทา ปรี มรณา โอปปาติกานํ นาคานํ สหพฺพตํ อุปปชฺชตีติ.

(อิมินา เปยฺยาเลน ทสฺ ทสฺ สุตฺตนาถา กาทพฺพา. เอวํ จตฺตฺส โยนิสฺ จตฺตาฬีสํ เวยฺยากรณา กาทพฺพา.^๑ ปรีเมหิ ปน ทสฺหิ . สุตฺตนาเทหิ สห โหนฺติ ปณฺณาส- สุตฺตนาถาติ.)

นาคสังยุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

ตสฺสสุทฺธานํ

สุทฺธิกญฺจ ปณฺเฑิตถํ จตุโร จ อุโปสธา
 ตสฺส สฺมํ จตุโร จ ทานูปการา จ ทาลีสํ
 ปณฺณาส ปิณฺฑาทโต สุตฺตา นาคมฺหิ สุปฺปกาสิတာติ.

๕. สุปฺปณฺณสังยุตฺต

๑. สุทฺธิกสูตร

[๓๙๒] สวาทฺถุณินทานํ. จตฺสฺส อีมา ภิกฺขเว สุปฺปณฺณโยนิโย. กตฺมา จตฺสฺส? อณฺทชา สุปฺปณฺณา. ชลาพุชา สุปฺปณฺณา. สํเสทชา สุปฺปณฺณา. โอปปาติกา สุปฺปณฺณา. อีมา โช ภิกฺขเว จตฺสฺส สุปฺปณฺณโยนิโยติ. ปจฺม.

๒. หรณฺติสฺสุตฺต

[๓๔๓] สวาทฺตฺตนิทานํ. จตฺสฺส อิมํ ภิกฺขเว สุปฺณโยนิโย. กตฺมา จตฺสฺส? อดฺนฺทชา สุปฺณํ ชลาพุชา สุปฺณํ สํเสทชา สุปฺณํ โอปปาทิกา สุปฺณํ. อิมํ โข ภิกฺขเว จตฺสฺส สุปฺณโยนิโย. ตตฺร ภิกฺขเว อดฺนฺทชา สุปฺณํ อดฺนฺทเช^๑ นาคเหรณฺติ, น ชลาพุเช น สํเสทเช น โอปปาทิกเ. ตตฺร ภิกฺขเว ชลาพุชา สุปฺณํ อดฺนฺทเช จ ชลาพุเช จ นาคเหรณฺติ, น สํเสทเช น โอปปาทิกเ. ตตฺร ภิกฺขเว สํเสทชา สุปฺณํ อดฺนฺทเช จ ชลาพุเช จ สํเสทเช จ นาคเหรณฺติ, น โอปปาทิกเ. ตตฺร ภิกฺขเว โอปปาทิกา สุปฺณํ อดฺนฺทเช จ ชลาพุเช จ สํเสทเช จ โอปปาทิกเ จ นาคเหรณฺติ. อิมํ โข ภิกฺขเว จตฺสฺส สุปฺณโยนิโยติ. ทฺติยํ.

๓. ทวยการีสุตฺต

[๓๔๔] สวาทฺตฺตนิทานํ. อญฺจตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เทนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีติ, เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข สฺส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ “โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โภ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข ภายสฺส เกทา ปรี มรณา อดฺนฺทชานํ สุปฺณณํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชตี”ติ?

อิธ ภิกฺขุ เอกโข กาเยน ทวยการี โหติ วาจาย ทวยการี มนสา ทวยการี, ตสฺส สฺสํ โหติ “อดฺนฺทชา สุปฺณํ ที่มายกา วณฺณวนฺโต สุขพฺพลา”ติ. ตสฺส เอวํ โหติ “อโห วตาทํ ภายสฺส เกทา ปรี มรณา อดฺนฺทชานํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชเยยฺน”ติ. สฺส ภายสฺส เกทา ปรี มรณา อดฺนฺทชานํ สุปฺณณํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชติ. อยํ โข ภิกฺขุ เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข ภายสฺส เกทา ปรี มรณา อดฺนฺทชานํ สุปฺณณํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชตีติ. ทฺติยํ.

๔-๖. ทุตียาทิทวยการีสูตตตติก

[๓๙๕-๓๙๗] สวาทถินิทานํ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ “โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เภทา
ปรํ มรณา ชลาพุชานํ สุปฺณณานํ ๖ เป ๖ สํเสทชานํ สุปฺณณานํ ๖ เป ๖ โอปปาทิ-
กานํ สุปฺณณานํ สหพยฺตํ อุปฺปชฺชตี”ติ? อิทฺ ภิกฺขุ เอกฺโข กาเยน ทวยการี
โหติ วาจาย ทวยการี มนสา ทวยการี, ตสฺส สุตํ โหติ “โอปปาติกา สุปฺณณา
ทิมายุกา วณฺณวนฺโต สุขพฺพลา”ติ. ตสฺส เอวํ โหติ “อโห วตาทํ กายสฺส เภทา
ปรํ มรณา โอปปาทิกานํ สุปฺณณานํ สหพยฺตํ อุปฺปชฺชเยยฺน”ติ. โส กายสฺส เภทา
ปรํ มรณา โอปปาทิกานํ สุปฺณณานํ สหพยฺตํ อุปฺปชฺชตี. อยํ โข ภิกฺขุ เหตุ อยํ
ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เภทา ปรํ มรณา โอปปาทิกานํ สุปฺณณานํ
สหพยฺตํ อุปฺปชฺชตีติ. จญฺจํ.

๗-๑๖. อณฺทขทธานุปการสูตตทสก

[๓๙๘-๔๐๗] สวาทถินิทานํ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ “โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เภทา
ปรํ มรณา อณฺทชานํ สุปฺณณานํ สหพยฺตํ อุปฺปชฺชตี”ติ? อิทฺ ภิกฺขุ เอกฺโข
กาเยน ทวยการี โหติ วาจาย ทวยการี มนสา ทวยการี, ตสฺส สุตํ โหติ “อณฺทชา
สุปฺณณา ทิมายุกา วณฺณวนฺโต สุขพฺพลา”ติ. ตสฺส เอวํ โหติ “อโห วตาทํ
กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อณฺทชานํ สุปฺณณานํ สหพยฺตํ อุปฺปชฺชเยยฺน”ติ. โส
อนฺนํ เทติ ๖ เป ๖ ปานํ เทติ... วตถํ เทติ... ยานํ เทติ... มาลํ เทติ...
กนฺธํ เทติ... วิเลปนํ เทติ... เสยฺยํ เทติ... อาวสธํ เทติ... ปทียะยํ เทติ,
โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อณฺทชานํ สุปฺณณานํ สหพยฺตํ อุปฺปชฺชตี. อยํ
โข ภิกฺขุ เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อณฺทชานํ
สุปฺณณานํ สหพยฺตํ อุปฺปชฺชตีติ. โสพสมํ.

๑๗-๔๖. ขลาพฺพทานูปการสํวตฺต

[๔๐๘-๔๓๗] สวาทุณินิทานํ. เอกมณฺถํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
 เอตทโวจ “โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เปทา
 ปรี มรณา ขลาพฺพทานํ สุปฺปณฺณํ ๖ เป ๖ สํเสทธานํ สุปฺปณฺณํ ๖ เป ๖ โอปปาติ-
 กานํ สุปฺปณฺณํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชติ”ติ? อิท ภิกฺขุ เอกโข กาเยน ทวยการี
 โหติ วาจาย ทวยการี มนสา ทวยการี, ตสฺส สุตํ โหติ “โอปปาติกา สุปฺปณฺ-
 ทิขายกา วณฺณวณฺโโต สุขพฺพลา”ติ. ตสฺส เอว โหติ “อโห วตฺถํ กายสฺส เปทา
 ปรี มรณา โอปปาติกานํ สุปฺปณฺณํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชเยยฺน”ติ. โส อนนํ เทติ
 ๖ เป ๖ ปานํ เทติ... วตฺถํ เทติ... ยานํ เทติ... มาลํ เทติ... กนฺธํ เทติ...
 วิเลปนํ เทติ... เสยฺยํ เทติ... อาวาสถํ เทติ... ปทีเปยฺยํ เทติ. โส กายสฺส เปทา
 ปรี มรณา โอปปาติกานํ สุปฺปณฺณํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชติ. อยฺ โข ภิกฺขุ เหตุ
 อยํ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เปทา ปรี มรณา โอปปาติกานํ สุปฺปณฺณํ
 สหพฺพตํ อุปฺปชฺชติ. จจตุทาลีสํ.

(เอวํ ปิณฺฑิกเกน^๑ จจตุทาลีสํ สุตฺตนฺตา โหนฺติ.)

สุปฺปณฺณสํวตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

ตสฺสสุทฺธานํ

สุทฺธิกํ ทรนฺติ เจว	ทวยการี จตุโรปี จ
ทานูปการา ทาลีสํ	สุปฺปณฺณํ สุปฺปกาสิทฺธาติ.

๑๐. กนฺธพฺพกายสํวตฺต

๑. สุตฺธิกสํวตฺต

[๔๓๘] เอกํ สมยํ ภควา สวาทุณิ วิหริติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามे
 ๖ เป ๖ ภควา เอตทโวจ “กนฺธพฺพกายิเก โว ภิกฺขเว เทเว เทสิสฺสามิ, ตํ

๑ จ. ม. อ. ปิณฺฑิกเกน

สุมณ. กตมา จ ภิกขเว กนฐพุกายิกา เทวา? สนฺติ ภิกขเว มุลกนฺธ อธิวตฺตา เทวา, สนฺติ ภิกขเว สารกนฺธ อธิวตฺตา เทวา, สนฺติ ภิกขเว เฝอญฺญกนฺธ อธิวตฺตา เทวา, สนฺติ ภิกขเว ทจกนฺธ อธิวตฺตา เทวา, สนฺติ ภิกขเว ปปฺปิกกนฺธ อธิวตฺตา เทวา, สนฺติ ภิกขเว ปตฺตกนฺธ อธิวตฺตา เทวา, สนฺติ ภิกขเว ปุพฺผกนฺธ อธิวตฺตา เทวา, สนฺติ ภิกขเว ผลกนฺธ อธิวตฺตา เทวา, สนฺติ ภิกขเว รสกนฺธ อธิวตฺตา เทวา, สนฺติ ภิกขเว กนฺธกนฺธ อธิวตฺตา เทวา. อิมะ วุจฺจหนฺติ ภิกขเว กนฺฐพุกายิกา เทวา”ติ. ปจฺม.

๒. สุจริตสุตต

[๔๓๙] สวาทถินิทานํ. อถ โข อญฺญตโร ภิกขุ เยเน ภควา ๖ เป ๖ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยเน มิเรกฺโข กายสฺส เกทา ปรี มรณา กนฺฐพุกายิกานํ เทวานํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชตี”ติ? อธิ ภิกขุ เอกฺโข กายเเน สุจริตํ จรติ, วาจาเย สุจริตํ จรติ, มนสา สุจริตํ จรติ, ทสฺส สฺสํ โหติ “กนฺฐพุกายิกา เทวา ที่มฺยาภา วณฺณวนฺโต สุขพฺพลา”ติ. ทสฺส เอว โหติ “อโห วตฺถา กายสฺส เกทา ปรี มรณา กนฺฐพุกายิกานํ เทวานํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชเยยฺน”ติ. โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา กนฺฐพุกายิกานํ เทวานํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชติ. อญ โข ภิกขุ เหตุ อญ ปจฺจโย, เยเน มิเรกฺโข กายสฺส เกทา ปรี มรณา กนฺฐพุกายิกานํ เทวานํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชตีติ. ทฺติย.

๓. มุลกนฐาทาสุตต

[๔๔๐] สวาทถินิทานํ. อถ โข อญฺญตโร ภิกขุ เยเน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสิ, เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยเน มิเรกฺโข กายสฺส เกทา ปรี มรณา มุลกนฺธ อธิวตฺตานํ เทวานํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชตี”ติ?

๑ จ. ม. อถ โข อญฺญตโรภิกขุ เยเน ภควา ๖ เป ๖ นตฺถิ เอวมฺปรี

อิธ ภิกขุ เอกจุใจ กาเยน สุจริตํ จรติ, วาจาเย สุจริตํ จรติ, มนสา สุจริตํ จรติ, ทสฺส สุตํ โหติ “มุลกนฺธเ อธิวตฺถา เทวา ทิฆายกา วณฺณวณฺโโต สุขพฺพลา”ติ. ทสฺส เอวํ โหติ “อโห วตาทํ กายสฺส เกทา ปรี มรณา มุลกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชเยยฺย”ติ, โส ทาทา โหติ มุลกนฺธานํ. โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา มุลกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชติ. อयํ ไช ภิกขุ เหตุ อयํ ปจฺจโย, เยเน มิคฺเคจุใจ กายสฺส เกทา ปรี มรณา มุลกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชติ. ตถีย.

๔-๑๒. สารกนฺธาทีทาตาสุตฺตนวก

[๔๔๑-๔๔๔] สวาทฺถินิทานํ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน ไช โส ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “โก นุ ไช ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยเน มิคฺเคจุใจ กายสฺส เกทา ปรี มรณา สารกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ ะ เป ะ เฝคฺคกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ... ตจกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ... ปปฺปิกกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ... ปตฺตกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ... ปุप्พกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ... ผลกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ... รสกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ... กนฺธกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชติ”ติ? อิธ ภิกขุ เอกจุใจ กาเยน สุจริตํ จรติ, วาจาเย สุจริตํ จรติ, มนสา สุจริตํ จรติ, ทสฺส สุตํ โหติ “สารกนฺธเ อธิวตฺถา เทวา ทิฆายกา วณฺณวณฺโโต สุขพฺพลา”ติ. ทสฺส เอวํ โหติ “อโห วตาทํ กายสฺส เกทา ปรี มรณา สารกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ ะ เป ะ เฝคฺคกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ... ตจกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ... ปปฺปิกกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ... ปตฺตกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ... ปุप्พกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ... ผลกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ... รสกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ... กนฺธกนฺธเ อธิวตฺถานํ เทวานํ สหพฺพตํ อุปฺปชฺชเยยฺย”ติ, โส ทาทา โหติ สารกนฺธานํ ะ เป ะ โส ทาทา โหติ เฝคฺคกนฺธานํ... โส ทาทา โหติ ตจกนฺธานํ... โส ทาทา โหติ ปปฺปิกกนฺธานํ... โส ทาทา โหติ ปตฺตกนฺธานํ... โส ทาทา โหติ ปุप्พกนฺธานํ... โส ทาทา โหติ

ผลกนฺธาน... โส ทาทา โหติ รสกนฺธาน... โส ทาทา โหติ กนฺธกนฺธาน...
 โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา กนฺธกนฺธ อธิวตฺถานํ เทวานํ สหพฺยํ อุปปชฺชติ.
 อโย โข ภิกฺขุ เหตุ อโย ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เกทา ปรี มรณา
 กนฺธกนฺธ อธิวตฺถานํ สหพฺยํ อุปปชฺชติ. ทวาทสมํ.

๑๓-๒๒. มุลกนฺธานูปการสุตฺตทสก

[๔๕๐-๔๕๔] สวตฺถินิทานํ. เอกมฺนํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
 เอตทโวจ “โก นุ โข ภาเน เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เกทา
 ปรี มรณา มุลกนฺธ อธิวตฺถานํ เทวานํ สหพฺยํ อุปปชฺชติ”ติ ? อธิ ภิกฺขุ
 เอกโข กาเยน สุจฺริตํ จรติ, วาจาเยน สุจฺริตํ จรติ, มนฺสา สุจฺริตํ จรติ, ทสฺส
 สํ โหติ “มุลกนฺธ อธิวตฺถา เทวา ทีฆายุกา วัฒนฺวเนโต สุขพฺพลา”ติ. ทสฺส
 เอว โหติ “อโห วทามํ กายสฺส เกทา ปรี มรณา มุลกนฺธ อธิวตฺถานํ เทวานํ
 สหพฺยํ อุปปชฺชเยยฺน”ติ, โส อนนํ เทติ ๖ เป ๖ ปานํ เทติ... วตฺถํ เทติ...
 ยานํ เทติ... มาลํ เทติ... กนฺธํ เทติ... วิเลปนํ เทติ... เสยฺยํ เทติ... อาวาสํ
 เทติ... ปทีเปยฺยํ เทติ. โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา มุลกนฺธ อธิวตฺถานํ
 เทวานํ สหพฺยํ อุปปชฺชติ. อโย โข ภิกฺขุ เหตุ อโย ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข
 กายสฺส เกทา ปรี มรณา มุลกนฺธ อธิวตฺถานํ เทวานํ สหพฺยํ อุปปชฺชติ.
 พาวีสติมํ.

๒๓-๑๑๒. สารกนฺธาภิธานูปการสุตฺตนวุติก

[๔๖๐-๔๕๔] สวตฺถินิทานํ. เอกมฺนํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
 เอตทโวจ “โก นุ โข ภาเน เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เกทา
 ปรี มรณา สารกนฺธ อธิวตฺถานํ เทวานํ ๖ เป ๖ เณคฺคกนฺธ อธิวตฺถานํ เทวานํ...
 ตจกนฺธ อธิวตฺถานํ เทวานํ... ปปฺปิกนฺธ อธิวตฺถานํ เทวานํ... ปตฺตกนฺธ
 อธิวตฺถานํ เทวานํ... ปุพฺพกนฺธ อธิวตฺถานํ เทวานํ... ผลกนฺธ อธิวตฺถานํ

เทวานัน... รสคนฺธํ อธิวตฺถานํ เทวานัน... คนฺธคนฺธํ อธิวตฺถานํ เทวานัน สหปุยฺถํ
 อุปฺปชฺชตี"ติ ? อธิ ภิกฺขุ เอกจฺโจ กาเยนํ สุจฺริทํ จรติ, วาจาเยนํ สุจฺริทํ จรติ,
 มนสา สุจฺริทํ จรติ, ตสฺส สุตํ โหติ "คนฺธคนฺธํ อธิวตฺถา เทวา ทีฆายุกา
 วณฺณวณฺโโต สุขพฺพลา"ติ. ตสฺส เอวํ โหติ "อโห วตฺถา กายสฺส เกทา ปรี
 มรณา คนฺธคนฺธํ อธิวตฺถานํ เทวานัน สหปุยฺถํ อุปฺปชฺชเยยฺยน"ติ, โส อนนํ เทติ
 ๗ เป ๗ ปานํ เทติ... วตฺถํ เทติ... ยานํ เทติ... มาลํ เทติ... คนฺธํ เทติ...
 วิเลปนํ เทติ... เสยฺยํ เทติ... อาวสธํ เทติ... ปทีเปยฺยํ เทติ. โส กายสฺส เกทา
 ปรี มรณา คนฺธคนฺธํ อธิวตฺถานํ เทวานัน สหปุยฺถํ อุปฺปชฺชติ. อयํ ไซ ภิกฺขุ
 เหตุ อयํ ปจฺจโย, เยเนน มิเรกจฺโจ กายสฺส เกทา ปรี มรณา คนฺธคนฺธํ อธิ
 วตฺถานํ เทวานัน สหปุยฺถํ อุปฺปชฺชตีติ. ทฺวาทสสคิม.

(เอวํ เอกปณฺธิเกเนน เอกสคณฺจ ทฺวาทส จ สุตฺตนาถา ภวนฺติ.)

คนฺธพฺพกายสังยุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

ตสฺสสุทฺธานํ

สุทฺธิกํ จ สุจฺริทํ ทาทา หิ อปฺเร ทส
 ทานุปการา สคทา คนฺธพฺพา^๑ สุปฺปกาสิคาคิ.

๑๑. วลาหกสังยุตฺต

๑. เทสนาสุตฺต^๒

[๕๕๐] สวาทฺถนิทานํ. วลาหกกายิกเก โว ภิกฺขเว เทเว เทสิสฺสามิ, ตํ สุณฺณา
 ๗ เป ๗ กคเม จ ภิกฺขเว วลาหกกายิกา เทวา ? สนฺติ ภิกฺขเว สีตวลาหกา เทวา,
 สนฺติ ภิกฺขเว อุณหวลาหกา เทวา, สนฺติ ภิกฺขเว อพฺภวลาหกา เทวา, สนฺติ
 ภิกฺขเว วาตวลาหกา เทวา, สนฺติ ภิกฺขเว วสฺสวลาหกา เทวา. อิมะ วุจฺจนฺติ
 ภิกฺขเว วลาหกกายิกา เทวาติ. ปจฺม.

๒. สุจริตสูตร

[๕๕๑] สวตถุณินทาน. อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เทนฺปสงฺกมิ, อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ, เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ “โก นฺุ โข ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจุโย, เยน มิเรกฺกโจ กายสฺส เกทา ปรี มรณา วลาหกกายิกานํ เทวานํ สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชตี”ติ? อิทฺ ภิกฺขุ เอกฺกโจ กาเยน สุจริตํ จรติ, วาจาเย สุจริตํ จรติ, มนฺสา สุจริตํ จรติ, ทสฺส สุตํ โหติ “วลาหกกายิกา เทวา ทิฆายุกา วณฺณวณฺโต สุขพฺพลา”ติ. ทสฺส เอวํ โหติ “อโห วตฺถา! กายสฺส เกทา ปรี มรณา วลาหกกายิกานํ เทวานํ สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชเยยฺยน”ติ. โส อนนฺํ เทติ ๗ เป ๗ ปานํ เทติ... วตฺถํ เทติ... ยานํ เทติ... มาลํ เทติ... กนฺธํ เทติ... วิเลปนํ เทติ... เสยฺยํ เทติ... อวสฺถํ เทติ... ปทียเปยฺยํ เทติ. โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา วลาหกกายิกานํ เทวานํ สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชติ. อยํ โข ภิกฺขุ เหตุ อยํ ปจฺจุโย, เยน มิเรกฺกโจ กายสฺส เกทา ปรี มรณา วลาหกกายิกานํ เทวานํ สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชติ. ทฺยิ.

๓-๑๒. สัตวลาหกทานุปการสูตรทตส

[๕๕๒-๕๖๑] สวตถุณินทาน. เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ “โก นฺุ โข ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจุโย, เยน มิเรกฺกโจ กายสฺส เกทา ปรี มรณา สัตวลาหกานํ เทวานํ สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชตี”ติ? อิทฺ ภิกฺขุ เอกฺกโจ กาเยน สุจริตํ จรติ, วาจาเย สุจริตํ จรติ, มนฺสา สุจริตํ จรติ, ทสฺส สุตํ โหติ “สัตวลาหกา เทวา ทิฆายุกา วณฺณวณฺโต สุขพฺพลา”ติ. ทสฺส เอวํ โหติ “อโห วตฺถา! กายสฺส เกทา ปรี มรณา สัตวลาหกานํ เทวานํ สหปุยฺตํ อุปฺปชฺชเยยฺยน”ติ. โส อนนฺํ เทติ ๗ เป ๗ ปานํ เทติ... วตฺถํ เทติ... ยานํ เทติ... มาลํ เทติ... กนฺธํ เทติ... วิเลปนํ เทติ... เสยฺยํ เทติ... อวสฺถํ เทติ... ปทียเปยฺยํ เทติ. โส

กายสฺส เกทา ปรี มรณา สัตวลาหกานํ เทวานํ สหปุณฺณํ อุปปชฺชติ. อญฺ โช ภิกฺขุ เหตุ อญฺ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เกทา ปรี มรณา สัตวลาหกานํ เทวานํ สหปุณฺณํ อุปปชฺชติ. ทวทสมํ.

๑๓-๕๒. อุณหวลาหกทานุปการสฺส

[๕๖๒-๖๐๑] สวตฺถินิทานํ. เอกมณฺถํ นิสินฺโน โช โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “โก นุ โช ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เกทา ปรี มรณา อุณหวลาหกานํ เทวานํ สหปุณฺณํ อุปปชฺชติ”ติ? อพฺพวลาหกานํ เทวานํ สหปุณฺณํ อุปปชฺชติ. วตวลาหกานํ เทวานํ สหปุณฺณํ อุปปชฺชติ. วสฺสวลาหกานํ เทวานํ สหปุณฺณํ อุปปชฺชติ. อิทฺ ภิกฺขุ เอกโข กาเยน สุจฺริตํ จรติ, วาจาสุจฺริตํ จรติ, มนสา สุจฺริตํ จรติ, ทสฺส สุตํ โหติ “วสฺสวลาหกา เทวา ทิฆายกา วณฺณวนฺโต สุขพฺพลา”ติ. ทสฺส เอวํ โหติ “อโห วตาทํ กายสฺส เกทา ปรี มรณา วสฺสวลาหกานํ เทวานํ สหปุณฺณํ อุปปชฺชติ”ติ, โส อนนํ เทติ ๖ เป ๖ ปานํ เทติ... วตฺถิ เทติ.. ยานํ เทติ... มาลํ เทติ... คณฺธํ เทติ... วิเลปนํ เทติ... เสยฺยํ เทติ... อาวสธํ เทติ... ปทียะยํ เทติ. โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา วสฺสวลาหกานํ เทวานํ สหปุณฺณํ อุปปชฺชติ. อญฺ โช ภิกฺขุ เหตุ อญฺ ปจฺจโย, เยน มิเรกฺโข กายสฺส เกทา ปรี มรณา วสฺสวลาหกานํ เทวานํ สหปุณฺณํ อุปปชฺชติ. เทวปญฺญาสมํ.

๕๓. สัตวลาหกสฺส

[๖๐๒] สวตฺถินิทานํ. เอกมณฺถํ นิสินฺโน โช โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “โก นุ โช ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยนเกทา สัตวํ โหติ”ติ? สนฺติ ภิกฺขุ สัตวลาหกา นาม เทวา, เทสํ ยทา เอวํ โหติ “ยณฺณน มยฺ สกาย รัตติยา รเมยฺยามา”ติ,^๑ เทสนํ เจโตปณฺธิมนฺวาย สัตวํ โหติ. อญฺ โช ภิกฺขุ เหตุ ปจฺจโย, เยนเกทา สัตวํ โหติ. เทวปญฺญาสมํ.

๕๔. อุณฺหวลาหกสฺสุตต

[๖๐๓] สวตฺถนิทานํ. เอกมฺนํ นิสฺสินโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ
“โก นฺุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยเนกทา อุณฺหํ โหตี”ติ? สนฺติ ภิกฺขุ
อุณฺหวลาหกา นาม เทวา, เทสํ ยทา เอวํ โหติ “ยณฺฺน มยํ สกาย รัตติยา
รเมยฺยมา”ติ, เทสนํ เจโตปณฺธิมนฺวาย อุณฺหํ โหติ. อยํ โข ภิกฺขุ เหตุ อยํ
ปจฺจโย, เยเนกทา อุณฺหํ โหตีติ. จตฺตปณฺณาสมํ.

๕๕. อพฺภวลาหกสฺสุตต

[๖๐๔] สวตฺถนิทานํ. เอกมฺนํ นิสฺสินโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ
“โก นฺุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยเนกทา อพฺภํ โหตี”ติ? สนฺติ ภิกฺขุ
อพฺภวลาหกา นาม เทวา, เทสํ ยทา เอวํ โหติ “ยณฺฺน มยํ สกาย รัตติยา
รเมยฺยมา”ติ, เทสนํ เจโตปณฺธิมนฺวาย อพฺภํ โหติ. อยํ โข ภิกฺขุ เหตุ อยํ
ปจฺจโย, เยเนกทา อพฺภํ โหตีติ. ปณฺณปณฺณาสมํ.

๕๖. วาตวลาหกสฺสุตต

[๖๐๕] สวตฺถนิทานํ. เอกมฺนํ นิสฺสินโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ
“โก นฺุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยเนกทา วาโต โหตี”ติ? สนฺติ ภิกฺขุ
วาตวลาหกา นาม เทวา, เทสํ ยทา เอวํ โหติ “ยณฺฺน มยํ สกาย รัตติยา
รเมยฺยมา”ติ, เทสนํ เจโตปณฺธิมนฺวาย วาโต โหติ. อยํ โข ภิกฺขุ เหตุ อยํ
ปจฺจโย, เยเนกทา วาโต โหตีติ. จตฺตปณฺณาสมํ.

๕๗. วสฺสวลาหกสฺสุตต

[๖๐๖] สวตฺถนิทานํ. เอกมฺนํ นิสฺสินโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ
“โก นฺุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยเนกทา เทโว วสฺสตี”ติ? สนฺติ ภิกฺขุ
วสฺสวลาหกา นาม เทวา, เทสํ ยทา เอวํ โหติ “ยณฺฺน มยํ สกาย รัตติยา

รเมยฺยมา”ติ, เทสนํ เจโตปณฺธิมนฺวาย เทโว วสฺสติ. อयํ โข ภิกฺขุ เหตุ อयํ
ปจฺจโย, เยเนกทา เทโว วสฺสตีติ. สตฺตปณฺณาสมํ.

สตฺตปณฺณาสตฺตทนต์ํ นิฏฺฐิตํ.

วลาหกสํยุตํ นิฏฺฐิตํ.

ตสฺสทฺธานํ

สฺพุทฺธิํ สุจฺริตฺตญํ ทานุปการปณฺณาสํ
สีตํ อุณฺหุญฺจ อพฺภวจ วาตวสฺสวลาหกาติ.

๑๒. วจฺจโกตฺตสํยุต

๑. รูปอณฺณณาสตฺต

[๖๐๗] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ เชตวนเ อนาถปฺปณฺฑิตกฺขสฺส อารามเ.
อถ โข วจฺจโกตฺโต ปรีพฺพาชโก เยน ภควา เทนฺปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา
สทฺธิํ สมฺโมทิตฺวา, สมฺโมทนียํ กถํ สารณฺธิยํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีติ, เอกมฺนตํ
นิสฺสินโน โข วจฺจโกตฺโต ปรีพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทวโจ “โก นฺ โข โก โคตม
เหตุ โก ปจฺจโย, ยานิมานิ อนเกวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ ‘สสฺสโต
โลโก’ติ วา, ‘อสฺสสโต โลโก’ติ วา, ‘อนฺตวา โลโก’ติ วา, ‘อนนฺตวา โลโก’ติ วา,
‘ทํ ชีวํ ตํ สรีรณฺ’ติ วา, ‘อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรณฺ’ติ วา, ‘โหติ ตถาคโต ปรํ
มรณา’ติ วา, ‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ วา, ‘โหติ จ น จ โหติ
ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ วา, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ
วา”ติ? รูปे โข วจฺจ อณฺณณานา รูปสมฺมทเย อณฺณณานา รูปนิโรธเ อณฺณณานา
รูปนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อณฺณณานา, เอวมิมานิ อนเกวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ โลเก
อุปฺปชฺชนฺติ “สสฺสโต โลโก”ติ วา ๖ เป ๖ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต

๑ ก. เทสนา สุจฺริตา ปณฺจ ทานุปการปณฺจมนํ

ปรํ มรณํ”ติ วาติ. อัย โข วจฺญ เหตุ อัย ปรจฺจโย, ยานิมานิ อเนกวิหิตานิ
ทิจฺจิททานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ “สสฺสโต โลโก”ติ วา, “อสสฺสโต โลโก”ติ วา
ว เปว “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณํ”ติ วาติ. ปรมํ.

๒. เวทณณณณณณณณณ

[๖๐๘] สวตฺถินิทานํ. เอกมณฺถํ นิสินฺโน โข วจฺญโคตฺโต ปริพฺพชโก ภควนฺตํ
เอตทวโจ “โก นฺ โข โภ โคตม เหตุ โภ ปรจฺจโย, ยานิมานิ อเนกวิหิตานิ
ทิจฺจิททานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ ‘สสฺสโต โลโก’ติ วา, ‘อสสฺสโต โลโก’ติ วา ว เปว
‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณํ’ติ วา”ติ? เวทณาย โข วจฺญ
อณฺณณณ เวทณสมุทฺเท อณฺณณณ เวทณณโรเช อณฺณณณ เวทณณโรชคามินิยา
ปริพฺพทาย อณฺณณณ, เอวมิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิจฺจิททานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ
“สสฺสโต โลโก”ติ วา, “อสสฺสโต โลโก”ติ วา ว เปว “เนว โหติ น น
โหติ ตถาคโต ปรํ มรณํ”ติ วาติ. อัย โข วจฺญ เหตุ อัย ปรจฺจโย, ยานิมานิ
อเนกวิหิตานิ ทิจฺจิททานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ “สสฺสโต โลโก”ติ วา, “อสสฺสโต
โลโก”ติ วา ว เปว “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณํ”ติ วาติ. ทฺติยํ.

๓. สยวณณณณณณณณณ

[๖๐๙] สวตฺถินิทานํ. เอกมณฺถํ นิสินฺโน โข วจฺญโคตฺโต ปริพฺพชโก
ภควนฺตํ เอตทวโจ “โก นฺ โข โภ โคตม เหตุ โภ ปรจฺจโย, ยานิมานิ อเนก-
วิหิตานิ ทิจฺจิททานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ ‘สสฺสโต โลโก’ติ วา, ‘อสสฺสโต โลโก’ติ
วา ว เปว ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณํ’ติ วา”ติ? สยวณาย
โข วจฺญ อณฺณณณ สยวณสมุทฺเท อณฺณณณ สยวณณโรเช อณฺณณณ สยวณ-
ณโรชคามินิยา ปริพฺพทาย อณฺณณณ, เอวมิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิจฺจิททานิ โลเก
อุปฺปชฺชนฺติ “สสฺสโต โลโก”ติ วา, “อสสฺสโต โลโก”ติ วา ว เปว “เนว โหติ
น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณํ”ติ วาติ. อัย โข วจฺญ เหตุ อัย ปรจฺจโย,

ยานิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ “สสฺสโต โลโก”ติ วา, “อสสฺสโต โลโก”ติ วา ๖ เป ๖ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วาติ. ทคฺติย.

๔. สงฺขารอณฺณาณสฺสุตฺต

[๖๑๐] สวาทุณฺณิทานํ. เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข วจฺจโคตฺโต ปรีพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทวโจ “โก นฺ โข โคตมฺ เหตุ โโก ปจฺจโย, ยานิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ ‘สสฺสโต โลโก’ติ วา, ‘อสสฺสโต โลโก’ติ วา ๖ เป ๖ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา’ติ วา”ติ? สงฺขารสฺสุ โข วจฺจ อณฺณาณา สงฺขารสมฺภูเย อณฺณาณา สงฺขารนิโรธเ อณฺณาณา สงฺขารนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อณฺณาณา, เอวมิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ “สสฺสโต โลโก”ติ วา, “อสสฺสโต โลโก”ติ วา ๖ เป ๖ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วาติ. อยํ โข วจฺจ เหตุ อยํ ปจฺจโย, ยานิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ “สสฺสโต โลโก”ติ วา, “อสสฺสโต โลโก”ติ วา ๖ เป ๖ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วาติ. จตุตฺถํ.

๕. วิญฺญาณอณฺณาณสฺสุตฺต

[๖๑๑] สวาทุณฺณิทานํ. เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข วจฺจโคตฺโต ปรีพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทวโจ “โก นฺ โข โโก โคตมฺ เหตุ โโก ปจฺจโย, ยานิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ ‘สสฺสโต โลโก’ติ วา, ‘อสสฺสโต โลโก’ติ วา ๖ เป ๖ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา’ติ วา”ติ? วิญฺญาณเ โข วจฺจ อณฺณาณา วิญฺญาณสมฺภูเย อณฺณาณา วิญฺญาณนิโรธเ อณฺณาณา วิญฺญาณนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อณฺณาณา, เอวมิมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ “สสฺสโต โลโก”ติ วา, “อสสฺสโต โลโก”ติ วา ๖ เป ๖ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วาติ. อยํ โข วจฺจ เหตุ อยํ ปจฺจโย.

ยานิมานี อเนกวิหิตานี ทิฏฺฐิจิตฺตานี โลเก อุปฺปชฺชนฺติ “สสฺสโต โลโก”ติ วา, “อสสฺสโต โลโก”ติ วา ๖ เป ๖ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา”ติ วาติ. ปณฺจมํ.

๖-๑๐. รูปอทสฺสนาทีสุตฺตปณฺจก

[๖๑๒-๖๑๖] สวาทฺถุณินฺทหานํ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺจนฺโคตฺโต ปรีพพาชโก ภกฺวณฺตํ เอตทโวจ “โก น โข โภ โคตมฺ เหตุ โภ ปจฺจโย, ยานิมานี อเนก- วิหิตานี ทิฏฺฐิจิตฺตานี โลเก อุปฺปชฺชนฺติ ‘สสฺสโต โลโก’ติ วา, ‘อสสฺสโต วา ๖ เป ๖ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณา’ติ วา”ติ ? รูปे โข วจฺจนฺ อทสฺสนา ๖ เป ๖ รูปนิโรธคามินียา ปฏิปทาย อทสฺสนา ๖ เป ๖

สวาทฺถุณินฺทหานํ. เวทนาย โข วจฺจนฺ อทสฺสนา ๖ เป ๖

สวาทฺถุณินฺทหานํ. สญฺญาย โข วจฺจนฺ อทสฺสนา ๖ เป ๖

สวาทฺถุณินฺทหานํ. สงฺขารेषฺส โข วจฺจนฺ อทสฺสนา ๖ เป ๖

สวาทฺถุณินฺทหานํ. วิญฺญาเณ โข วจฺจนฺ อทสฺสนา ๖ เป ๖

วิญฺญาณนิโรธคามินียา ปฏิปทาย อทสฺสนา ๖ เป ๖ ทสมํ.

๑๑-๑๕. รูปอนภิสมยาทีสุตฺตปณฺจก

[๖๑๗-๖๒๑] สวาทฺถุณินฺทหานํ. รูปे โข วจฺจนฺ อนภิสมยา ๖ เป ๖ รูปนิโรธ- คามินียา ปฏิปทาย อนภิสมยา ๖ เป ๖

สวาทฺถุณินฺทหานํ. เวทนาย โข วจฺจนฺ อนภิสมยา ๖ เป ๖

สวาทฺถุณินฺทหานํ. สญฺญาย โข วจฺจนฺ อนภิสมยา ๖ เป ๖

สวาทฺถุณินฺทหานํ. สงฺขารेषฺส โข วจฺจนฺ อนภิสมยา ๖ เป ๖

สวาทฺถุณินฺทหานํ. วิญฺญาเณ โข วจฺจนฺ อนภิสมยา ๖ เป ๖ ปณฺณรสมํ.

๑๖-๒๐. ฐปนณฺณโพรททิสฺสตุตฺตปณฺจก

[๖๒๒-๖๒๖] สวตฺถุณฺณิทานํ. เอกมฺนํ นิสฺสํ โข วจฺจนโกตฺตํ ปรีพฺพทโก
ภควนฺตํ เอตทวโจ : โก นฺ ฆ โข โภ โคตมฺ เหตุ โก ปจฺจโย ๖ เป ๖ ฐปนํ โข
วจฺจน อนฺณโพรท ๖ เป ๖ ฐปนโรธคามินียา ปฏิปทาย อนฺณโพรท ๖ เป ๖

สวตฺถุณฺณิทานํ. เวทนาย โข วจฺจน ๖ เป ๖

สวตฺถุณฺณิทานํ. สณฺณาย โข วจฺจน ๖ เป ๖

สวตฺถุณฺณิทานํ. สงฺขารสฺส โข วจฺจน ๖ เป ๖

สวตฺถุณฺณิทานํ. วิมฺบวณฺณ โข วจฺจน อนฺณโพรท ๖ เป ๖ วิมฺบวณฺณโรธคามินียา
ปฏิบัติปทาย อนฺณโพรท ๖ เป ๖ วีสํติมํ.

๒๑-๒๕. ฐปนปฏฺวิเวรททิสฺสตุตฺตปณฺจก

[๖๒๗-๖๓๑] สวตฺถุณฺณิทานํ. โก นฺ ฆ โข โภ โคตมฺ เหตุ โก ปจฺจโย ๖ เป ๖
ฐปนํ โข วจฺจน อปฏฺวิเวรท ๖ เป ๖ วิมฺบวณฺณ โข วจฺจน อปฏฺวิเวรท ๖ เป ๖
ปณฺจวีสํติมํ.

๒๖-๓๐. ฐปนอสฺสลฺลภขณททิสฺสตุตฺตปณฺจก

[๖๓๒-๖๓๖] สวตฺถุณฺณิทานํ. ฐปนํ โข วจฺจน อสฺสลฺลภขณา ๖ เป ๖ วิมฺบวณฺณ
โย วจฺจน อสฺสลฺลภขณา ๖ เป ๖ วีสํติมํ.

๓๑-๓๕. ฐปนอนฺนปฺลภขณททิสฺสตุตฺตปณฺจก

[๖๓๗-๖๔๑] สวตฺถุณฺณิทานํ. ฐปนํ โข วจฺจน อนฺนปฺลภขณา ๖ เป ๖ วิมฺบวณฺณ
โย วจฺจน อนฺนปฺลภขณา ๖ เป ๖ ปณฺจวีสํติมํ.

๓๖-๔๐. ฐปนอปฺปจฺจุปฺลภขณททิสฺสตุตฺตปณฺจก

[๖๔๒-๖๔๖] สวตฺถุณฺณิทานํ. ฐปนํ โข วจฺจน อปฺปจฺจุปฺลภขณา ๖ เป ๖
วิมฺบวณฺณ โข วจฺจน อปฺปจฺจุปฺลภขณา ๖ เป ๖ จตฺตทาสํ.

๔๑-๔๕. รูปอสมเปกขณาทิสุตตปณจก

[๖๔๗-๖๕๑] สวตถุณินทานัน. รูป โข วจฺจ อสมเปกขณา ๖ เป ๖ วิณฺณนาณ โข วจฺจ อสมเปกขณา ๖ เป ๖ ปณจจตทาฬิสม.

๔๖-๕๐. รูปอปปจจกเปกขณาทิสุตตปณจก

[๖๕๒-๖๕๖] สวตถุณินทานัน. รูป โข วจฺจ อปปจจกเปกขณา ๖ เป ๖ วิณฺณนาณ โข วจฺจ อปปจจกเปกขณา ๖ เป ๖ ปณจจตทาฬิสม.

๕๑-๕๔. รูปอปปจจกขกมมาทิสุตตจตูก

[๖๕๗-๖๖๐] สวตถุณินทานัน. อถ โข วจฺจโคตฺโต ปริพฺพาชโก เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิทฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทฺธิ, สมฺโมทฺธิญฺญํ กถํ สารณียํ วิตฺติสาเรทฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทฺธิ, เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโน โข วจฺจโคตฺโต ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทวโจ “โก นุ โข โก โคตมฺ เหตุ โก ปจฺจโย, ยานิมาณี อนนฺก- วิทิตานี ทิฏฺฐิจิตฺตานี โลเก อุปฺปชฺชนฺติ ‘สสฺสโต โลโก’ติ วา, ‘อสฺสสฺสโต โลโก’ติ วา ๖ เป ๖ ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาโกโต ปริ มรณ’ติ วา”ติ? รูป โข วจฺจ อปปจจกขกมมา รูปสมุทฺเท อปปจจกขกมมา รูปนิโรธ อปปจจกขกมมา รูปนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อปปจจกขกมมา ๖ เป ๖

สวตถุณินทานัน. เวทนาย โข วจฺจ อปปจจกขกมมา ๖ เป ๖ เวทนานิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อปปจจกขกมมา ๖ เป ๖

สวตถุณินทานัน. สณฺณาย โข วจฺจ อปปจจกขกมมา ๖ เป ๖ สณฺณานิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อปปจจกขกมมา ๖ เป ๖

สวตถุณินทานัน. สงฺขารสฺส โข วจฺจ อปปจจกขกมมา ๖ เป ๖ สงฺขารนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย อปปจจกขกมมา ๖ เป ๖ จตฺตปณฺณาสม.

๕๕. วิชฌานอุปปัจจกขกมมุตต

[๖๖๑] สวาทุณินิทานํ. วิชฌาณเ ช โข วจฺจ อุปปัจจกขกมฺมา วิชฌาณสมุทเย
 อุปปัจจกขกมฺมา วิชฌาณนิโรธเ อุปปัจจกขกมฺมา วิชฌาณนิโรธคามินียา ปฏิปทาย
 อุปปัจจกขกมฺมา, เอวมีมานิ อนนวิทิตานิ ทิฏฐิจิตฺตานิ โลเก อุปปชฺชนติ “สสฺสโต
 โลโก”ติ วา, “อสฺสสโต โลโก”ติ วา ๖ เป ๖ “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
 ปรั มรณา”ติ วาติ. อยฺ โข วจฺจ เหตุ อยฺ ปจฺจโย, ยานิมานิ อนนวิทิตานิ
 ทิฏฐิจิตฺตานิ โลเก อุปปชฺชนติ “สสฺสโต โลโก”ติ วา, “อสฺสสโต โลโก”ติ วา,
 “อนนฺตวา โลโก”ติ วา, “อนนฺตวา โลโก”ติ วา, “ตํ ชีวํ ตํ สรีรณํ”ติ วา,
 “อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรีรณํ”ติ วา, “โหติ ตถาคโต ปรั มรณา”ติ วา, “น โหติ
 ตถาคโต ปรั มรณา”ติ วา, “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรั มรณา”ติ วา,
 “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรั มรณา”ติ วาติ. ปณฺจปณฺญาสมํ.

อยฺ^๑ โข วจฺจ เหตุ อยฺ ปจฺจโย ยานิมานิ อนนวิทิตานิ ทิฏฐิจิตฺตานิ โลเก
 อุปปชฺชนติ สสฺสโต โลโกติ วา อสฺสสโต โลโกติ วา ๖ เป ๖ เนว โหติ น
 น โหติ ตถาคโต ปรั มรณาติ วาติ.^๑ (เอกปณฺเฑน ปณฺจปณฺญาสํ สุตฺตนาถา ภวณฺติ.)

วจฺจโกตฺตตสยฺตตํ นิฏฺฐิตํ.

ตสฺสสุทฺทหานํ

อณฺณาณา อทสฺสนณฺเจว อนภิสมฺยา อนนฺโพธา
 อุปปฏิเวธา อสฺสสฺสกฺขณา อนฺนฺปลกฺขณเณน อุปปจฺจปลกฺขณา
 อสมเปกฺขณา อุปปจฺจเปกฺขณา อุปปจฺจกฺขกมฺมนฺติ.

๑๓. ฌานสยฺตต

๑. สมาริหมฺลกสมปตฺติสยฺตต

[๖๖๒] สวาทุณินิทานํ. จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฉายี. กตเม จตฺตาโร ? อิท
 ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสมิ สมาริภุสฺโส โหติ, น สมาริสมิ สมปตฺติภุสฺโส.

๑-๑ จ. ม. อยฺ ปาโจ น ทิสฺสติ

อิธ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสฺมี สมาริตฺกฺสโล โหติ, น สมาริสฺมี
 สมาริตฺกฺสโล. อิธ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฉายี เหว สมาริสฺมี สมาริตฺกฺสโล โหติ,
 น สมาริสฺมี สมาริตฺกฺสโล. อิธ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสฺมี สมาริ-
 กฺสโล จ โหติ, สมาริสฺมี สมาริตฺกฺสโล จ. ทตฺร ภิกขเว ยฺวํ ฉายี สมาริสฺมี
 สมาริตฺกฺสโล จ โหติ, สมาริสฺมี สมาริตฺกฺสโล จ, อํ อิมสํ จตฺนํ ฉายี น
 อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยถาปี ภิกขเว
 กฺวา ชีรํ ชีรมา ทริ ทริมา นวเนตํ นวเนตมา สปปิ สปปิมหา สปปิมณฺโตะ
 ทตฺร อคฺคมกฺขายติ. เอวเมว โข ภิกขเว ยฺวํ ฉายี สมาริสฺมี สมาริตฺกฺสโล จ
 โหติ, สมาริสฺมี สมาริตฺกฺสโล จ. อํ อิมสํ จตฺนํ ฉายี น อคฺโค จ เสฏฺโฐ
 จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ. ปจฺม.

๒. สมาริมูลกจิตติสูตร

[๖๖๓] สวตฺถนิทานํ. จตฺถาโรเม ภิกขเว ฉายี. กถเม จตฺถาโร ? อิธ
 ภิกขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสฺมี สมาริตฺกฺสโล โหติ, น สมาริสฺมี จิตฺกฺสโล. อิธ
 ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสฺมี จิตฺกฺสโล โหติ, น สมาริสฺมี สมาริตฺกฺสโล.
 อิธ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฉายี เหว สมาริสฺมี สมาริตฺกฺสโล โหติ, น สมาริสฺมี
 จิตฺกฺสโล. อิธ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสฺมี สมาริตฺกฺสโล จ โหติ, สมาริสฺมี
 จิตฺกฺสโล จ. ทตฺร ภิกขเว ยฺวํ ฉายี สมาริสฺมี สมาริตฺกฺสโล จ โหติ, สมาริสฺมี
 จิตฺกฺสโล จ, อํ อิมสํ จตฺนํ ฉายี น อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ
 อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยถาปี ภิกขเว กฺวา ชีรํ ชีรมา ทริ ทริมา นวเนตํ
 นวเนตมา สปปิ สปปิมหา สปปิมณฺโตะ ทตฺร อคฺคมกฺขายติ. เอวเมว โข ภิกขเว
 ยฺวํ ฉายี สมาริสฺมี สมาริตฺกฺสโล จ โหติ, สมาริสฺมี จิตฺกฺสโล จ. อํ อิมสํ
 จตฺนํ ฉายี น อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ. ทฺติย.

๓. สมาริมูลกฏฐานสูตร

[๖๖๔] สวาทถินิทานํ. จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฉายี. กตเม จตฺตาโร ? อิท ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี สมาริสฺสมี สมาริกุสโล โหติ, น สมาริสฺสมี ฏฺฐานกุสโล. อิท ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี สมาริสฺสมี ฏฺฐานกุสโล โหติ, น สมาริสฺสมี สมาริกุสโล. อิท ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี เนว สมาริสฺสมี สมาริกุสโล โหติ, น จ สมาริสฺสมี ฏฺฐานกุสโล. อิท ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี สมาริสฺสมี สมาริกุสโล จ โหติ, สมาริสฺสมี ฏฺฐานกุสโล จ. ททฺฐ ภิกฺขเว ยฺวายํ ฉายี สมาริสฺสมี สมาริกุสโล จ โหติ, สมาริสฺสมี ฏฺฐานกุสโล จ, อยํ อิเมสํ จตฺตนํ ฉายีนํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กฺวา ชีรํ ชีรมฺหา ทริ ทริมฺหา นวนีทํ นวนีทมฺหา สปปิ สปปิมฺหา ฯ เป ฯ ปวโร จาติ. ตถียํ.

๔. สมาริมูลกถลิตสูตร

[๖๖๕] สวาทถินิทานํ. จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฉายี. กตเม จตฺตาโร ? อิท ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี สมาริสฺสมี สมาริกุสโล โหติ, น สมาริสฺสมี กถลิตกุสโล.^๑ อิท ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี สมาริสฺสมี กถลิตกุสโล โหติ, น สมาริสฺสมี สมาริกุสโล. อิท ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี เนว สมาริสฺสมี สมาริกุสโล โหติ, น จ สมาริสฺสมี กถลิตกุสโล. อิท ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี สมาริสฺสมี สมาริกุสโล จ โหติ, สมาริสฺสมี กถลิตกุสโล จ. ททฺฐ ภิกฺขเว ยฺวายํ ฉายี สมาริสฺสมี สมาริกุสโล จ โหติ, สมาริสฺสมี กถลิตกุสโล จ. อยํ อิเมสํ จตฺตนํ ฉายีนํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กฺวา ชีรํ ชีรมฺหา ทริ ทริมฺหา นวนีทํ นวนีทมฺหา สปปิ สปปิมฺหา ฯ เป ฯ ปวโร จาติ. จตฺตถํ.

๕. สมาริมูลกอารมณสูตร

[๖๖๖] สวาทถินิทานํ. จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฉายี. กตเม จตฺตาโร ? อิท ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี สมาริสฺสมี สมาริกุสโล โหติ, น สมาริสฺสมี อารมณกุสโล. อิท ปน

๑ อ. กถลิตกุสโล

ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี สมာธิสฺมี อารมฺมณฺสโล โหติ, น สมาธิสฺมี สมาริกฺสโล. อธิ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี เนว สมาธิสฺมี สมาริกฺสโล โหติ, น จ สมาธิสฺมี อารมฺมณฺสโล. อธิ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาธิสฺมี สมาริกฺสโล จ โหติ, สมาธิสฺมี อารมฺมณฺสโล จ. ตถฺว ภิกขเว ยฺวํ ฌายี สมาธิสฺมี สมาริกฺสโล จ โหติ, สมาธิสฺมี อารมฺมณฺสโล จ. อยํ อิมสํ จตฺตุนํ ฌายินํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยถาปี ภิกขเว กฺวา ชีรํ ๗ เป ๗ ปวโร จาติ. ปณฺจมนํ.

๖. สมาธิมุลกโคจรสูตร

[๖๖๗] สวาทินิทานํ. จตฺตาโรเม ภิกขเว ฌายี. กตเม จตฺตาโร? อธิ ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาธิสฺมี สมาริกฺสโล โหติ, น สมาธิสฺมี โคจรกฺสโล. อธิ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาธิสฺมี โคจรกฺสโล โหติ, น สมาธิสฺมี สมาริกฺสโล. อธิ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี เนว สมาธิสฺมี สมาริกฺสโล โหติ, น จ สมาธิสฺมี โคจรกฺสโล. อธิ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาธิสฺมี สมาริกฺสโล จ โหติ, สมาธิสฺมี โคจรกฺสโล จ. ตถฺว ภิกขเว ยฺวํ ฌายี สมาธิสฺมี สมาริกฺสโล จ โหติ, สมาธิสฺมี โคจรกฺสโล จ. อยํ อิมสํ จตฺตุนํ ฌายินํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยถาปี ภิกขเว กฺวา ชีรํ ๗ เป ๗ ปวโร จาติ. จณฺจ.

๗. สมาธิมุลกอนินิหารสูตร

[๖๖๘] สวาทินิทานํ. จตฺตาโรเม ภิกขเว ฌายี. กตเม จตฺตาโร? อธิ ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาธิสฺมี สมาริกฺสโล โหติ, น สมาธิสฺมี อนินิหารกฺสโล. อธิ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาธิสฺมี อนินิหารกฺสโล โหติ, น สมาธิสฺมี สมาริกฺสโล. อธิ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี เนว สมาธิสฺมี สมาริกฺสโล โหติ, น จ สมาธิสฺมี อนินิหารกฺสโล. อธิ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาธิสฺมี สมาริกฺสโล จ โหติ, สมาธิสฺมี อนินิหารกฺสโล จ. ตถฺว ภิกขเว ยฺวํ ฌายี สมาธิสฺมี สมาริกฺสโล จ

โหติ, สมาริสฺสํ อภินิหารกฺสโล จ. อํ อิมสํ จตฺตนํ ฌายีํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ
จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กฺวา ชีรํ ๖ เป ๖
ปวโร จาติ. สทฺธมํ.

๘. สมาริมูลกสกกจจการีสุตฺต

[๖๖๙] สวตฺถินิทานํ. จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฌายี. กตเม จตฺตาโร ? อิท ภิกฺขเว
เอกจฺโจะ ฌายี สมาริสฺสํ สมาริกฺสโล โหติ, น สมาริสฺสํ สกกจจการี. อิท ปน
ภิกฺขเว เอกจฺโจะ ฌายี สมาริสฺสํ สกกจจการี โหติ, น สมาริสฺสํ สมาริกฺสโล.
อิท ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจะ ฌายี เนว สมาริสฺสํ สมาริกฺสโล โหติ, น จ สมาริสฺสํ
สกกจจการี. อิท ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจะ ฌายี สมาริสฺสํ สมาริกฺสโล จ โหติ,
สมาริสฺสํ สกกจจการี จ. ทตฺร ภิกฺขเว ยฺวํ ฌายี สมาริสฺสํ สมาริกฺสโล จ โหติ,
สมาริสฺสํ สกกจจการี จ. อํ อิมสํ จตฺตนํ ฌายีํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข
จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กฺวา ชีรํ ๖ เป ๖ ปวโร จาติ. อฏฺฐมํ.

๙. สมาริมูลกสทจจการีสุตฺต

[๖๗๐] สวตฺถินิทานํ. จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฌายี. กตเม จตฺตาโร ? อิท ภิกฺขเว
เอกจฺโจะ ฌายี สมาริสฺสํ สมาริกฺสโล โหติ, น สมาริสฺสํ สทจจการี. อิท ปน
ภิกฺขเว เอกจฺโจะ ฌายี สมาริสฺสํ สทจจการี โหติ, น สมาริสฺสํ สมาริกฺสโล.
อิท ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจะ ฌายี เนว สมาริสฺสํ สมาริกฺสโล โหติ, น จ สมาริสฺสํ
สทจจการี. อิท ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจะ ฌายี สมาริสฺสํ สมาริกฺสโล จ โหติ,
สมาริสฺสํ สทจจการี จ. ทตฺร ภิกฺขเว ยฺวํ ฌายี สมาริสฺสํ สมาริกฺสโล จ โหติ,
สมาริสฺสํ สทจจการี จ. อํ อิมสํ จตฺตนํ ฌายีํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข
จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กฺวา ชีรํ ๖ เป ๖ ปวโร จาติ. นวมํ.

๑๐. สมาธิมุลกสปปายการีสุตฺต

[๖๗๑] สวาทฺถนิทานํ. จตฺตารอเม ภิกฺขเว ฉายี. กตเม จตฺตารอ ? อธิ ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี สมาธิสฺมี สมาธิกฺสโล โหติ, น สมาธิสฺมี สปปายการี. อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี สมาธิสฺมี สปปายการี โหติ, น สมาธิสฺมี สมาธิกฺสโล. อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี เนว สมาธิสฺมี สมาธิกฺสโล โหติ, น จ สมาธิสฺมี สปปายการี. อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี สมาธิสฺมี สมาธิกฺสโล จ โหติ, สมาธิสฺมี สปปายการี จ. ทตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ ฉายี สมาธิสฺมี สมาธิกฺสโล จ โหติ, สมาธิสฺมี สปปายการี จ. อยํ อิมสํ จตฺนํ ฉายินํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยตาปี ภิกฺขเว กฺวา ชีรํ ๖ เป ๖ ปวโร จาติ. ทสมํ. (สมาธิมุลก.)

๑๑. สมาปตฺติมุลกจิตฺติสุตฺต

[๖๗๒] สวาทฺถนิทานํ. จตฺตารอเม ภิกฺขเว ฉายี. กตเม จตฺตารอ ? อธิ ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี สมาธิสฺมี สมาปตฺติกฺสโล โหติ, น สมาธิสฺมี จิตฺติกฺสโล. อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี สมาธิสฺมี จิตฺติกฺสโล โหติ, น สมาธิสฺมี สมาปตฺติกฺสโล. อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี เนว สมาธิสฺมี สมาปตฺติกฺสโล โหติ, น จ สมาธิสฺมี จิตฺติกฺสโล. อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี สมาธิสฺมี สมาปตฺติกฺสโล จ โหติ, สมาธิสฺมี จิตฺติกฺสโล จ. ทตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ ฉายี สมาธิสฺมี สมาปตฺติกฺสโล จ โหติ, สมาธิสฺมี จิตฺติกฺสโล จ. อยํ อิมสํ จตฺนํ ฉายินํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยตาปี ภิกฺขเว กฺวา ชีรํ ๖ เป ๖ ปวโร จาติ. เอกาทสมํ.

๑๒. สมาปตฺติมุลกวจฺจนฺตฺต

[๖๗๓] สวาทฺถนิทานํ. จตฺตารอเม ภิกฺขเว ฉายี. กตเม จตฺตารอ ? อธิ ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฉายี สมาธิสฺมี สมาปตฺติกฺสโล โหติ, น สมาธิสฺมี วุจฺจนฺกฺสโล. อธิ ปน

ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี สมาริสฺสมี วุฏฺฏจฺณกฺสโล โหติ, น สมาริสฺสมี สมาปตฺตีกฺสโล.
 อิทฺ ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี เนว สมาริสฺสมี สมาปตฺตีกฺสโล โหติ, น จ
 สมาริสฺสมี วุฏฺฏจฺณกฺสโล. อิทฺ ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี สมาริสฺสมี สมาปตฺตีกฺสโล
 จ โหติ, สมาริสฺสมี วุฏฺฏจฺณกฺสโล จ. ตตฺร ภิกฺขเว ยวฺวยํ ฌายี ะ เป ะ ปวโร
 จาติ. ทฺวาทสมี.

๑๓. สมาปตฺตีมูลกกลลิตฺตสุตฺต

[๖๗๔] สวาทฺถนิทานํ. จตฺตารอเม ภิกฺขเว ฌายี. กตเม จตฺตารอ ? อิทฺ ภิกฺขเว
 เอกจฺใจ ฌายี สมาริสฺสมี สมาปตฺตีกฺสโล โหติ, น สมาริสฺสมี กลลิตฺตกฺสโล. อิทฺ ปน
 ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี สมาริสฺสมี กลลิตฺตกฺสโล โหติ, น สมาริสฺสมี สมาปตฺตีกฺสโล.
 อิทฺ ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี เนว สมาริสฺสมี สมาปตฺตีกฺสโล โหติ, น จ
 สมาริสฺสมี กลลิตฺตกฺสโล. อิทฺ ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี สมาริสฺสมี สมาปตฺตีกฺสโล
 จ โหติ, สมาริสฺสมี กลลิตฺตกฺสโล จ. ตตฺร ะ เป ะ ปวโร จาติ. เทรสมํ.

๑๔. สมาปตฺตีมูลกอารมฺมณฺณสุตฺต

[๖๗๕] สวาทฺถนิทานํ. จตฺตารอเม ภิกฺขเว ฌายี. กตเม จตฺตารอ ? อิทฺ ภิกฺขเว
 เอกจฺใจ ฌายี สมาริสฺสมี สมาปตฺตีกฺสโล โหติ, น สมาริสฺสมี อารมฺมณฺณกฺสโล.
 อิทฺ ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี สมาริสฺสมี อารมฺมณฺณกฺสโล โหติ, น สมาริสฺสมี
 สมาปตฺตีกฺสโล. อิทฺ ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี เนว สมาริสฺสมี สมาปตฺตีกฺสโล
 โหติ, น จ สมาริสฺสมี อารมฺมณฺณกฺสโล. อิทฺ ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี สมาริสฺสมี
 สมาปตฺตีกฺสโล จ โหติ, สมาริสฺสมี อารมฺมณฺณกฺสโล จ. ตตฺร ะ เป ะ ปวโร จาติ.
 จุทฺทสมี.

๑๕. สมาปตฺตีมูลกโคจรสุตฺต

[๖๗๖] สวาทฺถนิทานํ. จตฺตารอเม ภิกฺขเว ฌายี. กตเม จตฺตารอ ? อิทฺ ภิกฺขเว
 เอกจฺใจ ฌายี สมาริสฺสมี สมาปตฺตีกฺสโล โหติ, น สมาริสฺสมี โคจรกฺสโล. อิทฺ ปน

ภิกฺขเว เอกฺขโง ฌายี สมาริสฺสมี โคจรกฺสโล โหติ, น สมาริสฺสมี สมาปตฺติกฺสโล.
 อิทฺ ปน ภิกฺขเว เอกฺขโง ฌายี เนว สมาริสฺสมี สมาปตฺติกฺสโล โหติ, น จ
 สมาริสฺสมี โคจรกฺสโล. อิทฺ ปน ภิกฺขเว เอกฺขโง ฌายี สมาริสฺสมี สมาปตฺติกฺสโล
 จ โหติ, สมาริสฺสมี โคจรกฺสโล จ. ตตฺร ๖ เป ๖ ปวโร จาติ. ปณฺณรสมํ.

๑๖. สมาปตฺติมุลกอภินีหารสุตฺต

[๖๗๗] สวาทฺถนิทานํ. จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฌายี. กตฺเม จตฺตาโร ? อิทฺ ภิกฺขเว
 เอกฺขโง ฌายี สมาริสฺสมี สมาปตฺติกฺสโล โหติ, น สมาริสฺสมี อภินีหารกฺสโล. อิทฺ ปน
 ภิกฺขเว เอกฺขโง ฌายี สมาริสฺสมี อภินีหารกฺสโล โหติ, น สมาริสฺสมี สมาปตฺติกฺสโล.
 อิทฺ ปน ภิกฺขเว เอกฺขโง ฌายี เนว สมาริสฺสมี สมาปตฺติกฺสโล โหติ, น จ
 สมาริสฺสมี อภินีหารกฺสโล. อิทฺ ปน ภิกฺขเว เอกฺขโง ฌายี สมาริสฺสมี สมาปตฺติ-
 กฺสโล จ โหติ, สมาริสฺสมี อภินีหารกฺสโล จ. ตตฺร ๖ เป ๖ ปวโร จาติ. โสฬสํ.

๑๗. สมาปตฺติมุลกสกฺกจฺจสุตฺต

[๖๗๘] สวาทฺถนิทานํ. จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฌายี. กตฺเม จตฺตาโร ? อิทฺ ภิกฺขเว
 เอกฺขโง ฌายี สมาริสฺสมี สมาปตฺติกฺสโล โหติ, น สมาริสฺสมี สกฺกจฺจการี. อิทฺ ปน
 ภิกฺขเว เอกฺขโง ฌายี สมาริสฺสมี สกฺกจฺจการี โหติ, น สมาริสฺสมี สมาปตฺติกฺสโล.
 อิทฺ ปน ภิกฺขเว เอกฺขโง ฌายี เนว สมาริสฺสมี สมาปตฺติกฺสโล โหติ, น จ
 สมาริสฺสมี สกฺกจฺจการี. อิทฺ ปน ภิกฺขเว เอกฺขโง ฌายี สมาริสฺสมี สมาปตฺติกฺสโล
 จ โหติ, สมาริสฺสมี สกฺกจฺจการี จ. ตตฺร ๖ เป ๖ ปวโร จาติ. สทฺตรสมํ.

๑๘. สมาปตฺติมุลกสาตจฺจสุตฺต

[๖๗๙] สวาทฺถนิทานํ. จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฌายี. กตฺเม จตฺตาโร ? อิทฺ ภิกฺขเว
 เอกฺขโง ฌายี สมาริสฺสมี สมาปตฺติกฺสโล โหติ, น สมาริสฺสมี สาตจฺจการี. อิทฺ ปน
 ภิกฺขเว เอกฺขโง ฌายี สมาริสฺสมี สาตจฺจการี โหติ, น สมาริสฺสมี สมาปตฺติกฺสโล.

อิธ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี เนว สมาริสฺมึ สฺมาปตฺติกุสโล โหติ, น จ
 สมาริสฺมึ สาทจฺจการี. อิธ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาริสฺมึ สฺมาปตฺติกุสโล
 จ โหติ, สมาริสฺมึ สาทจฺจการี จ. ทตฺร ๖ เป ๖ ปวโร จาติ. อญฺจารสมํ.

๑๕. สฺมาปตฺติมูลกสฺปายการีสุตฺต

[๖๘๐] สวาทฺถนิทานํ. จตฺตาโรเม ภิกขเว ฌายี. กตเม จตฺตาโร ? อิธ ภิกขเว
 เอกจฺโจ ฌายี สมาริสฺมึ สฺมาปตฺติกุสโล โหติ, น สมาริสฺมึ สฺปายการี. อิธ
 ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาริสฺมึ สฺปายการี โหติ, น สมาริสฺมึ สฺมา-
 ปตฺติกุสโล. อิธ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี เนว สมาริสฺมึ สฺมาปตฺติกุสโล
 โหติ, น จ สมาริสฺมึ สฺปายการี. อิธ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาริสฺมึ
 สฺมาปตฺติกุสโล จ โหติ, สมาริสฺมึ สฺปายการี จ. ทตฺร ภิกขเว ยฺวายํ ฌายี
 สมาริสฺมึ สฺมาปตฺติกุสโล จ โหติ, สมาริสฺมึ สฺปายการี จ. อयํ อิเมสํ จตฺนํ
 ฌายีนํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยถาปี
 ภิกขเว กฺวา ชีรํ ชีรฺมฺหา ทธิ ทธฺมฺหา นวณฺโถ นวณฺโถ สฺปปี สฺปปีมฺหา
 สฺปปีมฺณฺโท ทตฺร อคฺคมกฺขายติ. เอวเมว โข ภิกขเว ยฺวายํ ฌายี สมาริสฺมึ
 สฺมาปตฺติกุสโล จ โหติ, สมาริสฺมึ สฺปายการี จ. อยํ อิเมสํ จตฺนํ ฌายีนํ อคฺโค
 จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ. เอกุณฺวีสฺสํ. (สฺมาปตฺติมูลกํ.)

๒๐-๒๑. จิตฺติมูลกวุจฺจานสุตฺตาทิอญฺจก

[๖๘๑-๖๘๘] สวาทฺถนิทานํ. จตฺตาโรเม ภิกขเว ฌายี. กตเม จตฺตาโร ? อิธ
 ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาริสฺมึ จิตฺติกุสโล โหติ, น สมาริสฺมึ วุจฺจานกุสโล.
 อิธ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาริสฺมึ วุจฺจานกุสโล โหติ, น สมาริสฺมึ
 จิตฺติกุสโล. อิธ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี เนว สมาริสฺมึ จิตฺติกุสโล โหติ, น จ
 สมาริสฺมึ วุจฺจานกุสโล. อิธ ปน ภิกขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาริสฺมึ จิตฺติกุสโล จ

สยฺยตฺ]

๔๑-๔๕. อารมมณมูลกโคจรสุตฺตาทิปญฺจก

๒๓๕

โหติ, สมาริสฺมี วุฏฺฏจณกฺสโล จ. ตตฺร ภิกฺขเว ยวฺวยํ ฌายี ๖ เป ๖ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ. วิสฺสิมํ. (ปริมมุลกานิ วิย ยาว สุตฺตวิสฺสิมา จิตฺติมุลกสปปายการีสุตฺตาทิปญฺจสุตฺตานิ ปุเรตพฺพานิ. จิตฺติมุลก.)

๒๘-๓๔. วุฏฺฏจณมูลกกลฺลิตสุตฺตาทิสุตฺตก

[๖๘๘-๖๙๕] สวาทฺถนิทานํ. จตฺตารอเม ภิกฺขเว ฌายี. กตฺเม จตฺตารอ ? อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาริสฺมี วุฏฺฏจณกฺสโล โหติ, น สมาริสฺมี กลฺลิตกฺสโล. สมาริสฺมี กลฺลิตกฺสโล โหติ, น สมาริสฺมี วุฏฺฏจณกฺสโล. เนว สมาริสฺมี วุฏฺฏจณกฺสโล โหติ, น จ สมาริสฺมี กลฺลิตกฺสโล. สมาริสฺมี วุฏฺฏจณกฺสโล จ โหติ, สมาริสฺมี กลฺลิตกฺสโล จ. ตตฺร ภิกฺขเว ยวฺวยํ ฌายี ๖ เป ๖ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ. อฏฺฐวิสฺสิมํ. (ปริมมุลกานิ วิย ยาว จตฺตวิสฺสิมา วุฏฺฏจณมูลกสปปายการีสุตฺตาทิสุตฺตานิ ปุเรตพฺพานิ. วุฏฺฏจณมูลก.)

๓๕-๔๐. กลฺลิตมูลกอารมมณสุตฺตาทินกฺก

[๖๙๖-๗๐๑] สวาทฺถนิทานํ. สมาริสฺมี กลฺลิตกฺสโล โหติ, น สมาริสฺมี อารมมณกฺสโล. สมาริสฺมี อารมมณกฺสโล โหติ, น สมาริสฺมี กลฺลิตกฺสโล. เนว สมาริสฺมี กลฺลิตกฺสโล โหติ, น จ สมาริสฺมี อารมมณกฺสโล. สมาริสฺมี กลฺลิตกฺสโล จ โหติ, สมาริสฺมี อารมมณกฺสโล จ. ตตฺร ภิกฺขเว ยวฺวยํ ฌายี ๖ เป ๖ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ. ปญฺจวิสฺสิมํ. (ปริมมุลกานิ วิย ยาว จตฺตวิสฺสิมา กลฺลิตมูลกสปปายการีสุตฺตาทินกฺก สุตฺตานิ ปุเรตพฺพานิ. กลฺลิตมูลก.)

๔๑-๔๕. อารมมณมูลกโคจรสุตฺตาทิปญฺจก

[๗๐๒-๗๐๖] สวาทฺถนิทานํ. สมาริสฺมี อารมมณกฺสโล โหติ, น สมาริสฺมี โคจรกฺสโล. สมาริสฺมี โคจรกฺสโล โหติ, น สมาริสฺมี อารมมณกฺสโล. เนว สมาริสฺมี อารมมณกฺสโล โหติ, น จ สมาริสฺมี โคจรกฺสโล. สมาริสฺมี อารมมณกฺสโล จ โหติ,

สมาธิสฺมี โจจฺรกุสโล จ. ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวํ ฌายี ๖ เป ๖ อุตฺตโม จ ปวโร
จาทิ. เอกจตฺตาสีสมํ. (ปริมฺมุลกานิ วิย ยาว ปณฺจจตฺตาสีสมา อารมฺมณฺมุลกสปปาย-
การีสุตฺตา ปณฺจสุตฺตานิ ปุเรตพฺพานิ. อารมฺมณฺมุลก.)

๔๖-๔๘. โจจรมุลกอภินีหารสุตฺตาทิจตฺตก

[๗๐๗] สวาทฺถินิทานํ. สมาธิสฺมี โจจฺรกุสโล โหติ, น สมาธิสฺมี อภินีหาร-
กุสโล. สมาธิสฺมี อภินีหารกุสโล โหติ, น สมาธิสฺมี โจจฺรกุสโล. เนว สมาธิสฺมี
โจจฺรกุสโล โหติ, น จ สมาธิสฺมี อภินีหารกุสโล. สมาธิสฺมี โจจฺรกุสโล จ โหติ,
สมาธิสฺมี อภินีหารกุสโล จ. เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กฺวา ชีวํ ชีรมฺหา ทฺริ ทฺริมฺหา
นฺวนีตํ นฺวนีตมฺหา สปปิ สปปิมฺหา สปปิมฺณฺโท ตตฺร อคฺคมกฺขายติ. เอวเมว โข
ภิกฺขเว ยฺวํ ฌายี สมาธิสฺมี โจจฺรกุสโล จ โหติ, สมาธิสฺมี อภินีหารกุสโล จ.
อํ อิมสํ จตฺตุนํ ฌายี ๖ เป ๖ อุตฺตโม จ ปวโร จาทิ. จจตฺตาสีสมํ.

[๗๐๘] สมาธิสฺมี โจจฺรกุสโล โหติ, น สมาธิสฺมี สกฺกจฺจการี ๖ เป ๖
วิตฺถาเรตพฺพํ. สจฺจจตฺตาสีสมํ.

[๗๐๙] สมาธิสฺมี โจจฺรกุสโล โหติ, น สมาธิสฺมี สาทจฺจการี ๖ เป ๖
อฏฺฐจจตฺตาสีสมํ.

[๗๑๐] สมาธิสฺมี โจจฺรกุสโล โหติ, น สมาธิสฺมี สปปายการี ๖ เป ๖
เอกฺกนปฺปณฺณาสมํ. (โจจรมุลก.)

๕๐-๕๒. อภินีหารมุลกสกฺกจฺจสุตฺตาทิตฺก

[๗๑๑] สวาทฺถินิทานํ. สมาธิสฺมี อภินีหารกุสโล โหติ, น สมาธิสฺมี สกฺกจฺจการี.
สมาธิสฺมี สกฺกจฺจการี โหติ, น สมาธิสฺมี อภินีหารกุสโล. เนว สมาธิสฺมี อภินีหาร-
กุสโล โหติ, น จ สมาธิสฺมี สกฺกจฺจการี. สมาธิสฺมี อภินีหารกุสโล จ โหติ,
สมาธิสฺมี สกฺกจฺจการี จ. ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวํ ฌายี ๖ เป ๖ อุตฺตโม จ ปวโร
จาทิ. ปณฺณาสมํ.

[๗๑๒] สมาริสฺมี อภินีหารกฺสโล โหติ, น สมาริสฺมี สาทจจการี ๖ เป ๖ เอกปณฺณาสมํ.

[๗๑๓] สมาริสฺมี อภินีหารกฺสโล โหติ, น สมาริสฺมี สปปายการี ๖ เป ๖ เทวปณฺณาสมํ. (อภินีหารมฺลกํ.)

๕๓-๕๔. สกฺกจจมูลกสาทจจการีสุตฺตาทิทุก

[๗๑๔] สวาทฺถินิทานํ. สมาริสฺมี สกฺกจจการี โหติ, น สมาริสฺมี สาทจจการี. สมาริสฺมี สาทจจการี โหติ, น สมาริสฺมี สกฺกจจการี. เนว สมาริสฺมี สกฺกจจการี โหติ, น จ สมาริสฺมี สาทจจการี. สมาริสฺมี สกฺกจจการี จ โหติ, สมาริสฺมี สาทจจการี จ. ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวํ ฌายี ๖ เป ๖ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ. เทปณฺณาสมํ.

[๗๑๕] สมาริสฺมี สกฺกจจการี โหติ, น สมาริสฺมี สปปายการี ๖ เป ๖ จตฺตปณฺณาสมํ.

๕๕. สาทจจมูลกสปปายการีสุตฺต

[๗๑๖] สวาทฺถินิทานํ. จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฌายี. กตเม จตฺตาโร ? อิท ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี สมาริสฺมี สาทจจการี โหติ, น สมาริสฺมี สปปายการี. อิท ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี สมาริสฺมี สปปายการี โหติ, น สมาริสฺมี สาทจจการี. อิท ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี เนว สมาริสฺมี สาทจจการี โหติ, น จ สมาริสฺมี สปปายการี. อิท ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี สมาริสฺมี สาทจจการี จ โหติ, สมาริสฺมี สปปายการี จ. ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวํ ฌายี สมาริสฺมี สาทจจการี จ โหติ, สมาริสฺมี สปปายการี จ. อยํ อิมสํ จตฺตนํ ฌายีนํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ. เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กฺวา ชีรํ ชีรมฺหา ทธิ ทรมฺหา นวณฺทํ นวณฺทมฺหา สปปิ สปปิมฺหา สปปิมฺณฺโท ตตฺร อคฺคมกฺขายติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยฺวํ ฌายี สมาริสฺมี สาทจจการี จ โหติ, สมาริสฺมี สปปายการี จ. อยํ

อิเมสํ จตุณฺ्हํ ฌายีณํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ.
อิทมวโจ ภควา, อุตฺตมณา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสีนํ อภินนฺทนฺติ. ปณฺจปณฺดาสมํ.

(ยถา ปณฺจปณฺดาสํ เวยฺยาकरणานิ โหนฺติ, ตถา วิตุถาเรตฺตพฺพานิ.)

ณานสัยัตตํ สมตฺตํ.

ตสฺสสุทฺธานํ

สมาธิ สมาปตฺติ จิตฺติ จ วุฏฺฐาณํ กถฺลิตถารมฺมณฺเณน จ
โคจฺวา อภินิหาโร สกฺกจฺจ สาทจฺจ อโถปี สปปายนฺติ.

ขนธวคฺโค ตติโย.

ตสฺสสุทฺธานํ

ขนธวราชสัยัตตญฺจ ทิฏฺฐิจโอกกนฺติ อุปฺปาทา
กิเลสสารีปฺตฺตา จ นาคา สุปฺปณฺณกนฺธพฺพา
วลาห วจฺจ ฌานนฺติ ขนธวคฺคัมภี เทวสาคิ.

ขนธวาวกคสัยัตตํ สมตฺตํ.

ขนธวารวคคปาลิยํ **ปทานุคโม**

ปทานุคโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุคโม	ปพเพ/องฺเก
[อ]			
อภิรียวาทา	๖๒/๖๐	อณฺณถาภาวํ	๓๐๒/๑๘๗
อภุคฺคชกขาทํ	๙๕/๑๑๒	อณฺณภาวํ	๖๐๗/๒๒๐
อภุคฺคชานํ	๕๔/๔๔	อณฺณชาติ	๖๙/๖๔
อภุคฺคชาตา	๕๘/๕๔	อณฺณชาติ	๘๕/๙๐
อภุคฺคชกขายติ	๑๐๒/๑๒๒; ๖๖๓/๒๒๗	อณฺณโณ	๘๕/๙๐
อภุคฺคชก	๓๑/๒๗	อณฺณโกสํ	๑๐๑/๑๒๐
อภุค	๓๑/๒๗	อณฺณโกสํ	๑/๑
อภุคฺคชปทํ	๑๐๑/๑๒๑	อณฺณโกสํ	๑๐๑/๑๒๐
อภุคฺคชปทานิ	๑๐๑/๑๒๑	อณฺณโกสํ	๕๕/๔๗
อภุค	๒๗/๒๔	อณฺณโกสํ	๙/๑๗
อภุคฺคชปทํ	๘๖/๙๓	อณฺณโกสํ	๙/๑๗
อภุคฺคชปทํ	๔/๑๑	อณฺณโกสํ	๑๑๗/๑๓๐
อภุคฺคชปทํ	๔/๑๑	อณฺณโกสํ	๔๓/๓๕
อภุคฺคชปทํ	๔/๑๑	อณฺณโกสํ	๘๙/๑๐๒
อภุคฺคชปทํ	๔/๑๑	อณฺณโกสํ	๙๖/๑๑๔
อภุคฺคชปทํ	๔/๑๑	อณฺณโกสํ	๔๓/๓๕
อภุคฺคชปทํ	๘๗/๙๗	อณฺณโกสํ	๘๙/๑๐๒
อภุคฺคชปทํ	๑๖๐/๑๕๒	อณฺณโกสํ	๑๕/๑๙; ๗๑/๖๖; ๗๒/๖๖;
อภุคฺคชปทํ	๙๖/๑๑๕	อณฺณโกสํ	๗๖/๖๘; ๗๙/๗๒; ๘๘/๑๐๐;
อภุคฺคชปทํ	๙๓/๑๐๙	อณฺณโกสํ	๑๑๘/๑๓๑; ๕๐๗/๑๖๖
อภุคฺคชปทํ	๘๙/๑๐๓	อณฺณโกสํ	๑๕๖/๑๔๙
		อณฺณโกสํ	๘๕/๙๒

ปทานุภุโกโม	ปพฺพ/องฺเก	ปทานุภุโกโม	ปพฺพ/องฺเก
อตุณฺณโกโม	๕/๑๓; ๓๐/๒๗; ๗๘/๗๐; ๘๘/๑๐๔; ๑๐๑/๑๒๐	อนตุณฺณโกโม	๘๕/๙๐
อตุณฺณสีกา	๘๐/๗๕	อนนุโพธา	๖๒๒-๖๒๖/๒๒๔
อทสฺสนา	๔๙/๔๐	อนนุทวา	๖๐๗/๒๒๐
อทสฺสาวี	๔๓/๓๕; ๕๕/๔๖	อนนเปกฺโข	๙/๑๗; ๗๙/๗๑
อทุกขมสฺสํ	๘๘/๑๐๐	อนนาวงฺกตา	๓/๙; ๒๕/๒๓; ๑๖๘/๑๕๖
อทุกขมสฺสํ	๒๔๙/๑๘๒; ๓๐๑/๑๘๖	อนนินฺนุทมาโน	๖๕/๖๒
อทุกฺกิโย	๘๑/๗๗	อนนินฺนุททา	๘๘/๑๐๐
อริกํ	๘๙/๑๐๒	อนนินฺนุททจฺจ	๕๓/๔๔
อริญฺจาทิ	๘๕/๙๑	อนนินฺนุททยา	๖๑๗-๖๒๑/๒๒๓
อริญฺจานาภินิเวสฺสนสฺยา	๓/๙; ๔/๑๑; ๑๑๒/๑๒๘; ๑๖๒/๑๕๔; ๑๖๙/๑๕๗	อนนินฺนุททโก	๙๙/๑๑๗
อริญฺจาทิ	๙๐/๑๐๖; ๓๐๒/๑๘๗	อนนินฺนุททกํ	๖๐/๕๗
อริญฺจามาโน	๕๕/๔๕	อนนินฺนุททกามี	๑๒๒/๑๓๓
อริวณฺณปถา	๖๒/๕๙	อนนินฺนุททโย	๑๐๓/๑๒๔; ๑๐๔/๑๒๕
อริวณฺณเสถ	๘๐/๗๕; ๘๕/๘๘; ๘๗/๘๕	อนนินฺนุททโร	๘๘/๑๐๐
อโรฆุโข	๓๔๑/๒๐๒	อนนินฺนุททสวารี	๓/๘
อนชฺโฆสฺสีกา	๘๘/๑๐๐	อนนินฺนุททสวารี	๑/๒
อนนฺณสวณฺนา	๔๓/๓๕	อนนินฺนุททมโ	๑๗๓/๑๕๘
อนนฺนุทมโ	๑๗๗/๑๕๙	อนนินฺนุททมฺภูทํ	๑๘/๒๐
อนนฺนุทนียํ	๖๙/๖๕	อนนินฺนุทจํ	๙/๑๗; ๖๖/๖๓
อนนฺนุททา	๑๑/๑๗	อนนินฺนุทจฺจานุสฺสึ	๔๐/๓๓; ๑๔๗/๑๔๕
อนนฺนุททานุสฺสึ	๔๒/๓๔; ๑๔๙/๑๔๕	อนนินฺนุทจฺจ	๑๘/๒๐
		อนนินฺนุทมฺปกา	๘๕/๙๒
		อนนินฺนุทจฺจณฺทิ	๒๑๐/๑๖๙
		อนนินฺนุททวาทิ	๙๙/๑๑๘

ปทานุกรกโม

๒๔๑

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
อนุปริวตฤติ	๑๐๐/๑๑๘	อปจินาติ	๗๙/๗๓
อนุปलग्गना	๖๓๗-๖๔๑/๒๒๔	อปรรุทานุทิจิโย	๔๖/๓๘
อนุปलग्गมาโน	๘๖/๘๕	อปโลกิโต	๒/๕
อนุปาทาอปริตตสนา	๗/๑๕; ๘/๑๖	อปวิทุโร	๘๕/๑๑๓
อนุปาทาวิมุตโต	๑๑๕/๑๒๙; ๑๑๖/๑๓๐; ๑๖๗/๑๕๖	อปาตฐกา	๓๘/๓๒; ๖๒/๕๙
อนุปาทิยมาโน	๖๓/๖๑	อปาปิกา	๘๗/๙๗
อนุปเอติ	๒๑๐/๑๖๙	อปาปรณ	๙๐/๑๐๕
อนุปตตตทโก	๑๑๐/๑๒๗	อปรทสฺสี	๑๑๗/๑๓๐
อนุปปทชฺช	๘๙/๑๐๔	อปฺจุณิ	๘๒/๘๑
อนุปปาทรมมา	๓/๙; ๒๕/๒๓; ๑๖๘/๑๕๖	อปฺติกาณิ	๕๔/๔๔
อนฺมียติ	๓๖/๓๐	อเปกขวา	๗/๑๔
อนฺวิจฺรณฺติ	๗๖/๖๘	อเปเนติ	๒๐๖/๑๖๕; ๒๒๔/๑๗๙
อนฺวิโลเกติ	๗๘/๖๙	อปฺปจฺจกฺขมฺมา	๖๕๗-๖๖๐/๒๒๕; ๖๖๑/๒๒๖
อนฺสโย	๘๙/๑๐๔	อปฺปจฺจุปลกฺขณา	๖๔๒-๖๔๖/๒๒๔
อนฺสทคโต	๘๙/๑๐๔	อปฺปจฺจุเปกฺขณา	๖๕๒-๖๕๖/๒๒๕
อนฺสาสกา	๘๕/๙๒	อปฺปฏิกฺกุจา	๖๒/๖๐
อนฺสาสนฺต	๙๐/๑๐๕	อปฺปฏิกฺกุคฺคโล	๗๘/๗๐
อนฺเสติ	๓๕/๒๙; ๓๖/๓๐	อปฺปฏิลภโต	๘๘/๑๐๐
อนฺสฺสรณฺติ	๗๙/๗๐	อปฺปฏิวธา	๖๒๗-๖๓๑/๒๒๔
อนเณวทิตานิ	๖๐๗/๒๒๐	อปฺปภงฺก	๓๒/๒๗
อโนกสาร์	๓/๙	อปฺปมตฺโต	๓๕/๒๙; ๓๖/๓๐; ๖๓/๖๑; ๑๕๙/๑๕๐
อนฺตวา	๖๐๗/๒๒๐	อพฺภณฺณาสี	๒๖/๒๓; ๒๘/๒๒; ๕๖/๔๘
อนฺน	๕๕๑/๒๑๗		

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
อพภัก	๖๐๔/๒๑๙	อภิสิทธิ์โต	๑/๒
อภุภาจิกขิ	๘๕/๘๘	อมฤตกุสโล	๘๕/๘๗
อพยุตโต	๘๖/๘๓	อมณณมานโน	๖๔/๖๒
อภพโพ	๒๔/๒๒	อมพปิตุติยา	๑๐๒/๑๒๒
อภวิสุต	๖๐/๕๘	อโยคกเขมกาโม	๘๕/๙๐
อภาวิตตทา	๑๐๑/๑๒๐	อรณณกุกุณาย	๘๖/๘๒
อภิกกนทวณณา	๘๗/๘๗	อรรท	๖๘/๖๔
อภิกกมนนุติ	๘๗/๙๖; ๘๘/๑๐๑	อรรท	๘๙/๑๐๒
อภิกกโม	๘๘/๙๙	อริยสวโก	๙/๑๗; ๕๙/๕๖; ๖๑/๕๙; ๗๓/๖๗; ๗๙/๗๓; ๘๒/๘๒
อภิกขณาทงโก	๑/๑	อรรปี	๒๔๒/๑๘๑
อภิชณาลุ	๘๐/๗๖	อริ	๘๘/๙๙
อภินนทติ	๕/๑๒; ๙/๑๗; ๒๙/๒๖	อริยนิยติ	๑๖๑/๑๕๓
อภินิพพตติ	๓๐/๒๖; ๓๑๒/๑๙๑	อวาทปทานิ	๕๔/๔๔
อภินิพพตเตติ	๑๐๐/๑๑๙	อวิชชา	๑๒๖/๑๓๖; ๑๒๗/๑๓๗
อภินิพพิชเชยยุ	๑๐๑/๑๒๐	อวิชชาคโต	๑๒๗/๑๓๗
อภินิมมิเนย	๑๐๐/๑๑๙	อวิทสุโน	๘๕/๘๙
อภินิวิสุต	๑๕๑/๑๔๖	อวินิปาตกรรมโม	๑๐๙/๑๒๗
อภิกุญ	๙๔/๑๑๑	อวินีโต	๕๕/๔๖
อภิตุทธา	๙๐/๑๐๗	อวิปริณามธรรมโม	๘๑/๘๐; ๑๕๒/๑๔๗; ๒๐๘/๑๖๗
อภิตทติ	๕/๑๒	อวิมุตโต	๕๓/๔๔
อภิตท	๘๐/๗๕	อวิตตณหา	๑๖๑/๑๕๓
อภิตททวา	๒๑/๒๐	อวิตจณนทา	๑๖๑/๑๕๓
อภิสงขโรนติ	๗๙/๗๑	อวิตปริพาหา	๑๖๑/๑๕๓
อภิสมิโต	๘๕/๘๙	อวิตปิปาสา	๑๖๑/๑๕๓
อภิสเมติ	๙๔/๑๑๐	อวิตเปมา	๑๖๑/๑๕๓
อภิสมพชณติ	๙๔/๑๑๐		

ปทานุกรกโม

๒๔๓

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
อวีตราคา	๑๖๑/๑๕๓	อาชีวิกาปกา	๘๐/๗๕
อโวจ	๒๑/๒๑	อาทาบิ	๓๕/๒๙; ๓๖/๓๐; ๖๗/๖๓;
อสงกิณณปุพพา	๖๒/๕๙		๗๐/๖๕; ๑๕๙/๑๕๐
อสมเปกขณา	๖๔๗-๖๕๑/๒๒๕	อาตุรกาย	๑/๑
อสมาทิโต	๘๐/๗๖	อาตุรจิตโต	๑/๒
อสมุหโต	๘๙/๑๐๔	อาทิจโจ	๑๐๒/๑๒๓
อสมุปชาโน	๘๐/๗๖	อาทินวปริเยสน	๒๗/๒๔
อสลลกุขณา	๖๒๗-๖๓๑/๒๒๔	อาทินโว	๒๖/๒๓; ๒๘/๒๕; ๘๒/๘๓
อสนุสโต	๒๑๕/๑๗๖; ๖๐๗/๒๒๐;	อาปชชติ	๓/๙
	๖๕๗-๖๖๐/๒๒๕	อาปชชเยย	๕๓/๔๔; ๘๕/๙๐; ๙๓/๑๐๙
อสนุสทปริเยสน	๒๗/๒๔	อาพาธิโก	๘๗/๙๗
อสนุสโท	๒๖/๒๓; ๒๗/๒๔; ๒๘/๒๕;	อามนนเตสุ	๘๙/๑๐๑
	๕๗/๕๑; ๘๒/๘๓	อารกชสมปนโน	๘๕/๙๐
อสนุสทวา	๕๕/๔๖	อาวราเม	๒๑/๒๐
อหการมมการมานานุสยา	๗๑/๖๕;	อาวสถิ	๕๕๑/๒๑๗
	๘๒/๘๓; ๙๑/๑๐๘; ๑๒๔/๑๓๕;	อาวเหย	๙๕/๑๑๑
	๓๓๒/๑๙๙; ๓๔๐/๒๐๒	อาสนทปิฏจมา	๒๑๐/๑๖๙
อหิตกาโม	๘๕/๙๐	อาสยา	๗๘/๖๙
อเหตุกวาทา	๖๒/๖๐	อาพาหนา	๒๑๐/๑๖๙
		อาหุติโย	๒๑๐/๑๗๐

[อา]

อาจิขติ	๙๔/๑๑๐
อาจินาติ	๗๙/๗๓
อาชานามิ	๘๕/๘๘
อาชานาติ	๓/๑๐; ๓๕/๒๙; ๖๙/๖๕

[อี]

อีณชนติ	๒๑๓/๑๗๓
อีณฎฐา	๘๐/๗๕
อีตถกทาย	๑๒/๑๘

ปทานกถโม

ปทุเพ/องเก

ปทานกถโม

ปทุเพ/องเก

[อุ]

อุกกุลา	๖๒/๖๑
อุจฉิขุชติ	๘๕/๘๘
อุจฉิขุชนติ	๒๑๐/๑๗๐
อุจฉินนุมนา ๓/๙; ๒๕/๒๓; ๑๖๘/๑๕๖	
อุจเฉททิฏฐิ	๘๑/๘๐
อุณห์	๖๐๓/๒๑๙
อุตุตมปริโส	๕๗/๕๐; ๘๖/๙๕
อุตุตราสงกั	๘๒/๘๑
อุตุทานิกโรติ	๙๔/๑๑๐
อุตุตาสวา	๗/๑๔
อุทกปัพพพั	๙๕/๑๑๑
อุทยพพยานุสัสสี	๘๙/๑๐๔
อุเทนติ	๒๐๖/๑๖๕; ๒๒๔/๑๗๙
อุทุธั	๘๘/๑๐๐
อุปกิเลโส	๓๒๒/๑๙๕; ๓๒๓/๑๙๕; ๓๒๓/๑๙๖
อุปฏจเหยย	๘๕/๙๐
อุปนิชชติ	๑๐๐/๑๑๙
อุปนิพทโร	๑๐๐/๑๑๘
อุปนิสัทธิ	๑๐๐/๑๑๙
อุปปริกเขย	๙๕/๑๑๑
อุปมา	๘๔/๘๗
อุปัปาทานา	๑๑๒/๑๒๘; ๑๖๒/๑๕๔; ๑๖๙/๑๕๖

อุปัปาทานาภินิเวสวินิพนโธ	๙๐/๑๐๗
อุปโย	๕๓/๔๔
อุปวทติ	๘๗/๙๗
อุปวสนติ	๓๔๔/๒๐๕; ๓๔๖/๒๐๕
อุปสงกมิ	๒๑/๒๐
อุปาทานนิโรโธ	๕/๑๓
อุปาทานปัจจุยา	๘๐/๗๖
อุปาทาปริตสสนา	๗/๑๔; ๘/๑๖
อุปาหิยติ	๗๙/๗๓; ๘๕/๙๑
อุเปกขโก	๓๓๔/๒๐๐
อุเปติ	๘๕/๙๑
อุปปชชนติ	๘/๑๖; ๘๔/๘๗
อุปปชชเยย	๘๕/๙๐; ๒๐๙/๑๖๙
อุปปลสสุ	๘๙/๑๐๓
อุปปาทาย	๑๘/๒๐
อุปปาโท	๓๐/๒๖; ๓๗/๓๐; ๓๘/๓๑; ๓๘/๓๓; ๓๑๒/๑๙๑
อุพภมฺโข	๓๔๑/๒๐๒
อุสฺสเนติ	๗๙/๗๓

[อุ]

อุสคณโร	๘๙/๑๐๔
อุเส	๘๙/๑๐๔

ปทานุกรกโม

๒๔๕

ปทานุกรกโม

ปพเพ/องฺเก

ปทานุกรกโม

ปพเพ/องฺเก

[เอ]

เอกนตทุกุขิ

๖๐/๕๗

กรณฺทเก

๘๙/๑๐๔

กสฺติ

๑๐๒/๑๒๒

กสฺสโก

๑๐๒/๑๒๒

กาโปตกานิ

๒๑๐/๑๗๐

กายปริยฺยนฺตีกิ

๘๘/๑๐๐

กายสมฺผัสสุตฺตา

๓๐๖/๑๘๙

กาลกิริยา

๘๗/๙๗

กาฬานุสาริกนฺโธ

๑๐๒/๑๒๒

กึการปฏิสฺสวี่

๘๕/๙๐

กึชาติโก

๘๑/๗๘

กึนิทาน

๘๑/๗๘

กึปภโว

๘๑/๗๘

กึสมฺทโย

๘๑/๗๘

กึชฺชกฺขสฺส

๘๙/๑๐๓

กึพนฺติ

๑๖๑/๑๕๓

กุกฺกจํ

๘๘/๑๐๐

กุกฺกฏโปตกา

๑๐๑/๑๒๐

กุกฺกฏิกาย

๑๐๑/๑๒๐

กุกฺกพา

๑๓๖/๑๔๒

กุกฺโต

๑๘/๒๐

กุกฺธาวิ

๙๕/๑๑๒

กุกฺมารกา

๑๖๑/๑๕๓

กุกฺมาริกาย

๑๖๑/๑๕๓

กุกฺกมมา

๑๐๒/๑๒๒

กุกฺกนิมนา

๑๐๒/๑๒๒

กุกฺกสโมสฺรณา

๑๐๒/๑๒๒

[ก]

กฺขชฺติ

๙๐/๑๐๗

กฺขชา

๒๐๙/๑๖๙; ๒๑๑/๑๗๒

กฺขชี

๘๑/๘๐

กตกรณีย

๑๑/๑๒๗

กตเมสฺสานิ

๒๑/๒๑

กตโม

๒๒/๒๑

กตํ

๑๒/๑๘

กถิ

๘๙/๑๐๓

กทลุปมา

๙๕/๑๑๓

กธณีย

๑๒/๑๘

ปทานุภโม	ปพเพ/องเก	ปทานุภโม	ปพเพ/องเก
เกวลกปโป	๘๗/๘๗	กนุธิ	๕๕๑/๒๑๗
เกวลลิโน	๕๖/๔๘	กนุโร	๘๘/๑๐๓
เกพายนุติ	๑๖๑/๑๕๓	กหปติ	๘๕/๙๐
โกวิโท	๗/๑๕; ๕๕/๔๖	กหปติปณทิตา	๒/๕

[ข]

ขชฺชามิ	๗๙/๗๑
ขตฺตยปณทิตอ	๒/๕
ขนุทธาธิวณ	๘๒/๘๒
ขมนิย	๘๗/๙๖; ๘๘/๙๙; ๘๙/๑๐๑
ขมนุติ	๓๐๓/๑๘๘
ขยธมม	๒๑/๒๑
ขยธมโม	๑๗๘/๑๕๙
ขเยยย	๙๕/๑๑๑
ขโย	๑๐๑/๑๒๐
ขายติ	๓๓๑/๑๙๘
ขารกนุโร	๘๙/๑๐๔
ขาเร	๘๙/๑๐๔
ชีณา	๑๒/๑๘
ชีณาสโว	๘๕/๘๘; ๘๙/๑๐๒
จีรัง	๖๖๒/๒๒๗

[ค]

กนุธิปริภาวเต	๘๙/๑๐๔
---------------	--------

กหปติปุตโต	๘๕/๙๐
การุณติ	๕๖/๔๙; ๕๗/๕๓
กิติโกกา	๘๐/๗๖
กิติสฺสฏฺโฆ	๓/๙
โกปานติโย	๑๐๒/๑๒๒
โกมยกนุโร	๘๙/๑๐๔
โกมยปิตุท	๙๖/๑๑๔
โกมเย	๘๙/๑๐๔

[ง]

ฆานวิญญาน	๓๐๔/๑๘๙
ฆานสมฺมุสฺสชา	๓๐๖/๑๘๙
ฆานสมฺมุสฺสโธ	๓๐๕/๑๘๙

[จ]

จนุทปโปภา	๑๐๒/๑๒๓
จนุทิมสุริยา	๒๐๖/๑๖๕; ๒๒๔/๑๗๙
จุมฺหิ	๘๙/๑๐๒
จิตฺตกาโรโก	๑๐๐/๑๑๙

ปทานุกรกโม

๒๔๗

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
จิตตโวจานา	๑๐๐/๑๑๙	[ฌ]	
จิตตสงกิเลสา	๑๐๐/๑๑๙		
จิรฎฐิติกา	๗๘/๗๐	ฌายสิ	๙๗/๗๔
เจโตปณิธินวาย	๖๐๒/๒๑๘	ฌาเยยฺย	๘๘/๑๐๐
โจราภินีตา	๘๐/๗๕		

[ฌ]

[ฌ]

		ฌาณ	๑๒/๑๘
ฌนุทมูลกา	๘๒/๘๑		
ฌนุทราคปฺปหาน	๘๒/๘๓	[ฐ]	
ฌนุทราควินยกฺขายี	๒/๖		
ฌนุทราควินโย	๘๒/๘๓	ฐิติ	๓๐/๒๖; ๓๑๒/๑๙๑
ฌนุทราควेमุตฺตทา	๘๒/๘๑		
ฌนุโท	๖๖/๖๓; ๘๗/๙๘; ๘๙/๑๐๔	[ฑ]	
ฌินฺนทนต์	๒๑๓/๑๗๓		
ฌินฺนเทยฺย	๕๕/๔๕; ๘๕/๑๑๒	ฑาเทยฺย	๓๓/๒๘

[ฐ]

[ฑ]

ชาติ	๑๒/๑๘	ทณฺหาสงฺขยวิมุตฺตา	๔/๑๑
ชาติกา	๔๓/๓๕	ทโตโช	๘๑/๗๘
ชาติปจฺจยา	๘๐/๗๖	ทตรตฺถราภินนฺทินี	๒๒/๒๑; ๓๑/๒๖
ชานาติ	๙๔/๑๑๐	ททงฺคณิพฺพุโต	๔๓/๓๖
ชีวฺหาสมฺผลสฺสา	๓๐๖/๑๘๙	ทถาคโต	๖๐๗/๒๒๐
ชียติ	๑๑๗/๑๓๐	ทวารกรฺปานิ	๑๐๒/๑๒๓
ชฺวิตฺตปริยนฺติก	๘๘/๑๐๐		

ปทานกุกโม	ปพเพ/องเก	ปทานกุกโม	ปพเพ/องเก
ทาลาวตฤกทา	๓/๙; ๒๕/๒๓; ๑๖๘/๑๕๖	ทาสกั	๘๙/๑๐๑
ทาส	๕๕/๔๗	ทิจฐมมนิพพานปตฺโต	๑๑๕/๑๒๙; ๑๑๖/๑๓๐
ทิจฐติ	๕/๑๒	ทิจฐิ	๑๕๒/๑๔๗; ๒๐๖/๑๖๕;
ทิตถกฐสาขาลาส	๓๕/๒๘		๒๐๙/๑๖๙; ๒๐๙/๑๖๙
ทิพพสาราโก	๘๐/๗๖	ทิจฐิกทานิ	๖๐๗/๒๒๐
ทิมิรายิตตฺ	๘๗/๙๙	ทิสามุโข	๓๔๑/๒๐๒
ทิวทสฺสี	๑๑๗/๑๓๑	ทิมายุกา	๕๕๑/๒๑๗
ทุนฺทีกาเวน	๘๘/๙๙	ทุกุชธมโม	๑๗๕/๑๕๙
เทลปฺปทีโป	๘๘/๑๐๐	ทุกุชสมุทฺยคามินี	๔๔/๓๖
เทล	๘๘/๑๐๐	ทุกุชสมุทฺย	๑๙/๒๐
		ทุกุช	๑๐/๔๗
[ถ]		ทุกุชานุปสฺสี	๔๑/๓๔; ๑๔๘/๑๔๕
		ทุกุชวากกนฺต	๖๐/๕๗
ถามโส	๔๖/๓๘	ทุกุชิต	๘๗/๙๗
ถุลลผุสฺสิตเก	๘๕/๑๑๑	ทุกุช	๑๙/๒๐
		เทโว	๖๐๖/๒๑๙
[ท]		เทเสติ	๙๔/๑๑๐
		เทเสตฺถามิ	๒๒/๒๑
ทกาสยา	๗๘/๖๙		
ทกฺขิสฺสฺสตี	๘๔/๘๗	[ฐ]	
ทกฺขพฺพ	๑๕/๑๙		
ทกฺขโมลฺลพฺพ	๘๙/๑๐๓	ธนายนฺติ	๑๖๑/๑๕๓
ทริ	๖๖๒/๒๒๗	ธมฺมกถิโก	๑๑๕/๑๒๙; ๑๑๖/๑๒๙
ทสฺสนา	๔๙/๔๐	ธมฺมทึปา	๔๓/๓๕
ทสฺสว	๗/๑๕	ธมฺมนิมิตฺตนิเกตวิสรวินิพนฺธา	๓/๙

ปทานุกรกโม

๒๔๕

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก
ธมฺมวาทิ	๔๕/๑๑๐	นิกฺขิปนฺติ	๘๕/๑๐๔
ธมฺมสมฺปปาทา	๗/๑๔	นิจํ	๑๘/๒๐
ธมฺมสรวา	๔๓/๓๕	นิจจา	๙๖/๑๑๓
ธมฺมานํ	๒๑/๒๑	นิจฺโจ ๘๑/๘๐; ๑๕๒/๑๔๗; ๒๐๘/๑๖๗	
ธมฺมานธมฺมปฏฺฐิปนโน	๑๑๕/๑๒๕; ๑๑๖/๑๓๐	นิจฺฉาเยยฺย	๙๕/๑๑๑
ธมฺมานุสาริ	๓๐๒/๑๘๘; ๓๐๓/๑๘๘; ๓๑๑/๑๙๑	นินฺนาทิ	๑๐๒/๑๒๒
ธาวเรสฺสนฺติ	๒๐๖/๑๖๕	นินฺทาพฺยาโรสฺสอุปารมฺภภยา	๖๒/๖๐
ธฺวา	๙๖/๑๑๓	นินฺชชฺติ	๑๐๐/๑๑๙
ธฺว ๘๑/๘๐; ๑๕๒/๑๔๗; ๒๐๘/๑๖๗		นินฺโผฏฺเฐติ	๑๐๒/๑๒๒
ธฺมายิตฺตํ	๘๘/๙๕	นินฺพพาเยยฺย	๘๘/๑๐๐
		นินฺพพิทฺตํ	๑๖๐/๑๕๒
		นินฺพพิทา	๕๖/๔๘
		นินฺพพิทาพฺหุโล	๓๙/๓๓; ๑๔๖/๑๔๔
		นินฺพพิทาย	๙/๑๗
		นินฺพพิทฺตํ ๑๒/๑๘; ๕๑/๔๒; ๗๖/๖๘; ๑๓๖/๑๔๒; ๑๕๙/๑๕๑	

[น]

นชฺโช	๒๐๖/๑๖๕	นินฺพพิทํ	๑๒/๑๘; ๖๐/๕๘
นคฺคิกฺวาทา	๖๒/๖๐	นินฺพพิทฺเตยฺย	๒๘/๒๕; ๖๐/๕๘
นนฺทิกฺขยา	๕๑/๔๒	นินฺรชฺชติ	๕/๑๓; ๙๐/๑๐๗
นนฺทิกฺขโย	๕๑/๔๒	นินฺรชฺชนฺติ	๘๐/๗๖
นนฺทิวากสฺสทกฺกา	๒๒/๒๑; ๓๑/๒๗	นินฺรชฺชติปถา	๖๒/๕๙
นนฺทูปเสจฺนํ	๕๓/๔๔	นินฺรชฺชา	๓๘/๓๒
นปฺปชานนฺติ	๕๐/๔๑	นินฺโรธมฺมํ	๒๑/๒๑
นมฺสฺสนฺติ	๗๙/๗๔	นินฺโรธาย	๙/๑๗
นโว	๘๖/๙๓	นินฺโรธ ๒๑/๒๑; ๓๐/๒๗; ๓๒/๒๗	
นาปรํ	๑๒/๑๘	นินฺสินโน	๒๑/๒๐
นิกฺกตสวริ	๓/๙		

ปทานุกรกโม

๒๕๑

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก
ปรินุท	๕๐/๑๐๗	ปฐสฺส	๕๑/๔๒; ๗๑/๖๖
ปรมปตฺติปตฺโต	๘๖/๕๓	ปฐสมฺภทฺวา	๘๘/๑๐๐
ปรมปริโส	๘๖/๕๓	ปฐสฺ	๙/๑๗; ๕๑/๔๒
ปรามาโส	๔๖/๓๘	ปฐเสยฺย	๘๓/๘๕
ปริกฺขิณภวสณฺโณ	๑๑๐/๑๒๗	ปทาตพฺโพ	๖๖/๖๓
ปริชานาติ ๓๙/๓๓; ๔๑/๓๔; ๑๔๖/๑๔๔		ปทานา	๔๓/๓๖
ปริณฺญา ๒๓/๒๑; ๑๖๓/๑๕๔		ปทิตฺตฺโต ๖๓/๖๑; ๖๗/๖๓; ๑๕๙/๑๕๐	
ปริณฺญาทาวี ๑๐๖/๑๒๖; ๑๖๓/๑๕๔		ปทียฺยนฺติ	๔๓/๓๖
ปริณฺเณยฺยา ๑๐๖/๑๒๖; ๑๖๓/๑๕๔		ปทินา	๓๓/๒๘
ปริทสฺสติ ๗/๑๔; ๔๓/๓๖; ๕๓/๔๔		ปทิตฺกา	๔๓/๓๕
ปรินิพฺพายติ ๔๕/๓๗; ๔๖/๓๘		ปัสฺวาการกานิ	๑๖๑/๑๕๓
ปริปาเจสฺสามิ ๒๑๓/๑๗๔		ปากทินฺทฺริโย	๘๐/๗๖
ปริมุจฺจติ ๓๙/๓๓; ๔๑/๓๔; ๑๔๖/๑๔๔		ปากฺกฺกา	๖๒/๖๐
ปริมฺตฺโต ๒๙/๒๖		ปานํ	๕๕๑/๒๑๗
ปริยาทานา ๗/๑๔		ปาปมิโต	๖๓/๖๑
ปริยาทียติ ๑๐๒/๑๒๒		ปาโมกฺโข ๖๖๒/๒๒๗; ๖๖๓/๒๒๗	
ปริยฺญจฺจายี ๑/๓		ปารทสฺส	๑๑๗/๑๓๑
ปริโยนทฺโร ๑/๑		ปิตฺจฺจนาปฺตฺโต	๘๔/๘๕
ปริทฺธิโน ๘๐/๗๖		ปิยวาที	๘๕/๙๐
ปโรโลโก ๒๑๐/๑๖๙		ปิตฺติปาโมชฺชํ	๙๐/๑๐๗
ปลคณฺทณฺทฺเวาสิสฺส	๑๐๑/๑๒๑	ปฺจฺเจยฺยํ	๓๘/๓๑
ปลายฺนฺติ ๗๘/๖๙		ปฺจฺจทฺริกสฺส	๘๙/๑๐๓
ปลฺลชฺชยฺยํ ๙๓/๑๐๙		ปฺลชฺชโน ๔๓/๓๕; ๕๕/๔๖; ๗๓/๖๗;	
ปลฺเลติ ๒๑๓/๑๗๔			๘๒/๘๒
ปลเวทนฺติ ๒๑๐/๑๖๙		ปฺปฺสฺส	๘๙/๑๐๓
ปลสาเรยฺย ๘๐/๗๔		ปฺพพฺพนฺทณฺทฺริโย	๔๖/๓๘

ปทานุคโม	ปพเพ/องเก	ปทานุคโม	ปพเพ/องเก
ปพพญจายี	๘๕/๙๐	พยุบทิกิริสสามิ	๒๑๓/๑๗๔
ปพพพปมา	๘๕/๑๑๒	พยากรมาโน	๘๘/๑๐๓
ปรกขราโน	๓/๑๐	พยากเรย	๘๘/๑๐๓
ปฐิสทมมสารถิ	๗๘/๖๘	พยากเรยยาถ	๒/๖
ปฐิสถาโม	๒๑๒/๑๒๗	พยากเรยยาสิ	๘๕/๙๐
ปฐิสปรกคโม	๒๑๒/๑๗๒	พยาปนนจิตโต	๘๐/๗๖
ปาวิสาชณณ	๗๘/๗๔	พยาพาเชนุติ	๒๑๓/๑๗๓
เปม	๘๗/๙๘	พรมหจริยปริโยส้าน	๖๓/๖๑
โปโนพภูวิกา	๒๒/๒๑; ๓๑/๒๗	พรมหจริยวาโส	๙๖/๑๑๔; ๙๗/๑๑๖

[ผ]

ผนุทติ	๘๕/๑๑๒
ผรติ	๘๐/๗๖
ผุสิสสนุติ	๘๒/๘๓
ผณปิณท	๘๕/๑๑๑
ผณปิณทูปม	๘๕/๑๑๓
ผฏจพพสณเจตนาย	๓๒๘/๑๘๗
ผฏจพพสณญา	๓๐๗/๒๘๙
ผฏจพพพาน	๓๑๓/๑๙๒

[พ]

พาลลาปนี	๘๕/๑๑๓
พาสุทธิลาโน	๘๗/๙๗
พิลาสยา	๗๘/๖๘

พรมหจริย	๑๒/๑๘
พรมณณคถ	๕๐/๔๒
พราหมณปณทิตา	๒/๕
พราหมณสมมตา	๕๐/๔๑

[ภ]

ภกวนถ	๒๑/๒๐
ภกวเนตติกา	๕๘/๕๔; ๒๐๖/๑๖๕
ภกวปฏิสรณา	๕๘/๕๔; ๒๐๖/๑๖๕
ภควมุลกา	๕๘/๕๕; ๑๕๐/๑๔๖; ๑๕๔/๑๔๘; ๒๐๖/๑๖๕; ๒๑๒/๑๗๒

ภกวา	๒๑/๒๐
ภนุเต	๒๑/๒๑
ภพโพ	๒๔/๒๒
ภยญญา	๘๐/๗๕

ปทานุกรกโม

๒๕๓

ปทานุกรกโม	ปพเพ/อจุเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/อจุเก
ภวนิโรธ	๕/๑๓	มโนสมมุตฐา	๓๐๖/๑๘๙
ภวนेतฺติ	๑๖๒/๑๕๓	มมายนฺติ	๑๖๑/๑๕๓
ภวปจฺจยา	๘๐/๗๖	มรฺรจิกา	๙๕/๑๑๒
ภวิสฺสติ	๑๘/๒๐	มรฺรจิกุปมา	๙๕/๑๑๓
ภสฺสสนฺตา	๒๑๐/๑๗๐	มลกฺกหิํ	๘๙/๑๐๔
ภารนิกฺเขปนํ	๒๒/๒๑	มทฺทฺธโน	๘๕/๙๐
ภารหารํ	๒๒/๒๑	มทาโกโก	๘๕/๙๐
ภารํ	๒๒/๒๑	มทาวีรา	๗๖/๖๘
ภาราทานํ	๒๒/๒๑	มานโน	๘๙/๑๐๔
ภาวนฺนํโยคํ	๑๐๑/๑๒๐	มายาการนฺเทวาสี	๙๕/๑๑๒
ภาวถ	๕/๑๒	มายากาโร	๙๕/๑๑๒
ภุญฺชามิ	๓๔๑/๒๐๒	มายูปมํ	๙๕/๑๑๓
ภททา	๘๘/๑๐๐	มารธมโม	๑๗๑/๑๕๘
		มารเรทา	๑๖๐/๑๕๒

[ม]

มกฺกกฺกฺสโต	๘๔/๘๗	มาโร	๑๖๐/๑๕๒; ๑๗๐/๑๕๗
มกฺกโกวิท	๕๘/๕๔	มาลํ	๕๕๑/๒๑๗
มกฺกณฺณ	๕๘/๕๔	มิจฺจาทิฏฺฐิ	๑๕๔/๑๔๘
มกฺกวิฑู	๕๘/๕๔	มียฺยติ	๑๑๗/๑๓๐
มกฺกคานฺคา	๕๘/๕๔	มียฺยติ	๑๖๐/๑๕๒
มณฺจกา	๘๗/๙๗	มฺกฺกฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส	๘๐/๗๖
มณฺฑนกชาติโก	๘๓/๘๕	มฺกฺกฺก	๑๐๓/๑๒๔; ๑๐๔/๑๒๕
มรฺรฐชาโต	๘๔/๘๕	มฺกฺก	๓/๘
มนสิกโรธ	๕๒/๔๒	มฺกฺกสนฺทานกานิ	๑๐๒/๑๒๒
มนาปจฺริ	๘๕/๙๐	โมฆปฺริโส	๘๒/๘๔
		โมฆชาลํ	๗๖/๖๘

ปทานฤคโม

ปทุเพ/องเก

ปทานฤคโม

ปทุเพ/องเก

[ย]

ยถากถิ ๖๔/๖๒; ๖๗/๖๓; ๘๙/๑๐๓

ยถากถิ ๑๕/๑๙; ๕๒/๔๒; ๕๕/๔๖

ยถากถิ ๘๗/๙๘

ยถากถิ ๖๐๒/๒๑๘

ยานิ ๕๕๑/๒๑๗

ยาปนิย ๘๗/๙๖; ๘๘/๙๙

ยาวกั ๕๖/๔๘

โยค ๓/๙

โยนิปมุขสทสทสทานิ ๒๑๓/๑๗๓

โยนิโส ๕๒/๔๒

รูปนิโรธ ๕๐/๔๑

รูปปฏิจ ๕๓/๔๔

รูปพนธพทโร ๑๑๗/๑๓๐

รูปวิปริณามณณณณณ ๑/๓; ๗/๑๔;

๘/๑๖; ๔๓/๓๕

รูปวิปริณามานุปริวตทิตา ๗/๑๕

รูปสมุท ๕๐/๔๑

รูป ๑๐/๑๒

รูปานิจจ ๕๒/๔๒

รูป ๒๔๒/๑๘๑

รูปป ๕๓/๔๔

รูปปาทานกษนโร ๒๒/๒๑; ๕๖/๔๘;

๘๙/๑๐๑

[ร]

รชโก ๘๙/๑๐๔; ๑๐๐/๑๑๙

รชนิยสณจิท ๗๐/๖๕

รชยา ๖๐๒/๒๑๘

รเมยยาม ๖๐๒/๒๑๘

รชกชโย ๕๑/๔๒

ราโค ๘๗/๙๘

ราชานินิตา ๘๐/๗๕

ริตุโต ๓/๑๐

รูปปติ ๗๙/๗๑

รูปธาค ๓/๘

รูปนิมิตตนิเกตวิสารวินพนธ ๓/๙

[ล]

ลพภณ ๕๙/๕๕

โลกธมโม ๙๔/๑๑๐

โลหิตจหนน ๑๐๕/๑๒๒

[ว]

วณิย ๒๒/๒๑

วณิ ๘๘/๑๐๐

วณูปปฏิพทธานิ ๑๐๒/๑๒๒

วณวนโต ๕๕๑/๒๑๗

ปทานุกรกโม

๒๕๕

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องฺเก
วณฺณสุต	๘๙/๑๐๓	วิญฺญาณพนฺธนพทโร	๑๑๗/๑๓๐
วตฺถุ	๘๙/๑๐๔; ๕๕๑/๒๑๗	วิญฺญาณวิปริณามญฺจถาภาว	๑/๓;
วธโก	๘๕/๙๐; ๙๕/๑๑๓		๗/๒๔; ๘/๑๖; ๔๓/๓๕
วนาสยา	๗๘/๖๙	วิญฺญาณวิปริณามานปริวตฺติชา	๗/๑๖
วนฺทถ	๘๗/๙๕	วิญฺญาณสมุทฺย	๕๐/๔๑
วยธมฺม	๒๑/๒๑	วิญฺญาณ	๙/๑๗
วยธมฺโม	๑๗๙/๑๕๙	วิญฺญาณานิจฺจุท	๕๒/๔๓
วสฺสภญฺญา	๖๒/๖๑	วิญฺญาณุปาทานกฺขนฺโร	๒๒/๒๑;
วสฺสภิก	๑๐๒/๑๒๒		๕๖/๔๘; ๘๙/๑๐๑
วาโต	๖๐๕/๒๑๙	วิทฺตเสยฺย	๙๕/๑๑๒
วาทานุปาโต	๘๖/๙๓	วิทฺตสามุโข	๓๔๑/๒๐๒
วาโท	๑๑/๑๗	วิทฺตฺสเนติ	๑๖๑/๑๕๓
วายนฺติ	๒๐๖/๑๖๕; ๒๒๔/๑๗๙	วิธมนฺติ	๑๖๑/๑๕๓
วิกิรณฺติ	๑๖๑/๑๕๓	วิธฺเพติ	๗๙/๗๓
วิฆาตวา	๔/๑๔	วินสฺสติ	๘๕/๘๘; ๒๑๐/๑๗๐
วิจิกิञฺจติ	๙๐/๑๐๗	วินิพฺภกฺขเซยฺย	๙๕/๑๑๒
วิจิกิञฺจามิ	๘๗/๙๘	วิปริณศหา	๓๘/๓๒
วิจิกิञฺจ	๘๑/๘๐	วิปริณมตฺติ	๑/๓; ๗/๑๔
วิษมฺภตฺติ	๗๘/๖๙	วิปริณมณฺติ	๒๑๓/๑๗๓
วิชานาติ	๗๙/๗๑	วิปริณามญฺจถาภาว	๘๔/๘๖
วิชายนฺติ	๒๐๖/๑๖๕; ๒๒๔/๑๗๙	วิปริณามธมฺม	๘๗/๙๙
วิชิตาวิโน	๗๖/๖๘	วิปริณามธมฺมา	๒๖/๒๓; ๔๓/๓๖;
วิชฺชติ	๗๖/๖๘		๕๗/๕๒
วิชฺชา	๑๑๔/๑๒๙	วิปริณามิ	๓๐๒/๑๘๗
วิชฺชาโคโต	๑๒๖/๑๓๗	วิปริณาม	๘๐/๗๔
วิญฺญาณญฺจโย	๕๔/๔๕	วิปาโก	๒๑๐/๑๖๙
วิญฺญาณนิโรธ	๕๐/๔๑		

ปทานุกรโม	ปพเพ/องฺเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องฺเก
วิปปฏิสาโร	๘๗/๙๖; ๘๘/๑๐๐	วิสณฺณุตฺตา	๒๘/๒๖
วิปปมุตฺตา	๒๘/๒๖	วิสิเนติ	๗๙/๗๓
วิพภนฺตจิตฺโต	๘๐/๗๖	วิสุตฺตมนฺติ	๖๐/๕๘; ๒๑๒/๑๗๒
วิภชฺติ	๙๔/๑๑๐	วิสุตฺตญฺจิ	๙๐/๑๐๖
วิภาว	๕๕/๔๗	วิสุตฺตาสํ	๘๕/๙๐
วิมฺจุจฺติ ๑๒/๑๘; ๔๕/๒๗; ๑๐๑/๑๒๐;		วีกฺกฉนฺนทา	๑๖๑/๑๕๓
๑๓๖/๑๔๒; ๑๕๙/๑๕๑		วีกฺกฉนฺโท	๓/๑๐
วิมฺจุจฺสิ	๕๙/๕๖	วีกฺกฉนฺหา	๑๖๑/๑๕๓
วิมฺตฺตจิตฺตํ	๗๙/๗๔	วีกฺกตโณห	๓/๑๐
วิมฺตฺตตฺโต	๑๖๐/๑๕๒	วีกฺกปริพาโห	๓/๑๐
วิมฺตฺตสฺมี	๑๒/๑๘	วีกฺกปีปาโส	๓/๑๐
วิมฺตฺตํ	๑๒/๑๘	วีกฺกเปโม	๓/๑๐
วิมฺตฺติ	๒๗/๒๔	วีกฺกราโค	๓/๑๐
วิมฺตฺโต	๙๒/๑๐๘	วีกฺกิสสาเรตฺวา	๘๘/๑๐๓; ๖๐๗/๒๒๐
วิโมกฺกชย	๘๗/๙๗	วิมฺสกา	๒/๕
วิรชฺชติ ๑๒/๑๘; ๔๕/๓๗; ๖๐/๕๘;		วฺจุจฺติ	๒๑/๒๑
๗๖/๖๘; ๑๓๖/๑๔๒; ๑๕๙/๑๕๑		วฺจุจฺติโ	๘๘/๙๙
วิราคะมฺม	๒๑/๒๑	วฺกฺกทวาทิ	๘๖/๙๓
วิราคา	๖๐/๕๘	วฺกฺกทา	๘๘/๑๐๑
วิรากาย	๙/๑๗	วฺกฺกํ	๑๒/๑๘
วิเลปนํ	๕๕๑/๒๑๗	วฺกฺกญฺโจ	๓๕/๒๙; ๓๖/๓๐; ๖๓/๖๑; ๑๕๙/๑๕๐
วิวตฺตกฺกชนฺธ	๘๗/๙๘	วฺกฺกสโม	๓๒/๒๗
วิวตฺติ	๙๔/๑๑๐	เวกฺกตพฺพนฺนานิ	๑๐๑/๑๒๒
วิวตฺติ	๙๔/๑๑๐	เวกฺกนา	๑๐/๑๗
วิสณฺณโ	๘๘/๑๐๐	เวกฺกนาธา	๓/๘

ปทานุกรโม

๒๕๗

ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรโม	ปพเพ/องเก
เวทนานิจุตัม	๕๒/๔๒	สงกิลิฏฐัง	๘๙/๑๐๔
เวทนานิโรธคามินี	๕๐/๔๑	สงกิลิสฺสนฺติ	๖๐/๕๗; ๒๑๒/๑๗๒
เวทนานิโรธัม	๕๐/๔๑	สงกียิสฺสนฺติ	๖๒/๕๙
เวทนาพณฺณพทฺโท	๑๑๗/๑๓๐	สงฺขตัม	๒๑/๒๑; ๕๕/๔๖
เวทนาวิปริณามฉยถาภาว	๑/๓; ๗/๑๔; ๔๓/๓๕	สงฺขา	๖๒/๕๙
เวทนาวิปริณามานุปริวตฺติชา	๗/๑๕	สงฺขารธาตุ	๓/๘
เวทนาสมุทฺยัม	๕๐/๔๑	สงฺขารนิจุตัม	๕๒/๔๓
เวทณูปาทานกฺขนฺโท	๒๒/๒๑; ๕๖/๔๘; ๘๙/๑๐๑	สงฺขารนิโรธัม	๕๐/๔๑
เวทยติ	๗๙/๗๑	สงฺขารวิปริณามฉยถาภาว	๗/๑๔
เวทยามิ	๘๘/๑๐๐	สงฺขารวิปริณามานุปริวตฺติชา	๗/๑๕
โวจนิจฺชการมฺมณํ	๕๓/๔๔	สงฺขารสมุทฺยัม	๕๐/๔๑
โวโรเปติ	๒๑๓/๑๗๓	สงฺขารูปาทานกฺขนฺโท	๒๒/๒๑; ๕๖/๔๘; ๘๙/๑๐๑
โวโรเปยฺย	๘๕/๙๐	สงฺขารเวสุ	๙/๑๗; ๖๑๐/๒๒๒
โวหริ	๘๕/๘๘	สงฺขารโ	๘๑/๗๘
[ส]		สจฺฉนิโรติ	๓๐๓/๑๘๘
		สณฺชานาติ	๗๙/๗๑
		สณฺดา	๑๐/๑๗
		สณฺดาธาตุ	๓/๘
		สณฺดานิโรเธ	๖๐๙/๒๒๑
		สณฺดาวิปริณามฉยถาภาว	๑/๓
		สณฺดาสมุเท	๖๐๙/๒๒๑
		สณฺดชฺชุนฺติ	๖๐/๕๗
		สณฺดอุปาทานกฺขนฺโท	๒๒/๒๑; ๕๖/๔๘; ๘๙/๑๐๑
		สณฺโณคา	๖๐/๕๗
สตฺยปายาโส	๒/๗	สณฺโณชานาภินิเวสวินิพฺพนา	๑๕๗/๑๕๐
สททาคามิ	๑๒๒/๑๓๓		
สทฺถ	๖๐๒/๒๑๘		
สทฺถกายทิกฺขุจิ	๘๒/๘๒; ๑๕๕/๑๔๙		
สทฺถกายนิโรธคามินี	๔๔/๓๗		
สทฺถกายสมุทฺยคามินี	๔๔/๓๖		
สทฺถกมฺมณี	๒๑๐/๑๖๙		

ปทานกุกโม	ปทุเพ/องเก	ปทานกุกโม	ปทุเพ/องเก
สณโฆชนาภินิเวส-	๑๕๘/๑๕๐	สมโรตติ	๘๗/๕๕; ๘๘/๕๔
วินิพนธราชโณสนา		สมนุปัสสติ	๗/๑๔; ๔๓/๓๕; ๘๑/๗๘;
สติ	๑๕๐/๑๔๖; ๑๕๒/๑๔๗;		๘๔/๑๐๑; ๑๑๗/๑๓๑
	๒๐๖/๑๖๕	สมนุปัสสถ	๕๒/๔๓
สตุทฏฐานกุกโส	๕๗/๕๐	สมนุปัสสนา	๔๔/๓๖
สตุททา	๒๘/๒๕	สมาทเปติ	๘๑/๗๗
สตุโท	๑๖๑/๑๕๓	สมาธิสามญญา	๘๘/๑๐๐
สตุททหิ	๓๐๒/๑๘๗	สมาธิสารกา	๘๘/๑๐๐
สตุทธานุสวรี	๓๐๒/๑๘๗; ๓๐๓/๑๘๘;	สมาธิ	๘๘/๑๐๐
	๓๑๑/๑๙๐	สมาปชฺชามิ	๓๔๐/๒๐๒
สตุฐิ	๖๐๗/๒๒๐	สมุกฺขมาท	๘๔/๑๐๔
สนตฺรพาหิรพนฺธนพฺทโร	๑๑๗/๑๓๐	สมุกฺกเตเชติ	๘๑/๗๗
สนติ	๖๐๓/๒๑๘	สมุสฺสโย	๗๖/๖๘
สนตฺตฺสิต	๔๕/๓๗	สมุหนติ	๑๐๒/๑๒๒
สนเตกฺก	๘๐/๗๔	สมปทฺเสติ	๘๑/๗๗
สนตฺวชาโต	๓/๙	สมโพธา	๒๖/๒๓
สนทฺนติ	๒๐๖/๑๖๕; ๒๒๔/๑๗๖	สมโพธิปฺรายน	๑๐๙/๑๒๗
สนทฺสเสติ	๘๑/๗๗	สมภวานฺติ	๕/๑๒
สนธฺวานิกาย	๘๔/๑๐๓	สมภเวยฺย	๘๐/๗๖
สนธฺเปติ	๗๔/๗๓	สมมปฺปญฺญา	๑๕/๑๙
สปริพาโ	๒/๗	สมมาธิสฺสิทานิ	๑๐๑/๑๒๐
สปฺปจฺจา	๖๐/๕๗	สมมาทสฺสน	๑๖๐/๑๕๒
สปฺปิ	๖๖๒/๒๒๗	สมมาทิกฺก	๕๑/๔๒
สปฺปิมนฺโท	๖๖๓/๒๒๗	สมมาปฺริภาวิทานิ	๑๐๑/๑๒๐
สปฺพเวทยิตานิ	๘๘/๑๐๐	สมมาปฺริเสทิตานิ	๑๐๑/๑๒๐
สมณปณฺธิกา	๒/๕	สมมิณฺเชยฺย	๘๐/๗๔
สมณสมฺมทา	๕๐/๔๒		

ปทานุกรกโม

๒๕๙

ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกรกโม	ปพเพ/องเก
สมุโมทนี	๘๙/๑๐๓; ๖๐๗/๒๒๐	สัทธิวิสุตุนิ	๘๘/๑๐๐
สมุโมท	๘๙/๑๐๓; ๖๐๗/๒๒๐; ๖๕๗-๖๖๐/๒๒๕	สุขพหุลา	๗๘/๗๐; ๕๕๑/๒๑๗
สมุโมทิส	๘๕/๘๘	สุขวิหาร	๔๓/๓๖; ๓๓๔/๒๐๐
สวิมาโต	๒/๗	สุขสยทานิ	๕๔/๔๔
สสุตทิกุจิ	๘๑/๘๐	สุกคหิตา	๒/๕
สสุตทา	๙๖/๑๑๓	สุจิมุข	๓๔๑/๒๐๒
สสุตโต	๘๑/๘๐; ๑๕๒/๑๔๗; ๒๐๘/๑๖๗; ๒๑๔/๑๗๕; ๖๐๗/๒๒๐; ๖๕๗-๖๖๐/๒๒๕	สุนนติ	๗๘/๖๙
สทนนุที	๓/๙	สุนาถ	๒๒/๒๑
สทพยุค	๕๕๑/๒๑๗	สุทวา	๙/๑๗; ๖๑/๕๘
สทโสเก	๓/๙	สุปฏิวิทธา	๒/๕
สโยชนานิ	๕๕/๔๖	สุนนลิกทา	๒/๕
สวัทุโฆ	๙๔/๑๑๑	สุวินีโต	๗/๑๕; ๕๕/๔๖; ๘๕/๙๑
สวัทุเตย	๕๙/๕๕	สุวิมุตค	๕๑/๔๒
สวัสสุฏโฆ	๘๕/๙๐	สุวิมุตทา	๕๖/๕๐
สัสสาโร	๙๙/๑๑๗	สุตสทา	๒/๕
สามณณตถ	๕๐/๔๑	สุปฐาริตา	๒/๕
สามิกา	๘๙/๑๐๔	เสมาน	๘๗/๙๘
สารกเวสี	๙๕/๑๑๒	เสยยถิ	๘๙/๑๐๑
สารชเชย	๒๘/๒๕; ๖๐/๕๗	เสยย	๕๕๑/๒๑๗
สารณีย	๖๐๗/๒๒๐	โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสา	๑/๔; ๒/๖; ๘/๑๖; ๔๓/๓๕; ๘๔/๘๖
สารตถิโก	๙๕/๑๑๒	โสทสมผลสสา	๓๐๖/๑๘๙
สารปริเยสน	๙๕/๑๑๒	โสทาปนโน	๑๒๒/๑๓๓
สาราทานิ	๕๔/๔๔	[ห]	
สาวตถินิทาน	๑๐/๑๗		
สิรสา	๘๗/๙๗	หเรย	๓๓/๒๘
		เหตุ	๑๘/๒๐

ชนรวารวคกปาลีย์ อสาธารณนามานี

ปทานุกโม	ปพเพ/องเก	ปทานุกโม	ปพเพ/องเก
[อ]		กฏาการสาละย	๖๐/๕๗
		โกสมพี	๘๐/๑๐๖
อนุราโ (อายุสมา)	๘๖/๙๒	[ข]	
อพภวลาหกา (เทวา)	๕๕๐/๒๑๖		
อชชฌาย	๙๕/๑๑๑	เขมโก (อายุสมา)	๘๙/๑๐๑
อสุตชิ (อายุสมา)	๘๘/๙๙	[ค]	
อานนุโ (อายุสมา) ๒๑/๒๐; ๓/๗๓๐;			
๘๑/๗๗; ๘๓/๘๔; ๙๐/๑๐๖;			
๑๕๕/๑๕๐; ๓๓๓/๑๙๙;		กุงกา (นที)	๙๕/๑๑๑
๓๓๕/๒๐๐; ๓๓๖/๒๐๐;		กนฐพพกายิกา (เทวา)	๔๓๘/๒๑๓;
๓๔๐/๒๐๒		๔๓๙/๒๑๓	
อุณหวลาหกา (เทวา)	๕๕๐/๒๑๖;	กิชฌกุกฏ (ปพพโต)	๘๗/๙๖
๖๐๓/๒๑๙			
[ก]		[ฌ]	
กปิลทถุ	๘๐/๗๔	โฆสิตาราม	๘๐/๑๐๖
กปโป (อายุสมา) ๑๒๔/๑๓๔; ๑๒๕/๑๓๕		[ฌ]	
กาฬสลิลา	๘๗/๙๖		
กัรรฆเร	๓/๘; ๔/๑๑		
กัศวาทิ (ราชธานี)	๙๖/๑๑๕	ฉนโน (อายุสมา)	๙๐/๑๐๕

อสาธารณนามานี

๒๖๑

ปทานกุกโม

ปทุเพ/องเก

ปทานกุกโม

ปทุเพ/องเก

[ช]

[พ]

เชตวน (อาราเม)

๖๐๗/๒๒๐

พทริการาเม

๘๕/๑๐๑

[ต]

[ม]

ทิสฺโส (อายุสฺมา)

๘๔/๘๕

มหากัจจโน (อายุสฺมา) ๓/๘; ๔/๑๑

มหาโกฏฐิโก (อายุสฺมา) ๑๒๒/๑๓๒;

๑๒๓/๑๓๔; ๑๒๗/๑๓๗;

๑๒๘/๑๓๘; ๑๓๓/๑๔๐

[ท]

มหาลิ (ลิจฺฉิ)

๖๐/๕๗

ทาสโก (อายุสฺมา)

๘๕/๑๐๒

เทวทหิ (นิกโม)

๒/๕

[ย]

[น]

ยมโก (อายุสฺมา)

๘๕/๘๘

นกุลปิตา (คหปติ)

๑/๑

[ร]

นิโครธาราม

๘๐/๗๕

ราโธ (อายุสฺมา) ๗๑/๖๕; ๑๖๐/๑๕๒;

๑๖๑/๑๕๓; ๑๖๒/๑๕๓; ๑๖๓/๑๕๔;

๑๗๐/๑๕๗; ๑๘๒/๑๖๑

[ป]

ปณฺจวคฺคิยา (ภิกฺขุ)

๕๕/๕๖

ราหุโล (อายุสฺมา)

๙๒/๑๐๘

ปณฺโณ มนฺตานีปฺตฺโต (อายุสฺมา) ๘๓/๘๕

ปพฺพาราม

๘๒/๘๑

[ว]

ปฺรโณ กสฺสโป

๖๐/๕๗

วฏฺฐิ (อายุสฺมา)

๘๗/๘๕

ปทานฤกโม	ปพเพ/องเก	ปทานฤกโม	ปพเพ/องเก
วจุณโคตโต (ปริพพาชโก)	๖๐๗/๒๒๐; ๖๕๗-๖๖๐/๒๒๕	สารีปุตโต (อายุสุมมา)	๑/๒; ๒/๕; ๘๕/๘๗; ๑๒๒/๑๓๒; ๑๒๗/๑๓๗ ;
วลาหกกายิกา (เทวา)	๕๕๐/๒๑๖; ๕๕๑/๒๑๗	๑๒๘/๑๓๘; ๑๓๓/๑๔๐; ๓๓๒/๑๔๘; ๓๓๙/๒๐๑; ๓๔๐/๒๐๑	
วสุสวลาหกา (เทวา)	๕๕๐/๒๑๖; ๕๕๑/๒๑๗; ๕๖๒-๖๐๑/๒๑๘; ๖๐๖/๒๑๙	สาวตถิย์ (นกรเว)	๒๑/๒๐
วาทวลาหกา (เทวา)	๕๕๐/๒๑๖	สีทวลาหกา (เทวา)	๕๕๐/๒๑๖; ๕๕๒-๕๖๑/๒๑๗
เวพฺพเน (กลนุทกนิวาเป)	๕๐/๗๔	สีโห (มิกกราชา)	๗๘/๖๙
		สุราโร (อายุสุมมา)	๗๒/๖๖
		โสโณ (คหปติปุตโต)	๔๙/๔๐

[ส]

[ห]

สหมปติ (พรุหมา)	๘๐/๗๔	หฬททิกานิ (คหปติ)	๓/๘; ๔/๑๑
-----------------	-------	-------------------	-----------

ขนรวรรคทุกปาลิย์

ธมมปฎิปปเกโท

มคคิก

ปทุเพ/องเก

มคคิก

ปทุเพ/องเก

[ทก]

สทธิปฏิจานา

๘๑/๗๘

ธมมปฎิปปาณา

๘๑/๗๘

ทิจุจโย

๘๐/๗๖

สัพพนโยนโย

๓๘๒/๒๐๙; ๓๘๓/๒๑๐

[ติก]

[ปญจก]

อฏฐลิตกุกา

๘๐/๗๖

อินทริยานิ

๔๗/๓๙; ๘๑/๗๘

อฎฐปริกขี

๕๗/๕๓

อฎฐาทานกฐนฐา

๒๒/๒๑; ๔๓/๓๙;

ทณหา ๒๒/๒๑; ๓๑/๒๗; ๑๐๓/๑๒๔

๕๖/๔๘; ๘๒/๘๑;

ภาริ

๒๒/๒๑

๘๕/๘๑; ๘๙/๑๐๑;

๑๐๓/๑๒๔; ๑๐๘/๑๒๖;

๑๑๐/๑๒๗; ๑๒๒/๑๓๒

[จตุกก]

อนก

๑๐๓/๑๒๔

ชนฐา

๔๘/๓๙

อิทธิปาทา

๘๑/๗๘

พลาณิ

๘๑/๗๘

ณายิ

๖๖๒/๒๒๖; ๖๖๓/๒๒๗;

๖๖๗/๒๒๙; ๖๗๐/๒๓๐;

๖๗๒/๒๓๑; ๖๗๖/๒๓๒

[ฉก]

นาคโยนโย

๓๔๒/๒๐๔

อภิชาทิ

๒๑๓/๑๗๔

มหาภูตา ๕๖/๔๘; ๕๗/๕๑; ๘๒/๘๒

เจตนาภายา

๕๖/๔๙; ๕๗/๕๒

๒๖๔

ชนธรรวาทกปาถีย์

มัทิกา

ปพเพ/องเก

มัทิกา

ปพเพ/อ

วิญญานกายา

๕๗/๕๓

[อญฺชก]

เวทนากายา

๕๗/๕๑

สญญากายา

๕๖/๔๙; ๕๗/๕๒

มกุโ

๕๖/๕๙; ๘๑/๘

๑๐๓/๑

[สตุตถก]

[ทสก]

กายา

๒๑๓/๑๗๓

โพชฌงกา

๘๑/๗๘

สญโฆชนานิ

๘๙/๑

จรรยาการพิมพ์

37 44 ซอยเทียนทรัพย์ 4 ถ.จอมทอง
อ.บางขุนเทียน กทม. 10150
โทร. 4688848